

ȚARA FAGILOR

Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni
alcătuit de Dumitru Covalciuc

Variantă electronică a almanahului „Țara Fagilor” al românilor nord-bucovineni, dedicată împlinirii în anul 2018, a unui secol de la înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, realizat cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Mureș.

**SOCIETATEA CULTURALĂ „ARBOROASA”
CERNĂUȚI**

ȚARA FAGILOR

**XV
2006**

**Almanah cultural-literar
al românilor nord-bucovineni
alcătuit de
Dumitru Covalciuc,
redactor-șef**

**Cernăuți•Târgu-Mureș
2006**

Îngrijirea și tipărirea Almanahului cultural-literar „Țara Fagilor” se
face sub auspiciile Fundației Culturale „Vasile Netea”,
Târgu-Mureș, România, președinte: Dimitrie Poptămaș

Lectori: Dimitrie Poptămaș
Mariana Ciurca

ISSN 1223–84–06

Coperta: Rodica Vescan

Culegere text (2006): Kocsis Francisko.

Tehnoredactare (2006): Călin Borz.

Copyright© Fundația Culturală „Vasile Netea”

Toate drepturile rezervate

Tehnoredactarea și digitizarea (2018): Alexandru Tcaciuc

Dor de Bucovina

Sunt 15 ani de când apare la Târgu-Mureș almanahul literar-cultur-al al românilor nord-bucoveneni *Țara Fagilor* și tot atâția de când are loc anual reuniunea *Dor de Bucovina*, una dintre cele mai îndrăgite activități istorico-culturale și literar-artistice.

Dor de Bucovina - cuvinte dragi izvorâte din simțirea noastră și dragostea de locurile și oamenii pământului. Cuvinte care ne-au făcut mai buni, mai uniți și mai aproape de cei dragi. Ele ne readuc în memorie codrii de fagi și stejari, șisturile de apă care brăzdează câmpiile, colinele care adăpostesc în sânul lor casele, școlile și bisericile înălțate spre ceruri ca o rugă către Atotputernicul în care credem și de la care așteptăm mângâiere și mântuire...

Dor de Bucovina - bucuria regăsirii și întristarea despărțirii noastre a tuturor, a celor care vorbim, gândim, ne purtăm la fel și ne ducem viața, binele și mai puțin binele cotidian, cu speranța și încrederea în ziua de mâine...

Dor de Bucovina - speranța celor înstrăinați, cu voia sau fără voia lor în așteptarea reîntâlnirii, oamenii aceluiși trunchi, rude apropiate ori îndepărtate, vecini și prieteni care au asudat împreună pe câmpiile mănoase, boarea, cerul senin și verdele crud al primăverilor, verile dogorite de soare, toamnele aducătoare de recolte și iernile aspre prevestitoare de rod...

Dor de Bucovina - singura noastră mângâiere în vremurile de restriște care nu ne-au ocolit, când pe locurile natale împreună cu cei dragi am depănat firul amintirilor...

Dor de Bucovina - cuvinte mirifice care ne răscolesc sentimentele, care ne mângâie sufletele an de an și care ne alimentează așteptările, răbdarea și speranța. Poate că vom fi cândva ce am fost, ne vom bucura, eforturile noastre vor rodi, iar peste noi se va așterne mult așteptata liniște și fericire... *Dor de Bucovina* - sărbătoarea de suflet a mureșenilor, pornită din adâncul inimii, acum pentru a 15-a oară, tot așa cum Ziua limbii cea române a devenit ziua solemnă sfântă a bucovinenilor la Cernăuți...

Dor de Bucovina - moment solemn precedat de dangănul clopotelor strigătoare la cer, din satele cernăuțene, atunci dând și-au primit pentru prima dată musafirii așteptați de o jumătate de veac și care ne amintește de tricolorul românesc, roșu, galben și albastru, care a fâlfâit o licărire de timp pe clădirile administrațiilor locale, școli, cămine culturale... Am crezut atunci în adevărata democrație, în libertate, în folosirea limbii române, limba dintotdeauna a strămoșilor. Față de toate acestea, am rămas cu dorul de Bucovina, aspirație a marilor noștri domnitori moldoveni, a oamenilor ei. Istorici, scriitori, compozitori, artiști, politicieni... Drept recunoștință am rămas prizonierii nepotoliturii dor. Periodic, ne reîntâlnim noi, mureșenii, în cazuri fericite cu cei de o simțire din Bucovina, ne rostim istoria, cu lacrimi și durere în suflete... Îmi amintesc de un supraviețuitor al *Societății Arboroasa*, un brad de om de pe Mureș, plecat și el acum la cele veșnice, care, în timpul unei reuniuni culturale, s-a ridicat în picioare și s-a adresat mulțimii cu cuvintele: "... până când ne tot adunăm aici și nu facem nimic"! Greu de găsit un răspuns. Am făcut atât cât era posibil și cât ne-a stat în putere. Multă cultură, multe cunoștințe, deoarece politica eficientă se face numai prin cultură. Observația îi aparține marelui istoric, savantului Nicolae Iorga. Produsul nostru rămâne, în schimb, almanahul lui Dumitru Covalciuc, *Țara Fagilor*. Câtă durere, cât adevăr, câtă istorie, într-un cuvânt cultură și multă, multă speranță.

Au onorat reuniunea *Dor de Bucovina* spirite alese, mureșeni și bucovineni. Trecutul istoric și prezentul a fost tema unor comunicări și referate dense în conținut, cu informații culese din cărți, presă, arhive, mărturii etc. susținute de către Mariana Ploșteanu, Ileana Ștefanelli, Dimitrie Poptămaș, Mihail Art. Mircea, Dumitru Covalciuc, Vasile Dragoș, Vasile Dobrescu, Maria Costea; despre rostul limbii a vorbit Timotei A. Enăchescu; au fost evocări și amintiri prezentate de către Rodica Puia, Nicolae Băciuț, Valentin Marica, Mihai Suci, Gheorghe Șincan, Constantin Herișan, Carol Puia, Viorel Pasca, Lidia Moisoiu, Emilia Lazăr și Ciprian Bojescu; ne-au încântat cu creațiile literare: Lazăr Lădariu, Ilie Șandru, Arcadie Opaț, Simion Gociu, Mihai Prepelită, George L. Nimigeanu, iar melosul bucovinean a fost prezent prin interpreți

de valoare: Olga Bruja, Tatiana Țintă Maghiar, Traian Straton și de taragotistul nelipsit de la reuniunile noastre, Ion Bândilă Mărceanu. Partea artistică a fost asigurată de fiecare dată de tineri studenți bucovineni de la Institutul de Teatru din Târgu-Mureș, Snejana Cebotari, Adriana Ignătescu, Alexei Huțan, Adrian Locovei, Liliana Bodnariuc, Florin Covalciuc, Liliana Ceagoreanu, Adrian Guz, Mihaela Paulencu, Mariana Timcu, Diana Zaharciuc, sub îndrumarea și conducerea actorilor Ioan Săsăran și soții Cristina și Radu Olăreanu, la care s-au alăturat Ioanetta Sireteanu și Liviu Topuzu. Aceasta este pleiada oamenilor generoși.

Tuturor le mulțumim pentru momentele de neuitat și de mare înălțare sufletească!

Mai presus de toate, am cunoscut un om, care acum se află în pragul celui de al șaptelea deceniu de viață, un om neînfricat, cel care a dat glas problemelor și neîmplinirilor comunității românești nord-bucovinene. Biografia lui se confundă cu a ardelenilor. Nu întâmplător, cuvintele sale au rezonanță la Cernăuți și Târgu-Mureș, în Nordul Bucovinei și în Transilvania. Acesta este Dumitru Covalciuc, care, cu fiecare prilej, își exprimă nemulțumirea pentru modul de tratare a românilor în regiune, precum și pentru inexistența relațiilor firești cu Țara Mamă. Dacă bunicii și părinții ne-au murit în Kazahstan sau Siberia, noi trebuie să stăm zilnic pe baricade în apărarea limbii - afirma el la o întrunire românească. Organizarea învățământului în limba română, recuperarea Palatului Național al românilor din Cernăuți, predarea în limba română a istoriei și geografiei, îmbunătățirea estetică a tipăriturilor fără greșeli, până la autonomia culturală, sunt cerințe care se impun, tot așa cum, din planurile noastre în această zonă, cu toate insistențele, nu s-a realizat nimic. Ele privesc biblioteca românească, Muzeul *Aron Pumnul*, monumentul lui Ștefan cel Mare, Bustul lui Alexandru cel Bun, trupa de teatru și Muzeul de etnografie românească. O voce al cărei glas nu se face auzit, o voce ajunsă la disperare cu toate aplauzele publicului doritor de dreptate și adevăr.

Dumitru Covalciuc este o personalitate distinctă a culturii românești din partea de nord a Bucovinei după cum afirma academicianul Grigore Bostan, cel care iniția cel mai popular periodic din Bucovina, almanahul *Țara Fagilor*, o publicație care

cuprinde toată istoria zbuciumată a acestui ținut, durerile, tradițiile, personalitățile de seamă și creațiile literare ale acestora.

Un om, cât o istorie, cu suflet mare, neobosit și întreprinzător, care a vegheat și veghează la păstrarea a valorilor românești amenințate de indiferență și scurgerea timpului.

Am străbătut împreună de atâtea ori străzile Cernăuțiului. Parcă ne aflam într-o altă lume, acum dispărută. Fiecare clădire, în prezentarea sa era o istorie, viața unor oameni deosebiți, în bună parte mutați în cimitirul orașului, unde nu se pot odihni de râvna celor care le jefuiesc locurile de veci ori le schimbă destinația cavourilor. Apoi, am colindat sate în șir, am întâlnit oameni deosebiți și primitivi, bucuroși de prezența noastră. Am legat prietenii durabile și am derulat povestirile și amintirile noastre. Câtă asemănare! Deseori uitam că suntem departe de casă. Totul este identic. Casa, ograda, modul de a lucra, credința, limba, obiceiurile, ne erau comune. Nu întâmplător, atunci când vicisitudinile istoriei i-au împins în fața baionetelor și mitralierelor ori în îndepărtatul exil, casa lor a devenit România, iar prietenii și vecinii, românii. Mulți dintre ei nu s-au mai întors niciodată pe meleagurile natale, dar au continuat să fie tot acasă. Acestora le închinăm omagiul nostru, în aceste momente de cumpănă, când apariția almanahului *Țara Fagilor* și ținerea reuniunii culturale *Dor de Bucovina* sunt periclitare din lipsă de înțelegere.

Nutrim speranța că eforturile noastre vor fi apreciate și vom urma calea dorită!

Dimitrie POPTĂMAȘ
Președintele Fundației Culturale „Vasile Netea”

Închinare fraților din Ardeal

Dumitru COVALCIUC
președintele Societății Culturale „Arboroasa”

Dragostea pentru Ardeal, mirifica țară de dincolo de munți, mi-am cultivat-o din fragedă copilărie. Încă înainte de a merge la școală, fiind deprins din casă cu alfabetul latin, l-am descoperit pe Coșbuc. Am învățat cu ușurință „Moartea lui Fulger” și, în toamna anului 1953, an în care a zdohnit Stalinul ce ne-a pus pe grumaji jugul robiei bolșevice, în prima zi de școală, când învățătorul, un om al satului cu câteva clase de liceu comercial, a întrebat cine dintre noi știa vreo poezie, am recitat-o în fața clasei. Învățătorul a zâmbit enigmatic și mi-a făcut semn să mă așez în bancă. N-am meritat nici un cuvânt de laudă la cei șase anișori ai mei, căci misiunea lui „apostolică” era cu totul alta – să nu admită înmugurirea în sufletele noastre a duhului românesc, ci să ne învețe citirea și scrierea „moldovenească”. Așa am început să încheg cuvinte, rostite pe silabe, din litere ce îmi erau străine.

Odată, la bunica dinspre mamă, în podul casei, am găsit o cărticică cu poezii de Goga. Poate că o ascunsese după o coardă, ca să nu fie găsită în timpul raziilor enkavediste, una din cele două surori mai mici ale mamei care, până la cea de a doua venire a rușilor în Bucovina, au urmat un liceu de fete din Cernăuți. Am băgat comoara în sân și acasă n-am arătat-o nimănui. Era mare lipsă de hârtie și din foițele îngălbenite ale acelei cărțuții, dacă o lăsam la loc nedosit, bătrânii noștri megieși, care adeseori ne treceau pragul, și-ar fi răsucit pe îndelete țigări din mahorcă rusească. În clasa a doua, la serbarea de sfârșit de an, am avut imboldul să mă ridic și să recit cu glasul tremurând de emoție:

„La noi sunt codri verzi de brad/ Și câmpuri de mătășă;/ La noi atâția fluturi sânt/ Și atâta jale-n casă...” sau „De ce m-ați dus de lângă voi, De ce m-ați dus de-acasă?/ Să fi rămas fecior la plug,/ Să fi rămas la coasă”, dar repertoriul „artistic” al acelei serbări școlare era în întregime alcătuit din versuri scrântite închinare lui Stalin și

tanchiștilor sovietici, din cântece despre „necuprinșă” Uniune. N-am avut glas la acea serbare și poate că atunci m-am simțit prima dată străin printre ai mei, ca mai apoi roirea gândurilor tainice să-mi însoțească copilăria...

Tata, care a făcut armata la Deva și la Brașov, își evoca adeseori, în mărturisirile sale, camarazii de arme, printre care și mulți ardeleni, cu care a fost trimis să lupte pe frontul din Moldova. Îi știu și azi pe de rost întâmplările și primejdiile prin care a trecut, căci din ele am văzut, iar mai apoi m-am convins și singur, cât de durabile pot fi prietenii legate, chiar și în momente dramatice pentru destinul unui neam, cu bravii ardeleni.

Scăpând ca prin minune dintr-un convoi de prizonieri (a fost făcut captiv de către ruși la Humulești, pe Ozana), tata s-a furișat spre satul lui, înfruntând anumite riscuri, sat rămas pe „partea sovietică”, a stat o habă de vreme ascuns, să nu fie prins și dus la munci silnice la minele de cărbuni din Donbas, apoi, când bunicul l-a răscumpărat de la „striboci” cu bani și cu lemne, s-a dus să urmeze niște cursuri de veterinar într-un oraș din vestul Ucrainei. De la ferma colhozului „Molotov” (așa se numea colhozul înființat în satul meu natal, Oprișeni, numele căruia fusese în mod arbitrar schimbat în Dubivca) se întorcea acasă seara târziu. Era trudit, iar uneori nici nu avea chef să mănânce.

În casă, pe lavițe, îl așteptau bărbați de vârsta lui (unii luptaseră la Odesa, Stalingrad, la Cotul Donului sau în Crimeea), dar și moșnegi cu fețele cătrănite și cu pletele revărsate pe umeri, de parcă erau coborâți din legendă. Tata le dădea binețe, le spunea pe scurt ce nacialnici au fost în ziua cutare pe la fermă, apoi făcea fitilul lămpii cu petrol ceva-ceva mai mic și deschidea cutia în care se afla aparatul nostru de radio. În timp ce schimba undele, căutând un oarecare post străin, în încăperea semiobscură se înstăpânea o liniște desăvârșită. Răsuna o voce, oamenii își descopereau capetele și își aținteau auzul, rămânând preț cam de un sfert de ceas în nemișcare. Așteptau bieții oameni vești despre grabnica sosire a americanilor, ca să-i scape de ocupația rusească, și dacă o asemenea știre nu fusese transmisă la acea oră, nu se împrăștia pe la casele lor, ci se lăsau în așteptarea altor informații, difuzate în jurul miezului nopții.

Mama nu îndrăznea să-i desfacă tatei așternutul. Își puneau un caier de fuior în furcă și torcea pe coada patului, mai mult pe ghicite, iar megieșii noștri, după clipe grele de îngândurare, se puneau pe povestit.

Stăteam culcat pe cuptor, alături de regretatul frate Gheorghică, cu doi ani mai mic decât mine, mă prefăceam că dorm după hornul imens, dar antenele-mi suflați erau atât de sensibile, încât înregistrau orice șoaptă. Porneam împreună cu cei ce depăneau amintiri și întâmplări zguduitoare în lungi călătorii imaginare pe meleaguri necunoscute, pe unde, în primul război mondial, pe unii, îi duseseră slujba la împăratul.

Ardelenii erau prezenți mai în toate destăinuirile acelor foste cătane imperiale, iar alături de ei povestașii gustaseră din fierea rezelului pe fronturile din Galiția, Albania, Bosnia, Tirol, împreună cu ei se înrolaseră în legiunile române din Italia, ca să-și servească idealul național, de ei se despărțiseră ca de niște frați adevărați în gările din Viena și Lemberg, întorcându-se la vetre, și tot împreună luptaseră pentru supraviețuire în lagărele de prizonieri din străfundurile Siberiei și ale Extremului Orient. Nu cunoșteam încă hotarele geografice ale Ardealului, nu știam în ce parte se află și ce contururi avea pe harta României, dar, plin de vrajă, alergam spre el, pe coama visării, ca să-i cunosc oamenii ce mă cucureau prin bunătate și prin vrednicie...

De la un timp, oblicind că agenți secreți ai grănicerilor dădeau noaptea târcoale căsuței noastre de lemn, acoperite cu „jupi” din paie de secară, tata a vândut aparatul de radio. Dar fiindcă megieșii, cuviincioși și dornici de schimbări mari care să-i aducă la sânul țării, nu conteneau să ne treacă pragul, tata a găsit o altă modalitate de a le alina durerile provocate de împilarea bolșevică.

M-a îndemnat să împrumut de la biblioteca sătească sau de la cea școlară cărți românești și, seară de seară, de pe muchia cuptorului, să le citesc în glas, scoțându-i din tăcerile lor adânci, neînțelese de mintea mea de copil. Și prin cărțile ce le alegeam pentru acele neuitate lecturi colective, Ardealul a reintrat în căsuța noastră de la o margine a satului, dinspre pădure. Mai întâi cu „Ion” al lui Rebreanu și cu „Pădurea spânzuraților”, cu „Urcan bătrânul” al lui Pavel Dan, mai apoi cu eroii din basmele lui Agârbiceanu și

cu cei din „Moara cu noroc” a lui Slavici. Călătoriile imaginare prin sate și târguri transilvane îi copleșeau pe bătrânii mei ascultători, iar eu, fremătănd de vraja slovei românești, prindeam gustul lecturii alese. Pe atunci fondurile bibliotecilor noastre școlare și sătești erau bogate în carte românească. Aveai ce alege, aveai ce citi! (Cărțile românești aveau să fie arse pe ruguri sau date la maculatură ceva mai târziu, în două rânduri, în 1969 și 1972). Prin marii scriitori ardeleni mi-am zămislit crezul de-o viață. O, cum visam în copilărie să mă aseamăn, când voi fi mare, cu Titu Herdelea sau cu Apostol Bologa! Puteam atunci bănuî că peste ani, la începutul altui veac, voi fi pe deplin fericit, când, în Ardeal, în cadrul Saloanelor „Liviu Rebreanu”, voi primi un premiu special pentru o lucrare literară?

Au zburat, ca lăstunii, anii de școală, au rămas în urmă multe întâmplări dureroase din adolescența mea zbuciumată, rânduri de bătrâni s-au dus pe drum neîntorcător cu sufletele neîmpăcate că nu și-au văzut visul și năzuințele împlinite. Mi-a fost, însă, dat să-mi văd consătenii o singură dată strălumiți de bucuria că gândurile lor tainice își găseau împlinirea, chiar dacă grea și anevoioasă le-a fost așteptarea. Era în anul 1963 și îmi făceam studiile secundare în satul învecinat, Tereblecea. La școala medie „moldovenească” de acolo, în afară de copiii tereblecenilor, mai veneau să învețe băieți și fete din satele din jur – Oprișeni, Trestiana, Privorochia, Stăneștii de Sus, Stăneștii de Jos, Poieni-Bucovina, Poieni-Regat, Sinăuții de Sus, Sinăuții de Jos, Bahrinești.

Director al școlii era un om cât un munte, profesorul de matematici Ion Stașescu, originar din Sinăuții de Sus (ai Bucovinei), cu mamă din satul nostru. Într-o zi, întrerupând lecțiile, a adunat ambele clase a X-a și ne-a comunicat că ne așteaptă evenimente mari și că în următoarele trei zile să nu venim la școală. Motivul era serios: veneau românii să preia raionul Hliboca, iar noi eram datori să transmitem vestea părinților noștri, rudelor, vecinilor și tuturor celor pe care i-am fi întâlnit în cale. După trei zile urma să ne întoarcem la școală, dar cu o anumită sumă de bani, ca să fim abonați la „Scânteia tineretului”. Am zburat fiecare spre cuibul părintesc cu vestea cea mare pe buze. Acasă aflasem de la părinți că la Hliboca sosise deja o comisie românească pentru a prelua raionul nostru.

Entuziasmul era nespūs de mare. Oamenii ieșeau la drumul mare și priveau cum din păduri ieșeau tancuri și camioane cu soldați sovietici, îndreptându-se spre șoseaua Cernăuților. Oamenii își făceau semnul crucii și murmurau: „Se duc moscalii...”. Acea stare euforică a durat câteva zile, apoi s-a zvonit că rușii n-au cedat României Cernăuții, iar românii n-au vrut să-și întoarcă doar câteva raioane, fără capitala Bucovinei. Directorul școlii, deși ne-a abonat la „Scânteia tineretului”, nu ne-a mai dat nici o explicație. Se vorbea că Gheorghiu-Dej nu ne va lăsa sub ruși și că în sensul dezrobirii Bucovinei ducea tratative cu tovarășii de la Kremlin. Nu după multă vreme, Gheorghiu-Dej a murit și despre realipirea Bucovinei la România nu s-a mai vorbit deschis. Când s-a anunțat decesul lui Dej, mă aflam într-un spital situat la marginea de atunci a Cernăuților. Peste câteva zile, privind prin geam, am văzut cum echipe de constructori săpau gropi de fundație pentru înălțarea de case noi. Cernăuți, în care timp de două decenii nu se construiseră aproape nimic, prindea să se lărgească înspre sud, cuprinzând câmpurile Ceahorului, ale Coroviei, ale Cuciuurului. Era un semn că stăpânirea sovietică nu avea de gând să cedeze României centrul administrativ, economic și cultural al Bucovinei...

O mare decepție a pus stăpânire atunci pe sufletele multor bucovineni, însă, treptat, locul acesteia l-a luat o nouă speranță în reîntregire, speranță ucisă în anul de tristă memorie 1997.

Am știut întotdeauna al cui am fost, cine sunt și unde trebuia să fiu, și această înțelegere mi-a adus multe pătimiri pe drumul vieții. Dorul de țară l-am purtat mereu ce pe o floare în dreptul inimii. În 1967, fiind student în anul II la Facultatea de Limbi Romano-Germanice a Universității din Cernăuți, mi s-a oferit prilejul să-mi vizitez rudele din Rădăuți. Durata vizitei era de 45 de zile, și cât puteam să stau pe capul unei mătuși bolnave, fără pensie, și al unui unchi care muncea din greu la căile ferate ca să-și poată întreține casa? Am luat într-o zi drumul Ardealului. Doamne, puteam intui atunci, coborând în gara Războieni, că tot în acea gară peste un sfert de secol aveam să-mi cobor din tren copilul cel mare, pe care îl aduceam la studii în inima Ardealului, la Târgu-Mureș? Puteam bănui că tot în acea gară aveam să-l cobor și pe celălalt copil al meu, când l-a învins dorul de frate și care, mai pe urmă,

avea să plece la învățătură în capitala Banatului? Am putut gândi că peste o vreme, tot în acea gară, voi aștepta atât de des, noaptea, personalul de Târgu-Mureș, oraș în care aveau, cu sprijinul unor oameni ai cuvântului și ai faptei, să dea în rod editorial strădaniile mele publicistice?

Atunci, în vara anului 1967, îl căutam în preajma Războienilor pe-un fost camarad de arme de-al tatei. M-am dus pe jos până la Unirea II, dar numele de Popa era atât de frecvent în acea localitate, încât nimeni nu știa cu precizie a cui casă să mi-o arate. Era zi de duminică și am intrat în biserică. Liturghia era pe sfârșite și cineva i-a șoptit preotului de unde veneam și pe cine căutam. Copleșit de emoții, preotul m-a invitat la el acasă. Și, când am trecut pragul, am văzut cum lacrimile îi tremurau printre gene. „Bine ai venit, bucovinene, că Bucovina a fost întotdeauna un cuib de români”, mi-a zis bunul părinte Moldovan, luându-mă de braț și conducându-mă ușor în altă odaie, să mă prezinte soției sale bolnave. Preotul s-a dumirit pe cine căutam, totuși, și a trimis pe cineva să-l aducă pe Popa Ionuț, zis al lui Cocoș. Peste câteva clipe m-am întâlnit cu fostul camarad al tatei...

A doua și a treia zi, în casa lui Ionuț Popa au venit să mă vadă oameni pe care nu-i cunoșteam, din Ocna Mureș și din Câmpia Turzii. Erau bucovineni de-ai mei și din amarele lor destăinuiți prindeam să deslușesc marea dramă a Bucovinei detrunchiate.

Neînșoțit de nimeni, într-o zi am plecat la Cluj. De la gară, am tot ținut o stradă ce ducea spre centru. Clujul se asemena cu Cernăuții, avea clădiri la fel de monumentale, atât că vechea capitală a Bucovinei era de tot văduvită de monumente românești.

Am admirat statuile Corvinilor, mi-am cumpărat cărțile de care aveam nevoie, cineva s-a oferit să mă poarte spre Dealul Feleacului și spre Grădina Botanică, apoi, strada ce ducea spre gară am găsit-o fără mare greutate.

La Cluj am revenit și în vara anului următor, adus de dorul Ardealului. O putere nevăzută mi-a îndrumat pașii spre redacția revistei „Tribuna”. Am intrat într-un birou și am rostit: „Sunt român din nordul Bucovinei, vă citesc revista la Biblioteca Universității din Cernăuți și aș vrea să vă cunosc”.

Un domn s-a ridicat, mi-a urat bun venit și m-a condus în biroul redactorului-șef Dumitru Mircea. Ospitalitatea ardeleană a fost la înălțime: cazare, masă, onorar în avans pentru versurile luate pentru a fi publicate (au văzut lumina tiparului în octombrie 1968), mici excursii prin Cluj, întâlniri de suflet cu scriitorii Miron Scorobete, Vasile Rebreanu, Ioan Oarcăsu, Al. Căprariu, cărți cu autografe și multe îndemnuri la faptă românească acasă, în Bucovina.

În 1969, în vacanța de vară, am „descălecat” la Alba Iulia. Am publicat o baladă în ziarul local „Unirea”, cu o echipă de ziariști am urcat pe muntele Găina, la Târgul de Fete, mi-am întâlnit un consătean, preot, care slujise într-un timp, după refugiu, în biserica din Lancrăm, satul lui Blaga.

În anul următor, iarna, am fost la Hunedoara și la Deva, apoi spre Ardeal am călătorit doar cu trenurile minții. Douăzeci de ani nu mi s-a permis să intru în România și marea dramă sufletească mi-am trăit-o cu stoicism, chiar și atunci când am avut toate semnele că ajunseseam la capătul drumului meu existențial, la mii de kilometri de baștină...

Contactul cu ardelenii l-am reluat peste ani grei, în care am fost ținut în izolare față de țară și mereu aflat sub supravegherea cerberilor regimului sovietic de ocupație. Deși, într-un scurt moment de panică sufletească, mi-am luat în gând rămas bun de la Țară, sărutându-i chipul de pe harta-i știrbită, nu m-am lăsat mânat de apele tulburi ale incertitudinii și am crezut mereu că va sosi ceasul când colosul moscovit se va prăbuși și că neamul meu își va dobândi izbăvirea națională. Restructurarea gorbaciovistă ne-a arătat semnele unor schimbări spre mai bine, ne-a descătușat sufletele și încă din 1987 ne-am văzut câțiva oameni îndemnați la reluarea nobilei lucrări de valorificare a trecutului nostru istoric și cultural. Ca să-și făurească viitorul, neamul românesc din Bucovina trebuia să-și cunoască trecutul. L-am avut alături pe regretatul profesor universitar Grigore Bostan. Ambii am avut de înfruntat multe riscuri în calea propagării adevărurilor scrise despre noi. Instructorii de la secția de propagandă și agitație a comitetului regional de partid erau încă vigilenți, „amicii” ne mai turnau la securitatea sovietică, iar ca efectul intimidării să fie mai mare, eram

chemați și la procuratură. Într-un cuvânt, îndrăzneala noastră de atunci încă se pedepsea. Dar cine putea să ne înfrângă pornirile sufletești și curajul cu care ne manifestam în planul emancipării noastre național-culturale într-o perioadă când declinul împărăției sovietice se făcea tot mai simțit? La Cernăuți se mai aflau scriitorul Vasile Levițchi și viitorul om politic Mircea Druc, oameni care în orice împrejurare ne asigurau de sprijin moral. În Bucovina, crezul național îl propagau și de la amvon vrednicii preoți Vladimir Borcea, Mihail Sternioală, Mihai Ivasiuc, iar pedagogi de frunte ca Victor Liliac, Gheorghe Mihailiuc, Ion Postecă, Lazăr Huțuleac, Cosma Șorodoc, Mihai Lungu, Nicolae Mariuțac, Ștefan Motrescu, Gheorghe Micailu, Ion Rotaru, Gheorghe Chițuc, Mircea Holovaci, Gheorghe Cazacu și mulți alții aprindeau în sufletele învățăceilor lor candela iubirii de neam. A început procesul nostru de rededeșteptare națională, alimentat și de bogatele investigații istorico-culturale ale lui Vasile Bizovi, Mircea Lutic, Gheorghe Haficiuc, Petre Grior, Dragoș Olaru, Elena Crigan, Ilie Luceac, Ilie Popescu, Grigore Crigan. Entuziasmul nostru nu cunoștea margini. Participam la redeschiderea unor biserici, la crearea claselor și școlilor românești, la restaurarea monumentelor profanate pe parcursul a cinci decenii de dominație străină de către vajnicii noștri „eliberatori”. Apoi, regretatul Gheorghe Frunză și pedagogul Lazăr Furnică au dat în presă semnalul că sosise timpul să se vorbească deschis despre masacrele românilor de la Lunca și de la Fântâna Albă, despre deportările în masă, despre întemnițări fără vină, despre foametea organizată din 1946-1947, despre escortări masive în lagărele de muncă, prin care se urmărea împruștinarea, decimarea, deștrădăcinarea populației autohtone din regiunea Cernăuți.

Am făcut parte din comitetul de inițiativă pentru fondarea Societății de Cultură Românească „Mihai Eminescu” și în mai 1989 am participat cu entuziasm la adunarea de constituire a acesteia. În martie 1990, în adâncul legendarilor Codri ai Cosminului, m-am aflat printre cei 29 de bărbați care au pus începutul frăției arborosene. „Arboroasa”, întâi ca grupare în cadrul numitei societăți, apoi ca cerc cultural autonom și, în cele din urmă, ca societate, s-a implicat cu promptitudine în mișcarea național-culturală a românilor bucovineni.

La 2 mai 1991, la întrunirea de la Ostrița, a fost elaborat un vast program de activitate, incluzând elaborarea cursului de istorie a românilor, pentru a fi predat în școlile noastre, restaurarea monumentelor funerare pângărite de venetici în timpul stăpânirii sovietice, deschiderea cu mai multă îndrăzneală a claselor și școlilor cu predarea în limba română într-o serie de localități cu populație românofonă majoritară, catalogarea monumentelor istorice și ecleziastice românești, însemnarea, prin cruci și troițe, a locurilor memorabile din cuprinsul Bucovinei, înființarea muzeelor sătești de istorie, întocmirea monografiilor de localități etc. La 7 februarie 1992, când, odată cu depunerea jurământului arborosean de credință față de neam în Catedrala ortodoxă din Cernăuți, a luat ființă Institutul obștesc de istorie, restituiri literare și folclorice „Dimitrie Onciul” și prima noastră editură – Gruparea de Nord, activitatea „Arboroasei” a fost orientată și pe fâgașul activității editoriale.

Cu mijloace proprii, dar și colectate din cadrul parohiilor și al școlilor, urmând lozinca „Prin noi înșine”, arborosenii au făcut muncă de pionierat în editarea la Cernăuți a primelor reviste de cultură în limba română din perioada postbelică: „Miorița”, „De la Nistru pân’ la Tisa”, au scos „Calendarul Poporului”, au participat la alcătuirea celor două volume ale „Calendarului creștin ortodox al românilor bucovineni” (editate la București, cu sprijinul Patriarhiei Române), au început tipărirea sistematică a „Calendarului creștin ortodox de perete”, a primelor culegeri de folclor, a plachetelor de versuri, a unor micromonografii ale satelor. Condițiile tipografice în care au apărut primele lucrări tipărite sub patronajul „Arboroasei” erau modeste, dar entuziasmul pe care l-a generat apariția lor a pus stăpânire pe un larg cerc de cititori.

Când activitatea noastră editorială a început să slăbească din cauza lipsei de mijloace financiare, Dumnezeu a vrut să ne scoată în cale oameni cu sufletul mare, animați de sentimentul solidarității naționale, care n-au uitat în nici o împrejurare de existența Bucovinei înstrăinate. Și acești oameni, pe care i-am cunoscut, pe rând, prin venerabila doamnă Rodica Puia, o cernăuțencă pe care drumurile refugiuului au dus-o încă din copilărie în ținutul de dincolo de munți, veneau din mijlocul Ardealului, de la Târgu-Mureș.

La una din primele ediții ale Sărbătorii naționale „Limba noastră cea română”, Rodica Puia, însoțită de profesorul Carol Puia, soțul domniei sale și prieten sincer și devotat al fraților săi de-un sânge despărțiți de țară printr-un gard de sârmă ghimpată, a sosit la Cernăuți cu o delegație formată din prestigioși intelectuali mureșeni. Sărbătoarea se desfășura în Teatrul de Vară și putea să găzduiască până la două mii de persoane. Din luările noastre de cuvânt, din frământările noastre, ardelenii au înțeles că aveam de întâmpinat greutate și piedici pe calea renașterii noastre naționale. Seara, după sărbătoare, am stat îndelung de vorbă. Distinșii oaspeți din Ardeal se ofereau cu toată generozitatea să ne acorde sprijinul lor în rezolvarea unor probleme arzătoare ce țineau de emanciparea noastră național-culturală. Am lansat atunci, cu timiditate, și ideea tipăririi unui almanah cultural-literar al românilor nord-bucoveneni. Spre marea mea bucurie, am fost îndemnat ca până la o anumită dată să prezint manuscrisul. Dacă atunci, numai la o lună după destrămarea URSS-ului, când vechile structuri mai funcționau, aș fi divulgat cuiva, la Cernăuți, intențiile de a edita un almanah în România, s-ar fi găsit cine să-mi zădărnicească planurile. Am adunat încet și cu băgare de seamă materialele. La Târgu-Mureș aveam deja câțiva studenți la Universitatea de Medicină și doamna Puia, având încredere în unii, îmi trimitea prin ei scurte mesaje, când aceștia veneau pe-acasă, în Bucovina. Eram mereu grăbit să trimit manuscrisul și faptul că mureșenii erau hotărâți să-și onoreze cuvântul dat mă înflăcăra și mă puneă pe lucru.

Nu dispuneam atunci de o mașină de dactilografiat cu caractere latine. O parte din materialele scrise de mână le-am trimis printr-un student originar din părțile Herței. Acesta, însă, fără a fi tras de limbă, a declarat la graniță, în timpul controlului vamal, că avea asupra lui și un manuscris pe care trebuia să-l ducă la Târgu-Mureș. În consecință, bieții călători din autobuzul care circula atunci pe ruta Cernăuți-Dorohoi au avut de așteptat ore în șir, până grănicerii au chemat pe cineva din altă parte ca să citească manuscrisul. Acest lucru m-a îngrijorat și a doua parte a manuscrisului am trimis-o printr-o domnișoară care, intuind că putea fi percheziționată la graniță, a știut cum și unde să ascundă materialele pentru almanah...

În vara anului 1992 a sosit în Bucovina un grup impunător de intelectuali mureșeni, având nobila intenție de a cunoaște satele noastre și familiile tinerilor care își făceau studiile la Târgu-Mureș, de a se convinge dacă mai pâlpâia aici flăcăruia românismului. Le eram ghid și, înainte de a porni la drum spre câteva localități herțene, am zăbovit la Molodia, în casa primitoare a prietenului nostru comun Mihai Muntean, zis și Dacul liber. Jos, pe covorul verde al ierbii, în timp ce eram prinși într-o înflăcărată discuție, domnul Mihail Art. Mircea, directorul-adjunct al Bibliotecii Județene Mureș, și doamna Mariana Ploeșteanu, zâmbind cu subînțelesuri, mi-au pus la un moment dat în mână șpalturile viitorului almanah. Emoțiile m-au copleșit de-a binelea și nu m-au părăsit nici în timpul celor două zile de excursie prin străvechiul ținut al Herței.

În septembrie, cu puține ore înainte de începerea sărbătorii „Limba noastră cea română”, venerata doamnă Mariana Ploeșteanu cu bucurie mi-a înmănat pachetele cu câteva sute de exemplare ale Almanahului cultural-literar „Țara Fagilor”, editat cu sprijinul Filialei Mureș a Uniunii „Vatra Românească”. Tirajul era de 10.000 de exemplare și, ca să-l ridic de la sediul numitei filiale a UVR, dar și să particip la lansarea volumului, am fost invitat la Târgu-Mureș. Soții Rodica și Carol Puia mă așteptau în zori de zi pe peronul gării principale din orașul în care veneam pentru prima dată. Apoi doamna Mariana Ploeșteanu și domnul Constantin Herișan, președintele Filialei Mureș a UVR, mi-au atras în mod discret atenția că la acea manifestare va fi prezent și domnul Oleg Jelesneac, directorul general al întreprinderii „Azomureș”, care a direcționat o importantă sumă bănească în scopul editării almanahului, căruia urma să-i aduc cele mai sincere mulțumiri. Momentul lansării cărții s-a transformat într-o minunată acțiune culturală, pe parcursul căreia ne-am închinat cu toții și la icoana Bucovinei martire.

Responsabilă cu apariția primului volum a fost energica și răzvățătoarea doamnă Ploeșteanu, iar cel de al doilea volum, apărut într-un tiraj de 2.000 de exemplare cu sprijinul aceleași filiale a UVR și al Editurii „Tipomur”, a fost redactat cu competență și cu o deosebită dărnicie sufletească de domnul Mihail Art. Mircea, omul

care avea să-mi devină în continuare un bun prieten și un sfătuitor înțelept. Următoarele două volume au văzut lumina tiparului cu sprijinul Ministerului Culturii al României, în îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș, munca de redactor responsabil fiind înfăptuită de același inimos ardelean, Mihail Art. Mircea.

Se părea că încercarea de a tipări și alte volume nu mai avea sorti de izbândă și, deci, trebuia să mă mulțumesc cu ceea ce s-a putut realiza în plan editorial și să mai răresc drumurile spre Târgu-Mureș.

Pentru a cunoaște nordul Bucovinei și problemele românilor de aici, ajunși minoritari la ei acasă, delegații de intelectuali mureșeni au mai sosit la noi și în verile anilor 1993 și 1994. Le eram ghid, le înlesneam întâlnirile cu reprezentanții autorităților locale, le arătam locuri ale gloriei românești și, desigur, îi puneam la curent cu problemele noastre. Așa s-a făcut că și la Târnauca, și la Mogoșești, și la Molodia, și la Pătrăuții de Jos, și la Bahrinești să fiu cazat, la gospodari de frunte, împreună cu Dimitrie Poptămaș, directorul Bibliotecii Județene Mureș, un om înțelept, cu un vast orizont cultural, bun la suflet ca o pâine caldă, cunoscător adânc al trecutului cultural al Bucovinei și al problemelor cu care, la acea vreme, se confrunta comunitatea românească din actuala regiune Cernăuți. Ne-am împrietenit și ne-am legat pentru vecie sufletește. Mai departe, domnia sa a avut grijă de tipărirea celorlalte volume ale „Țării Fagilor”. De fiecare dată a depus mari eforturi pentru a convinge Ministerul Culturii de la București că „Țara Fagilor” era o publicație serioasă și utilă pentru românii nord-bucovineni, că ea trebuia să apară și că trebuia susținută financiar. Cred că la stăruința domniei sale, în 1994, vara, împreună cu frații mei într-un ideal din Târgu-Mureș, în Bucovina a sosit și domnul Ion Mărunțelu, înalt funcționar din cadrul Ministerului Culturii, grație înțelegerii căruia respectivul minister a direcționat mijloace pentru tipărirea almanahului. Înțelegerea inițială avută cu domnul Poptămaș era să încheiem seria cu volumul cinci, adică cu cel ce urma să apară în anul 1996. Acest volum a văzut lumina tiparului și evenimentul editorial a fost semnalat în diverse ziare și reviste din Cernăuți, Târgu-Mureș, Suceava, Iași, București, Târgoviște, Chișinău. Într-o oarecare măsură, eram mulțumit că am reușit să înjghebez cele cinci volume și, deci, puteam crede că mi-am încheiat o misiune.

A apărut, însă, și volumul al șaselea, iar în 1997, la sfințirea bisericii din Hrușăuți-Voloca, a participat, pe lângă alți oameni de

cultură din Târgu-Mureș, și domnul Dimitrie Poptămaș. Sufla un vânt tăios, care te răzbătea până la oase și, fiindcă cineva a uitat la început să ne poftască la masa festivă, am intrat într-un mic local ca să ne mai încălzim și să vorbim în tihnă. Și, fără să mă aștept, m-am pomenit îndemnat de către fratele meu din Ardeal de a osârdi și la pregătirea pentru tipar al celui de al șaptelea, a „ultimului” volum din seria „Țării Fagilor”. Apoi, tot așa, întâlnindu-ne, când la Târgu Mureș și când la Cernăuți, am convenit să rotunjim seria la zece volume, ba chiar la cincisprezece, și lucrul a sporit. Ministerul Culturii a încetat să sprijine editarea almanahului, iar domnul Dimitrie Poptămaș s-a zbătut întruna ca să poată găsi mijloacele necesare tipăririi „Țării Fagilor”. Și banii s-au găsit cu greu, că nici Fundația Culturală „Vasile Netea”, al cărei președinte este domnul Dimitrie Poptămaș, fundație ce s-a angajat în sprijinirea editării almanahului, n-a dispus întotdeauna de sumele necesare.

Pe parcursul a cincisprezece ani, l-am avut părtaș la bucurii, la dureri și la necazuri. Au fost momente când l-am văzut oarecum rece și distant, ca să înțeleg apoi că „prieteni” de la Cernăuți au avut „grijă” ca prin denigrarea persoanei mele să fiu îndepărtat de el și lucrarea noastră comună să fie zădărnicită. Acele momente au fost ușor depășite, căci judecata trează a învins orice speculație.

A pus un cuvânt bun atunci când, tot la Târgu-Mureș, a fost pusă la cale tipărirea revistei arborosene „Codrul Cosminului”, douăsprezece numere ale căreia au văzut lumina tiparului în perioada decembrie 1993 - mai 1997, editată trimestrial cu sprijinul revistei „Vatra” (redactor-șef, scriitorul Cornel Moraru) și al Tipografiei din Târgu-Mureș (pe atunci director Ioan Suci). Culegerea computerizată a acestei reviste se făcea, la solicitarea scriitorului Nicolae Băciuț, în casa vrednicului protopop ortodox Gheorghe Șincan. Când la Cernăuți a fost pusă problema înființării unei biblioteci românești, domnul Poptămaș s-a inclus cu mare entuziasm în lucrarea de selectare a miilor de volume, pe baza cărora urma să deschidem această bibliotecă. Când a apărut ideea colaborării în plan cultural și economic dintre regiunea Cernăuți și județul Mureș, a făcut parte, alături de Cornel Moraru, Nicolae Băciuț și Rodica Puia, din delegația care a sosit în capitala Bucovinei pentru a participa la un dialog deschis cu conducerea ținutului nostru.

A organizat, aproape în fiecare toamnă, sărbătoarea de suflet „Dor de Bucovina”, invitând la desfășurarea ei și studenți de ai noștri de la Academia de Artă Teatrală, selectați cu migală de doamna Valeria Covătaru, începând din 1992, pentru proiectata trupă românească de pe lângă Teatrul Muzical-Dramatic „Olga Kobyleanska” din Cernăuți.

În 1994, în iulie, l-am avut ca oaspete și în casa părinților mei din Oprișeni. Făcea parte dintr-un mare grup de intelectuali din județul Mureș, și atunci întreaga suflare ortodoxă a satului s-a revărsat, ca un torent nestăvilit, la biserică, pentru a se întâlni cu frații din Ardeal, pentru a asculta frumoasa predică a părintelui protopop Gheorghe Șincan și ca, după săvârșirea Sfintei Liturghii, să comunice cu ei de la suflet la suflet. La un moment dat, când actorul Ion Săsăran (omul care la Târgu-Mureș a vegheat la formarea intelectuală a fiului meu mai mare, Florin, a prins să recite din fața altarului „Bătrânii” lui Octavian Goga, iar consătenii mei s-au lăsat cuprinși de o dulce visare, i-am văzut, la lumina palidă a lumânărilor de ceară, cum lacrimile i se prelingeau pe față și mi-am dat încă o dată seama că el, Dimitrie Poptămaș, rafinatul om de cultură din inima Ardealului, își mai trecea prin jarul inimii jalea și drama Bucovinei înstrăinate.

De la 1990 încoace, mureșenii au fost cei mai statornici săritori la nevoile neamului românesc din Bucovina. Oare ușor poate fi uitat gestul tipografului Silviu Dohotar, care în zi de mare sărbătoare națională ne-a înmănat, la Cernăuți, casete de litere, în plumb, pentru tipografia noastră regională, ca pe baza lor ziarul „Zorile Bucovinei” să poată fi tipărit cu caractere latine? Oare nu este un act de adevărată solidaritate frățească fapta scriitorului Cornel Moraru care, știind că redacția numitului ziar nu dispunea nici de o mașină de scris cu caractere latine, a plecat special la București și a solicitat conducerii Uniunii Scriitorilor două asemenea mașini, ca să le aducă fără întârziere la Cernăuți? Oare nu sentimentul fraternității l-a îndemnat pe Ilie Bejan, ardelean get-beget, ca după orele de serviciu să mai rămână la tipografie, ca să culeagă, gratuit, un număr sau altul din revista „Codrul Cosminului”?

Problemele neamului românesc din Bucovina și-au găsit mereu reflectare în organele de presă mureșene, la postul local de radio, în cadrul unor emisiuni televizate.

Ziariștii Mihai Suciu, Marius Pașcan, Ileana Sandu, radiojurnaliștii Margareta Pușcaș, Valentin Marica, Tarfin Todea, reporterul TV Nicolae Băciuț cu mare bunăvoință au devenit într-un timp adevărați cronicari ai vieții culturale a Bucovinei. Rămâne și peste timp o frumoasă pildă de solidaritate românească grija manifestată față de studenții bucovineni de la Târgu Mureș de către doamnele Rodica Puia, Georgeta Novac, Ioaneta Topuzu, Valeria Covătaru, Ileana Herișan, Emilia Lazăr, regretatul domn Oleg Jelesneac, omul de afaceri Sandu Prisecan ș.a. Prin domnii Radu Ceontea și Lazăr Lădariu, doleanțele noastre național-culturale au fost aduse la cunoștința Parlamentului României.

Timp de cincisprezece ani, neglijându-mi îndeletnicirile scriitoricești și posibilitatea, oferită în câteva rânduri la Cernăuți și Suceava, de a mă consacra activității științifice, am cutreierat satele din partea detrunchiată a Bucovinei istorice, din furatul ținut al Herței și din nordul Basarabiei, inclus în componența actualei regiuni Cernăuți, pentru a restabili, prin sutele și sutele de pagini de istorie orală, martirajul românilor trădați, părăsiți, uitați și lăsați sub o stăpânire străină, ca să fie împușcați prin masacre oribile, întemnițări fără vină, deportări masive, trimiteri la moarte sigură în cele mai înfiorătoare lagăre de la periferiile imperiului roșu. Cu greu au fost alcătuite listele, pe localități, ale miilor de români care au murit de foame și de frig în pustietățile Siberiei și ale Kazahstanului, în lagărele din Ural și din Komi, în pădurile Kareliei, pe țărmurile Mării Albe, la minele din Armenia și de dincolo de cercul polar, care au fost împușcați, hoțeste, la Lunca, la Fântâna Albă, la Ropcea, la Crasna și în alte părți doar pentru motivul că nu mai doreau să trăiască în „raiul” stalinist și că plecau, în coloane sau în grupuri, sub flamuri tricolore, spre Patria noastră istorică – România. Pe parcursul investigațiilor pe teren, am sesizat și o altă dramă cutremurătoare a neamului românesc lăsat în voia sorții de guvernanții de la București. Tinerii, zi și noapte, erau hăituiți, prinși cu arcanul, pentru a fi duși la reabilitarea minelor de cărbuni din Donbas, pentru a fi trimiși la așa-zisele școli F.Z.O., ca, devenind muncitori calificați, să fie repartizați la întreprinderi din adâncul Rusiei, ca să se înstrăineze de baștină și să uite cu timpul care le era obârșia. Gospodarii erau „deschiaburiți” și, ca „exploatare ai maselor truditoare”, nimereau după gratii, ca averile lor să fie împărțite între slugoii regimului de ocupație.

Celor care rămăneau pe la vetre, li se mătura și ultimul grăunte din cămări, ca să moară de foame, ca să le moară copiii și ca în locul lor să fie aduși, cu zecile de mii, „specialiști în economia națională” din largul imperiului sovietic. Bisericile au fost închise, iar slujitorii altarului care n-au reușit să se refugieze în România, au umplut lagărele de la extremitatea nordică a lumii.

Dezrădăcinarea elementului autohton s-a făcut prin cruzime, vărsare de sânge, înjosirea demnității umane, prin perfidie și prin înșelare. Crima săvârșită de regimul bolșevic împotriva elementului românesc din Bucovina e țipătoare la cer. Adunând și redactând cutremurătoarele mărturii orale ale celor ce cu ajutorul lui Dumnezeu au mai ajuns, după ani de chin și suferință, să-și revadă baștina, am vrut ca în Țară să se știe în ce prăpastie a fost împinsă Bucovina în vara anului 1940, când a fost cedată, la ultimatumul Moscovei, fără nici un foc de armă. M-am întrebat și mă întreb: oare România, dacă ar fi opus atunci rezistență, n-ar fi fost în stare să stăvilească, în mod onorabil, puhoiul sovietic? Oare, ținând piept invaziei de la răsărit, ar fi înregistrat pierderi umane mai mari decât le-a înregistrat mai apoi, fiind vândută, o Bucovină martiră? O țară ca Finlanda, de câteva ori mai mică decât România, a putut să reziste în 1939 în fața unităților sovietice? Putea armata română să oprească unitățile „eliberatoare” la Nistru, dacă n-ar fi primit de la București ordin să părăsească pământuri scumpe fără a trage barem un foc de armă?

Anume prin relevarea dramei Bucovinei, prin materialele despre participanții la rezistența antisovietică și anticomunistă, despre prigoana dezlănțuită de autoritățile de ocupație în anii 60-80 ai secolului trecut împotriva „naționaliștilor burghezi români”, adică împotriva bucovinenilor și herțenilor care se manifestau în favoarea păstrării identității noastre naționale, dar care erau crunt pedepsiți pentru îndrăzneala de a cere pentru neamul nostru anumite drepturi, Almanahul cultural-literar „Țara Fagilor” a fost cartea tot mai căutată și tot mai căutată, de la o ediție la alta, în întregul spațiu locuit de români. N-am putut întotdeauna satisface cerințele tuturor doritorilor de a avea pe rafturi acest almanah. Dar mă bucur că el a ajuns nu numai acasă, ci și la personalități din România, Republica Moldova, Rusia, Țările Baltice, SUA și chiar din Australia, că a fost semnalat, prin recenzii binevoitoare, în Franța, Polonia, Germania,

Spania, că a poposit în lăcașele bucovinenilor ce au supraviețuit în marea confruntare cu stalinismul.

Fără sprijinul ardelenilor de la Târgu-Mureș, această publicație n-ar fi existat și, în consecință, n-ar fi fost scrise circa 4.000 de pagini de zbuciumată istorie bucovineană, necunoscută sau puțin cunoscută în Țară. Consider că, într-un fel, trudind la înjgheburile acestei colecții din cincisprezece volume, mi-am îndeplinit o misiune. Dar oare mă vor lăsa cugetul și deprinderea de a cerceta alte cazuri de genocid bolșevic de a mă opri aici și de nu a purcede, înarmat și cu documente de arhivă, la selectarea unui material mai vast pentru proiectata „Carte neagră a Bucovinei”? Oricum, ajuns la încheierea seriei, aduc cele mai sincere și profunde mulțumiri colaboratorilor mei de pretutindeni, fraților din Ardeal îndeosebi, neuitând nici de Rodica Vescan, Mariana Ciurca, Nicoleta Biro, Mariana Solovăstru, Firuța Roșca, nici de Kocsis Francisko, Călin Borz, Ioan Horea Avram, Mircea Diaconășu, care, prin munca lor entuziastă, au făcut posibilă, în decursul unui deceniu și jumătate, apariția „Țării Fagilor”, almanahul cultural-literar pe care l-au așteptat cu nerăbdare bunii români din dulcea și amara Bucovină.

Mulțumesc din adâncul sufletului domnului avocat Doru Ștefanelli, bucovinean stabilit în Târgu Mureș, și suvenirilor mei dragi, Traian Straton și Ciprian Bojescu, care s-au dovedit a fi cei mai buni, cei mai devotați și cei mai de nădejde curieri ai Societății Culturale „Arboroasa” din Cernăuți.

Va slăbi oare firul colaborării noastre culturale cu frații de-un sânge și întru ideal din multpătimitul Ardeal odată cu încheierea acestei serii de volume ale „Țării Fagilor”? Am o strângere de inimă când mă gândesc că așa ar putea să fie. Dar mai am nădejde că, odată și odată, ni se vor împlini năzuințele și vom deveni iarăși stăpâni pe destin. Până atunci, voi călători, ca în copilărie, imaginar spre mirificul Ardeal. Oare nu va urma un nou îndemn din partea domnului Poptâmaș să pregătesc pentru tipar și cel de al XVI-lea volum? Cine știe...

Cu nostalgie, dar și cu sentimentul frăției, mă închin în fața voastră, frați buni din Ardeal și vă rog să apropiați, prin entuziasmul și osârdia voastră, prin mărinimie și prin alte pilde de solidaritate românească, vremile pe care le visăm.

Cernăuți, 6 februarie 2006

Vasile POSTEUCĂ

Pentru Bucovina

Când s-o desface-n șesuri primăvara
Și s-or îmbrobodi, cu floare, prunii,
Când vor scânci, prelung, sub zări lăstunii,
Să știți că-s cei pribegi, strigându-și țara!

Și să-nțelegi. Voi fi și eu sub zare,
Descătușat de sbuciumări și lut,
Întors, copilăria să-mi sărut,
Pământul țării chiotind de floare.

Voi bate-ncet cărări și dragi poiene,
Cântând cu ierbile-nalte-n glas,
Cu morții care-n urmă mi-au rămas,
Cu lacrimile dogorâte-n gene.

Și-or scutura corolele rotunde
Parfumul tânăr ca-ntr-un vechi poem,
Din nou te voi striga, dar, ca-n blestem,
Mereu departe, nu-mi vei mai răspunde.

Și-atunci strângând pământul în neștire
La pieptul ierburilor crude,
Voi învăța că Dumnezeu n-aude
Strigoii blestemați cu ne-mplinire.

FILE DE ISTORIE

Autonomia Bucovinei între deziderat și realizare

Dr. Ștefan PURICI

Prin decretul ministerial din 13 martie 1849, autoritățile din Galiția și Bucovina erau înștiințate că, potrivit Constituției austriece din 4 martie, „ducatul Bucovinei formează o țară de coroană autonomă”¹. În locul Căpitanului cercual Gheorghe Isăcescu, trecut la pensie, guvernul de la Viena a numit în postul de guvernator provizoriu al noului ducat pe Eugen Bach, fratele ministrului de interne². Noul șef al provinciei, fără știrea bucovinenilor, a trimis la Viena un proiect de constituție și al legii electorale care priveau Bucovina, deși nu cunoștea adevăratele doleanțe ale populației din acest teritoriu³. În urma protestelor înaintate la Viena de animatorii mișcării naționale românești, E. Bach a fost nevoit să publice, la 26 aprilie 1849, instrucțiunile privitoare la elaborarea proiectului de constituție și să formeze un comitet din 15 persoane⁴. Acest „Comitet al bărbaților de încredere”, în frunte cu Karol Umlauff, președintele tribunalului cernăuțean, era compus pe jumătate „din bărbați ce se bucură numai de încrederea D. șef al țării (E. Bach -

¹ *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente 1393-1849*, București, 1983, p. 647.

² I. Nistor. *Istoria Bucovinei*, București, Humanitas, 1991, p. 107.

³ „Bucovina”, 1849, nr. 9, p. 49-50.

⁴ *Ibidem*, nr. 10, p. 55-56, Supliment.

n.n)” și, pe jumătate, din „bărbați care se bucură în cel mai mare grad de o deplină încredere a țării întregi”⁵.

În septembrie 1849, *Proiectul de Constituție provincială pentru Ducatul Bucovinei* a fost publicat în paginile gazetei „Bucovina”. Redacția constata că „interesele cele mari ale țării fuseseră luate în socotință, cât se putu mai mult” și că, de acum înainte, totul va depinde de bucovineni, fiindcă aplicarea corectă a legii⁶ va putea preface provincia „într-o fântână nesfârșită de bunătați pentru prezent și viitor”⁷. Proiectul definea Bucovina ca o „provincie a Coroanei imperiului austriac”, iar Cernăuții drept capitală a ei, precizând, în cele 57 de articole, modul în care urma să se exercite regimul autonomiei provinciale. Dieta urma să fie compusă din 48 de deputați, dintre care 16 reprezentau țărănimea, 16 pe marii proprietari și 16 erau reprezentanți ai intelectualității, industriei, comerțului și meseriașilor, aleși în baza votului direct. O stipulare importantă era cuprinsă în articolul 2: „Hotarele ducatului nu se pot strămuta decât numai la o propunere a dietei provinciale sau cu învoirea aceleiași prin lege imperială”⁸. Această prevedere, în opinia autorilor proiectului, trebuia să zădărnicească și să prevină realipirea Bucovinei la Galiția sau împărțirea ei în două⁹, precum o cereau unele cercuri ucrainene din Galiția. O astfel de formulare împiedica adoptarea hotărârii respective de către împărat fără consultarea cu Dieta Bucovinei, cu toate că, în eventualitatea unui dezacord, proiectul prevedea dreptul monarhului de a desființa Dieta¹⁰. Deși nu a fost aplicat, în urma introducerii neoabsolutismului, în decembrie 1851, proiectul de constituție a fost aprobat oficial, cu mici modificări, în martie 1861 și a intrat în vigoare¹¹.

⁵ Ibidem, nr. 11, p. 57; nr. 27, p. 145.

⁶ Ibidem, nr. 29, p. 160-162; nr. 31, p. 169-170.

⁷ Ibidem, nr. 29, p. 159.

⁸ Ibidem, p. 160.

⁹ M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, p. 428.

¹⁰ „Bucovina”, 1849, nr. 29, p. 161.

¹¹ M. Iacobescu, *Documente ale revoluției de la 1848 în Bucovina*, „Suceava”, VIII, 1981, p. 457.

Odată publicat fiind proiectul Constituției ducatului și fiind ordonată reformarea administrației publice în Bucovina, procesul realizării autonomiei Bucovinei evolua în direcția creării unor instituții provinciale separate de cele galițiene. În februarie 1850, fusese anunțată crearea a 15 dregătorii pentru strângerea dărilor, în luna mai a fost înaintat la Viena proiectul organizării politice și judecătorești a Bucovinei, în iunie 1850 a fost creată Camera de Comerț și Industrie din Cernăuți¹². La 29 septembrie 1850, printr-un decret imperial, odată cu statutul de autonomie provincială, este dat publicității Regulamentul alegerilor Dietei pentru Ducatul Bucovina¹³. La 8 octombrie 1850, a fost promulgată legea privind organizarea politică a Bucovinei. În fruntea provinciei se situa guvernatorul care, simultan, urma să îndeplinească obligațiile șefului de guvern. Ducatul era împărțit în șase districte – „căpităanii”: Cernăuți, Coțmani, Vijnița, Rădăuți, Câmpulung Moldovenesc și Suceava¹⁴. La 4 noiembrie 1850, Bucovina a obținut un comandament militar propriu, cu sediul la Cernăuți, care, însă, continua să depindă de Lemberg¹⁵.

Procesul de cristalizare a autonomiei Bucovinei a fost trenat odată cu schimbarea regimului politic în Austria. La 31 decembrie 1851, Constituția din 4 martie a fost abrogată sub pretextul că nu era „nici conformă situației statului, nici aplicabilă”¹⁶. În pofida faptului că, formal, autonomia Bucovinei n-a fost anulată și ea nu a fost trecută sub administrația Galiției, traducerea în viață a statutului de autonomie reală a provinciei s-a prelungit pentru un deceniu. În anii 1850-1861, așa cum avea să constate istoricul ucrainean al vieții politice din Bucovina, Denis Kwitkowsky, rutenii bucovineni au aderat la ideea autonomistă, conlucrând deschis „cu românii, în special în problema dezlipirii Bucovinei de

¹² Idem, *Revoluția de la 1848...*, p. 34.

¹³ I.V. Cocuz, *op. cit.*, p. 231.

¹⁴ „Calendarul pentru Ducatul Bucovinei... pe anul 1851”, f. 31-32 v.

¹⁵ А. Жуковский, *op. cit.*, c. 31.

¹⁶ M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, p. 429.

Galiția”¹⁷. Acest fenomen este, de obicei, trecut sub tăcere în istoriografia ucraineană.

La 6 martie 1853, a fost anulată formal uniunea administrativă a Bucovinei cu Galiția și a fost numit primul președinte al ducatului (Landespräsident), Franz Freiherr von Schmiick¹⁸. Separarea administrativă definitivă de Galiția a avut loc la 29 mai 1854. Bucovina a fost împărțită în 15 districte: Dorna, Putila, Vijnița, Câmpulung, Solca, Gura Humorului, Siret, Vașcăuți pe Ceremuș, Sadagura, Storojineț, Coțmani, Zastavna, Suceava, Rădăuți, Cernăuți (rural). Noile oficii districtuale (Bezirksämter) mixte, administrative și judecătorești, și-au început activitatea din 29 septembrie 1855¹⁹.

În timpul războiului Crimeii, în eventualitatea unei înglobări a Principatelor Române²⁰, pentru a atrage, probabil, simpatiile populației românești, Curtea de la Viena va încerca să revadă chestiunea realizării unei autonomii reale a Bucovinei. În acest sens, pe lângă președintele provinciei a fost înființată o comisie consultativă, prevăzută încă în articolul 35 al decretului din 31 decembrie 1851. În calitate de membri au fost cooptați E. Hacman, Episcopul Bucovinei, marii proprietari Iordachi Vasilco și Cristof Petrovici, primarul orașului Cernăuți, Josef Ortynszky, I. Miculi și Sytzijyte. Cr. Petrovici a înaintat un document în care era elaborată structura viitoarelor organe reprezentative ale puterii în Bucovina. Proiectul prevedea constituirea unui comitet provincial superior, cu funcții legislative, format din 16 persoane, în competențele căruia urmau să treacă toate problemele locale. Din acest comitet trebuia să facă parte Episcopul Bucovinei, patru

¹⁷ Д. Квитковський, *Політичне життя*, оп Ж. Квитковський, Т. Брендзан, А. Жуковський, *Буковина, и минуле и сучасне*, Париж-Филадельфия-Детроит: Эелена Буковна, 1956, с. 480.

¹⁸ G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 174; Die Bukowina, p. 300; L. Geier, *Verwundert hebt der Pruth im Schilf sein Hapt...*, „Kaindl-Archiv”, Zeitschrift der Bukowina-Instituts für Kulturaustausch mit den Völkern Mittel- und Osteuropas, Heft 21, 1995, p. 12.

¹⁹ Die Bukowina, p. 325.

²⁰ E. Zöllner, *op. cit.*, vol. II, p. 498.

reprezentanți din partea nobilimii, patru din partea marilor proprietari de pământ, patru din partea comunelor rurale, doi din partea orașelor și unul din partea clerului. Autorul propunea și crearea unei comisii permanente cu funcții executive²¹. Probabil, a fost solicitată și opinia altor personalități din Bucovina, însă proiectul nu a fost pus în practică și adunarea provincială n-a fost convocată. Agravarea crizei interne, eșecul politicii externe habsburgice, scăderea prestigiului internațional al Austriei, toate acestea au dus la retragerea trupelor imperiale din Principate și vor cauza abandonarea intențiilor realizării unei autonomii depline a Bucovinei.

Înfrângerea din Italia, în vara anului 1859, a armatelor austriece a condus la prăbușirea neoabsolutismului și a determinat Casa de Habsburg să inițieze unele măsuri privind revigorarea imperiului. În august 1859, la putere a fost chemat un guvern federalist în frunte cu Rechberg. Ministrul de Interne, A. Goluchowski, fost guvernator al Galiției, considera că imperiul poate fi restructurat și întărit dacă Austria se va sprijini în interior pe state naționale autonome, mari și puternice. În acest mod, și elementele naționale periferice ar fi putut rezista centralismului nivelator, unificator, care urmărea consolidarea guvernului central în dauna autorităților provinciale.

Sub pretextul nevoii de economisire și de aplicare a unei administrații corespunzătoare, prin decretul imperial din 22 aprilie 1860, au fost desființate guvernământul și ducatul Bucovinei, teritoriul ei fiind din nou alipit Galiției²². Acest eveniment a produs în rândurile populației bucovinene o mare neliniște. Elita politică românească a reacționat imediat. În teritoriul realipit Galiției se declanșează o luptă politică generală, comparabilă cu cea din anii 1848-1849. Liderilor mișcării naționale românești li se vor alia reprezentanți ai tuturor grupurilor etnice și categoriilor sociale din Bucovina.

²¹ ASRC, fond 3, inv. I, d. 812, f. 1-12.

²² Переводы Эконов, Патентов и Распоряжений и звестника законов для Герцогства Буковинуы. Рок 1860, Львов, б.г., с. 38-39.

Lupta se declanșează și se amplifică în condițiile favorabile prilejuite de criza politică prin care trecea regimul și însuși Imperiul Habsburgic, criză care făcea posibilă trecerea de la regimul neoabsolutist la regimul constituțional²³.

Am amintit deja că în parlamentul imperial întărit, constituit prin decretul împăratului din 5 martie 1860, a intrat și boierul bucovinean Nicolae Petrino. Era firesc ca la Viena acesta să sprijine eforturile bucovinenilor pentru redobândirea autonomiei. Dar, probabil sub presiunea membrilor cabinetului federalist și a autorităților galițiene, el s-a situat pe o poziție opusă. În ședința consiliului imperial din 14 septembrie 1860, N. Petrino nu a susținut ideea menținerii guvernământului Bucovinei: „Dacă un organism birocratic funcționează numai pentru a asigura autonomia, atunci eu, pentru persoana mea, pot renunța la el”²⁴.

Din această cauză, românii bucovineni au intervenit nu pe lângă delegatul Bucovinei, ci pe lângă A. Șaguna, delegatul Transilvaniei, și Alexandru Mocioni, delegatul Banatului, cu rugămintea de a-i ajuta să redobândească statutul de autonomie provincială. La 2/14 iunie 1860, Eudoxiu și Gheorghe Hurmuzachi i-au adresat lui Șaguna o scrisoare prin care îi comunicau că Ducatul Bucovinei „este în oara aceasta amenințat de o lovitură de moarte în tot ce-i este mai scump, în lege, în biserică, în limbă, în toate interesele naționale, morale și materiale”, deoarece urmează „a se împreuna și a se slei cu Polonia austriacă”²⁵. Episcopul Transilvaniei a fost solicitat să prezinte lui Franz Iosif I și să sprijine cu „viu graiu” petiția Bucovinei care urma să fie trimisă pe adresa lui A. Șaguna.

În ședința parlamentului întărit, din 14 septembrie 1860, Al. Mocioni a declarat că sprijină autonomia provinciei, fiindcă „încorporarea Bucovinei la Galiția pare a fi nepotrivită și făcută împotriva majorității populației”.

²³ M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 430.

²⁴ T. Bălan, Redobândirea unei autonomii, „Revista Arhivelor”, VII, 1946, nr. 1, p. 60.

²⁵ Ibidem, p. 66-67, anexa 2.

Bucovinenii nu doresc unirea țării lor cu Galiția, arăta Al. Mocioni, fiindcă își aduc aminte cu durere de fosta unire care ținuse o jumătate de secol. Atunci posturile conducătoare din provincia lor fuseseră ocupate de elemente străine care nu cunoșteau nici poporul, nici limba lui, nici situația politică din Bucovina și aceasta a fost tratată ca o provincie cucerită. El a cerut ca problema Bucovinei să fie prezentată împăratului pentru deliberare și pentru luarea unei decizii definitive²⁶.

Din partea lor, românii bucovineni vor elabora, semna și trimite la Viena memorii și petiții, vor trimite delegații la împărat, își vor expune doleanțele în presa vieneză oficială. Împotriva contopirii administrative cu Galiția s-au pronunțat, la 15 octombrie 1860, chiar și unele instituții, între care Consiliul agricultorilor, Primăria din Cernăuți și Camera de Comerț și Industrie²⁷. Aflat în fața acestui curent de opoziție, A. Goluchowski, ministrul de Interne, a cerut Oficiului poștal al Bucovinei să refuze expedierea la Viena a memoriilor și petițiilor cu revendicări autonomiste. Concomitent, el a ordonat Căpitanului cercual al Bucovinei, I. Miculi, să-i raporteze cine îi instigă și ajută pe bucovineni să alcătuiască memorii împotriva alipirii Bucovinei la Galiția²⁸. Direcția ținutală Câmpulung s-a grăbit să raporteze că o asemenea petiție a fost semnată de către preotul Ciupercovici²⁹.

În octombrie 1860, autoritățile galițiene și-au informat subalternii de la Cernăuți că Eudoxiu Hurmuzachi a întocmit o proclamație în care revendica separarea Bucovinei de Galiția, reorganizarea administrației ținutului pe baze autonome și chema bucovinenii să susțină aceste demersuri. Lembergul a ordonat să se ia toate măsurile convenite pentru a interzice și a împiedica difuzarea în Bucovina a manifestului hurmuzăchean³⁰.

Aplicarea ideii federaliste de către cabinetul Rechberg-Goluchowski a pus în pericol interesele elementului german din

²⁶ Ibidem, p. 61-62.

²⁷ M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 433.

²⁸ Ibidem, p. 432-433.

²⁹ ASRC, fond 3, inv. I, d. 1856, f. I.

³⁰ Ibidem, d. 1644, f. 4-36.

Austria, care nu era dispus să accepte transformarea statului de cultură și limbă germană într-o structură eteroglotă, nici să admită pierderea rolului său de națiune de stat și dizolvarea germanilor în cadrul majorităților etnice autohtone. Urmărind menținerea supremației politice, germanii din Austria au cerut un guvern central puternic și un parlament central, cu sediul la Viena, înzestrat cu vaste atribuții de control asupra aparatului administrativ. Supus unor puternice presiuni, A. Goluchowski a consimțit la publicarea diplomei imperiale din 20 octombrie 1860, prin care s-a promis instituirea unui parlament și luarea de măsuri pentru efectuarea alegerilor parlamentare³¹. În urma publicării acestei diplome, au fost sistate cercetările privind depistarea și sancționarea autorilor și semnatarilor memoriilor proautonome. Mihai Miron Călinescu avea să exprime speranțele elitei politice românești: „Dar și a noastră zi a sosit acuma, și pentru noi se arată zorile cele aurie la răsărit”³². Se aștepta, arăta E. Hurmuzachi, ca autonomia Bucovinei să fie restabilă, iar funcționarii anexioniști compromiși să fie amovați³³.

La 13 decembrie 1860, cabinetul federalist a fost demis și a fost instalat guvernul centralist al lui A. Schmerling. Au apărut noi perspective într-o soluționare pozitivă a chestiunii bucovinene. La 27 decembrie, în casa boierului Iordachi Vasilco, a avut loc o consfătuire a reprezentanților orașului Cernăuți și ai boierimii bucovinene în vederea alcătuirii unui nou memoriu al Bucovinei³⁴. La 30 decembrie, în ziarul vienez „Die Presse”, a fost publicat articolul lui E. Hurmuzachi, Cu privire la problema anexării Bucovinei la Galiția, care conținea un protest vehement contra nesocotirii principiului egalității în drepturi a Bucovinei cu celelalte provincii ale Austriei și a nerecunoașterii individualității ei național-politice. După ce-și exprima satisfacția pentru înlăturarea vechiului guvern, omul politic bucovinean scria că „nici o altă posesiune a Coroanei nu a fost atât de rău și de mult maltratată ca

³¹ T. Bălan, *op. cit.*, p. 58-59.

³² „Calendarul pentru ducatul Bucovinei... pe anul 1861”, f. 26.

³³ T. Bălan, *op. cit.*, p. 70, anexa 5.

³⁴ *Ibidem*, p. 68, anexa 4.

Bucovina, prin încorporarea acesteia la Galiția, încorporare inițiată din nou de seniorul polonez, în ciuda opoziției populației bucovinene și chiar a Consiliului imperial”. Dispunându-se anularea autonomiei, menționa E. Hurmuzachi, „nu a fost de nici o mirare faptul că actele de încorporare, chiar de la publicarea lor, au provocat în toată Bucovina cea mai mare împotrivire, care s-a manifestat și exprimat în mai multe petiții ale proprietarilor și țăranilor, ale negustorilor, orășenilor și clerului, adresate Maiestății Sale pentru păstrarea autonomiei acestui domeniu al Coroanei”³⁵.

În aceste zile, un impresionant memoriu, *Emanzipationsruf der Bukowina* (Chemarea Bucovinei la emancipare), a fost înaintat împăratului Austriei³⁶. Documentul era semnat de 250 reprezentanți ai „tuturor claselor, naționalităților, stărilor și confesiunilor” din Bucovina și revendica menținerea și respectarea autonomiei provinciei³⁷.

Acțiunile perseverente și stăruitoare ale bucovinenilor, demersurile lui E. Hurmuzachi, I. Vasilco, intervențiile lui Al. Mocioni și A. Șaguna, modificarea situației politice în Austria au condus la recunoașterea definitivă, prin Constituția din 26 februarie 1861, a autonomiei Bucovinei³⁸. În noul parlament imperial, compus din 343 de deputați aleși, Bucovinei i s-au rezervat cinci locuri. Statutul și legea electorală a Bucovinei, date publicității, stipulau că Dieta provincială trebuia să fie compusă din 30 de membri³⁹.

³⁵ Ibidem, p. 68-70, anexa 5.

³⁶ I. Nistor, *op. cit.*, p. 107-108.

³⁷ A. Жуковський, *op. cit.*, p. 33; M. Iacobescu, *Revoluția de la 1848*, p. 34.

³⁸ Și românii din Transilvania au obținut anumite structuri cvasiautonomie. Astfel, prin hotărârea imperială din 24 martie 1861, la Năsăud s-a dispus organizarea a unui „district de sine cu jurisdicțiune proprie, în care administrațiunea se va organiza în orișice privință asemenea celui din Făgăraș”. Acest district a ființat între anii 1861 și 1876 și s-a bucurat de o relativă independență administrativă, cu folosirea limbii române, și independență economică, prin câștigarea fondurilor grănicerești (vezi I. Rusu, *Înființarea și organizarea districtului românesc al Năsăudului*, „Revista Arhivelor”, 1968, nr. 2, p. 79-84).

³⁹ T. Bălan, *op. cit.*, p. 63.

La 20 aprilie 1861, Wenzel von Martina, noul șef al provinciei, a publicat o Înștiințare, în limbile germană, română și ucraineană, prin care anunța populația Bucovinei: „În urma înaltei rezoluții din 9 martie a.c., se desrădică în 22 aprilie a.c. ce până acum fostă dregătorie circulară, încetând deodată lucrările ei, și se introduce în aceeași zi guberniul țării cel înființat de către Maestatea Sa c.r. apostolică”⁴⁰.

Cu această ocazie, la Cernăuți, în ziua de 23 aprilie 1861, s-a desfășurat o demonstrație de sărbătorire a redobândirii autonomiei Bucovinei. În fața celor circa 400-500 de participanți, au rostit discursuri lideri ai românilor bucovineni, precum și profesorul Rudolf Neubauer, boierul Cr. Petrovici și Levinschi⁴¹. În cinstea lui E. Hurmuzachi și a lui I. Vasilco, s-a organizat o retragere cu torțe. În drum spre locuințele acestora, demonstrații i-au întâlnit pe Eudoxiu și i-au petrecut până acasă cu „mare alai și cu mari ovații”⁴².

În vederea creării structurii autonome a Bucovinei, au fost anunțate alegeri pentru Dieta provincială. Numărul mandatelor a fost distribuit în modul următor: unul Episcopului Bisericii ortodoxe din Bucovina, 12 marilor proprietari laici și eclesiastici, două Camerei de Comerț și Industrie, trei orașelor și 12 comunelor rurale în care votarea se făcea indirect, prin electori⁴³.

Campania electorală din martie 1861 a fost foarte tensionată din cauza luptei dintre două tabere ce urmăreau interese opuse: forțele progalițiene râvneau alegerea unor oameni prin care să-și asigure controlul asupra Bucovinei, în timp ce forțele proautonomiste încercau să înlăture străinii de la conducerea provinciei. În acest sens, au fost organizate comitete de pregătire a alegerilor, dintre alegători au fost constituite grupuri de propagandă, s-au desfășurat adunări populare, au fost lansate și citite în public foi volante, apeluri, manifeste.

⁴⁰ ASRC, loc cit., d. 1461, f. 5 t.

⁴¹ Ibidem, d. 1788, f. 1-3.

⁴² T. Bălan, *op. cit.*, p. 63.

⁴³ M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, p. 434.

În pregătirea și desfășurarea campaniei electorale, un rol important l-a avut intelectualitatea, în general, și tinerii elevi și studenți, în special. La 2 martie 1861, studenții români din Bucovina aflați la Viena la studii, I.G. Sbiera, A. Berariu și L. Popescu, au lansat un apel către alegătorii din Bucovina⁴⁴. Sub titlul Iubiților frați bucovineni!, documentul, într-o formă prescurtată, a circulat în zeci de copii în Bucovina. Autorii îndemnavă: „Bucovinenilor! Feriți-vă de toți străinii, veneticii, bocăncarii și mișeii, care poartă crucea-n sân și vă gogolesc cuvinte dulci de pe limbă, iară în inima lor îl au pe dracul. Aceste lifte rele, dacă îți alege de deputați de dietă, vă vor vinde cu trup și suflet”. Pentru a preveni acest pericol, bucovinenii erau chemați să voteze numai pe cei „carii sunt născuți den toți strămoșii Bucovineni, carii sânt de legea noastră dreptcredincioasă și vorbesc limba noastră cea dulce, carii ni s-au arătat până acuma credincioși și priincioși sorții noastre, și carii au ajutat a mijloci aceste drepturi de la Măestatea Sa Împăratul pentru poporul nostru. Pe aceștia să-i alegeți, că numai aceștia ne pot scăpa de la peire și a ne da o viață fericită (subliniat în original - n.n.)”⁴⁵.

Ideile manifestului au fost împărtășite și sprijinite de Alecu Hurmuzachi care, în preajma alegerilor, a cerut alegătorilor „să aleagă pe oricine va fi cinstit și cu cap și hotărât de a nu gândi la altceva decât la binele nostru obștesc”⁴⁶.

La sfatul lui Aron Pumnul⁴⁷ și prin îndrumarea nemijlocită a lui Gh. Hurmuzachi, un număr însemnat de studenți de la liceul din Cernăuți a pornit prin comunele Bucovinei pentru a face agitație electorală⁴⁸. Ancheta, efectuată de autoritățile habsburgice, a evidențiat entuziasmul și perseverența cu care Vasile Bumbac, Vasile Burtă, Nicolae Hurjui și Samuil Isopescu au desfășurat o amplă propagandă în Siret, Suceava, Storojineț, Tărășeni, Slobozia,

⁴⁴ Vezi textul integral în I.G. Sbiera, Familia Sbiera după tradiție și istorie și amintiri din viața autorului, p. 135-139; M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 437-440.

⁴⁵ ASRC, loc cit., d. 1794, f. 24-25 v.

⁴⁶ R. Căndea, Un luptător bucovinean: Alecu Hurmuzachi, Sibiu, 1941, p. 17.

⁴⁷ Cf. M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 436.

⁴⁸ ASRC, loc cit., d. 1794, f. 1-5.

Volcineț, Camenca, Frătăuții Noi, Solca, Cupca, Suceveni, Stroești, Prisăcăreni, Iordănești, Ropcea, Budineț etc.⁴⁹ Pe lângă aceștia, în modul cel mai activ, au participat la campania electorală elevii Dimitrie Isopescu, Gheorghe Halus, Eusebie Nedelcu, Vasile Grigorovici⁵⁰. Mai târziu, în urma persecuțiilor din partea profesorilor galițieni de la liceul german din Cernăuți, V. Burlă și V. Bumbac au fost nevoiți să părăsească Bucovina și, cu sprijinul intelectualilor români, să se înscrie la instituțiile de învățământ din Transilvania⁵¹.

Sub anchetă a ajuns și Constantin Andrievici, profesor de teologie și limba română la gimnaziul de băieți din Suceava, care a fost implicat în acțiunile electorale ale tinerimii române. Am menționat mai sus că, la înființarea gimnaziului din Suceava, C. Andrievici a ținut o cuvântare patriotică pentru care a fost supus unei aspre critici de către T. Bendela, reprezentantul Consistoriului ortodox la inaugurarea acestei instituții de învățământ, iar pretorul cercual din Suceava a încercat să-l învinuiască de difuzarea unor idei antihabsburgice⁵². Din această cauză, în caracterizarea făcută dascălului sucevean, anchetatorii au subliniat că profesorul C. Andrievici este adeptul „ideilor daco-românismului” în Bucovina⁵³.

Fiind întrebat de țărani pe cine să aleagă ca deputați, profesorul a întocmit un apel către „întreaga națiune din Suceava”, sfătuind alegătorii să voteze „pe Ioan Pruncul din Chilișeni, Pruncul din Reuseni, Alecu Popovici din Stroești, Bogdan Foșșineanu, Ioan Costin” și alți români din această circumscripție electorală⁵⁴. C. Andrievici a fost suspectat de activitate antistatală și s-a dispus efectuarea unei percheziții la domiciliu. La 8/20 martie 1861, el a fost acuzat oficial de pretorul cercual că „susține mai mulți școlari ai gimnaziului din Cernăuți, carii sunt trimiși încoace de către unii înaintași ai nici unei române bucovinene, spre a merge de la sat la

⁴⁹ Ibidem, f. 2-3.

⁵⁰ I. Nistor, *op. cit.*, p. 110-111.

⁵¹ T. Bălan, *op. cit.*, p. 64.

⁵² ASRC, loc cit., d. 1844, f. 1.

⁵³ Ibidem, f. 15 v.

⁵⁴ Ibidem, f. 5.

sat și a dezvălui țăranilor înțelesul statutelor împărătești în privința alegerii deputaților la dieta țării și a îmbia pe țăranimea română ca să voteze numai pentru un român”. I-a fost imputat și faptul că a întocmit textul apelului către alegători pe care l-a citit Vasile Bumbac în cafeneaua armeană din Suceava. Acesta din urmă a fost denunțat de unii armeni și a fost supus arestului în Suceava⁵⁵. Însă încheierea campaniei electorale și victoria partidei autonomiste l-au protejat pe C. Andrievici de întemnițare.

Nucleul „Arboroasei” cernăuțene, înființată la 1875

Rezultatul confruntării între cele două tabere a fost dezvăluit într-un ton puțin pesimist, de unul dintre participanții activi la acele evenimente, I.G. Sbiera. Fiindcă „presiunea guvernamentală asupra primarilor sătești și a alegătorilor rurali a fost cumplit de mare, din 12 deputați, pe care avea să-i aleagă corpul electoral sătesc, au fost aleși cinci prefecti districtuali, trei boieri și patru țărani. Și dintre aceștia: numai trei români adevărați! Trist de tot!”⁵⁶ Eudoxiu

⁵⁵ Ibidem, f. lv.

⁵⁶ I.G. Sbiera, *op. cit.*, p. 149.

Hurmuzachi, ales deputat în circumscripția electorală rurală Câmpulung-Dorna, în ședința Dietei Bucovinei din 16 aprilie 1861, va sublinia: „Astăzi formăm numai o minoritate în dietă, dar suntem majoritate în țară și cu vremea vom cuceri și dieta.

Cu fruntea ridicată și fără frică privim noi la uneltrile acelora, pentru care națiunea e o frază și țara o unealtă pentru a vâna după scopuri egoiste și particulare”⁵⁷. Însă situația nu era chiar atât de sumbră. Așa cum aprecia I. Nistor, în Dietă, românii aveau 16 deputați⁵⁸ constituind, împreună cu episcopul, majoritatea absolută. La această majoritate se vor alătura, în cele mai dese cazuri, cei patru deputați din partea marilor proprietari armeano-poloni, fapt ce a asigurat, cu mici variațiuni, hegemonia politică a românilor până în anul 1911⁵⁹. Mai mult, în Parlamentul austriac, din cinci deputați, patru au fost români și unul ucrainean⁶⁰. Dintre parlamentarii români, prin activitatea bogată pe care a desfășurat-o, se va remarca țăranul Grigore Iliuț, un demn urmaș al deputaților români de la 1848.

Va fi, deci, o victorie importantă a mișcării naționale românești din Bucovina. Vasile Bumbac, însuflețit de dobândirea autonomiei reale și de rezultatele alegerilor, va scrie și va publica o Mulțumită. În numele „românilor bucovineni”, autorul îi exprima lui E. Hurmuzachi recunoștința „Pentru modeala-ți jertvă și ostineala ta./Ce-o puseși pe altarul năciunii-ți cu iubire,/Voind să-i aperi dreptul și scumpă ținta sa”, salvând provincia din „străine gheare”⁶¹. Generațiile postume vor încrusta pe troița de la mormântul patriotului român, ridicată în anul 1934, la Cernauca,

⁵⁷ T.V. Ștefanelli Eudoxiu Hurmuzachi, „Junimea Literară”, 1912, nr. 11-12, p. 202.

⁵⁸ E. Prokopowitsch arată că, în 1861, în Dieta Bucovinei au fost aleși 14 români: opt mari proprietari de pământ, doi clerici, doi funcționari și doi țărani (idem, *op. cit.*, p. 51).

⁵⁹ I. Nistor, *op. cit.*, p. 111-112.

⁶⁰ E. Prokopowitsch, *op. cit.*, p. 56.

⁶¹ V. Bumbac, Mulțumită den partea rumânilor bucovineni, închinată domnului Eudoxiu de Hurmuzachi, pentru neobositele-i ostenele jertvite, pentru binele și înflorirea patriei, Cernăuți, 1861, nepaginat.

următoarea inscripție: „Aice odihnește Eudoxiu Hurmuzachi, Liberatorul Bucovinei și Marele Istoric Român. Născut 1812, mort 1874”⁶².

La 6 aprilie 1861, în sala Primăriei din Cernăuți, în prezența Guvernatorului Bucovinei, Wenzel Ritter von Martina, și sub președinția episcopului Eugen Hacman, primul Căpitan al Bucovinei autonome, a fost inaugurată Dieta țării. Ulterior, la propunerea lui Eudoxiu Hurmuzachi, forul bucovinean s-a adresat împăratului cu rugămintea de a acorda ducatului o stemă și un drapel proprii, ca însemne distincte ale autonomiei. Doleanța bucovinenilor a fost tradusă în viață prin rezoluția imperială din 26 august 1861. Stema reprezenta capul de bour de pe vechea stemă a Moldovei, iar drapelul avea culorile albastru și roșu, dispuse vertical și având la mijloc stema Bucovinei⁶³.

La 9 decembrie 1862, printr-o diplomă imperială, Curtea de la Viena a confirmat independența administrativă a Bucovinei de provincia vecină, recunoscând că teritoriul ei „a fost parte a vechii Dacii”, apoi parte integrantă a Țării Moldovei. Realitățile istorice, cât și deosebirile „de limbă, de datine și de obiceiuri nu fac să fie de dorit o contopire cu Galiția”⁶⁴. Odată cu dobândirea statutului de autonomie, a dietei provinciale proprii, Bucovina s-a bucurat de dreptul de a trimite reprezentanți în Parlamentul de la Viena, în Delegațiunea austriacă și în Casa Magnaților. În pofida unor noi tentative de revizuire a statutului Bucovinei, autonomia ei a fost păstrată pe întreg parcursul dominației austriece (până în anul 1918).

Rezumând, putem concluziona că, în pofida abrogării Constituției din 4 martie 1849 și a instaurării neoabsolutismului în Austria, mișcarea națională românească din Bucovina și-a continuat acțiunile concentrate spre emanciparea politico-spirituală a autohtonilor prin intermediul școlii, bisericii și culturii. Însă, obiectivul fundamental l-a reprezentat, în perioada de după revoluția de la 1848-1849, realizarea autonomiei provinciei drept o

⁶² ANS, fond Colecția fotografii, nr. 184.

⁶³ M. Iacobescu, *Revoluția de la 1848*, p. 36.

⁶⁴ *Die Bukowina*, p. 300-301.

posibilitate și un cadru instituțional prielnic pentru păstrarea și, mai ales, afirmarea identității naționale românești în Bucovina drept o modalitate de a rezista în fața politicii de eradicare a particularităților etno-culturale ale ținutului, promovată de autoritățile habsburgice.

Autonomia provinciei a condiționat încheierea unei bogate și intense activități culturale și sociale prin organizarea și acțiunile diverselor instituții, organizații, societăți și partide politice bucovinene, făcând ca populația ținutului să cunoască, să învețe și să se conformeze legilor și regulilor societății civile moderne. Pe de altă parte, noile condiții socio-politice au făcut posibile afirmarea în extenso a aspirațiilor naționale românești și organizarea unei vieți politice originale, marcată, totuși, de cunoscutele procese de germanizare și promovare a etniei ucrainene pentru a contracara mișcarea daco-românească, mai ales după unirea Moldovei și Țării Românești.

*Primul comitet al Societății Academice „Arborea”.
În mijloc - Ciprian Porumbescu*

Școlile primare din districtele Siret și Storojineț în anul 1913

Dr. Constantin UNGUREANU

La sfârșitul sec. al XIX-lea - începutul sec. al XX-lea, Consiliul Școlar Provincial al Bucovinei a publicat un șir de rapoarte și statistici școlare anuale foarte valoroase despre învățământul primar din Bucovina. Începând cu anul de învățământ 1895/1896, Consiliul Școlar al Bucovinei a elaborat și a publicat, pe lângă rapoartele oficiale, și informații statistice detaliate despre toate școlile oficiale și particulare din Bucovina. Această anexă, atașată la raportul oficial, prezenta pentru fiecare școală date informative despre numărul de clase, limba de instruire și limba secundară din fiecare școală, numărul copiilor de vârstă școlară și numărul elevilor după limba maternă, numărul copiilor neșcolarizați, numele și prenumele tuturor învățătorilor, fiind indicată limba de instruire, anul nașterii și anul angajării acestora. Anuarele statistice, începând cu anul școlar 1900/1901, conțin o rubrică nouă despre confesiunea copiilor și elevilor din fiecare școală. Se prezentau informații despre numărul copiilor (respectiv al elevilor) de confesiune romano-catolică, greco-catolică, ortodoxă, evanghelică și mozaică. Totodată, statisticile școlare din anii 1895/1896 - 1904/1905 au prezentat și calcule despre numărul total al copiilor și elevilor după limba maternă și confesiune pentru fiecare district școlar, dar nu și pentru toată Bucovina¹.

Rapoartele școlare din 1906-1913 conțin, de asemenea, statistici detaliate despre toate școlile oficiale și particulare. Pentru fiecare școală se indică data primului și ultimului document de hotărâre privind înființarea școlii; data deschiderii școlii; numărul claselor sistemizate, al celor de bază și paralele; limba de instruire

¹ Jahres-Hauptbericht über den Zustand der Volksschulwesens in der Bukowina im Schuljahre 1895/1896–1904/1905, Czernowitz, 1896-1905.

în școală și numărul de clase după limba de instruire; limba cercetată ca obiect; numărul de băieți și fete care frecventau cursurile repetate de instruire. Sunt prezentate informații despre numărul copiilor de vârstă școlară, al copiilor școlarizați și al elevilor, care în luna noiembrie din anul respectiv au fost clasificați, adică cei care efectiv au frecventat școala. Informațiile despre copii (respectiv elevi) sunt expuse după sex (băieți sau fete), după confesiuni (romano-catolici, armeni catolici, greco-catolici, ortodocși, evanghelici, mozaici și alții) și după limba maternă (germană, română, ruteană, poloneză, maghiară sau altele). Foarte amănunțite sunt și informațiile despre învățătorii de la școlile primare. Statisticile respective indică numele și prenumele, confesiunea, funcția și nivelul de studii pentru fiecare învățător; limbile de bază și secundare pentru care erau abilitați să instruiască; data de naștere, data susținerii examenului de maturitate și obținerii dreptului de a lucra în școală (*Lehrbefähigung*); data primei angajări provizorii și a primei angajări definitive; categoria și treapta de salarizare a fiecărui învățător. Statisticile din anii 1906-1913 nu prezintă însă și calcule despre numărul total al copiilor și elevilor după limba maternă și confesiuni pentru fiecare district școlar sau pentru toată Bucovina².

În acest articol ne propunem să prezentăm starea școlilor primare din districtele Siret și Storojineț conform ultimei statistici școlare oficiale austriece, valabile pentru situația din 31 decembrie 1913. Districtele Siret și Storojineț, situate în partea centrală a Bucovinei, erau locuite în majoritate de români, dar în acest teritoriu existau, de asemenea, câteva colonii germane, maghiare și lipovene, precum și un șir de sate cu populație mixtă sau majoritar ucraineană.

După ultimul recensământ austriac din anul 1910, districtul Siret era constituit dintr-un oraș și 39 comune rurale și avea 65.347 locuitori, dintre care, după limba de comunicare, 26.819

² Statistische Nachweisung über den Stand der Volksschulen und Lehrerbildungsanstalten nebst einem Schematismus der Volksschulen und Lehrer in der Bukowina nach dem Stande vom 31. Dezember 1906 - 31. Dezember 1913, Czernowitz, 1907-1914.

(41 %) erau ucraineni (inclusiv 2.087 lipoveni), 19.199 (29,4 %) – români, 9.956 (15,2 %) vorbitori de limbă germană, inclusiv peste 5.000 evrei, 7.050 (10,8 %) – maghiari, 2.274 (3,5 %) – polonezi și 49 de persoane de alte etnii. Orașul Siret avea atunci 7.815 locuitori, dintre care 4.676 (59,8 %) vorbitori de limbă germană (inclusiv 3.178 evrei), 2.070 ruteni, 715 români și 345 polonezi³.

Districtul Storojineț avea în 1910 un oraș și 26 de sate, populat de 69.147 locuitori, inclusiv 33.469 (48,4 %) români, 17.845 (25,8 %) ucraineni, 13.819 (20 %) vorbitori de germană, dintre care cca. 8.500 de evrei, 3.997 (5,8 %) polonezi și 17 cehi. Orașul Storojineț avea 10.266 locuitori (4.203 vorbitori de germană, dintre care cca. 3.453 de evrei, 3.039 români, 1.905 ucraineni și 1.116 polonezi⁴.

Conform statisticii școlare din 31 decembrie 1913, în districtul Siret ființau 45 de școli primare (43 oficiale și două particulare). În 3 școli limba de instruire era germana, 18 școli erau românești, 16 rutene, 2 poloneze, 2 maghiare și 4 școli mixte. Școli germane ființau la Hliboca, Sf. Onufrie și Tereblecea; școli polone – la Hliboca și Tereblecea; școli maghiare – la Hadikfalva și Istensegits. La Baineț exista o școală mixtă cu două clase germane și două clase române, iar la Tărășeni – o școală germano-ucraineană (două clase germane și 4 clase rutene). La sfârșitul anului 1913 nu aveau școli doar două sate mici de lângă orașul Siret – Botușenița cu 591 și Gropana cu 361 de locuitori în 1910. Majoritatea copiilor din aceste două sate frecventau școlile din orașul Siret. La sfârșitul stăpânirii austriece era închisă și școala de la Fântâna Albă, localitate care era populată de lipoveni.

În anul 1913, în orașul Siret activau două școli mixte germano-româno-rutene, una de băieți și una de fete. Ambele școli aveau împreună 20 de clase, dintre care 8 clase germane, 6 clase româno-germane și 6 clase ruteano-germane.

³ Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910 im Herzoglume Bukowina, in Mitteilungen des statistischen Landesamtes des Herzogthums Bukowina, XVII Heft, Czernowitz 1913, p. 76-79.

⁴ Ibidem, p. 78-81.

Școala primară din orașul Siret era una din cele mai vechi din Bucovina, fiind deschisă în anul 1775.

În câteva sate cu populație mixtă din districtul Siret ființau școli primare publice sau particulare cu mai multe limbi de instruire. Astfel, la sfârșitul anului 1913, la Hliboca erau trei școli primare oficiale (ucraineană cu 9 clase, germană cu 3 clase și polonă cu două clase) și o școală particulară românească cu două clase, deschisă la 17 februarie 1913. La aceste patru școli primare din Hliboca erau școlarizați 814 copii (496 ucraineni, 125 germani, 109 polonezi și 84 români)⁵. Tot atunci, la Tereblecea existau trei școli primare oficiale, una română cu 8 clase, una germană cu 5 clase și o școală polonă cu o clasă, deschisă în noiembrie 1912, care erau frecventate de 688 de elevi, dintre care 348 români, 274 germani, 58 polonezi și 8 ucraineni⁶.

La Camenca și Volcineț activau atunci câte o școală primară română și una ucraineană. Școala ucraineană cu 5 clase din centrul satului Camenca era frecventată de 267 elevi, dintre care 263 ucraineni, iar în Cotul de Sus al satului exista o școală oficială românească cu 4 clase, la care erau înscriși 205 copii, dintre care 201 români. În satul vecin, Volcineț, era o școală românească cu 5 clase și 295 elevi (270 români, 22 polonezi și 3 germani), precum și o școală ruteană cu 4 clase și 172 de elevi de origine ucraineană⁷.

La Șerbăuți, școala oficială ruteană avea 4 clase cu 143 elevi (inclusiv 140 ucraineni), iar din decembrie 1912 în acest sat activa și o școală particulară românească, care la sfârșitul anului 1913 avea două clase cu 165 copii de origine română. În sfârșit, la Sf. Onufrie exista o școală germană cu două clase și 74 elevi (64 germani și 10 ucraineni), precum și o școală românească cu trei clase și 137 de elevi români⁸.

La sfârșitul anului 1913, în cele 45 de școli primare din districtul Siret ființau 176 de clase, dintre care 65 românești,

⁵ Slalislische Nachweisung... nach dem Slande vom 31. Dezember 1913, p. 124-126, 138.

⁶ Ibidem, p. 136.

⁷ Ibidem, p. 126, 138.

⁸ Ibidem, p. 130, 132, 138.

63 rutene, 22 germane, 11 maghiare, 3 poloneze, 6 clase româno-germane și 6 clase ruteano-germane. La aceste școli erau înscriși atunci 9.114 elevi, în medie câte 202 elevi la o școală și câte 52 de elevi la o clasă. Din numărul total de elevi, 6.084 (66,7 %) erau ortodocși, 1.832 (20,1 %) – romano-catolici, 503 (5,5 %) – mozaici, 299 (3,3 %) – evanghelici, 223 (2,4 %) – greco-catolici și 173 de alte confesiuni (în principal lipoveni de la școala din Climăuți). Remarcăm faptul că atunci nu activa școala din satul Fântâna Albă, locuit în 1910 de 853 de lipoveni. După limba maternă, cei mai mulți elevi erau de origine română (3.189–35 %) și ucraineană (3.081–33,8 %), urmați de germani (1.240–13,6 %), maghiari (1.047–11,5 %), poloni (366–4 %) și 191 elevi de alte etnii, dintre care 189 vorbitori de limbă rusă din satul Climăuți⁹. Potrivit statisticilor oficiale austriece, în anul 1913 la școlile primare oficiale și de repetiție din districtul Siret erau înscriși 9.545 de copii, dintre care 3.407 (35,7 %) la școlile românești, 3.044 (31,9 %) – la cele ucrainene, 1.194 (12,5 %) – la școlile maghiare, 711 (7,4 %) – la cele germane, 180 – la cele polone și 1.009 copii – la școli mixte germano-româno-rutene¹⁰. Așadar, dacă recensământul austriac din 1910 a înregistrat în districtul Siret 41 % vorbitori de limbă ruteană față de numai 29,4 % vorbitori de română, atunci potrivit statisticilor școlare din anul 1913, în acest district cca. 35 % din elevi erau de origine română față de 33,8 % elevi, care se considerau ruteni după limba maternă.

În anul 1913, la școlile publice din districtul Siret lucrau 183 de învățători (123 de bărbați și 60 de femei), dintre care 141 cu certificat de aptitudine în învățământ (Lehrbefähigungszeugnis), 27 cu certificat de maturitate (Reifezeugnis), 13 fără vreun certificat și doi ajutori de învățători¹¹. Șematismul școlar din 31 decembrie 1913 a înregistrat la cele 45 de școli primare din districtul Siret 190 de cadre didactice, dintre care 29 învățători superiori,

⁹ Calculat după Șematismul din 31 decembrie 1913, p. 120-138. (compară informațiile din Anexa nr. 1).

¹⁰ Statistische Nachweisung... nach dem Stande vom 31. Dezember 1913, p. XIV-XV.

¹¹ Ibidem, p. XVI-XVII.

145 învățători, 14 ajutori de învățători (inclusiv 9 în școli românești și 4 în școli ucrainene) și două candidate de probă la școala de fete din orașul Siret. După confesiuni, 127 de învățători erau ortodocși, 32 romano-catolici, 15 greco-catolici, 10 mozaici și 6 evanghelici. Din totalul de 190 de învățători, 31 aveau dreptul de a instrui numai în limba germană, 45 – numai în română, 34 – numai în ucraineană, 6 – în maghiară, 16 – în română și germană, 30 – în ucraineană și germană, 4 – în maghiară și germană, 5 – în ucraineană și polonă, doi – în polonă și germană, iar 14 ajutori de învățători lucrau fără abilitare¹². În același timp, trei învățători din districtul Siret (Alex. Odowiczuk de la școala de băieți din Siret, Josef Grigorczuk de la școala din Stârcea și Orest Cazievici de la școala particulară românească din Șerbăuți) aveau dreptul de a instrui în trei limbi – germană, română și ucraineană.

La sfârșitul anului 1913, în districtul Storojineț ființau 68 de școli primare (63 oficiale și 5 particulare). În 7 școli limba de instruire era germană, 31 de școli erau românești, 19 rutene, 5 polone și 6 școli mixte (4 româno-germane și două germano-româno-rutene). Școli germane ființau la Augustendorf, Banila Moldovenească (în centru), Huta Veche, Jadova (în locul de târg) și Jadova Nouă, precum și două filiale școlare cu câte o clasă în cătunele Dibrova și Eichenau din Jadova Nouă, deschise la 30 septembrie 1911, respectiv 13 decembrie 1913. Școli poloneze activau la Banila Moldovenească (una la Dunaveț din 1909 și una la Rivna-Laurenka din 1911), la Davidenii Noi – Zrub (din 1911), la Jadova Nouă (din 1911) și o școală particulară la Panca (din 1913). Tot atunci existau în districtul Storojineț patru școli mixte româno-germane: la Ciudei cu 10 clase germano-române, Crasna Ilschi (două clase germane și 8 clase române), Crasna Ilschi – Huta (o clasă germană, 4 clase române) și la Huta Nouă (două clase germane și o clasă română). Astfel, dacă la școala din Ciudei și clasele erau mixte, atunci la celelalte trei școli clasele române erau separate de cele germane.

¹² Calculat după Șematismul din 31 decembrie 1913, p. 121-139. (compară informațiile din Anexa nr. I).

Ca și în orașul Siret, școlile de băieți și de fete din orașul Storojineț erau cu limba de instruire germană, română și ucraineană. Ambele școli aveau în total 22 de clase, dintre care 6 clase germane, 8 clase germano-române și 8 clase germano-rutene. La periferia orașului Storojineț ființau și două școli primare românești – una cu trei clase pe malul drept al râului Siret, deschisă la 1 februarie 1893, și una cu o clasă la Bilca (din noiembrie 1896)¹³.

În districtul Storojineț existau mai multe sate cu populație mixtă, locuite de români, ucraineni, germani și polonezi. Inițial, în aceste sate au fost deschise școli primare publice cu mai multe limbi de instruire, iar ulterior aceste școli au fost separate pe criterii etnice. Astfel, la sfârșitul anului 1913, la Banila Moldovenească ființau 10 școli primare: una germană în centrul satului, trei școli românești (în centru, la Coșeliuca și Poieni), patru școli ucrainene (la Coșeliuca, Hilcea – Coșciuia, Poliany și Rivna) și două școli poloneze (la Dunaveț și Rivna-Laurenka). Aceste 10 școli aveau în total 23 de clase (10 rutene, 8 românești, trei polone și două germane) și erau frecventate de 1.046 de elevi (448 ucraineni, 312 români, 154 germani și 132 polonezi)¹⁴.

În satul Davideni existau atunci trei școli românești (în centru, la Bahna și Runc) cu 6 clase și 317 elevi, dintre care 283 români, 19 germani și 15 polonezi, iar la Davideni – Zrub erau două școli ucrainene cu 5 clase și o școală polonă cu două clase, la care erau înscriși 325 copii (202 ucraineni, 110 poloni și 13 germani)¹⁵. La Corcești activa o școală română cu 3 clase și 141 elevi (125 români și 16 germani), precum și o școală ucraineană cu trei clase, frecventată de 171 de copii ucraineni¹⁶. La Broscăuții Noi ființa o școală ruteană cu o clasă în centrul satului, la care erau 41 de elevi, inclusiv 37 ucraineni, și o școală românească cu 5 clase la Liscăuți, unde învățau 270 de elevi (255 români și

¹³ Statistische Nachweisung... nach dem Stande vom 31. Dezember 1913, p. 158-160.

¹⁴ Ibidem, p. 140-142.

¹⁵ Ibidem, p. 146-148.

¹⁶ Ibidem, p. 154.

15 germani). Tot atunci, la Broscăuții Vechi existau două școli românești cu 7 clase (în centru și la Urvana), la care erau școlarizați 411 copii, dintre care 386 români și 25 germani¹⁷.

În anul 1913, mai multe școli primare cu diferite limbi de instruire existau și în satele Jadova și Jadova Nouă. La Jadova erau patru școli rutene cu 13 clase (în centru, la Beckiw, Dibrova și Maidan) și o școală germană cu două clase în centru (la locul de târg), iar la Jadova Nouă ființau patru școli primare – trei școli germane cu 4 clase și o școală polonă cu două clase. La cele 9 școli primare publice erau înscriși 921 de copii, dintre care 533 ucraineni, 283 germani și 105 polonezi¹⁸. În același an, cele patru școli primare din orașul Storojineț aveau în total 26 de clase (6 germane, 4 românești, 8 germano-române și 8 germano-rutene), care erau frecventate de 1.459 de elevi (664 germani, 436 români, 177 polonezi și 176 ucraineni)¹⁹.

În perioada 1911-1913, în satele din districtul Storojineț au fost deschise și 5 școli primare particulare (trei românești, una poloneză și una ucraineană). La 1 septembrie 1911 au fost deschise două școli particulare românești cu câte o clasă în satul Comarești (la Tisovăț și în dealul lui Mintici). În 1913 aceste două școli erau frecventate de 95 de elevi (89 români și 6 germani), iar școala oficială ruteană cu două clase din același sat avea atunci 127 elevi (109 ucraineni și 18 germani)²⁰. În același an, în satul Panca activau două școli oficiale rutene cu 6 clase, o școală particulară românească cu două clase și o școală particulară polonă cu o clasă. În total, la cele 4 școli primare din Panca erau școlarizați 453 de copii, dintre care 256 ucraineni, 96 români, 90 polonezi și 11 germani²¹. Din decembrie 1911 ființa și o școală particulară ruteană cu 24 de elevi la Pătrăuți (Fundoaia).

În decembrie 1913, în cele 68 de școli primare din districtul Storojineț ființau 219 clase, dintre care 106 românești, 52 rutene,

¹⁷ Ibidem, p. 144.

¹⁸ Ibidem, p. 162-164.

¹⁹ Ibidem, p. 158-160.

²⁰ Ibidem, p. 152, 166.

²¹ Ibidem, p. 156, 164-166.

27 germane, 8 polone, 18 româno-germane și 8 ruteano-germane. La aceste școli erau înscriși atunci 10.799 de elevi, în medie câte 159 de elevi la o școală și câte 49 de elevi la o clasă. Din numărul total de elevi, 7.670 (71 %) erau ortodocși, 1.597 (14,8 %) romano-catolici, 1.181 (10,9 %) – mozaici, 218 (2 %) – greco-catolici, 126 (1,2 %) – evanghelici și 7 de alte confesiuni. După limba maternă, cei mai mulți elevi erau de origine română (5.389–49,9 %), urmați de ucraineni (2.497–23,1 %), germani (2.145–19,9 %), poloni (759–7 %) și 9 elevi de alte etnii²². Potrivit statisticilor oficiale austriece, în anul 1913 la școlile primare oficiale și de repetiție din districtul Storojineț erau înscriși 11.483 de copii, dintre care 5.919 (51,5 %) la școlile românești, 2.661 (23,2 %) – la cele ucrainene, 1.698 (14,8 %) – la cele germane, 571 (5 %) – la cele polone și 634 – la școli germano-române²³. Astfel, în ajunul declanșării primului război mondial, școlile primare publice și particulare din districtul Storojineț erau frecventate de cca. 50 % copii de origine română, 23 % ucraineni, 20 % germani și evrei și 7 % polonezi.

În anul 1913, la școlile publice din districtul Storojineț lucrau 222 de învățători (121 bărbați și 101 femei), dintre care 147 cu certificat de aptitudine în învățământ, 42 cu certificat de maturitate, 30 fără vreun fel de certificat și trei ajutori de învățători²⁴. Șematismul școlar din 31 decembrie 1913 a înregistrat la cele 68 de școli primare din districtul Storojineț 230 de cadre didactice, dintre care 31 învățători superiori, 160 învățători, 34 ajutori de învățători (inclusiv 22 în școli românești și 11 în școli ucrainene) și 5 învățătoare cu certificat de maturitate la școala de fete din orașul Storojineț. După confesiuni, 172 de învățători erau ortodocși, 28 romano-catolici, 16 mozaici, 7 evanghelici și 7 greco-catolici. Din totalul de 230 de învățători, 39 aveau dreptul de a instrui numai în limba germană, 67 – numai în română, 30 – numai în ucraineană, 6 – în polonă, 30 – în română și germană, 15 – în ucraineană și

²² Calculat după Șematismul din 31 decembrie 1913, p. 138-166 (compară informațiile din Anexa nr. 2).

²³ Statistische Nachweisung... nach dem Stande vom 31. Dezember 1913, p. XIV-XV.

²⁴ Ibidem, p. XVI-XVII.

germană, 6 – în polonă și germană, 1 – în română și ucraineană, 1 – în polonă și ucraineană, iar 33 ajutoți de învățatori lucrau fără abilitare. În același timp, învățatorul superior Dionisie Mitrofanovici de la școala din Cupca și învățătoarea Viktoria Popowicz de la școala de băieți din orașul Storojineț, aveau dreptul de a instrui în trei limbi – germană, română și ucraineană²⁵.

În continuare prezentăm informații detaliate despre toate școlile primare publice și private din districtele Siret și Storojineț, conform statisticii școlare austriece din 31 decembrie 1913. Pentru fiecare școală indicăm numărul de clase și limba de instruire, data deschiderii școlii, precum și informații despre confesiunea și limba maternă a elevilor. Totodată, oferim unele informații interesante despre corpul didactic din fiecare școală: numele și prenumele tuturor cadrelor didactice; data, luna și anul de naștere pentru fiecare învățator; confesiunea acestora; gradul didactic (învățator superior, învățator, ajutor de învățator sau candidat de probă) și limba în care erau abilitați să instruiască în școală. Precizăm că în aceste statistici sunt incluși și acei învățatori care, temporar, erau concediați din anumite motive, iar în câteva cazuri aceeași persoană era în funcție provizorie la o școală și în funcție definitivă la altă școală.

²⁵ Calculat după Șematismul din 31 decembrie 1913, p. 139-167 (compară informațiile din Anexa nr. 2).

Anexa nr. 1

Școlile primare din districtul Siret în 1913

1. *Bahrinești*. Școală română cu 5 clase, deschisă la 20 septembrie 1884. 231 elevi (19 romano-catolici, 212 ortodocși; 2 germani, 212 români, 17 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Petricean Anton (n. 13.10.1870), ortodox, pentru română. Învățători: Cijevschi Ioan (n. 14.06.1885), ortodox, pentru română; Cijevschi Domnica (n. 19.07.1888), ortodoxă, pentru română; Posteuca Vasile (n. 7.04.1887), ortodox, pentru română; Policarp Ostafi (n. 25.02.1889), ortodox, pentru română; Poclitari Minodora (n. 13.01.1894), ortodoxă, pentru română.

2. *Baineț*. Școală mixtă (2 clase germane, 2 clase române), deschisă la 27 octombrie 1882. 170 elevi (83 romano-catolici, 84 ortodocși, 2 evanghelici, un mozaic; 68 germani, 84 români, 3 ruteni, 15 poloni). Corpul didactic. Învățători: Cijevschi Ioan (n. 14.06.1885), ortodox, pentru română; Oleyko Marie (n. 13.11.1875), romano-catolică, pentru germană; Zawichowski Helene (n. 28.06.1886), romano-catolică, pentru germană; Drob Jenachi (n. 8.01.1891), ortodox, pentru română.

3. *Bălcăuți*. Școală ruteană cu 4 clase, deschisă la 27 octombrie 1882. 230 elevi (2 romano-catolici, 228 ortodocși; 230 ruteni, 1 maghiar). Corpul didactic. Învățător superior – Czesnukowski Th. (n. 20.04.1879), ortodox, pentru ruteană și germană. Învățători: Czesnychowska Gis. (n. 6.04.1880), romano-catolică, pentru ruteană și germană; Baschta Marie (n. 21.01.1878), romano-catolică, pentru germană și ruteană; Renner Viktor (n. 19.09.1883), ortodox, pentru ruteană.

4. *Bancești*. Școală română cu 2 clase, deschisă la 1 martie 1911. 94 elevi (94 ortodocși; 94 români). Corpul didactic. Învățători: Bancescu Dimitrie (n. 24.10.1876), ortodox, pentru română; Breabăn Petru (n. 16.06.1888), ortodox, pentru română.

5. *Calafindești*. Școală română cu 5 clase, deschisă în 1884. 224 elevi (4 romano-catolici, 214 ortodocși, 6 mozaici; 10 germani; 214 români). Corpul didactic. Învățător superior – Hapenciuc

Autonom (n. 12.09.1866), ortodox, pentru română. Învățători: Diaconescu Thalal (n. 7.07.1883), ortodox, pentru română; Leuciu Nicolai (n. 10.11.1889), ortodox, pentru română. Ajutori de învățători: Masapiuc Leocadia (n. 20.01.1890), ortodoxă; Sgârcea George (n. 11.03.1888), ortodox.

6. *Camenca - Centru*. Școală ruteană cu 5 clase, deschisă în 1854. 267 elevi (263 ortodocși, 4 mozaici; 4 germani, 263 ruteni). Corpul didactic. Învățător superior – Hawryszczuk Mykola (n. 12.05.1878), ortodox, pentru ruteană și germană. Învățători: Duszylewicz Sophie (n. 25.11.1879), ortodoxă, pentru ruteană; Braha Dionys (n. 11.03.1883), ortodox, pentru ruteană și germană; Duszylewicz Georg (n. 6.04.1883), ortodox, pentru ruteană; Hawryszczuk Olga (n. 21.10.1881), ortodoxă, pentru ruteană; Andriewicz Wasyl (n. 9.08.1886), ortodox, pentru ruteană; Petriuk Iliarij (n. 6.10.1888), ortodox, pentru ruteană și germană; Hodowanskyj Arist. (n. 3.10.1891), ortodox, pentru ruteană și germană.

7. *Camenca - Cotul de Sus*. Școală română cu 4 clase, deschisă la 22 iunie 1902. 205 elevi (201 ortodocși, 4 mozaici; 4 germani, 201 români). Corpul didactic. Învățători: Nicoară Nicolai (n. 12.01.1866), ortodox, pentru română; Braha Minodora (n. 15.09.1882), ortodoxă, pentru română; Tcaciuc Georgi (n. 10.03.1888), ortodox, pentru română. Ajutoare de învățător – Nicoară Aurora (n. 21.10.1888), ortodoxă.

8. *Cerepcăuți*. Școală ruteană cu 4 clase, deschisă la 1 septembrie 1857. 184 elevi (4 romano-catolici, 2 greco-catolici, 169 ortodocși, 9 mozaici; 9 germani, 171 ruteni, 4 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Eustafiewicz Dionys (n. 5.11.1876), ortodox, pentru ruteană și germană. Învățători: Trusiewicz Marie (n. 22.10.1880), greco-catolică, pentru ruteană și polonă; Krahl Giga (n. 23.04.1890), greco-catolică, pentru ruteană. Ajutor de învățător – Baczynski Emil (n. 15..01.1891), ortodox.

9. *Chindești*. Școală ruteană cu 2 clase, deschisă la 25 februarie 1907. 120 elevi (120 ortodocși; 120 ruteni). Corpul didactic. Învățător superior – Frazian Miletie (n. 3.02.1880), ortodox, pentru ruteană. Învățător – Albota Petro (n. 28.06.1890), ortodox, pentru ruteană.

10. *Climăuți*. Școală ruteană cu 4 clase, deschisă la 2 iunie 1891. 189 elevi (17 ortodocși, 172 alți (lipoveni); 189 alte – rusă). Corpul didactic. Învățători: Glowicki Albin (n. 1.03.1881), greco-catolic, pentru ruteană; Zettel Giga (n. 8.04.1886), romano-catolică, pentru germană; Larion Josef (n. 15.02.1874), ortodox, pentru germană.

11. *Crainicești*. Școală română cu 5 clase, deschisă la 26 septembrie 1891. 236 elevi (3 romano-catolici, 230 ortodocși, 3 mozaici; 3 germani, 232 români, un polon). Corpul didactic. Învățător superior – Paranici George (n. 21.03.1877), ortodox, pentru germană și română. Învățători: Moldovan Eustachie (n. 21.01.1878), ortodox, pentru română; Bujor Tudor (n. 17.08.1886), ortodox, pentru română; Stremciuc Ilarion (n. 21.10. 1879), ortodox, pentru română. Ajutoare de învățător – Paranici Cornelia (n. 23.01.1881), ortodoxă.

12. *Dimca*. Școală română cu 3 clase, deschisă la 14 octombrie 1887. 167 elevi (un romano-catolic, 8 greco-catolici, 150 ortodocși, un evanghelic, 7 mozaici; 9 germani, 153 români, 5 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Nemesch Eugen (n. 11.12.1867), ortodox, pentru română. Învățători: Țopa Alexander (n. 4.11.1884), ortodox, pentru română; Timciuc Domnica (n. 11.04.1889), ortodoxă, pentru română.

13. *Gârbăuți*. Școală ruteană cu 3 clase, deschisă la 1 octombrie 1908. 128 elevi (un romano-catolic, 7 greco-catolici, 118 ortodocși, 2 mozaici; 2 germani, 126 ruteni). Corpul didactic. Învățător superior – Braha Miltiades (n. 4.12.] 872), ortodox, pentru ruteană. Învățători: Czepyha Justina (n. 26.12.1893), greco-catolică, pentru ruteană; Pussak Genovefa (n.17.11.1892), ortodoxă, pentru ruteană.

14. *Hadikfalva*. Școală maghiară cu 6 clase, deschisă la 20 noiembrie 1873. 615 elevi (614 romano-catolici, un mozaic; 3 germani, 3 poloni, 609 maghiari). Corpul didactic. Învățător superior – Varda Andreas (n. 6.03.1865), romano-catolic, pentru maghiară și germană. Învățători: Prokop Eugenie (n. 11.11.1871), romano-catolic, pentru maghiară și germană; Kilyen Geza (n. 18.04.1883), romano-catolic, pentru maghiară și germană; Prokop Natalie (n. 23.02.1880), romano-catolică, pentru maghiară

și germană; Szalay Geza (n. 8.07.1889), romano-catolic, pentru maghiară; Tomaszewska Flora (n. 29.04.1889), greco-catolic, pentru maghiară.

15. *Hliboca* (germană). Școală cu 3 clase, deschisă la 23 martie 1903. 125 elevi (18 romano-catolici, 4 greco-catolici, 58 evanghelici, 45 mozaici; 125 germani). Corpul didactic. Învățător superior – Schweitzer Valentin (n. 17.10.1872), evanghelic, pentru germană. Învățători: Hahn Wilhelm (n. 6.02.1876), evanghelic, pentru germană; Kohn Machle (n. 28.10.1882), mozaic, pentru germană.

16. *Hliboca* (polonă). Școală cu 2 clase, deschisă la 23 martie 1903. 109 elevi (102 romano-catolici, 7 greco-catolici; 109 poloni). Corpul didactic. Învățători: Partyka Ladislaus (n. 22.04.1884), romano-catolic, pentru polonă și ruteană; Dobrowolska Wanda (n. 1.03.1887), romano-catolică, pentru polonă și germană.

17. *Hliboca* (ruteană). Școală cu 9 clase, deschisă la 12 martie 1882. 496 elevi (75 greco-catolici, 421 ortodocși; 496 ruteni). Corpul didactic. Învățător superior – Kaniuk Sergius (n. 15.07.1880), ortodox, pentru ruteană și germană. Învățători: Prokopowicz Eus. (n. 29.05.1881), ortodox, pentru ruteană și germană; Prokopowicz Fab. (n. 15.04.1883), ortodoxă, pentru ruteană și germană; Huzajlo Eugen (n. 25.12.1880), ortodox, pentru ruteană; Huzajlo Angela (n. 26.05.1882), greco-catolică, pentru ruteană; Horodeskyj Theod. (n. 13.02.1877), ortodox, pentru ruteană și germană; Kohn Chaim (n. 31.08.] 88]), mozaic, pentru ruteană; Bezpalko (n. 10.04.1878), greco-catolic, pentru ruteană și polonă; Jakubowska Emilie (n. 19.07.1887), greco-catolică, pentru ruteană și germană; Mekolajenko Stef (n. 11.08.1891), greco-catolică, pentru ruteană; Issar Iwan (n. 15.04.1885), ortodox, pentru ruteană și germană; Wowk Wasyl (n. 31.12.1889), greco-catolic, pentru ruteană.

18. *Istensegits*. Școală maghiară cu 5 clase, deschisă în 1821. 450 elevi (441 romano-catolici, 9 evanghelici; 13 germani, 43 maghiari). Corpul didactic. Învățător superior – Kilyen Ferencz (n. 3.10.1851), romano-catolic, pentru maghiară. Învățători: Molnar Geza (n. 19.09.1874), romano-catolic, pentru maghiară; Laszlo Ambros (n. 25.03.1885), romano-catolic, pentru maghiară;

Polöskey Pal (n. 4.09.1889), romano-catolic, pentru maghiară. Ajutor de învățător – Laszlo Lajos (n. 2.03.1893), romano-catolic.

19. *Mihuceni*. Școală ruteană cu 2 clase, deschisă la 12 decembrie 1887. 132 elevi (132 ortodocși; 132 ruteni). Corpul didactic. Învățător superior – Gadza Michael (n. 6.11.1871), ortodox, pentru ruteană. Învățător - Cyganek Jakob (n. 21.10.1891), ortodox, pentru ruteană.

20. *Mușenița*. Școală română cu 2 clase, deschisă la 26 decembrie 1910. 88 elevi (2 romano-catolici, 86 ortodocși; 88 români). Corpul didactic. Învățători: Nimigean Emilian (n. 2.04.1873), ortodox, pentru română; Leontovici Minodora (n. 20.09.1892), ortodoxă, pentru română.

21. *Negostina*. Școală ruteană cu 5 clase, deschisă la 1 septembrie 1884. 190 elevi (190 ortodocși; 190 ruteni). Corpul didactic. Învățător superior – Strischka Eutyck., cavalier de (n. 8.04.1865), ortodox, pentru germană și ruteană. Învățători: Pereckyj Severin (n. 2.09.1881), greco-catolic, pentru ruteană; Swoboda Hnat (n. 8.09.] 887), ortodox, pentru ruteană; Woloschczuk Was. (n. 27.01.1889), ortodox, pentru ruteană; Schorsch Helene (n. 11.05.1885), ortodoxă, pentru ruteană. Ajutoare de învățător – Swoboda Aurora (n. 19.09.1888), ortodoxă.

22. *Oprișeni*. Școală română cu 6 clase, deschisă la 1 septembrie 1887. 324 elevi (28 romano-catolici, 2 greco-catolici, 289 ortodocși, 5 mozaici; 5 germani, 289 români, 2 ruteni 28 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Popovici Petru (n. 24.09.1874), ortodox, pentru română și germană. Învățători: Cobelli Cosma (n. 1.11.1878), ortodox, pentru română și germană; Cobelli Aurora (n. 24.11.1883), ortodoxă, pentru română și germană; Bilețchi Teodor (n. 12.02.1882), ortodox, pentru română; Bilețchi Maria (n. 2.07.1887), ortodoxă, pentru română; Leontovici Teodor (n. 18.02.1889), ortodox, pentru română.

23. *Poieni*. Școală română cu 2 clase, deschisă la 15 decembrie 1905. 96 elevi (un romano-catolic, 95 ortodocși; 95 români, un polon). Corpul didactic. Învățător superior – Ziriada Vasile (n. 1.02.1878), ortodox, pentru română. Învățător - Posteuca George (n. 19.03.1885), ortodox, pentru română.

24. *Privorochia*. Școală română cu 2 clase, deschisă la 1 septembrie 1900. 99 elevi (un romano-catolic, 97 ortodocși, un mozaic; un german, 97 români, un polon). Corpul didactic. Învățător superior – Dunic Alexander (n. 2.08.1858), ortodox, pentru română. Ajutor de învățător - Cuzec Simion (n. 1.09.1891), ortodox.

25. *Rogojești*. Școală ruteană cu 4 clase, deschisă la 1 septembrie 1880. 177 elevi (2 romano-catolici, un greco-catolic, 173 ortodocși, un mozaic; un german, 2 români, 174 ruțeni). Corpul didactic. Învățător superior – Albota Silvester (n. 1.08.1881), ortodox, pentru ruteană și germană. Învățători: Zimmer Sophie (n. 13.05.1877), romano-catolică, pentru germană; Hawryszczuk Georgi (n. 27.10.1887), ortodox, pentru ruteană; Hawryszczuk Viktoria (n. 18.07.1891), ortodoxă, pentru ruteană.

26. *Sf. Onufrie* (germană). Școală cu 2 clase, deschisă la 1 septembrie 1904. 74 elevi (55 romano-catolici, 10 greco-catolici, 2 evanghelici, 7 mozaici; 64 germani, 10 ruțeni). Corpul didactic. Învățător superior – Völker Zacharias (n. 22.09.1875), romano-catolic, pentru germană. Învățătoare – Pechmann Marie (n. 22.04.1880), romano-catolică, pentru germană.

27. *Sf. Onufrie* (română). Școală cu 3 clase, deschisă la 1 ianuarie 1874. 137 elevi (un greco-catolic, 136 ortodocși; 137 români). Corpul didactic. Învățător superior – Galer Konstantin de (n. 15.05.1861), ortodox, pentru română și germană. Învățători: Popovici Basil (n. 3.03.1881), ortodox, pentru română; Breaban Rosalia (n. 18.07.1889), ortodoxă, pentru română.

28. *Sinăuți de Jos*. Școală ruteană cu 4 clase, deschisă la 21 martie 1883. 179 elevi (4 romano-catolici, 173 ortodocși, 2 mozaici; 6 germani, 173 ruțeni). Corpul didactic. Învățător superior – Iwanicki Michael (n. 12.07.1876), ortodox, pentru ruteană. Învățători: Schlemko Petro (n. 13.06.1877), ortodox, pentru ruteană; Owelko Anna (n. 23.09.1877), greco-catolică, pentru ruteană; Andriuk Stephan (n. 30.09.1893), ortodox, pentru ruteană și germană.

29. *Sinăuți de Sus*. Școală română cu 2 clase, deschisă la 1 octombrie 1908. 87 elevi (4 romano-catolici, 83 ortodocși; 4 germani, 80 români, 3 ruțeni). Corpul didactic. Învățător –

Fortuna Ioan (n. 25.06.1875), ortodox, pentru română. Ajutoare de învățător – Fortuna Caroline (n. 1.10.1880), ortodoxă.

30. *Siret* (de băieți). Școală mixtă (4 clase germane, 3 clase germano-române, 3 clase germano-rutene), deschisă în 1775. 520 elevi (118 romano-catolici, un armean catolic, 47 greco-catolici, 188 ortodocși, 4 evanghelici, 162 mozaici; 254 germani, 69 români, 166 ruteni, 31 poloni). Corpul didactic. Învățători – Odowiczuk Alexander (n. 10.08.1859), ortodox, pentru română, germană și ruteană; Böhmer Leo (n. 28.06.1863), evanghelic, pentru germană; Antonovici Emilian (n. 18.09.1863), ortodox, pentru română și germană; Lakusta Elias (n. 22.11.1864), ortodox, pentru ruteană și germană; Prodaniuk Artemidor (n. 8.09.1878), ortodox, pentru ruteană și germană; Marcinowski Franz (n. 17.01.1878), romano-catolic, pentru germană; Zus Arkadius (n. 15.05.1885), ortodox, pentru germană și română; Wolczynski Johann (n. 14.09.1885), greco-catolic, pentru ruteană și germană; Bernstein Benyamin (n. 14.07.1875), mozaic, pentru germană; Haas Emanuel (n. 28.08.1883), romano-catolic, pentru germană; Carewicz Michael (n. 16.05.1888), greco-catolic, pentru ruteană; Wicentowicz Anton (n. 3.06.1888), romano-catolic, pentru germană; Agapi Alexander (n. 17.03.1889), ortodox, pentru română și germană.

31. *Siret* (de fete). Școală mixtă (4 clase germane, 3 clase româno-germane, 3 clase ruteano-germane), deschisă în 1775. 489 elevi (134 romano-catolice, 33 greco-catolice, 108 ortodoxe, 9 evanghelice, 205 mozaice; 320 germane, 44 românce, 92 rutene, 31 polone, 2 alte). Corpul didactic. Învățătoare superioară – Kahan Dora (n. 3.03.1864), mozaică, pentru germană și ruteană. Învățătoare: Gibisch Hedwig (n. 10.04.1858), romano-catolică, pentru germană; Teliman Veronica (n. 19.07.1872), ortodoxă, pentru română și germană; Mlodnicka Sophie (n. 11.05.1873), romano-catolică, pentru germană și ruteană; Harnik Dresel (n. 19.09.1874), mozaică, pentru germană; Siretean Juliana (n. 21.06.1873), ortodoxă, pentru germană și română; Jaryszewska Stefanie (n. 20.05.1881), romano-catolică, pentru germană și ruteană; Wagner Sophie (n. 9.09.1876), mozaică, pentru germană; Merdinger Amalie (n. 26.02.1881), mozaică, pentru germană;

Gütter Rosa (n. 4.10. 1884), mozaică, pentru germană; Stepkowska Marie (n. 26.10.1888), romano-catolică, pentru germană; Zus Eufrosine (n. 25.05.1887), ortodoxă, pentru română și germană. Candidate de probă: Silion Silvia (n. 12.01.1892), ortodoxă, pentru germană; Weinstein Rosa (n. 16. 11. 1891), mozaică, pentru germană.

32. *Slobozia Berlinți*. Școală ruteană cu o clasă, deschisă la 29 ianuarie 1906. 52 elevi (6 romano-catolici, un greco-catolic, 44 ortodocși, un mozaic; un german, 44 ruteni, 7 poloni). Corpul didactic. Învățător – Baczynski Theophil (n. 3.11.1878), ortodox, pentru ruteană.

33. *Stănești de Jos*. Școală română cu 3 clase, deschisă la 7 septembrie 1872. 132 elevi (un romano-catolic, 130 ortodocși, un mozaic; un german, 130 români, un polon Corpul didactic. Învățător – Posteuca George (n. 19.03.1885), ortodox, pentru română. Ajutor de învățător – Nastasi Eugenie (n. 10.12.1884), ortodox.

34. *Stănești de Sus*. Școală română cu 2 clase, deschisă la 15 decembrie 1913. 97 elevi (97 ortodocși; 97 români). Corpul didactic. Învățător – Nimigean Vasile (n. 3.08.1890), ortodox, pentru română; Posteuca Petru (n. 28.09.1886), ortodox, pentru română și germană.

35. *Stârcea*. Școală ruteană cu 2 clase, deschisă la 1 septembrie 1894. 96 elevi (10 romano-catolici, un greco-catolic, 85 ortodocși; un român, 85 ruteni, 10 poloni). Corpul didactic. Învățători – Crigorczuk Josef (n. 5.04.1856), ortodox, pentru ruteană, română și germană; Herasimowicz Nek. (n. 3.12.1892), ortodox, pentru ruteană și polonă.

36. *Șerbăuți*. Școală ruteană cu 4 clase, deschisă la 11 octombrie 1883. 143 elevi (3 romano-catolici, 140 ortodocși; 3 germani, 140 ruteni). Corpul didactic. Învățător superior – Panczak Josaphat (n. 26.09.1875), ortodox, pentru ruteană și germană. Învățători: Panczak Marie (n. 11.07.1877), romano-catolică, pentru germană și ruteană; Predenczuk Marie (n. 16.08.1874), ortodoxă, pentru ruteană și polonă; Predenczuk Georg (n. 25.03.1888), ortodox, pentru ruteană.

37. *Tărășeni*. Școală mixtă (2 clase germane, 4 clase rutene), deschisă la 1 septembrie 1883. 244 elevi (30 romano-catolici, 12 greco-catolici, 175 ortodocși, 9 evanghelici, 18 mozaici; 53 germani, 3 români, 175 ruteni, 13 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Hodowanski Eugen (n. 30.06.1864), ortodox, pentru ruteană și germană. Învățători: Hak Johanna (n. 13.05.1876), romano-catolică, pentru germană; Umann Walter (n. 14.01.1893), romano-catolic, pentru germană; Woloszczuk Euseb. (n. 17.08.1886), ortodox, pentru ruteană; Mykietyla Johann (n. 18.10.1893), greco-catolic, pentru ruteană și germană; Sandulowicz Olga (n. 17.05.1893), ortodoxă, pentru ruteană și germană.

38. *Tereblecea* (germană). Școală cu 5 clase, deschisă la 1 septembrie 1874. 284 elevi (55 romano-catolici, un greco-catolic, 8 ortodocși, 205 evanghelici, 15 mozaici; 274 germani, 5 români, un rutean, 4 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Bender Johann (n. 19.02.1877), evanghelic, pentru germană. Învățători: Hoffmann David (n. 6.02.1858), mozaic, pentru germană; Manz Jakob (n. 14.10.1876), evanghelic, pentru germană; Messner Wilhelm (n. 16.04.1887), evanghelic, pentru germană; Hlawaty Hans (n. 26.09.1892), romano-catolic, pentru germană.

39. *Tereblecea* (română). Școală cu 8 clase, deschisă în septembrie 1816. 350 elevi (8 greco-catolici, 342 ortodocși; 343 români, 7 ruteni). Corpul didactic. Învățător superior – Brăteanu George (n. 18.04.1869), ortodox, pentru română și germană. Învățători: Brăteanu Maria (n. 5.06.1872), ortodoxă, pentru română și germană; Dașchevici Teofila (n. 30.09.1868), ortodoxă, pentru română și germană; Dracinschi Mihael (n. 27.10.1877), ortodox, pentru română; Țâgără Elena (n. 27.04.1877), ortodoxă, pentru română și germană; Țâgără Ioan (n. 10.04.1882), ortodox, pentru română; Lupaștean Vladimir (n. 11.12.1888), ortodox, pentru română; Nimigean Teodor (n. 11.02.1892), ortodox, pentru română. Ajutoare de învățător - Caba Maria (n. 19.1.1888), ortodoxă.

40. *Tereblecea* (polonă). Școală cu o clasă, deschisă la 30 noiembrie 1912. 54 elevi (54 romano-catolici; 54 poloni).

Corpul didactic. Învățător – Stepkowski Josef (n. 3.03.1885), romano-catolic, pentru polonă și germană.

41. *Vaşcăuți*. Școală ruteană cu 2 clase, deschisă la 1 septembrie 1903. 115 elevi (10 romano-catolici, 2 greco-catolici, 103 ortodocși; 106 ruteni, 9 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Werszehora Elias (n. 10.07.1876), ortodox, pentru ruteană și germană. Învățător – Odowiczuk Aurelian (n. 7.04.1890), ortodox, pentru germană.

42. *Volcineț* (română). Școală cu 5 clase, deschisă la 1 ianuarie 1904. 295 elevi (22 romano-catolici, 270 ortodocși, 3 mozaici; 3 germani, 270 români, 22 poloni). Corpul didactic. Învățători – Poclitariu Ioan (n. 25.05.1875), ortodox, pentru română; Vicherciac Vasile (n. 9.04.1885), ortodox, pentru română; Samuşco Terapont (n. 22.08.1887), ortodox, pentru română; Nastasi Petru (n. 28.06.1893), ortodox, pentru română. Ajuatoare de învățător - Oloieriu Aspasia (n. 19.07.1890), ortodoxă.

43. *Volcineț* (ruteană). Școală cu 4 clase, deschisă în septembrie 1857. 172 elevi (un greco-catolic, 171 ortodocși; 172 ruteni). Corpul didactic. Învățător superior – Danczul Xenophon (n. 12.01.1871), ortodox, pentru ruteană și germană. Învățători: Poklitar Demeter (n. 23.10.1876), ortodox, pentru ruteană; Danczul Adele (n. 20.11.1880), ortodoxă, pentru ruteană. Ajuator de învățător - Hodowanski Them. (n. 19.02.1883), ortodox.

Școli particulare.

1. *Hliboca*. Școală română cu o clasă, deschisă la 17 februarie 1911. 84 elevi (84 ortodocși; 84 români). Corpul didactic. Învățător – Facas Ilie (n. 20.10.1882), ortodox, pentru română.

2. *Șerbăuți*. Școală română cu 2 clase, deschisă la 20 decembrie 1912. 165 elevi (165 ortodocși; 165 români). Corpul didactic. Învățători – Czievici Orest (n. 13.12.1849), ortodox, pentru germană, română și ruteană; Leuciuc Nicolai (n. 10.11.1889), ortodox, pentru română.

Total districtul Siret: 45 școli (3 germane, 18 românești, 16 rutene, 2 polone, 2 maghiare, una româno-germană, una ruteano-germană, 2 germano-româno-rutene); 176 clase (22 germane, 65 române, 63 rutene, 3 polone, 11 maghiare, 6 româno-germane,

6 ruteano-germane); 9.114 elevi (1.832 romano-catolici, 223 greco-catolici, 6.084 ortodocși, 299 evanghelici, 503 mozaici, 173 alți; 1.240 germani, 3.189 români, 3.081 ruteni, 366 poloni, 1.047 maghiari, 191 alți). Corpul didactic: 190 cadre didactice (29 învățători superiori, 145 învățători, 14 ajutoari de învățători, două candidate de probă; 127 ortodocși, 32 romano-catolici, 15 greco-catolici, 10 mozaici, 6 evanghelici; 31 abilitați pentru instruire numai în limba germană, 45 – numai în română, 34 – numai în ucraineană, 6 – în maghiară, 16 – în română și germană, 30 – în ucraineană și germană, 4 – în maghiară și germană, 5 – în polonă și ucraineană, 2 – în polonă și germană, 3 – în germană, română și ucraineană, 14 – fără abilitare).

Anexa nr. 2.

Școlile primare din districtul Storojineț în 1913

1. *Augustendorf*. Școală germană cu 4 clase, deschisă la 1 septembrie 1873. 175 elevi (162 romano-catolici, 2 ortodocși, 11 mozaici; 169 germani, 2 ruteni, 4 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Schwetzer Romuald (n. 17.04.1880), romano-catolic, pentru germană. Învățători: Schäfler Golde (n. 27.11.1889), mozaic, pentru germană; Sabath Rifka Rahel (n. 3.12.1888), mozaică, pentru germană; Danda Jakob (n. 25.08.1893), romano-catolic, pentru germană.

2. *Banila Moldovenească - Centru* (sectia română). Școală cu 4 clase, deschisă la 1 septembrie 1862. 141 elevi (141 ortodocși; 141 români). Corpul didactic. Învățător superior – Stefanovici Dometie (n. 27.02.1860), ortodox, pentru germană și română. Învățători: Leșan Zaharie (n. 11.04.1883), ortodox, pentru română; Voloșciuc Dimitrie (n. 16.09.1880), ortodox, pentru română; Leșan Aurora (n. 13.01.1887), ortodoxă, pentru română.

3. *Banila Moldovenească - Centru* (secția germană). Școală cu 2 clase, deschisă la 1 septembrie 1862. 96 elevi (17 romano-catolici, un greco-catolic, 78 mozaici; 96 germani). Corpul didactic. Învățători – Nachbar Ruchel (n. 19.11.1884), mozaic, pentru

germană; Kosikowska Helene (n. 21.05.1886), romano-catolică, pentru germană.

4. *Banila Moldovenească - Coșeliuca* (română). Școală cu 2 clase, deschisă la 30 septembrie 1909. 92 elevi (84 ortodocși, 8 mozaici; 8 germani, 84 români). Corpul didactic. Învățător – Cracalia Ioan de (n. 18.08.1880), ortodox, pentru română și germană. Ajutoare de învățător – Cracalia Eufrosina (n. 27.09.1886), ortodoxă.

5. *Banila Moldovenească - Coșeliuca* (ruteană). Școală cu 2 clase, deschisă la 18 mai 1909. 123 elevi (9 greco-catolici, 114 ortodocși; 123 ruteni). Corpul didactic. Învățător – Homiuk Wasyl (n. 2.02.1885), ortodox, pentru ruteană. Ajutor de învățător – Symuliak Nykolaj (n. 9.05.1887), ortodox.

6. *Banila Moldovenească - Dunaveț*. Școală polonă cu 2 clase, deschisă la 12 mai 1909. 75 elevi (75 romano-catolici; un german, 74 poloni). Corpul didactic. Învățători: Kosikowski Thadd. (n. 15.09.1885), romano-catolic, pentru germană și polonă; Pasajluk Helene (n. 7.10.1892), romano-catolică, pentru polonă.

7. *Banila Moldovenească - Hilcea-Coșciuia*. Școală ruteană cu 3 clase, deschisă la 21 octombrie 1909. 138 elevi (6 romano-catolici, 3 greco-catolici, 109 ortodocși, 20 mozaici; 23 germani, 112 ruteni, 3 poloni). Corpul didactic. Învățători: Petraszczuk Antin (n. 1.04.1887), ortodox, pentru ruteană; Maciewycz Ilarij (n. 4.06.1891), ortodox, pentru ruteană. Ajutoare de învățător – Oneszkiv Olga (n. 1.09.1881), ortodoxă.

8. *Banila Moldovenească - Poieni* (română). Școală cu 2 clase, deschisă la 12 noiembrie 1907: 93 elevi (87 ortodocși, 6 mozaici; 6 germani, 87 români). Corpul didactic. Învățători: Dașchievici Alexandru de (n. 20.11.1862), ortodox, pentru română și ruteană; Cracalia Leocadia de (n. 12.12.1888), ortodoxă, pentru română.

9. *Banila Moldovenească - Poliany* (ruteană). Școală cu 3 clase, deschisă la 2 noiembrie 1907. 135 elevi (10 romano-catolici, 2 greco-catolici, 118 ortodocși, 5 mozaici; 14 germani, 120 ruteni, 1 polon). Corpul didactic. Învățători: Zybaczynskyj Rudolf (n. 22.09.1882), ortodox, pentru ruteană; Zybaczynska Olga

(n. 16.06.1886), greco-catolică, pentru ruteană; Leweckej Ilarion (n. 15.05.1892), ortodox, pentru ruteană.

10. *Banila Moldovenească - Rivna*. Școală ruteană cu 2 clase, deschisă la 1 noiembrie 1901. 99 elevi (93 ortodocși, 6 mozaici; 6 germani, 93 ruteni). Corpul didactic. Învățător superior – Romanowskyj Wol. (n. 19.09.1878), ortodox, pentru ruteană și germană. Învățătoare – Romanowska Klot. (n. 23.03.1892), greco-catolică, pentru ruteană.

11. *Banila Moldovenească - Rivna (Laurenka)*. Școală polonă cu o clasă, deschisă la 1 aprilie 1911. 54 elevi (54 romano-catolici; 54 poloni). Corpul didactic. Învățător: Kaminski Nikolaus (n. 27.08.1893), romano-catolic, pentru polonă și germană.

12. *Bobești*. Școală ruteană cu 5 clase, deschisă la 1 septembrie 1883. 268 elevi (265 ortodocși, 2 evanghelici, un mozaic; 3 germani, 265 ruteni). Corpul didactic. Învățător superior – Iwanyckyj Denys (n. 1.09.1882), ortodox, pentru ruteană. Învățători: Krajewska Isidora (n. 12.12.1879), romano-catolică, pentru ruteană și germană; Zukowskyj Omelian (n. 2.01.1880), ortodox, pentru ruteană; Iwanycka Anna (n. 29.09.1885), ortodoxă, pentru ruteană și germană; Kaplun Marie (n. 12.06.1888), ortodoxă, pentru ruteană.

13. *Broscăuții Noi - Centru*. Școală ruteană cu o clasă, deschisă la 1 septembrie 1893. 41 elevi (37 ortodocși, 4 mozaici; 4 germani, 37 ruteni). Corpul didactic. Învățător - Kaplun Nestor (n. 1.03.1888), ortodox, pentru ruteană.

14. *Broscăuții Noi - Liscăuți*. Școală română cu 5 clase, deschisă la 27 decembrie 1907. 270 elevi (255 ortodocși, 15 mozaici; 15 germani, 255 români). Corpul didactic. Învățător: Manilici George (n. 24.04.1889), ortodox, pentru română; Uhrin Ștefania (n. 13.10.1889), ortodoxă, pentru română; Rusnaciuc Anna (n. 21.04.1888), ortodoxă, pentru română. Ajutor de învățător – Cordoban Adam.

15. *Broscăuții Vechi - Centru*. Școală română cu 3 clase, deschisă la 14 noiembrie 1873. 167 elevi (4 romano-catolici, 144 ortodocși, 19 mozaici; 23 germani, 144 români). Corpul didactic. Învățător superior – Popescul Michael de (n. 15.07.1867), ortodox, pentru română și germană. Învățători: Popescul Ecaterina

de (n. 20.04.1867), ortodoxă, pentru română; Ilică Mihai (n. 26.03.1884), ortodox, pentru română. Ajutoare de învățător – Bancescul Alexandra (n. 15.05.1885), ortodoxă.

16. *Brosăuții Vechi - Urvana*. Școală română cu 4 clase, deschisă la 12 noiembrie 1900. 244 elevi (242 ortodocși, 2 mozaici; 2 germani, 242 români, 1 polon). Corpul didactic. Învățător superior – Popescul Ioan de (n. 25.05.1878), ortodox, pentru română. Învățători: Ilica Eugenia (n. 23.03.1888), ortodoxă, pentru română; Ilica Georgie (n. 22.02.1893), ortodox, pentru română. Ajutoare de învățător – Popescul Eufrosina de (n. 1.01.1882), ortodoxă, pentru română și germană.

17. *Budeniț*. Școală română cu 4 clase, deschisă la 1 septembrie 1888. 183 elevi (8 romano-catolici, 172 ortodocși, 3 mozaici; 5 germani, 172 români, 6 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Gherman Ioan (n. 4.10.1885), ortodox, pentru română. Învățător – Nicolaevici George (n. 18.01.1888), ortodox, pentru română. Ajutori de învățători: Macovei Domnica (n. 4.03.1893), ortodoxă; Creangă Ioan (n. 1.06.1889), ortodox.

18. *Carapciu*. Școală română cu 4 clase, deschisă la 30 octombrie 1889. 208 elevi (8 romano-catolici, 199 ortodocși, 1 mozaic; 9 germani, 199 români). Corpul didactic. Învățător superior – Avraam Eugen (n. 22.12.1867), ortodox, pentru germană și română. Învățători: Coribut Agripina (n. 24.04.1875), ortodoxă, pentru română; Clain Ioan (n. 20.12.1891), ortodox, pentru română și germană; Dratva Julian (n. 2.07.1890), ortodox, pentru română.

19. *Carapciu* - Presecăreni. Școală română cu 2 clase, deschisă la 1 septembrie 1908. 116 elevi (2 greco-catolici, 111 ortodocși, 3 mozaici; 3 germani, 111 români, 2 ruteni). Cornul didactic. Învățători: Holinschi Ioan (n. 11.06.1888), ortodox, pentru română; Sâmota Eufrozina (n. 23.03.1887), ortodoxă, pentru română.

20. *Cireș*. Școală română cu 4 clase, deschisă la 28 septembrie 1883. 165 elevi (18 romano-catolici, 125 ortodocși, 22 mozaici; 22 germani, 125 români, 18 poloni). Corpul didactic. Învățători: Chisilița Ioan (n. 2.07.1885), ortodox, pentru română; Mitrofanovici Elena (n. 24.12.1884), ortodoxă, pentru română și germană; Struț Ioan (n. 25.08.1888), ortodox, pentru română;

Dugan Anastasia (n. 18.01.1891), ortodoxă, pentru română și germană.

21. *Ciudei*. Școală mixtă (10 clase germano-române), deschisă la 1 septembrie 1877. 540 elevi (103 romano-catolici, 1 greco-catolic, 310 ortodocși, 1 evanghelic, 125 mozaici; 214 germani, 310 români, 1 rutean, 15 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Olinic Dumitru (n. 24.09.1876), ortodox, pentru română și germană; Popescul Georgie (n. 31.07.1876), ortodox, pentru română și germană. Învățători: Gafencu Simion (n. 21.08.1872), ortodox, pentru română; Popescul Teofila (n. 18.05.1878), ortodoxă, pentru română și germană; Bordian Aglaia (n. 3.08.1878), ortodoxă, pentru română și germană; Wechsler Amalia (n. 17.04.1884), mozaică, pentru germană; Bordian Dumitru (n. 1.10.1882), ortodox, pentru română și germană; Fischer Ester Rosa (n. 1.01.1884), mozaică, pentru germană; Stefanovici Eugenia (n. 24.09.1890), ortodoxă, pentru română; Lazar Matrona (n. 15.07.1891), ortodoxă, pentru română.

22. *Comarești*. Școală ruteană cu 2 clase, deschisă la 1 septembrie 1883. 127 elevi (109 ortodocși, 18 mozaici; 18 germani, 109 ruteni). Corpul didactic. Învățător superior – Morowyk Iwan (n. 9.05.1878), ortodox, pentru ruteană. Învățător – Isar Wasel (n. 16.06.1893), ortodox, pentru ruteană.

23. *Comarești - Zrub*. Școală ruteană cu 3 clase, deschisă la 22 septembrie 1910. 139 elevi (10 romano-catolici, 5 greco-catolici, 124 ortodocși; 129 ruteni, 10 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Poklitar Konstantin (n. 20.05.1885), ortodox, pentru ruteană. Învățător – Poklitar Sophie (n. 24.02.1891), ortodoxă, pentru germană. Ajutor de învățător – Renner Ștefan (n. 10.05.1889), ortodox.

24. *Corcești* (română). Școală cu 3 clase, deschisă la 1 septembrie 1887. 141 elevi (1 romano-catolic, 125 ortodocși, 15 mozaici; 16 germani, 125 români). Corpul didactic. Învățători: Isar Grigorie (n. 15.08.1885), ortodox, pentru română; Tcaciuc Teodor (n. 25.02.1884), ortodox, pentru română. Ajutor de învățător – Onciul Ioan (n. 12.03.1887), ortodox.

25. *Corcești* (ruteană). Școală cu 3 clase, deschisă la 1 septembrie 1887. 171 elevi (167 ortodocși, 4 mozaici; 171 ruteni).

Corpul didactic. Învățători: Charowiuk Danylo (n. 12.12.1883), ortodox, pentru ruteană și germană; Charowiuk Iryna (n. 17.05.1889), greco-catolică, pentru ruteană. Ajutor de învățător – Hlibka Jurij (n. 14.03.1884), ortodox.

26. *Crasna Ilschi* cu *Crasna Putna*. Școală mixtă (2 clase germane, 8 clase române), deschisă la 15 ianuarie 1820. 414 elevi (37 romano-catolici, 341 ortodocși, 36 mozaici; 66 germani, 343 români, 2 poloni, 3 alții). Corpul didactic. Învățător superior – Vasilovici Cornel (n. 1.11.1864), ortodox, pentru română și germană. Învățători: Ostrowski Ernst (n. 12.01.1868), romano-catolic, pentru germană; Corjan Dimitrie (n. 26.09.1881), ortodox, pentru română; Cancer Natalia (n. 6.03.1885), ortodoxă, pentru română; Cancer Teodor (n. 12.02.1881), ortodox, pentru română; Corjan Stefania (n. 9.01.1885), ortodoxă, pentru română și germană; Mitrofanovici Lucreția (n. 3.06.1886), ortodoxă, pentru română; Mundstein Gusta (n. 8.09.1886), mozaică, pentru germană; Rușceac Simion (n. 18.02.1890), ortodox, pentru română. Ajutoare de învățător – Reus Cornelia (n. 16.11.1888), ortodoxă.

27. *Crasna Ilschi - Huta*. Școală mixtă (o clasă germană, 4 clase române), deschisă la 26 februarie 1904. 213 elevi (39 romano-catolici, 167 ortodocși, 7 mozaici; 45 germani, 167 români, 1 polon). Corpul didactic. Învățători: Ilica Mihaiu (n. 18.10.1876), ortodox, pentru română; Ilica Maria (n. 14.09.1887), ortodoxă, pentru română; Mik Anna (n. 22.05.1886), romano-catolică, pentru germană; Gafenco Valerian (n. 1.09.1893), ortodox, pentru română. Ajutor de învățător – Filievici Modest (n. 17.01.1876), ortodox.

28. *Cupca*. Școală română cu 6 clase, deschisă la 1 septembrie 1885. 315 elevi (15 romano-catolici, 3 greco-catolici, 276 ortodocși, 21 mozaici; 21 germani, 276 români, 18 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Mitrofanovici Dionisie (n. 14.08.1859), ortodox, pentru română, ruteană și germană. Învățători: Jacoviță Ilie (n. 15.07.1886), ortodox, pentru română; Ungurean Vasile (n. 14.12.1888), ortodox, pentru română; Jacoviță Ștefania (n. 8.06.1884), ortodoxă, pentru română. Ajutori de învățători: Vihnan Leocadia (n. 11.12.1890), ortodoxă; Scripa Maria (n. 9.06.1895), ortodoxă.

29. *Davideni - Centru*. Școală română cu 4 clase, deschisă la 23 septembrie 1875. 192 elevi (8 romano-catolici, 172 ortodocși, 12 mozaici; 15 germani, 172 români, 5 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Tcaciuc Constantin (n. 23.04.1877), ortodox, pentru română și germană. Învățători: Remus Teodor (n. 4.02.1882), ortodox, pentru română; Gătej Rosalia (n. 10.11.1882), ortodoxă, pentru română. Ajutoare de învățător - Tcaciuc Magdalena (n. 28.08.1870), ortodoxă.

30. *Davideni - Bahna*. Școală română cu o clasă, deschisă la 9 octombrie 1912. 62 elevi (13 romano-catolici, 48 ortodocși, 1 mozaic; 4 germani, 48 români, 10 poloni). Corpul didactic. Ajutor de învățător – Iliuc Vasile (n. 14.05.1887), ortodox.

31. *Davideni - Runc*. Școală română cu o clasă, deschisă la 1 octombrie 1912. 63 elevi (63 ortodocși; 63 români). Corpul didactic. Învățător - Tatulici Tudor (n. 12.02.1889), ortodox, pentru română.

32. *Davideni-Zrub*. Școală ruteană cu 3 clase, deschisă la 1 septembrie 1896. 120 elevi (10 romano-catolici, 11 greco-catolici, 99 ortodocși; 9 germani, 111 ruteni). Corpul didactic. Învățători: Czesnykowski Viktor (n. 9.05.1876), ortodox, pentru ruteană și germană; Mielnik Marie (n. 27.04.1885), ortodoxă, pentru ruteană; Mielnik Alexander (n. 20.05.1882), ortodox, pentru polonă.

33. *Davidenii Noi - Zrub* (ruteană). Școală cu 2 clase, deschisă la 20 februarie 1911. 89 elevi (30 greco-catolici, 57 ortodocși, 2 mozaici; 89 ruteni). Corpul didactic. Învățător – Pelepczak Wasel (n. 25.12.1891), ortodox, pentru ruteană. Ajutoare de învățător – Poklitar Josefa (n. 8.04.1893), ortodoxă.

34. *Davidenii Noi - Zrub* (polonă). Școală cu 2 clase, deschisă la 20 octombrie 1911. 116 elevi (102 romano-catolici, 2 greco-catolici, 4 ortodocși, 8 mozaici; 4 germani, 2 ruteni, 110 poloni). Corpul didactic. Învățător – Galan Adolf (n. 27.11.1887), romano-catolic, pentru polonă. Ajutoare de învățător – Drwota Anna (n. 15.06.1891), romano-catolică.

35. *Huta Nouă*. Școală mixtă (2 clase germane, o clasă română), deschisă la 1 septembrie 1873. 139 elevi (82 romano-catolici, 57 ortodocși; 82 germani, 57 români). Corpul didactic.

Învățător superior – Mykytynski Karl (n. 11.10.1880), romano-catolic, pentru germană. Învățători: Neagul Mihai (n. 18.01.1887), ortodox, pentru română; Koch Valerie (n. 30.07.1891), evanghelică, pentru germană.

36. *Huta Veche*. Școală germană cu 4 clase, deschisă la 2 august 1816. 217 elevi (208 romano-catolici, 8 ortodocși, 1 mozaic; 178 germani, 4 români, 4 ruteni, 31 poloni). Corpul didactic. Învățători: Adelsberger Marie (n. 6.07.1877), romano-catolică, pentru germană; Dabrowski Natalie (n. 13.05.1877), romano-catolică, pentru germană; Wohlfahrt Ernst (n. 12.12.1892), romano-catolic, pentru germană; Pankratz Marie (n. 23.11.1891), romano-catolică, pentru germană.

37. *Igești - Centru*. Școală română cu 5 clase, deschisă la 4 noiembrie 1882. 271 elevi (259 ortodocși, 12 mozaici; 12 germani, 259 români). Corpul didactic. Învățători superiori – Zavațchi Leon (n. 8.05.1864), ortodox, pentru română; Gafenco George (n. 19.04.1865), ortodox, pentru română și germană. Învățători: Cracalia Maria (n. 19.09.1884), ortodoxă, pentru română; Ioaneț Aurel (n. 7.10.1887), ortodox, pentru română; Al-Rușcei Elena (n. 19.01.1892), ortodoxă, pentru română.

38. *Igești - Ursoaia-Pârlitura*. Școală română cu 2 clase, deschisă la 10 septembrie 1895. 148 elevi (148 ortodocși; 148 români). Corpul didactic. Învățător – Bahrin George (n. 2.04.1881), ortodox, pentru română. Ajutoare de învățător – Luchian Eugenia (n. 11.08.1892), ortodoxă.

39. *Iordănești* - malul stâng al Siretului. Școală română cu 4 clase, deschisă la 1 octombrie 1882. 194 elevi (1 romano-catolic, 2 greco-catolici, 177 ortodocși, 14 mozaici; 14 germani, 177 români, 2 ruteni, 1 polon). Corpul didactic. Învățător superior – Cârdei Iustin (n. 1.10.1872), ortodox, pentru română și germană. Învățători: Chariton Georg (n. 5.05.1876), ortodox, pentru română; Onciul Stefania (n. 20.12.1889), ortodoxă, pentru română; Cuparenco Dionis, cavaler de (n. 2.08.1891), ortodox, pentru română.

40. *Iordănești* - malul drept al Siretului. Școală română cu 3 clase, deschisă la 1 septembrie 1897. 125 elevi (125 ortodocși; 125 români). Corpul didactic. Învățător superior – Turchievici

Demeter (n. 2.09.1873), ortodox, pentru română. Ajutori de învățători: Onciul Elena (n. 21.05.1892), ortodoxă; Plevan Vasile (n. 24.11.1889), ortodox.

41. *Jadova* - Centru. Școală ruteană cu 6 clase, deschisă la 1 septembrie 1862. 257 elevi (12 romano-catolici, 243 ortodocși, 2 mozaici; 2 germani, 246 ruteni, 9 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Nosiewicz Albin (n. 21.04.1863), ortodox, pentru ruteană și germană. Învățători: Vitan Konstantin de (n. 15.01.1879), ortodox, pentru ruteană și germană; Morowyk Wladimir (n. 25.03.1884), ortodox, pentru ruteană; Morowyk Albertine (n. 12.02.1890), greco-catolică, pentru ruteană; Porubaska Olena (n. 20.10.1893), greco-catolică, pentru ruteană; Zybaczynska Olga (n. 18.07.1893), ortodoxă, pentru ruteană.

42. *Jadova* - *Beckiw*. Școală ruteană cu o clasă, deschisă la 5 septembrie 1910. 65 elevi (4 greco-catolici, 54 ortodocși, 7 mozaici; 7 germani, 58 ruteni). Corpul didactic. Învățător – Dulgier Eugen (n. 7.02.1885), ortodox, pentru ruteană. Ajutoare de învățător – Zotta Helene de (n. 7.04.1875), ortodoxă.

43. *Jadova* - *Dibrova*. Școală ruteană cu 3 clase, deschisă la 6 septembrie 1910. 105 elevi (102 ortodocși, 3 mozaici; 105 ruteni). Corpul didactic. Învățători: Frantek Nikolaus (n. 14.11.1884), ortodox, pentru ruteană și germană; Zawadiuk Emil (n. 4.08.1888), ortodox, pentru ruteană; Herasymowicz Anna (n. 29.10.1893), greco-catolică, pentru ruteană.

44. *Jadova* - *Maidan*. Școală ruteană cu 3 clase, deschisă la 1 octombrie 1910. 155 elevi (8 romano-catolici, un greco-catolic, 116 ortodocși, 30 mozaici; 30 germani, 120 ruteni, 5 poloni). Corpul didactic. Învățător – Tkaczuk Demeter (n. 27.08.1886), ortodox, pentru ruteană. Ajutori de învățători: Kirilowicz Viktoria (n. 23.02.1893), ortodoxă; Jakemczuk Wasel (n. 26.07.1894), ortodox.

45. *Jadova* - *loc de târg*. Școală germană cu 2 clase, deschisă la 1 decembrie 1909. 74 elevi (18 romano-catolici, 2 greco-catolici, 54 mozaici; 74 germani). Corpul didactic. Învățători: Kipper Johann (n. 10.11.1889), evanghelic, pentru germană; Fleischer Dora (n. 27.02.1888), mozaică, pentru germană.

46. *Jadova Nouă* (germană). Școală cu 2 clase, deschisă la 1 septembrie 1892. 107 elevi (20 romano-catolici, 4 ortodocși, 81 evanghelici, 2 mozaici; 100 germani, 4 ruteni, 3 poloni). Corpul didactic. Învățători: Mohr Josef (n. 17.11.1884), evanghelic, pentru germană; Buber Mirl (n. 20.03.1884), mozaic, pentru germană.

47. *Jadova Nouă* (polonă). Școală cu 2 clase, deschisă la 21 decembrie 1911. 84 elevi (84 romano-catolici; 84 poloni). Corpul didactic. Învățători: Dospil Johann (n. 29.01.1882), romano-catolic, pentru germană și polonă; Bulinska Emilie (n. 30.10.1892), romano-catolică, pentru polonă; Login Janina (n. 28.05.1892), romano-catolică, pentru polonă.

48. *Jadova Nouă - Dibrova*. Școală germană cu o clasă, deschisă la 30 septembrie 1911. 37 elevi (27 romano-catolici, 3 evanghelici, 7 mozaici; 33 germani, 4 poloni). Corpul didactic. Învățătoare: Rymaska Johanna (n. 4.03.1887), romano-catolică, pentru polonă și germană.

49. *Jadova Nouă - Dibrova (Eichenau)*. Școală germană cu o clasă, deschisă la 13 decembrie 1913. 37 elevi (35 romano-catolici, 2 greco-catolici; 37 germani). Corpul didactic. Învățător: Hruschka Bruno (n. 2.01.1891), romano-catolic, pentru germană.

50. *Panca*. Școală ruteană cu 4 clase, deschisă la 17 septembrie 1864. 223 elevi (25 romano-catolici, 4 greco-catolici, 183 ortodocși, 1 evanghelic, 10 mozaici; 11 germani, 187 ruteni, 25 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Wlad Omeljan (n. 18.10.1866), ortodox, pentru ruteană. Învățători: Blozeczyj Ștefan (n. 25.12.1885), greco-catolic, pentru ruteană și polonă; Kozak Eugenia (n. 14.04.1875), ortodoxă, pentru ruteană. Ajutor de învățător – Poklitar Omeljan (n. 6.08.1882), ortodox.

51. *Panca - Zabahna*. Școală ruteană cu 2 clase, deschisă la 12 ianuarie 1897. 69 elevi (69 ortodocși; 69 ruteni). Corpul didactic. Învățător superior – Koszka Iwan (n. 11.02.1873), ortodox, pentru ruteană. Ajutori de învățători: Kostyk Georg (n. 25.03.1888), ortodox; Komarowski Ermil (n. 27.04.1883), ortodox.

52. *Pătrăuți de Jos*. Școală română cu 5 clase, deschisă la 28 octombrie 1888. 246 elevi (3 romano-catolici, 235 ortodocși, 8 mozaici; 8 germani, 238 români). Corpul didactic. Învățător superior – Gribovschi Ștefan (n. 27.12.1862), ortodox, pentru

română și germană. Învățători: Guriuc Ștefan (n. 19.03.1885), ortodox, pentru română; Grujevschi Eufrosina (n. 30.12.1885), ortodoxă, pentru română; Cudla Aurelian (n. 2.11.1888), ortodox, pentru română. Ajutoare de învățător – Cudla Julianna (n. 31.03.1884), ortodoxă.

53. *Pătrăuți - Fundoaia*. Școală română cu 3 clase, deschisă la 1 septembrie 1900. 123 elevi (31 romano-catolici, 83 ortodocși, 9 mozaici; 21 germani, 83 români, 19 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Danilescu Silvestru (n. 13.01.1874), ortodox, pentru română. Învățători: Teliman Dionisie (n. 15.07.1887), ortodox, pentru română; Fischer Minna (n. 17.09.1888), mozaică, pentru germană.

54. *Pătrăuți de Sus*. Școală română cu 3 clase, deschisă la 8 aprilie 1862. 176 elevi (2 romano-catolici: 167 ortodocși, 7 mozaici; 9 germani, 167 români). Corpul didactic. Învățător superior – Pițul Ilie (n. 19.07.1851), ortodox, pentru română și germană. Învățători: Gherman Vasile (n. 3.10.1879), ortodox, pentru română; Pițul Natalia (n. 28.02.1891), ortodoxă, pentru română și germană. Ajutoare de învățător – Mitric Cornelia, ortodoxă.

55. *Ropcea* - malul stâng al Siretului. Școală română cu 3 clase, deschisă la 27 septembrie 1894. 143 elevi (2 romano-catolici, 135 ortodocși, 6 mozaici; 6 germani, 135 români, 2 poloni). Corpul didactic. Învățător superior – Popescul George de (n. 12.02.1881), ortodox, pentru română. Învățător – Ciupeiu Maria (n. 18.12.1883), ortodoxă, pentru română. Ajutoare de învățător – Popescul Julia (n. 14.11.1889), ortodoxă.

56. *Ropcea* - malul drept al Siretului. Școală română cu 4 clase, deschisă la 1 septembrie 1895. 165 elevi (150 ortodocși, 15 mozaici; 15 germani, 150 români). Corpul didactic. Învățător superior – Scraba Teodor (n. 9.06.1878), ortodox, pentru română. Învățători: Ianovici Victoria (n. 12.11.1887), ortodoxă, pentru română; Cuparencu Eus. de (n. 22.08.1889), ortodox, pentru română; Jancovschi Alex. (n. 17.02.1888), ortodox, pentru română și germană.

57. *Ropcea - Hlibocioc*. Școală română cu o clasă, deschisă la 13 noiembrie 1900. 30 elevi (1 greco-catolic, 29 ortodocși;

30 români). Corpul didactic. Învățător – Lăzurcă Vasile (n. 24.07.1883), ortodox, pentru română.

58. *Slobozia Comarești*. Școală ruteană cu 3 clase, deschisă la 1 septembrie 1885. 146 elevi (3 romano-catolici, 2 greco-catolici, 140 ortodocși, un mozaic; 3 germani, un român, 141 ruteni, un polon). Corpul didactic. Învățător superior – Strobel Franz (n. 28.11.1872), ortodox, pentru ruteană și germană. Învățători: Vitan Dionys de (n. 5.02.1881), ortodox, pentru ruteană; Hnidey Ludmilla (n. 24.10.1890), ortodoxă, pentru ruteană și germană; Draczynski Aglaia (n. 14.11.1891), ortodoxă, pentru germană.

59. *Storojineț* (de băieți). Școală mixtă (2 clase germane, 4 clase germano-române, 4 clase germano-rutene), deschisă la 1 octombrie 1858. 581 elevi (113 romano-catolici, 1 armean catolic, 60 greco-catolici, 147 ortodocși, 18 evanghelici, 238 mozaici, 4 alții; 298 germani, 115 români, 81 ruteni, 85 poloni, 2 alte). Corpul didactic. Învățători: Stephanowicz Dionis (n. 13.10.1864), ortodox, pentru ruteană și germană; Popowicz Viktoria (n. 13.11.1862), ortodoxă, pentru germană, română și ruteană; Kostoris Rachmiel (n. 28.09.1871), mozaic, pentru germană și română; Ilica Peter (n. 5.06.1883), ortodox, pentru germană; Frantek Nikolaus (n. 14.11.1884), ortodox, pentru ruteană și germană; Vihnan Helene (n. 12.05.1885), ortodoxă, pentru română și germană; Kostoris Henie (n. 4.01.1884), mozaică, pentru germană; Kokoszka Rudolf (n. 7.09.1886), romano-catolic, pentru germană și polonă; Reh Robert (n. 24.05.1886), romanocatolic, pentru germană; Bender Adolf (n. 13.02.1886), evanghelic, pentru germană; Awakowicz Valerian (n. 29.11.1891), ortodox, pentru ruteană și germană.

60. *Storojineț* (de fete). Școală mixtă (4 clase germane, 4 clase germano-române, 4 clase germano-rutene), deschisă la 1 septembrie 1896. 667 eleve (153 romano-catolice, 60 greco-catolice, 144 ortodoxe, 17 evanghelice, 291 mozaice, 2 alte; 366 germane, 110 românce, 95 rutene, 92 polone, 4 alte). Corpul didactic. Învățătoare superioară – Ehrlich Rifke Ruch (n. 16.12.1864), mozaică, pentru germană. Învățători: Mikitowicz Franz (n. 13.03.1863), romano-catolic, pentru germană;

Rosenzweig Ita (n. 26.07.1873), mozaică, pentru germană; Stefanowicz Eug. (n. 21.02.1878), ortodoxă, pentru germană și română; Kupferberg Lea (n. 10.03.1881), mozaică, pentru germană; Hauser Emilie (n. 26.02.1883), evanghelică, pentru germană; Kaczorowska Sophie (n. 23.04.1883), romano-catolică, pentru germană și română; Dabrowska Stefanie (n. 5.11.1883), romano-catolică, pentru germană; Daszkiewicz Anna (n. 22.01.1887), ortodoxă, pentru germană și ruteană; Filievici Eleonore (n. 19.10.1882), ortodoxă, pentru germană și română; Deligdisch Rifka (n. 11.12.1884), mozaică, pentru germană; Brunstein Aurelia (n. 7.05.1888), mozaică, pentru germană. Cu certificat de maturitate: Brucker Olga (n. 4.05.1890), evanghelică, pentru germană; Tarnavski Anna (n. 19.10.1892), ortodoxă, pentru germană și română; Koch Angela (n. 9.02.1893), evanghelică, pentru germană; Turkiewicz Eugenie (n. 15.10.1890), ortodoxă, pentru germană și ruteană; Wojcichowska Val. (n. 28.09.1894), romano-catolică, pentru germană și polonă.

61. *Storojineț* - malul drept al Siretului. Școală română cu 3 clase, deschisă la 1 februarie 1893. 153 elevi (153 ortodocși; 153 români). Corpul didactic. Învățător superior – Tomiuc Johann (n. 13.03.1854), ortodox, pentru română. Învățători: Siretean Ioan (n. 15.05.1885), ortodox, pentru română; Mitrofanovici Cornel (n. 3.07.] 889), ortodox, pentru română.

62. *Storojineț* - Bilca. Școală română cu o clasă, deschisă la 12 noiembrie 1896. 58 elevi (58 ortodocși; 58 români). Corpul didactic. Învățător – Vihnan Arkadius (n. 12.05.1881), ortodox, pentru română.

63. *Suceveni*. Școală română cu 3 clase, deschisă la 1 noiembrie 1882. 138 elevi (130 ortodocși, 8 mozaici; 8 germani, 130 români). Corpul didactic. Învățători: Besplitnei Peter (n. 3.06.1876), ortodox, pentru română și germană; Ungurean Vasile (n. 13.09.1887), ortodox, pentru română și germană. Ajutoare de învățător – Orjendovici Marina (n. 30.08.1893), ortodoxă.

Școli particulare.

1. *Comarești (Dealul lui Mintici)*. Școală română cu o clasă, deschisă la 1 septembrie 1911. 49 elevi (43 ortodocși,

3 evanghelici, 3 mozaici; 6 germani, 43 români). Corpul didactic. Învățător – Popenciuc Nicolai (n. 11.11.1877), ortodox, pentru română.

2. *Comarești (Tisoveț)*. Școală română cu o clasă, deschisă la 1 septembrie 1911. 46 elevi (46 ortodocși; 46 români). Corpul didactic. Ajutor de învățător – Stratulat Ioan (n. 7.05.1891), ortodox.

3. *Panca* (polonă). Școală cu o clasă, deschisă la 8 aprilie 1913. 65 elevi (65 romano-catolici; 65 poloni). Corpul didactic. Învățător – Holyk Josefa (n. 24.11.1893), romano-catolică, pentru polonă.

4. *Panca* (română). Școală cu 2 clase, deschisă la 2 septembrie 1913. 96 elevi (96 ortodocși; 96 români). Corpul didactic. Învățător – Bancescu Ioan (n. 29.08.1888), ortodox, pentru română. Ajutoare de învățător – Bancescu Veronica (n. 25.01.1889), ortodoxă.

5. *Pătrăuți (Fundoaia)*. Școală ruteană cu o clasă, deschisă la 25 decembrie 1911. 24 elevi (5 romano-catolici, 11 greco-catolici, 8 ortodocși; 4 germani, 19 ruteni, 1 polon). Corpul didactic. Învățător – Rohatynowicz Georg (n. 16.08. 1857), ortodox, pentru ruteană.

Total districtul Storojineț: 68 școli (7 germane, 31 românești, 19 rutene, 5 polone, 4 româno-germane, 2 germano-româno-rutene); 219 clase (27 germane, 106 române, 52 rutene, 8 polone, 18 româno-germane, 8 ruteano-germane); 10.799 elevi (1.597 romano-catolici, 218 greco-catolici, 7.670 ortodocși, 126 evanghelici, 1.181 mozaici, 7 alți); 2. 145 germani, 5.389 români, 2.497. ruteni, 759 poloni, 9 alți). Corpul didactic. 230 cadre didactice (31 învățători superiori, 160 învățători, 34 ajutoari de învățători, cinci cu certificat de maturitate; 172 ortodocși, 28 romano-catolici, 16 mozaici, 7 greco-catolici, 7 evanghelici; 39 abilitați pentru instruire numai în limba germană, 67 – numai în română, 30 – numai în ucraineană, 6 – în polonă, 30 – în română și germană, 15 – în ucraineană și germană, 6 – în polonă și germană, 1 – în română și ucraineană, 1 – în polonă și ucraineană, 2 – în germană, română și ucraineană, 33 – fără abilitare).

GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC

Voroavă

D. IOV

Cu Crucea și cu paloșul în mână
Cel care-n veacuri am răzbit streinul,
Vă-ntreb, Io Ștefan Voevod ot Putna:
Hatmanii mei, au unde ni-i Hotinul?
 Io, care-n patruzeci și șapte lupte
 Am pus cu voi acestei țări temelul,
 Vă-ntreb, Io Ștefan Voevod ot Putna:
 Mazilii mei, au unde ni-i Orheiul?
Și curs-a sânge-n râuri până când
Am întărit hotarele ca roca.
Vă-ntreb, Io Ștefan Voevod ot Putna:
Răzeșii mei, au unde ni-i Soroca?
 De vreme ce-am urzit Moldova-floare
 Așa cum scrie-n letopiseț slova,
 Vă-ntreb, Io Ștefan Voevod ot Putna:
 Urmașii mei... au unde ni-i Moldova?
Copiii mei! De nu sunteți voi harnici,
L-oi deștepta pe Tăutu, pe Dima,
Pe Micotă, pe Boldur, pe Movilă,
Pe toți acei ce-avură-n leaturi rost,
 Și-ntru izbava noastră-a tuturor,
 Voi întregi cu ei Moldova cum a fost!

Dacă-am rămas neîmpușcat, repede-am fost deportat

*Dragoș OPAIȚ,
satul Carapciu pe Siret, fostul județ Storojineț*

În dimineața zilei de 1 aprilie 1941, ieșind în curte, am auzit o mare larmă dinspre satul vecin, Cupca. Nu după multă vreme, în drumul mare a apărut o coloana de vreo două mii de bărbați, femei, copii. Am purces în întâmpinarea coloanei, dorind să aflu ce se întâmpla. Am dat cu ochii de niște cunoscuți din Cupca, Pătrăuți și Crasna și i-am întrebat, pe rând, cu ce ocazie s-au încolonat și încotro țineau calea. Mi s-a spus că erau porniți să treacă în România, că nu se mai putea trăi sub regimul bolșevic și că mergeau la Adâncata să ceară permisiunea autorităților raionale. Dorul de țară îmi răscolea sufletul și vestea m-a bucurat nespus. Am dat o fugă până acasă, mi-am pus în traistă o bucată de pâine și m-am luat în urma coloanei.

Ajunși la Adâncata, ne-am îndreptat spre comenduirea sovietică. Imediat a ieșit un ofițer rus și ne-a întrebat:

— Ce doriți?

Răspunsul a fost unul:

— Dorim să plecăm în România.

Apoi mulțimea a început să scandeze:

— Trăiască Regele Mihai! Trăiască România!

Ofițerul a stat câteva clipe pe gânduri, pe urmă ne-a zis:

— Întoarceți-vă pe la casele voastre și așteptați să vi se facă documentele. Lăsați cererile pentru examinare. Acum nu puteți pleca.

Ne-am întors. Ajungând la Suceveni, am luat din biserică prapuri, cruci și icoane, și tot așa, încolonați, ne-am îndreptat spre frontieră. Îndată am fost ajunși din urmă de un escadron de cavaleriști sovietici, care s-au înșiruit pe de o parte și de alta a drumului, de parcă ne escortau. N-am fost somați să ne oprim, ci am fost escortați în tăcere. În curând, prin pădure, am ajuns la marginea satului lipovenesc Fântâna Albă.

Alte pâlcuri de soldați, venind dinspre Corcești, ne-au ieșit înainte. Nu aveam mult până la frontieră, însă calea ne era barată de soldați. Un ofițer ne-a întrebat încotro mergeam, pentru că acolo unde ne aflam era zonă de frontieră și prezența noastră în acel loc era interzisă. Lumea a strigat:

— Trăiască Regele Mihai!

Apoi coloana s-a mișcat. Ofițerul a scos revolverul și a tras un foc în aer și toți ne-am culcat la pământ.

Dar ne-am ridicat, strigând din nou:

— Trăiască Regele Mihai!

Ofițerul a trasa doua oară. Coloana nu s-a mai oprit. După cea de a treia împușcătură, au început să latre mitralierele. Cei din față au căzut secerați de gloanțe ca snopii de secară. Am căzut cu fața în noroi, într-o urmă de vită, și când tirul a mai slăbit, târându-mă pe brânci, am reușit să trec drumul. Cei ce s-au salvat de gloanțe s-au împrăștiat prin pădure, urcându-se în copaci. Toată noaptea soldații au cutreierat pădurea și, la lumina rachetelor, au tras în cei din copaci.

Am tot fugit și fugit și-am avut norocul să scap teafăr. Timp de trei zile am stat ascuns într-o șură din satul Camenca. M-am întors acasă abia la 4 aprilie și n-am spus nimănui unde am fost. Am aflat că la 1 aprilie în urma noastră a mai pornit un grup de oameni spre frontieră, toți fiind din Carapciu. Unii dintre ei au fost împușcați de soldații ruși pe lanul dintre Carapciu și Suceveni.

Dacă n-am fost împușcat la 1 aprilie, am fost ridicat la 13 iunie 1941. În zorii zilei, milițienii ne-au înconjurat casa, apoi au tăbărit asupra noastră. Ne-au dus la Adâncata și timp de două zile și două nopți am stat închiși într-un vagon. Capii familiilor au fost despărțiți de soții și copii. L-au luat și pe tata. Dar nu știu de ce, el și încă cu doi bărbați au fost întorși în vagonul nostru. De ceilalți n-a mai auzit nimeni nimic nici după cincizeci de ani.

Peste două săptămâni am ajuns în Kazahstan și am fost repartizați prin diferite colhozuri și sovhozuri. Tata, mama și eu am nimerit într-un sovhoz specializat în producerea cărnii din raionul Novorosiisk, regiunea Aktiubinsk. Acolo se mai aflau familii de poloni și de nemți, deportate ceva mai devreme. Dorul de casă și foametea au început să ne împuțineze.

Din 1942 până în 1944, peste jumătate din cei aduși acolo au murit. Din viață s-a stins și tata și am rămas cu mama, fără sprijinul lui în neagra străinătate.

În 1943 a venit un ordin, în care se spunea că dacă noi, românii deportați, o să ne scriem în documente moldoveni, o să fim luați pe front, iar dacă nu o să rămânem în Kazahstan. Au încercat să ne convingă, dar noi nu ne-am lăsat să fim făcuți moldoveni și-am rămas să înfruntăm calvarul.

Ne-am întors la baștină abia în 1947 și, cu bani grei, am cumpărat de la un străin casa noastră părintească.

Ion POPESCU-SIRETEANU

La Fântâna Albă

La Fântâna Albă, șiruri lungi de morți
Aruncați de-a valma și uciși hoțeste,
De decenii multe stau și tot așteaptă
Să vorbească lumii drept și românește.

La Fântâna Albă, în păduri adânci,
Clopotele sună numai a culcare.
Morții dorm în pace, parcă-au vrut să moară,
Parcă bea vecia zilnic fiecare...

Doamne, ce risipă de pământ și vieți!
Doamne, ce mai drumuri frânte dintr-odată!
Aruncați de-a valma în pământ deschis,
Atunci nici un clopot n-a putut să bată
Că lătra sălbatic arma automată:
Roșia armată! Roșia armată!

La Fântâna Albă, preoți și mireni
Ar fi vrut să zboare, ar fi vrut să fugă...
I-a-nghițit adâncul, varul i-a topit!
N-au putut să-și spună ultima lor rugă...

Ar fi vrut să fugă, ar fi vrut să zboare,
Ar fi vrut să scape dintr-o grea robie.
I-au culcat cu gloanțe și cu meșteșug
Ucișași cu stele roșii pe chipie.

Cei prinși erau siliți să-și sape groapa

*Eusebie ZEGREA,
prof. școlar, satul Ropcea, fostul județ Storojineț*

Deși foarte tânăr pe atunci, tata a participat la evenimentele de la 1 aprilie 1941. După ce rușii au început să tragă cu mitralierele asupra coloanei, tata a fugit cât a putut, înnebunit de frică, și, ca să nu fie prins, ajungând la Suceveni, s-a urcat în podul unui grajd. De acolo a văzut scene de groază, de i s-a ridicat părul măciucă. Când i s-a părut că putea să-și continue drumul spre casă, a ieșit din acel adăpost vremelnic și de la câteva zeci de metri a privit în urmă și a văzut cum doi soldați au aruncat în acel grajd o grenadă și cum totul a zburat în aer...

Din coloana ce urma să treacă granița pe la Fântâna Albă au mai făcut parte și doi unchi de-ai mei, Eusebie și Grigore. Primul a fugit, iar Grigore se întorcea acasă. L-au prins soldații și l-au silit să-și sape groapa în care să fie aruncat după ce va fi împușcat. A ieșit în drum un om, Dionisie pe nume, care știa rusește, căci în timpul primului război mondial fusese prizonier la ruși, și le-a lămurit soldaților că unchiul meu nu era cu nimic vinovat, că îl știa bine, fiindcă lucrase la el în gospodărie. Abia de a reușit acel gospodar să-l scoată din ghearele morții. Văzându-se salvat, unchiul Grigore n-a mai rămas în sat. Tocmai la Vatra Dornei s-a oprit, unde ajunsese și celălalt unchi al meu, Eusebie. De câte ori, mai pe urmă, venea în oșpeție pe la noi, se ducea numaidecât pe la acel gospodar, Dionisie, să-i mulțumească pentru că în 1941 l-a scos din mâinile călăilor...

Tata a fost mereu urmărit, dar până la începerea războiului rușii n-au reușit să-l prindă. În 1944, vara, l-au luat rușii la Onega. De foame și necaz, într-o zi, cum mergea pe o cărare, a căzut și a simțit că o să-și dea duhul. L-au găsit niște oameni din Camenca, care îl cunoșteau de acasă, l-au ridicat și l-au luat cu ei. I-au dat o bucată de pâine să-i astâmpere cumva foamea și l-au dus într-o baracă.

Camencenii, fiind ucraineni și cunoscând și limba rusă, s-au înțeles cu conducerea lagărului ca tata să fie lăsat să lucreze cu ei. Într-o zi i-au spus tatei: „Vii azi cu noi la tăiat lemne. Știm că nu poți lucra, dar să te ții de mânerul ferăstrăului, ca să creadă supraveghetorii că ești bun de ceva și așa nu vei fi împușcat”. Cu eforturi supraomenești s-a ținut tata de mânerul ferăstrăului și, venind acolo o comisie, a constatat că era „apt” de muncă. Și așa n-a fost împușcat și a mai avut norocul să se întoarcă acasă, la Prisăcăreni, însă mult timp s-a temut să povestească despre chinurile prin care a trecut.

Iulia ALEXANDRU

Ultima cruce de la Fântâna Albă

La marginea pădurii
răsună cu tristețe
un ritual de clopot
spre vremea ce-a trecut.
O lacrimă prelinsă,
precum un strop de ploaie,
pe sufletele stinse aflate în abis,
ne răscolește tâmpla
și sufletul deșteaptă
ca un seism, granitul,
ce moarte n-a avut.

Pășesc printre morminte
și simt și-aud cuvinte
rostite de copiii
ce încă mai respiră
hodina vecinicii.

Se declanșează timpul,
imagini răscolesc privind
plângând țărâna
și neamul românesc.
La marginea pădurii,
ultima cruce
Înnegrită de ploi și durere,
dezleagă uitarea
celor trecuți în neant
prematur.

Vis spulberat

*Maria CUCIUREANU-AMIHALACHIOAEI,
satul Horbova, raionul Herța*

Surioara mea, Eleonora, după ce a terminat șapte clase, a fost luată ca fată de casă în familia învățătorului Mihai Pohonțu. În timpul unei vacanțe a însoțit familia învățătorului în satul Cristinești de lângă Dorohoi. Dar tocmai în acea vară trupele sovietice au ocupat ținutul Herței. Putea surioara să rămână departe de casă? Știa dânsa că rușii au pus hotar între frați? Nu bănuia, sărmana de existența graniței care trecea prin inimile noastre.

Așa că la 6 august 1940 s-a pornit singură spre Satu-Nou, comuna Horbova. A fost prinsă de grănicerii sovietici și, pe motiv că a încercat să treacă clandestin frontiera, a fost arestată și dusă în închisoarea din Cernăuți. Avea doar 15 ani și a fost condamnată la ani grei de pușcărie. În cele din urmă a nimerit într-un lagăr din regiunea Sverdlovsk. Zilnic era scoasă, sub escortă, la tăiatul pădurii. Trebuia să mânuiască toporul și fereștrăul și dacă nu îndeplinea norma, nu i se dădea mâncare. Dacă reușea, cu mari eforturi fizice, să facă față sarcinilor zilnice, primea 400 grame de pâine.

Doar o singură dată, cât a stat în lagăr, a mâncat pe săturate. Atunci când, împreună cu alte condamnate, au prins câinele politrucului, l-au înjunghiat, l-au jupuit de piele și l-au pus la fiert...

În toate nopțile, biata surioară visa pâine, visa că în locul cutare cineva uitase o bucățică de pâine. Se scula și mergea într-acolo, de parcă visul ei ar fi fost adevărat, dar, vai, santinelele tăbărau asupra ei și, înghiontind-o, o duceau înapoi în baracă.

Nu știa Eleonora dacă va fi vreodată slobozită din lagăr. Ea ducea lipsă de pâine și muncea din răspuțeri în speranța că-i va fi mărită rația. Când era acasă, printre noi, visa să-și continue învățătura. De aceea se făcuse pentru un timp slujnică în casa învățătorului din sat. Dar gardul de sârmă ghimpată ce împrejmuia acel fioros lagăr de muncă din regiunea Sverdlovsk i-a spulberat visul și i-a răpit tinerețea...

Copilărie nefericită

*Vasile PIȚUL,
locuitor al satului Oprișeni*

M-am născut la 12 ianuarie 1938 în satul Oprișeni din fostul județ Rădăuți. Tata, Pițul Leon al lui Toader, era notar comunal și, în afară de satul nostru, mai deservea satele Stârcea și Slobozia, iar buna noastră mamă lucra prin gospodărie. În 1940, când am fost „eliberați”, tata a fost chemat la raion împreună cu primarul Bilețchi Silvestru al lui Pintilei, de unde nu s-a mai întors. Așa a rămas mama, în vârstă de numai 33 de ani, să poarte grija a patru copii fără tată. Toader, fratele mai mare, avea 13, sora Viorica 9, eu – 2, ani, iar frățiorul Gheorghe era numai de două-trei luni.

Pe tata nu-l țin minte. Crescând, am tot început s-o întreb pe mama:

— Unde-i tata? De ce nu vine?

Mama, sărmana, îmi răspundea cu ochii în lacrimi:

— Va veni, copile, va veni...

Dar „taina cea mare” mi-au dezvăluit-o într-o zi fratele Toader și sora Viorica:

— L-au luat rușii, Vasilică, pentru că am avut zece fâlci de pământ și două de pădure. L-au judecat și cine știe dacă va ajunge ziua să ne mai vadă...

Am aflat apoi o altă întâmplare care m-a întristat și mi-a pecetluit bucuriile copilăriei. În 1941, pe bunicul Toader, adică pe tatăl mamei, au vrut rușii să-l ducă în Siberia. Bunicul, Toderică Birău, a încercat să se salveze, fugind în grădină și sperând că, trecând pârâul Oprișanca, va reuși să ajungă în pădure, unde să stea ascuns până se vor termina raziile. Dar n-a reușit să treacă pârâul, că rușii au tras în el. A murit în căruță, când îl duceau spre Hliboca. De amar și de jale a murit și bunica Maria.

„Eliberatorii” ne-au mai intrat în curte și ne-au luat din grajd doi cai. Ne-au lăsat unul șchiop, însă după câteva luni au venit și după acela.

Aveam o mânăză tânără, pe care am ascuns-o într-o gireadă de paie, ca s-o putem salva. Așa ne-am prins la iepușoara cu care lucram pământul, dar pe care în 1947 ne-au luat-o în colhoz...

Mama, Margalina, umbla când la raion, când la regiune, încercând să afle vești despre tata. Aveam noroc de două nașe, Aspazia și Măriuța (soția fostului primar Silvestru Bilețchi, care a fost arestat odată cu tata și care, la fel, nu s-a mai întors acasă). Ele ne purtau de grijă până ce mama deschidea portița, plânsă și sfârșită de oboseală.

Într-o zi, nașa Aspazia i-a spus mamei că în cutare zi vor veni soldații ruși să ne ridice și pe noi. Mama știa ce avea de făcut. A adus în casă un ciubăr mare și a pus, în oale, apă la încălzit. Când s-a întunecat, au apărut în ogradă vreo șase inși, printre care și doi soldați cu arme. Toți vorbeau rusește. Mama, repede, ne-a băgat în ciubăr și-a turnat acolo apă cam fierbinte. Săream și țipam că ne opăream, dar mama ne bătuca în ciubăr și tot ne pișca de piele, ca să, ne doară. Am prins a răcni și mai tare și atunci acei care au venit să ne ridice s-au lăsat păgubași și au făcut cale întoarsă.

Viața noastră era deosebit de grea și nașa Aspazia a sfătuit-o pe mama să-și ia copiii și să plece în România. Mama ne-a cusut cămăși noi, ne-a împletit flanele de lână, ne-a făcut pantaloni din țol și paci în loc de papuci și într-o duminică după amiază ne-am pornit la drum. A pus în căruță o ladă mare cu haine, țoluri, perne și altele, ne-a suit și pe noi, care, ca să nu înghețăm, am băgat picioarele în fân. Când am ieșit pe poartă, am început a plânge. Ne părea rău după casă și după tot ce rămânea. În gospodărie rămăsese o femeie, Profira lui Nichita. Abia ne-am pomenit în drumul mare, la vreo două sute de metri de casă, când ne-am întâlnit, în dreptul primăriei, cu mătușa Domnica și uncheșul Gheorghe din Privorochia. Am plâns din nou și mătușa Domnica, sora mamei, a întors cu forța căruța noastră din drum. Când ne-am văzut în curte, nu mai puteam de bucurie. Mătușa Domnica și uncheșul Gheorghe au rămas la noi până s-a întunecat.

Cu noi atunci spre România au pornit mai multe familii. A plecat și nașa noastră, Aspazia, care ne-a scris prin 1958 prima și ultima scrisoare din Turnu Severin...

La școală, mama nu mă dădea. Tot aștepta sârmana, să se întoarcă românii. Sora Viorica m-a învățat puțin alfabetul românesc. Țin bine minte că primeam ziarul „Bucovina Sovietică” scris cu litere latine.

În 1946, an în care în părțile noastre a bântuit foametea cea mare, fratele mamei cel mai mic, Vasile Birău, m-a luat la el să-i pasc vaca. El o ducea ceva mai bine decât noi și nu m-a lăsat să mă prăpădesc de foame. La școală am fost dat în 1947, la vârsta de 9 ani. Cărți și caiete nu prea aveam, dar simțeam o puternică dragoste de învățătură. Uncheșul Vasile avea un băiat mic, care îmi rupea cărțile și caietele și de aceea am fugit acasă. Acasă aveam ce citi, căci rămaseră multe cărți de la tata.

Uncheșul Artemie Birău, fratele mai mare al mamei, văzând că mă îndrumam spre carte, s-a oferit să mă ajute. La el am locuit până am terminat șapte clase. La el se putea trăi binișor, dar m-am întors acasă ca s-o ajut pe mama. Eram destul de mare și din nou am prins s-o întreb:

— Mamă, unde-i tata?

— O să vină, copile, o să vină...

— De mai mulți ani tot îmi spui că o să vină, dar el nu mai vine. Unde-i?

Mama nu mi-a mai putut ascunde adevărul. Abia în acel moment am înțeles de ce mi se spunea „chiabur”. În 1957 am susținut examenele de admitere la o școală înaltă, dar n-am trecut concursul. Doi ani am învățat la o școală tehnică, apoi trei ani am făcut armată la sovietici. După frecventarea cursurilor de pregătire, în 1963 am devenit student al Facultății de biologie a Universității din Cernăuți, pe care am absolvit-o în 1968.

În 1964 am scris la Moscova, la redacțiile gazetelor centrale, rugând pe colaboratorii lor să intervină în elucidarea cazului tatei. Peste un timp, am primit răspuns de la redacția ziarului „Komsomolskaia pravda” și, concomitent, și de la Direcția regională a afacerilor Interne. Mi se comunica că tata, Pițul Leon al lui Toader, decedase la 30 decembrie 1942 într-un lagăr din Marinsk, regiunea Kemerovo. Cauza morții – tuberculoza. Știrea am primit-o prin luna octombrie a anului 1965, exact de cumătria fetei mele Dorina.

Toți se petreceau, erau veseli, numai mie și mamei ne curgeau lacrimi amare, căci noi am tot nădăjduit că el, de pe undeva, se va întoarce acasă. Am fost sfătuit în acea scrisoare să mă adresez în privința amănuntelor la Direcția regională Cernăuți a afacerilor interne. Acolo m-au întrebat dacă am studiat istoria URSS-ului. Desigur că am studiat-o. Atunci trebuia să știu câte ceva despre cultul personalității lui Stalin. Am fost în cele din urmă îndemnat să mă liniștesc, că nu mai avea rost să mă zbucium.

M-am liniștit? Este atât de simplu să te liniștești, când nu ți-ai cunoscut, din cauza represaliilor bolșevice în nordul Bucovinei, nici tatăl, nici bunicul?

Am fost deportată pentru că fratele era în armata română

*Veronica IOSOF,
satul Maladia, fostul județ Cernăuți*

Eram prea mică să le înțeleg pe toate, să înțeleg ce se întâmpla, ce vină aveam noi, ce vină avea mama, că în una din nopțile lunii iunie a anului 1941 am fost ridicăți și duși la gară. Și acum îmi răsună în urechi vocea tremurândă a mamei, care îi tot întreba pe cei ce ne scoteau din casă: „Ce-am făcut? Unde ne duceți? Ce vină avem?” Cine avea să-i răspundă și cine putea să aibă milă de o biată țărăncă și de noi, trei copii ai ei, unul mai mic decât altul? Am fost duși tare departe, în adâncul Siberiei, și prea târziu aveam să aflăm că unul din motivele deportării noastre a fost că aveam un frate mai mare în armata română.

Mama, sfâșiată de dorul casei, n-a trăit mult în Siberia. A murit de foame, în toial verii, cam la doi ani după ce am fost deportați. Nu i-am putut ajuta cu nimic și astăzi îmi pare rău că eram mică și neputincioasă. Înainte de a închide ochii, mi-a cerut să-i dau ceva să mănânce. A vrut mai întâi pește și frățiorul a alergat la râulețul ce șerpuia pe după baraca noastră, dar n-a prins nimic. Mie mi-a zis atunci că ar mânca niște ouă. De unde să le fi luat, când era război și când băntuia o foamete atât de mare? A murit flămândă și nu i-am putut împlini ultima dorință. Mergeam din urma carului, în care era așezat sicriul, și mă topeam de plâns. Înțelegeam că eu, fiind mai mărișoară, rămâneam capul familiei și că din acea zi trebuia să muncesc și mai mult ca frățiorul și surioara să nu moară de foame.

Fratele a fost luat la o casă de copii, iar eu și surioara am rămas pe drumuri. Dormeam într-o școală, pe urmă m-am dus să lucrez într-un colhoz, unde am păscut mai întâi oile, iar mai apoi vitele. De bine, de rău, ceva de-ale gurii primeam, dar sațul pâinii nu l-am cunoscut acolo. Am mai crescut și am mers la tăiat pădure, căci acolo lucrătorilor li se dădeau câte 500 grame de pâine pe zi. Îmi ajungea și-mi rămânea o bucătică pe care i-o duceam surioarei.

Ca să n-o mănânc toată, ascundeam acea bucățică în zăpadă și seara o luam, pentru că mă aștepta flămândă surioara. Închipuiți-vă cât de greu îi era unei copile la tăiatul pădurii în fundul Siberiei pe timp de iarnă, pe crivăț, pe ger și prin troiene până la brâu...

M-am întors acasă abia în 1948. A venit atunci și frățiorul. Surioara a rămas să argățească la un medic. Acolo s-a îmbolnăvit. S-a întors după mulți ani, cu sănătatea șubrezită. N-a trăit mult. Am petrecut-o la cimitir și am rămas cu fratele, care era și el destul de bolnav. Soția îl îmbrăca și tot ea îl hrănea...

Când m-am întors din Siberia, am găsit pereții goi. Grajdul nu mai era, acareturile erau distruse. Ne-a luat la el un unchi. Ne-a dat haine, ne-a dat o bucată de pământ, ne-a învățat a prăși. Aveam doar o fustă, o bluză și un batic. Cu atâta avere m-am întors din Siberia.

Iată de ce-am ajuns minoritari la noi acasă

În iunie 1940, unitatea română din care făceam parte era dislocată în orașul Storojineț. După ultimatumul Moscovei, am primit ordin de retragere fără să tragem un foc de armă. Cu noi se retrăgea și populația civilă, care striga: „Fraților, nu ne lăsați! Ajutați-ne, că vin rușii!” Cu ce-i puteam ajuta pe acei care luaseră calea refugiului, când nici noi nu înțelegeam de ce nu trebuia să stăvilim puhoiul bolșevic? Casele rămâneau cu ușile vraiste, curțile erau pustii, iar pe drumuri vedeai numai animale dezlegate și lăsate în voia soții. Oamenii cu boccele în spate se țineau de armată. În satul Jadova am văzut cum gospodarii sărutau ușile, porțile și animalele slobozite de la iesle, ca apoi, cu o brumă de avere în desagi, să se ia în urma noastră.

Când puhoiul de oameni a ajuns la Vicovu de Sus, ne-am despărțit. Peste un an ne-am recucerit pământurile pierdute, apoi a urmat înfrângerea noastră în războiul antisovietic...

În satul Poieni din fostul județ Rădăuți mi-au rămas patru frați. În 1944, Adam și Gheorghe, doi dintre frați, au fost ridicați și duși fără nici o vină într-un lagăr de muncă din Karelia. Unuia dintre ei i-a rămas acasă soția cu cinci copii, cel mai mic având trei luni. Biata cumnată-mea a murit de foame. Aceași soartă a avut-o și Adam, în timp ce făcea drumul spre casă, doar o umbră în piele și oase, după trei ani de ședere în acel lagăr de pe țărmul lacului Onega. Rămași pe drumuri, copiii lor au avut mila cucului.

Dintre cei deportați în Siberia tare puțini s-au întors în Poieni. Soția lui Vasile Bungeac cu doi copii mici, Ileana lui Constantin Roșca, Vasile al lui Gheorghe Puiu, Vasile și Ion Tărățanu cu întreaga familie și mulți alții s-au topit în neagra străinătate. Iată de ce românii au ajuns în nordul Bucovinei să fie minoritari și să alcătuiască doar 20 la sută din numărul populației regiunii Cernăuți.

*Constantin MELNICIUC,
or. Cernăuți*

Dumitru ONIGA

Ivane

Acum, când nu-ți mai pasă de nimeni pe pământ,
Când nimic, în tine, nu mai este sfânt,
Când n-ai de ce să mai ții cont de reguli și canoane,
Dă cu barda în Dumnezeu, Ivane!

Ce inimă ai, cum mai poate bate,
Când toate ți-au fost omorâte, furate?
Tatăl tău deportat, mort în Siberia,
Pe mama ta a distrus-o foamea, mizeria,
Pământul luat, casa rasă cu tunul,
Surorile, frații împușcați până la unul,
Tu ai rămas în gunoaie, pe maidane,
Să nu scuipi pe toată lumea aceasta, Ivane?

Ești priponit la muncă să te deșale
Cu trupul, cu mâinile goale,
Aștepți mila stăpânilor, n-am nici un drept,
Doar o cupă de otravă în piept
Ce o stingi cu o sticlă de spirt sau votcă,
Iar bebelele se țin de tine ciotcă.
Și nici o fată cu cosițe bălane
Nu ți-a zâmbit vreodată, Ivane.
Oare cine a lăsat să se prăsească tirania,
Să se cocoate în frunte prostia?
Cine a dat voie crimei să fie lege,
Să se slujească de gloanțe, închisori, ciomege?
Nu trăim în contemporaneitate,
Nu există nici o responsabilitate?
Nelegiuirii, călăii pot umbla în voie să sugrume,
Nu răspunde nimeni de ce se întâmplă în lume?
Pentru toate aceste aberații umane,
Trebuie să iei pe cineva de piept, Ivane!

Veninul ți-a ajuns până la gură,
Ești numai răzbunare și ură.
Ipocriții, îmbuibații, gură-cască,
Merită să mai trăiască?
Pune mâna pe funii, pe arcane
Și dă buzna spre soare-apune, Ivane!
Porțile Europei sunt deschise, fără stăpân,
Imbecilii fac jocul ucigașilor,
Inconștienții stau cu mâinile în sân.
Lovește în cei ce au ținut brațele încrucișate
Când viața ta, visele tale au fost spânzurate, furate.

Năvălește ca o furtună spre apus,
Să se cunoască, pe unde calcă, ciubota ta de rus.
Ale tale sunt comorile neprețuite,
Jefuiește, calcă sub copite!
Te așteaptă sate bogate, orașe strălucitoare, femei frumoase,
Să prazi, să siluiești, să dai foc la palate, la case.
Să se aleagă praf și pârjol
De civilizația aceasta falsă, bolnavă,
Să rămână pământul ca sufletul tău, gol.
În amurg, când mânia ta o să scapete,
Să ridici piramide de capete,
Pentru toate umilințele, pentru oropsitele tale ciolane,
Pentru morții tăi, pentru lacrimile mamei tale, Ivane.

Poate așa se vor domoli
Sufletele milioaneilor de împușcați pe întinsul sfintei Rusii,
Sufletele milioaneilor de deportați morți de foame, înghețați,
Sufletele milioaneilor de întemnițați, prizoniți
Despre care, voi, europeni stilați, ghiftuiți, nu vreți să știți.

Indiferența, răutatea oamenilor este fără margini, nu se mai curmă,
Curând va suna trâmbița de aur, ceasul din urmă.
Se vor dărâma turle, catedrale, icoane
Când vei apărea pe calul galben,
Cavaler apocaliptic, Ivane.

Suferințele Aniței Istrati

N. MOTRESCU,
locuitor al orașelului Crasna

Ana Istrati s-a născut în anul 1920 pe Crasna-Ilschi (Deal) în familia lui Ilie Iliuț (Biciușcă) și a Varvarei lui Vasile Istrati (Haldan). Anii de copilărie și adolescență i-a petrecut atât la școală, fiind o elevă ageră la minte, cât și, ca orice copil, la joacă și zbenguieți. Din preocupările sale n-a

Ilie și Ana Pleșca

lipsit nici munca, pe care a cunoscut-o din fragedă copilărie, având părinți muncitori și foarte severi. Familia trebuia să facă față celor 10 fălci de pământ (o parte în Slatina și altă parte în Bilca Crasnei), la o pereche de boi, o pereche de cai, vaci, junci, oi etc. Și ca să ții în rânduială o asemenea gospodărie, se cerea putere nu glumă. Oamenii bătrâni, care au prins acele timpuri, ajunși acuma la vârsta a treia, știu ce-nseamnă asta. Cei tineri nu aveau ce crâni în fața oricărei persoane vârstnice, dar și mai puțin în fața unui părinte. Numai prin ascultare, disciplină și muncă din zori și până-n noapte se putea acumula belșugul în gospodărie. Așa că Anița lui Ilie Iliuț a trecut și prin această aspră școală a țaranului gospodar.

Ana Pleșca

Îmi povestește lelea Anița cum o pune mama la toate lucrările casnice, începând cu prelucrarea cânepei: culesul ei, pusul horstelor la topit în baltă, ruptul cânepei mai întâi la melițoi, apoi la meliță, sortarea fuioarelor, torsul, calapul, țesutul în stative, până la confecționarea (cusutul) straielor. Din fuioarele de calitate superioară se obține și pânză mai fină pentru cămăși de ținut, iar din cele de calitate a doua – pentru haine de purtat și țoluri. O asemenea muncă trebuia depusă și la lâna de oaie până a ajunge la țesutul prigatorilor (catrința), traistelor, trăistuțelor, brâielor, țolurilor,

piuatul sumanelor. Toate aceste îndeletniciri casnice, și câte altele încă, trebuia să le cunoască o fată mare ca să fie apreciată ca gospodină de către lume, în general, și de flăcăi, îndeosebi, ca să se poată mărita cu succes, după băietani cu stare. Acest examen Anița, fiind foc de harnică, l-a susținut cu brio, și la vârsta de 18 ani, dintre toți pețitorii ce se înghesuiau să-i ceară mâna, l-a ales pe Ilie Pleșca, flăcău în toată starea, ajuns la 28 de ani, feciorul lui Gheorghe al lui Vasile Pleșca, gospodar de frunte de pe Crasna-Putna.

Ilie Pleșca, pe lângă terenul de la casa părintească, mai avea și 4 ha de pământ, unde-i acuma gara feroviară în Crasna. Proprietarul Crasnei lui Ilschi, prințul Nicolae Mavrocordat (inginer de meserie), construind calea ferată până la fabrica de cherestea, a pus gara pe pământul lui Pleșca, despăgubindu-l apoi cu o casă și aceeași suprafață de pământ la intrarea în satul vecin, Ciudei. După ce s-a jucat nunta la Crasna (7 noiembrie 1938), soții Ilie și Ana Pleșca au trecut cu traiul la Giudei.

Ar fi fost un cuplu reușit, alcătuit din acești doi tineri în stare să-și creeze o familie sănătoasă, cu un viitor fericit, dacă n-ar fi fost marea nenorocire – războiul...

La trei zile după nuntă, pe Ilie Pleșca l-au luat la concentrare în armată, lăsând-o acasă pe tânăra sa nevastă singură. Când am fost ocupați de armata sovietică, s-a pus granița și Ilie a rămas cu armata română în Țară. După cum bine se știe printre români, în teritoriul ocupat s-au infiltrat fel de fel de nimicuri, calici și cozi de topor care derutau lumea, scoțând-o din miști. Aceștia încurajau oamenii să treacă granița în România pe timp de noapte, prin locuri speciale din munți, mai ferite de ochii grănicerilor ruși. Crăsnenii, la

Ana Istrati

început, i-au crezut, se organizau grupuri de câte 200-300 de persoane și se porneau noaptea să treacă în Patrie prin breșele din granița indicate de provocatori, numai să scape de urgia comunistă. Acolo, ca într-o capcană, îi așteptau grănicerii ruși cu câini și foc de mitralieră. Povestește Anița Istrati că multă lume a căzut: bărbați, femei și copii din Crasna, și nu numai, prinși în asemenea ambuscade. Scăpa doar câte unul-doi dintr-un grup.

Acești trădători de neam și țară au mai scos un zvon, cum că cine are rude de gradul întâi în România și dorește să treacă dincolo, urgent trebuie să meargă la Storojineț să obțină permisul de plecare. Anița, ca și mulți alți români, a crezut în această minciună și a plecat pe jos la Storojineț. Acolo s-a adunat o mulțime de oameni din satele românești tot cu aceeași problemă. Un ofițer rus le-a spus să se întorcă acasă și să aștepte, căci pe românii de aici încă nu i-a chemat nimeni în România, cum Hitler i-a chemat acasă pe nemții de pe la noi. Ana Pleșca s-a întors cu toată lumea acasă, însă a observat că neobișnuit de multe vagoane erau grămădite în gara feroviară din Storojineț.

În noaptea următoare au venit călăii și i-au ciocănit Aniței la fereastră.

Dânsa, crezând că-i cumnatul cu cineva de-ai lor, a deschis. În loc de cumnat, în casă au intrat șase milițieni și un civil de naționalitate evreu, care i-a spus: „Hai repede la primărie, că mergi în România la bărbat”. De abia a dovedit să ia o prigitoare peste cămașă, tulpanul pe cap, colțuni de lână pe picioare în timp ce o împingeau milițienii afară din casă, apucând-o vârtos de coada bogată ce-i atârna pe spate, de-i părea că i-o smulge complet din cap, au pus-o pe căruță și direct la Storojineț, fără nici o primărie. Acolo au urcat-o într-un vagon de vite, în care erau încă 77 de persoane: bărbați, femei, copii, sănătoși și bolnavi, toți de-a valma, fără nici o deosebire. Era ziua de 7 aprilie 1941, și numai după ce trenul a trecut Nistrul, Anița și toți ceilalți au înțeles că merg într-o direcție complet opusă României.

Îngroziți, și-au dat seama că pentru ei a început drumul pătimirilor... Peste două săptămâni au ajuns în Moscova. Acolo au băgat ostatecii în baie. De la o vreme, au început decesele, mureau câte 2-3 pe zi. Morții erau ținuți în vagon până ajungea trenul să treacă peste un râu oarecare, numai atunci erau aruncați afară prin fereastră, ca să nimerescă în apă. Până la locul de destinație (ținutul Krasnoiarșk) în vagonul Aniței au supraviețuit doar 25 de persoane, niște schelete vii. Acolo, pe sârmanii oameni i-au „cazat” într-un lagăr, era încă zăpadă și frig.

Peste câteva zile, au sosit delegați din diferite sovhozuri și se negoțau pentru fiecare din ei ca la bălciul de vite. Ana Pleșca a nimerit mai întâi într-un grup la tăiat pădure. Pe urmă a fost trimisă cu încă o femeie să lucreze la un hambar, unde încărcau saci de grâu în mașinile care veneau să-i care în altă parte. Acolo, o mașină a trecut peste dânsule. Cealaltă femeie a rămas moartă, iar Aniței i-a rupt un picior. Mult a suferit din cauza acestui accident, de atunci schiopătează.

Din cauza acestui defect la picior, a fost trimisă pe urmă cu niște copii la cules cartofi de pe câmp. Povestește acuma lelea Anița cum, fiind lihniți de foame, a încercat o dată să hrănească copiii cu cartofi fripiți. Un spurcat de brigadier a simțit și a venit în galop călare mai să sară pe dânsa cu calul, a împrăștiat focul, înjurând, că doar cartofii erau ai statului.

Deoarece femeile și copiii lucrau la recoltat cartofi în condiții inumane (flămânzi și desculți pe zăpadă, cu mâinile umflate de frig și foame), în starea lor disperată, l-au tras de pe cal pe acest brigadier fără simț omenesc, i-au scos cizmele din picioare, l-au dezbrăcat, l-au bătut măr, l-au suit din nou pe calul care, fiind pișcat zdravăn cu o biciușcă, a rupt-o la galop, însoțit de urarea: „Drum bun”. Pentru această faptă nedemnă de morala comunistă, Ana Pleșca a fost dusă și chinuită pe la miliție și procuratură. Tocmai în toamna anului 1941, deportații de acolo au aflat că s-a pornit războiul.

Peste iarnă, femeile erau trimise la ferma de vaci, fiecare având în îngrijire câte 30 de capete, care trebuiau să fie bine hrănite și mulse. Mulgătoarele erau păzite foarte strict, să nu fure cumva vreun pahar de lapte, de aceea sărmanele, în timpul mulsului, pe furiș, cu ajutorul unui pai lung sugeau lapte din doniță. Așa, o femeie înaltă ca lelea Anița, cântărea atunci numai 35 kg Noaptea dormeau în grajd împreună cu vitele. Tot ce pieria din animale: vaci, viței, buhai, cai, mânji, se trăgea numai pielea de pe ele și carnea, împachetată frumos în lăzi, se trimetea pe front. Chiar cămașa, unde se dezvoltă fătul, după fătarea vacilor, tot se trimetea în pachet pe front.

Ca toți deportații de altfel, chinuit suflet a mai fost și crăsneanca noastră. A lucrat și la minele de cărbune din regiunea Kemerovo. Acolo, ca să nu moară de foame, după schimbul din subterană, se luau femeile prin sate și căutau de lucru pe la oameni: la făcut rânduială, la îngrijit animalele, la spălat rufe etc., pentru o felioară de pâine, o lingură de borș sau o haină mai întregă. Într-o noapte a visat că i-au dat drumul acasă. A trăit prin somn bucuria libertății. Se zice că libertatea este Sfântă. Partizanul Vasile Motrescu din Vicovul de Jos, în anul 1958, a murit la Botoșani, răpus de plutonul bolșevic de execuție, din cauză că ani în șir, împreună cu alți camarazi de arme, au opus rezistență invaziei sovietice. În buzunarele hainelor martirului s-au găsit o Biblie și un caiet cu versuri proprii, din care citez: „Prin păduri duc viață-amară,/Pentru neam și pentru Țară,/De trei ani port arma-n spate,/Pentru Sfânta Libertate”. Ce sentiment trebuie să te cuprindă pentru a da noțiunii de „Libertate” calificativul suprem.

Numai cel încătușat și ferecat în lanțuri poate să o prețuiască astfel. Și eroina noastră, Ana Pleșca, după atâția ani de suferință, măcar în vis a dobândit mult râvnita libertate. Parcă nu mergea, dar zbură spre casă, umplându-i-se inima de bucurie pe măsură ce se apropia de ea, că în sfârșit se întâlnește cu ai săi cei dragi. Probabil că de prea multă fericire s-a trezit din somn, și când a văzut că realitatea este în continuare osândă, că a revenit din nou la starea dinainte, diametral opusă celei din vis, a izbucnit într-un plâns năprasnic de sărea cămașa de pe ea.

După patru ani și jumătate de captivitate, Ana Pleșca a primit, în sfârșit, și vestea eliberării. Într-o bună zi, a fost chemată la administrația minei, unde un bărbat originar din Cernăuți a întrebat-o dacă vrea să meargă acasă. Cel mai convingător răspuns afirmativ iarăși a fost exprimat printr-un hohot de plâns. Acesta i-a întins un ziar, în care era scris negru pe alb că toți deportații au voie să se întoarcă acasă. Ce sentimente au cuprins-o pe Anița în acea clipă, doar ne putem imagina, însă pentru a le cunoaște cu adevărat trebuie neapărat să le trăiești. A ocrotit-o Dumnezeu să ajungă momentul când libertatea pentru ea nu mai era vis, dar devenise o realitate dobândită mucenicește, care în continuare i se arăta aievea. Din sclava ce era a devenit un om oarecum liber în sensul sovietic al cuvântului. Acasă o aștepta ocupația bolșevică. Totuși, e mai ușor să porți un singur jug decât două, unul peste altul.

În acea amețală provocată de vestea cea bună, Ana Pleșca, în fugă, a apucat „averea” agonisită în robie, s-a urcat în primul tren ce pornea spre apus, făcându-și totodată spre răsărit o cruce largă de „adio”. Din orașul Sverdlovsk a luat avionul până la Moscova, unde a văzut clădirile capitalei Imperiului Sovietic înnegrite, afumate de incendiile provocate de bombardamentele fasciștilor în timpul războiului. De acolo a luat avionul spre Chișinău. Povestește acum Ana Istrati cum a găsit capitala Moldovei imediat după război: o priveliște dezolantă ce adia a pustiu și sărăcie, nici o clădire întreagă, foamete și boală. Din Chișinău, cu alt avion, a zburat la Cernăuți, de unde cu o mașină cu grăniceri sovietici a ajuns până-n Crasna-Ilschi, la școala din Bahnă (actualmente școala generală nr. 1), unde era cantonat pichetul de grăniceri, nu departe de casa părintească a eroinei noastre.

Trecem peste scena reîntâlnirii Aniței cu baștina, cu părinții și rudele sale, deoarece prin cuvinte nu se pot reda trăirile, emoțiile și starea sufletească ale celor ce se regăseau. Spunem doar atât că numai un oarecare procent din românii deportați au supraviețuit calvarului și au trăit fericitul moment al revenirii la vatra părintească, ceilalți au rămas să zacă în pământ străin. Rămâne încă să mai adăugăm că Ilie Pleșca, primul bărbat al Aniței, a murit în Karelia, unde au fost luați bărbații români la muncă silnică, de aceea tânăra văduvă, după întoarcerea din deportare, s-a recăsătorit cu Ion Istrati al lui Șerban, decedat și el de mult. Astfel, Ana Istrati a rămas singură, la etatea de 85 de ani se simte relativ bine, e lucidă și are o memorie de invidiat, citește mult, încă fără ochelari, este o foarte bună povestitoare. Conversând cu ea, imediat îți dai seama că-i o femeie tare din fire, grație calității căreia a și ajuns anii aceștia, sfidând toate vitregiile sorții.

Mă uit acum la Ana Istrati, la lelea Anița lui Ilie (Biciușcă), gândindu-mă că ea este doar una din zecile de mii de români, oameni nevinovați, cărora regimul totalitar bolșevic le-a mutilat viața, le-a distorsionat destinul. Doamne, oare cum de s-a putut așa ceva?!

George VOEVIDCA

Bucovina plânge

Bucovina plânge...
Junghiul arde viu în rană.
Plânge cel făr-de prihană.
Pironită, trupu-și frânge,
Prutu-n vaier blăstăm strânge,
Bucovina plânge.
 Plânge Bucovina...
 Bat copitele nătânge.
 Pustiită-i e grădina.
 Plaiul Mioriței plânge...
 Bucovina blândă, lină,
 Plânge Bucovina.
Mănăstiri ce luminară
În amurg îngenunchiară.
Plâng bătrânele pisanii
Ce întorc cu veacuri anii...
Plânge Crist, din rană – sânge...
Bucovina plânge.
 Țară-a Doinei, țară-a Crucii,
 Calcă răii ca butucii...
 Neguri cad să-i soarbă slava,
 Pângărește-azururi tina,
 Se cutremură Suceava,
 Plânge Bucovina...
Ștefan de la Putna geme
(Umbra lui o lume-o teme).
Sclipătă sclipiri de spadă,
Stau ca fulgere să cadă.
Bat clopotele nătânge,
Bucovina plânge.

Drumurile răstignirii

Gheorghe GORDA

Deși o desparte gardul de sârmă, durerea Bucovinei e unică. Să facem o abatere pentru a vă convinge de acest lucru, dar și pentru a întregi cele spuse...

Cinzeci de ani a purtat în suflet Dragomir Paulencu din Suceava dorința neîmpărtășită de a-și regăsi rudele și de a revedea satele în care a copilărit în nordul Bucovinei. Și pentru că tot ce încălzește inima dintr-o dragoste sfântă e sortit împlinirii, într-o zi din anul 1991, domnul Dragomir a purces să-și materializeze gândul. A trecut pe jos Cuciurul Mare, Plaiul Cosminului, Nepolocăuții și Noua Suliță, localități în care tatăl său a fost învățător și director școlar. Mai mult timp a răscolit amintirile bătrânilor din Voloca, inclusiv ale domnului Teodor Nichitovici. Punctul culminant al acestor explorări a fost întrebarea lui Procopie Paulencu din Hrușăuți în timpul celei de a doua întâlniri:

— Dar, spune-mi, Alecu cine a fost?

A urmat o pauză, după care răspunsul a risipit toate îndoielile:

— Alecu a fost tatăl meu.

Au început amintirile. Chiar și cele ascunse cu șapte lacăte. Cea mai povățuitoare „taină” e că, în viziunea denaturată a ideologiei comuniste, trăitorii de dincolo de ambele părți ale gardului de sârmă au fost constrânși de împrejurări să „uite” de rudele cele mai apropiate, care au „servit regimul burghezo-moșieresc”. De teamă pentru soarta proprie, dar mai cu seamă a urmașilor... Și cu atât mai periculos, dacă acesta a fost un intelectual! O dovadă suplimentară în acest sens o constituie faptul că Alexandru Paulencu (domnu’ Alecu), turnat de un amic, a fost scos din învățământ, a lucrat pe șantierele de construcție și s-a pensionat în calitate de... zidar. Iată de ce numele lui Alecu a fost „uitat” la Voloca, iar frații, Dragomir și Valentin Paulencu, n-au

avut o jumătate de veac știință de verii și nepoții lor, rămași de la șapte uncheși și mătuși...

Totul pe fața pământului e supus repetării: după răpunerea odiosului, dl Dragomir Paulencu, bărbat de o vastă cultură, corect și punctual în toate, dar și de o cinste și o modestie exemplară, a fost destituit din funcția de inspector școlar al județului Suceava, aidoma părintelui său...

S-a întâmplat ca vizita soților Elena și Dragomir Paulencu la Hrușăuți să coincidă cu străduințele lui Procopie de a stabili împrejurările în care au dispărut bunicii săi, Măriuța și Vasile Paulencu, cu feciorii Toader și Procopie, cărora „raiul” stalinist le-a oferit o soartă cu adevărat tragică. Ei au fost, de asemenea, deportați în iunie 1941 și și-au pierdut viețile în regiunea Tomsk, numai pentru că „eliberatorii” au aflat că feciorul lor, Ion, tatăl lui Procopie, se afla în România. La scurt timp după deportarea părinților, Ion s-a întors acasă, s-a însurat, botezându-și primii doi copii cu numele fraților dispăruți, și a trăit în satul natal până la obștescul sfârșit. Atât că tragedia sângerează și astăzi în inimile urmașilor...

Prilejul de a afla ceva nou despre cei dispăruți i-a făcut pe toți să treacă pragul casei lui Ilie Clebac din Cuciurul Mare, care a parcurs drumul răstignirii în același vagon cu Vasile și Măriuța Paulencu și cu cei doi feciori ai lor. Pe drumul neîntoarcerii pentru cei mulți... Târziu de tot, când, după o lungă reculegere, fiecare aștepta amănunte noi despre rudele dispărate, domnul Dragomir a ținut să precizeze:

— Vasile, fratele dumitale în prezent e în România?

— Nu, i-a răspuns Ilie Clebac din Cuciurul Mare. Trăiește în Australia.

— De mult e acolo?

— De pe când eram în Siberia... Aflându-i adresa, i-am scris. Securitatea s-a interesat de la cine primea scrisori din Rusia. Astfel a stabilit că autorul lor era chiar fratele, deportat în Siberia în 1941. A avut necazuri. A fost lăsat fără serviciu până a părăsit țara...

— Am întrebat, deoarece avem și noi un cunoscut în Australia. După război, venea des în casa noastră.

Era de loc dintr-un sat din apropierea Cernăuților. Îi zicea Vasile Cristescu. Îl cunoașteți?

— E fratele meu...

— Cum de are alt nume de familie?

— Acesta-i jurământul lui dat lui Hristos și României.

— Înainte de a părăsi România, domnul Vasile se logodise cu mătușa mea, sora mamei. Apoi i-a făcut toate documentele necesare ca să meargă cu el în Australia... Nu i-au permis... În Australia și-a câștigat faima de cel mai bun specialist în avioane.

— Știu... Tatăl dumitale, când a făcut ultima vizită la Cuciur, de la mine s-a întors în țară... Mamei și mie, Dumnezeu ne-a ajutat să ne întoarcem din Siberia. Sora, Silvia, a rămas la Srednii Vasiugan, unde s-a măritat cu un neamț. Pe fratele Vasile, care a iubit România mai mult ca orice pe lume, comunismul l-a făcut să pribegască tocmai în celălalt capăt al lumii... Aceasta a fost și a rămas soarta Bucovinei.

* * *

Pe teritoriul Cuciurului Mare, hotarele lui mărginindu-se odinioară cu Cernăuții, Storojinețul și Hliboca, astăzi se numără mai multe sate – Corovia, Voloca, Mihuceni, Dumbrava Roșie, Tisăuți, Sneci. Dintre ele, doar în primele două se mai vorbește românește, iar școli în limba băștinașilor există doar la Voloca.

Vi se pare verosimilă această poveste?

Maria TOACĂ

„Asta-i tot ce știu despre fratele meu, Mircea. Vi se pare verosimilă această poveste?”, m-a întrebat, după o pauză de durută tăcere, venerabila doamnă Elena Drâmbei. Vibra în întrebarea ei o vădită implorare de a auzi răspunsul dorit, și anume că, fără îndoială, în fața lui Dumnezeu toate minunile sunt posibile. De ce n-ar fi fost cu puțință ca fratele ei dispărut la numai 17 ani, în 1940, să-și fi trăit veacul undeva departe, printre străini? Cu numai câteva ore înainte, prin bunăvoința directorului adjunct al Arhivei regionale de stat, dl Petru Grior, ținuse în față dosarul cu nr. 4639, în care a citit negru pe alb că fratele ei, Mircea Drâmbei, născut în 1922, a fost judecat pentru tentativa de a trece clandestin frontiera din România în URSS și condamnat, în aprilie 1941, la cinci ani de muncă forțată într-un lagăr din Kazahstan, unde a decedat în 1946. Tremurând, în mână cu foaia cu implacabilul extras din dosarul nr. 4639, doamna Elena nu credea, nu se putea împăca cu răspunsul ce l-a căutat toată viața. Mă scruta cu privirea înrouată de lacrimi, încercând pentru a câta oară să se consoleze mai mult pe sine, decât să-i convingă pe alții:

— O să vă spun eu altă poveste, care mă face să cred că Mircea n-a murit în '46, așa cum e scris pe foaia asta. Cine atunci se mai interesa de soarta celor deportați...

Ca să n-o las în singurătatea cămăruței de hotel cu deznădejdea în suflet gata să-i stingă ultima speranță, i-am spus că nici mie nu-mi inspiră încredere acest răspuns și că „povestea” ei este mult mai verosimilă. Ascultând-o până la capăt, vreau s-o transmit mai departe, așa cum am auzit-o de la doamna din Iași, care s-a încumetat, la o vârstă destul de înaintată, să pornească la un drum greu spre orașul copilăriei sale. Poate printre cititorii noștri mai sunt oameni a căror adolescență a fost trunchiată prin pustietățile Kazahstanului și poate cineva a văzut, a cunoscut pe acolo un român pe nume Mircea, feciorul lui Traian Drâmbei, cel

care a lucrat ca șef de gară prin multe localități din Bucovina, ultimul post fiind la gara din comuna Boian.

Drumul până la Cernăuți și două nopți la hotelul „Ceremuș” a costat-o o întreagă avere. Mi-a spus că ar fi vrut să se repeedă măcar până la Hotin, să vadă cetatea lui Ștefan cel Mare, dar n-o ține buzunarul să rămână încă o noapte la hotel. A plătit câte 33 de dolari pentru o cămăruță de câțiva metri pătrați, 40 de dolari viza, 10 euro drumul de la Suceava la Cernăuți și încă 5 dolari șoferului de taxi, care vorbea românește și i s-a părut om de treabă. Căci, după ce a purtat-o pe la mai multe hoteluri din oraș, i-a găsit anevoie un loc la cel mai scump dintre toate. Totuși, era mulțumită că în dimineața acelei zile a reușit să meargă la cimitirul de pe strada Rusă și a aprins lumânări prin zona unde înainte de război s-a aflat mormântul unchiului ei, Dumitru. Mi-a întins cea mai mare pară din legăturica cumpărată de la piața de lângă cimitir, rugându-mă s-o iau de sufletul unchiului, căci chiar în acea zi în România se sărbătorea Sfântul Dumitru.

Mușcam încet din miezul dulce și mustos, ascultând amintiri cu miresme amare de pelin. Primele două clase primare le-a făcut la Jadova, unde tatăl ei era șef de gară. De sărbători, unchiul Dumitru le trimitea de la oraș dulciuri, gustul lor amintindu-i și astăzi de năvalnica bucurie ce-o cuprindea la desfăcerea pachetelor. Într-o noapte, au dat buzna în casă o haită de hoți, mascați și cu pistoale în mâini. După frica ce-au tras-o, mulțumind lui Dumnezeu că au scăpat toți cu zile, mamă-sa n-a mai vrut să rămână la Jadova. S-au mutat la Cernăuți, într-o casă de pe strada Mihail Kogălniceanu, în care locuia și unchiul cu familia.

— Am fost fericiți acolo, făceam toate petrecerile împreună și ne împăcam foarte bine, continuă doamna Elena, cu voce tremurândă, călătoria în timpurile bune de la începutul vieții sale. Acum mi se pare că acea stradă se numește „Maiakovski”. Prin ’94, când, pentru prima dată după război, am trecut prin Cernăuți, am intrat și pe acolo. Am urcat la etajul doi, m-am oprit în fața apartamentului nr. 12 A, unde am locuit câțiva ani, dar n-am îndrăznit să ating butonul soneriei.

Cum putea să sune, să între după atâta amar de timp în casa în care părinții ei au lăsat tot ce adunaseră mai bun în tinerețea lor?

După momentele de groază din 28 iunie 1940, s-au întors peste un an, gășind odăile goale și un locatar străin, care le-a spus că nu știe nimic despre bunurile lor. Tabloul sinistru al primului refugiu îi stă și acum în față, vizita la Cernăuți făcând-o să-l re-trăiască cu înfricoșarea de acum 65 de ani:

— Cu o zi înainte de năvala rușilor, la 27 iunie, mătușa mea, care era de origine germană și avea prieteni prin cartierele nemțești de lângă Prut, ne-a spus că se aud vești rele. Cică nemții ne-au vândut, au cedat Bucovina și Basarabia rușilor. Tata era la serviciul lui de la Boian, iar mama a mers tot atunci la regionala CFR ca să afle de-i adevărat ce se zvoneste. Acolo i-au spus să stăm liniștiți, că acestea-s doar niște zvonuri răspândite de soțiile ofițerilor români. Pe la miezul nopții a venit tata de la Boian, alarmat de agitația din oraș. N-am închis un ochi toată noaptea, iar pe la patru dimineața l-am văzut pe vecinul nostru, inginerul Bocancea, că-și pregătește mașina de drum. El ne-a zis că a ascultat toată noaptea posturile de radio străine și că, într-adevăr, Bucovina și Basarabia au fost cedate. Ne-am făcut în grabă bagajele și am ieșit din casă numai cu câteva valize, cât am putut duce până la stația de tramvai. Mama s-a întors, a mai deschis o dată ușa. Nu-i venea să creadă că pleacă, lăsând patru camere pline cu de toate. Mai ales, îi părea rău după mobila nouă, cumpărată la Rădăuți. La ora 11 am ajuns în gară, având marele noroc să urcăm toată familia în tren, iar pe la trei, după masă, rușii au intrat în Cernăuți. Nu știa atunci biata mamă că înainte o așteptau dureri și pierderi mult mai mari decât pagubele suferite la acel moment...

După o scurtă oprire la neamurile din Pașcani, familia Drâmbei s-a stabilit cu traiul la Roman, unde Elena și-a reluat studiile liceale. Fratele ei, Mircea, de 17 ani, era cu gândurile mai puțin la carte, visând la călătorii și aventuri juvenile. Ținea în camera lui fotografia unui general finlandez care conducea luptele contra URSS, acela servindu-i ca sursă de inspirație a curajului și bărbăției. Într-o zi, la 21 august, în zadar a fost așteptat la masă, căci în locul lui părinții au găsit o scrisoare. Soră-sa o știe și acum pe de rost: „Dragă mamă, nu fi supărată, că o să-ți aduc bucurie. Plec la Cernăuți cu misiune civilă, universitară, militară și personală”.

Doamna Elena bănuiește că fratele ei sau avea la Cernăuți o fată de care era îndrăgostit, sau a vrut să treacă frontiera ca să vândă niște lucruri și să-și ajute familia nimerită la mare strâmtoare.

În dosarul lui se preciza că, atunci când a fost prins la graniță, avea la el câteva ceasuri de mână și 26 perechi de șosete. „Cine știe dacă-i adevărat lucrul acesta? Căci am găsit acolo și alte imprecizii... Bunăoară, data și anul nașterii nu sunt corecte. La interogatoriu, Mircea, chipurile, ar fi spus că a venit s-o vadă pe mamă-sa, care trăiește la Caliceanca...”

Făcând aceste precizări, dna Elena mi-a arătat copia certificatului de naștere al fratelui. Păstrează, ca pe niște relicve, un tabel cu note din anii lui de școală, fotografiile și alte mărunțișuri nespuse de scumpe sufletului ei. Preluând de la mamă-sa durerea pierderii, Elena și-a consacrat viața căutării urmelor lui Mircea. Așa i-a fost destinul marcat de tristețea sfâșietoare a sărbătorilor de Paști și de Crăciun, când mama pune pe masă patru tacâmuri și mai întâi plângeau, apoi gustau din bucatele stropite cu lacrimi. După dispariția fiului, părinții au solicitat ajutorul Ministerului de Interne al României, fiind asigurați că se va căuta o posibilitate de a-l aduce acasă prin filiera contraschimbului de populație. Dar începerea războiului le-a zădărnicit această speranță. Revenită la Cernăuți, în august 1941, familia a reluat căutările, făcând demersuri la Ambasada SUA, la Crucea Roșie și chiar la Vatican. De pretutindeni primeau cam aceleași răspunsuri: e război, timpurile-s tulburi... Dar și după război, la numeroasele intervenții ce le-a făcut la Moscova, Elena a primit răspunsuri controversate și formale, de tipul că nu există o evidență a celor deportați.

S-ar fi împăcat cu gândul că Mircea nu mai este în viață, dacă n-ar fi avut câteva semne ce-i țineau vie speranța. În vara lui 1941, când au revenit la Cernăuți, mamă-sa, având nevoie să-și facă o poză, a intrat într-un atelier fotografic. Auzind numele ei de familie, fotograful a întrebat-o dacă n-are un fiu Mircea. Apoi i-a povestit că a stat cu el în aceeași celulă la închisoarea din Cernăuți. Au încercat să fugă, dar au fost prinși. Preveniți că vor fi împușcați la o nouă tentativă de evadare, Mircea s-a temut să-și încerce încă o dată soarta. Fotograful, însă, a riscat, având noroc să-și salveze viața.

Abia acum, căpătând accesul la dosarul fratelui, dna Elena a aflat și numele aceluia fotograf – se numea Alfred și era fiul lui Ion Popovici din Siret.

Al doilea semn prevestitor de bine l-a primit prin 1955-56. Absolvise, de nevoie, facultatea de agronomie, căci acolo unde-și dorea, la medicină, n-a fost admisă din cauza trecutului

„compromis” al părinților. Lucra la un institut de cercetări științifice de lângă București și se afla des în delegație la Iași. Vizitându-și părinții, trecea numaidecât și pe la mama celei mai bune prietene, îndepărtată și ea de casă. Într-o bună zi, gazda a întreat-o dacă n-are un frate. Câteva clipe a rămas descumpănită, căci despre „cazul” Mircea se temea să le povestească chiar și celor mai apropiați cunoscuți. Până la urmă a recunoscut că are un frate pierdut la Cernăuți sau cine știe pe unde... Nici în cele mai fantastice vise nu și-ar fi putut imagina cele auzite în casa prietenei. Doamna i-a povestit că a fost la consulatul sovietic de pe Păcurari. Un ofițer de acolo a întreat-o în șoaptă dacă nu cunoaște o familie Drâmbei. Primind răspuns afirmativ, i-a cerut adresa și a vizitat-o de câteva ori – îmbrăcat când în uniformă militară, când în haine civile. Din spusele ofițerului se subînțelegea că soră-sa, doctoriță, l-a îngrijit și l-a tratat de boli după ispășirea detenției, până la urmă căsătorindu-se cu Mircea. La acel moment aveau două fete – Maria de șase ani (numele mamei) și Elena, de trei ani (numele surorii). Celei mai mici, taică-său îi zicea Luluca, așa cum era numită Elena în casa părintească. Din nefericire, acel militar enigmatic a refuzat să se întâlnească cu familia lui Mircea, motivând că este urmărit la tot pasul. Iar dna Elena s-a agățat de această legendă, cheltuindu-și economiile pe călătorii turistice prin diferite orașe din fostul imperiu sovietic. A fost și în Kazahstan – la Karaganda (locul de exil al fratelui), la Țelinograd și alte orașe, căutând români prin populația pestriță de acolo. Pretutindeni le dădea ghizilor câte o mică prezentare, la care punea o foaie cu adresa ei și date despre Mircea. „Dacă veți întâlni pe undeva vreun român sau moldovean, să-i dați hârtia asta”, îi ruga neobișnuita turistă.

Deși n-a primit de nicăieri nici un răspuns care i-ar fi confirmat finalul fericit al odiseei lui Mircea, jumătate de secol ea a purtat în suflet frumoasa poveste auzită în casa prietenei. În zilele calde de toamnă, purtându-și liniștit pașii pe aleile Copoului din apropierea apartamentului, se oprește sub teiul lui Eminescu, ascultând lina cădere a frunzelor care-i șoptesc consolator: „Cum mângâie dulce, alină ușor/Speranța pe toți muritorii!”...

George DRUMUR

Bucovina - 1944

În creștetul dorului fagii de ceață
acoperă pământul rănit de la Nord.
Ce mai cuprinde sufletescul fiord
din ce a fost cândva bucurie și viață?

Veselele livezi au adumbrit în gânduri
lângă satele schilodite de furtună –
numai seara umbrele-și adună
legănându-le rânduri, rânduri.

Gemând de neîcremenită arsură,
cu zidurile frânte spre cer,
orașul se-ngroapă sub fier,
sub viscol, sub stele, sub ură...

Enorme amurguri se pierd în Țețin
acolo e plâns, e moarte, e vis.
Numai Dumnezeu din mănăstiri s-a deschis
luminând Bucovina puțin.

Acolo mi-i inima, o simt, o aud,
acolo mi-s toate copilăriile,
și-au început să crească bălăriile,
de când oamenii au plecat spre Sud.

Și numai eu, numai noi
vom despietri din blestem visul,
acolo ne vom regăsi paradisul,
numai eu, numai noi.

Ani de pribegie

*Aldona Ioana PATRAȘ,
or. Vatra Dornei*

În comuna Tereblecea, cătunul Prisaca, la 2 kilometri de orașul Siret, s-a născut soțul meu, Patraș Constantin, la 1 iulie 1933, într-o familie de gospodari harnici ce își aveau rădăcinile din moși-strămoși în acel plai de vis. Locurile în care și-a petrecut copilăria, cu pajiștile încântătoare, cu iazul, pe oglinda căruia, vara, îmboboceau nuferii ca luceferii pe cer, cu pădurea de stejari, cu drumul ce ducea spre vadul Siretului, precum și cu viguroasele obiceiuri, ca sâmbra oilor, pescuitul în baltă și în apa Siretului, păscutul cailor, vacilor și oilor, împletite cu jocurile zglobii de copii, au rămas în amintirea lui pe tot parcursul vieții.

Gospodăria soților Serghie și Olga Patraș ere îngrijită și frumoasă și se compunea dintr-o casă gen vilă, curte, construcții auxiliare, livadă cu pomi fructiferi, teren arabil și utilaje. În principal, se lucra cu forțe proprii. În timpul campaniilor agricole, mai erau angajați câțiva lucrători sau vecinii se ajutau între ei. Gospodăria rămăsese în grija părinților soțului, întrucât frații tatălui său au plecat din sat la studii. Astfel, un frate, Alexandru, a ajuns consilier la Curtea de conturi din București, alt frate, Arcadie, a studiat piscicultura, o soră, Eufrosina, a făcut facultatea de istorie, s-a căsătorit cu un militar de carieră și s-a stabilit în Cernăuți. Dar frații nu și-au uitat niciodată leagănul copilăriei și veneau adesea în locurile natale de sărbători sau la hramul comunei, pentru a petrece împreună cu familia rămasă la gospodărie. Din nefericire însă, evenimentele din lume au afectat și acest colț de rai.

La 28 iunie 1940, gospodarii au fost nevoiți să fugă din fața tăvălugului bolșevic. Au pornit convoaie, lăsând totul în urmă. Familia soțului meu cu o căruță și mai multe animale din gospodărie, a purces spre Suceava. Astfel, parcurgând 40 de kilometri, a ajuns până la Ițcani. Autoritățile românești le-au pus la dispoziție o casă părăsită de o familie de nemți.

Familia, compusă din părinți, doi copii și o bunică, se întreținea cu produsele obținute de la animalele aduse, iar tatăl mai lucra în gară la încărcat și descărcat vagoane.

După un an, la 10 septembrie 1941, familiile refugiate au primit din partea Agenției Consiliului de Miniștri pentru administrarea Basarabiei și Bucovinei autorizații de întoarcere pe locurile natale. Familia lui Serghie Patraș a găsit la Tereblecea acareturile distruse și multe lucruri lipsă. A început munca pentru refacerea gospodăriei.

Copiii, Constantin și Valeria, au continuat cursurile școlii primare din comună, iar din clasa a IV-a au trecut la Cernăuți, fiind găzduiți de mătușa lor, Eufrosina Mironovici. În 1943 au dat examene de admitere la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți, iar la 3 martie 1944 au fost nevoiți să părăsească cu familia pentru totdeauna locurile natale, plecând într-o direcție nedefinită, cu ce s-a putut încărca într-o căruță. În februarie 1944 venise pe lume frățiorul mai mic al soțului, Vasile. Deci, cu un prunc de 3 săptămâni, cu doi copii de 11-12 ani, părinții și bunica au pornit, într-o căruță trasă de doi cai, spre sudul României. Lăsând în urmă zgomotul războiului, tunuri, tancuri, avioane, timp de 3 săptămâni ei au parcurs 850 kilometri. Când au ajuns la Giurgiu, în prima noapte au fost bombardamente, dar au scăpat cu viață. Printre refugiați circula zvonul că li s-ar pune la dispoziție case părăsite de nemții care s-au refugiat din Banat. Negăsind o altă soluție, familia Patraș a luat drumul Banatului și s-a oprit în satul Grohot. Zona a fost populată cu familii de refugiați, cărora li s-au dat spre folosință case temeinic construite și câte 5 hectare de pământ ce stătea pârloagă.

Pământul bun și bine lucrat a dat roade. Tatăl, vânător iscusit, vâna iepuri, care în acea zonă erau din abundență. Și așa, încet, încet, au început să trăiască decent. Cei doi copii mai mari au continuat școala la Sânicolaul Mare și în continuare au mers la Școala medie tehnică din Timișoara.

Însă liniștea n-a durat mult. În iunie 1951, guvernării au hotărât că acești refugiați – țărani gospodari – la granița cu sârbii erau periculoși. Deci, s-a decretat strămutarea lor în Bărăgan, cu domiciliu forțat.

Au fost aduse vagoane în gara din Grohot și bieții oameni au fost încărcăți în ele. Cei doi copii mai mari ai familiei Patraș, aflând despre aceasta, s-au ascuns pe la niște colegi din Timișoara. Cu părinții a plecat doar mezinul, în vârstă de șapte anișori.

În Bărăgan, refugiații din nordul Bucovinei au fost lăsați sub cerul liber, în apropiere de gara Ciulnița, satul Dropia. Și-au amenajat niște adăposturi și s-au apucat să-și ridice case din pământ frământat cu paie. Bineînțeles că odată cu ridicarea caselor a fost reluată și munca pământului. Din nou pământul a fost bun și viața continuat. Cei doi copii mai mari s-au descurcat cum au putut la Timișoara și au absolvit Școala tehnică. După absolvirea ei, Constantin a lucrat pe diferite șantiere, iar Valeria s-a angajat contabilă la Vatra Dornei, unde ajunsese mătușa lor din Cernăuți.

Părinții cu fratele mai mic al soțului au stat în Bărăgan până în noiembrie 1955, când, după expirarea termenului privind domiciliul forțat, au plecat la Vatra Dornei pentru a se reuni cu familia și a fi mai aproape de plaiurile natale. După ce a lucrat pe mai multe șantiere din țară, la Vatra Dornei a venit și Constantin. Aici a executat mai multe lucrări, participând la croirea drumurilor forestiere, a drumului spre Călimani, la construirea digului pe malul drept al râului Dorna, la amenajarea aleilor din parc și la înălțarea monumentului simbolizând Unirea Principatelor.

În 1990 s-a pensionat și a început să creeze sculpturi și obiecte de artizanat din os. A participat la mai multe expoziții și la târguri ale meșterilor populari. Dorința lui a fost să ajungă cu o expoziție la Cernăuți, dar o boală necruțătoare i-a curmat firul vieții în noiembrie 2003 și visul i-a rămas neîmplinit.

George L. NIMIGEANU

Retrospectivă

Când de Crăciun treceau prin suflet norii
viața la naltul zilei când tânjea
când cu durere peste noi ningea
Doamne unde ne-au fost colindătorii

De ce n-au venit la geam cu steaua
cu graiul sfânt în noi să ne-nlumine
să trecem vama răului spre bine
de ce cădea pe lume tristă neaua

Ce rană am purtat ca lumânare
de Neam să nu ne rupem și de Lege
cum s-ar putea cărarea înțelege
de-a lungul vremii celei fără zare

Și când la porți se tânguiau ușorii
de datină vorbind fără cuvinte
când ne-aminteam pe-ascuns de cele sfinte
unde ne-au fost colindătorii.

Drama lui Eugen Brânzei

Gheorghe PAVEL

În ziua de 2 decembrie a anului 1944, în curtea lui Eugen Brânzei, gospodar din Proboțești, a intrat o droaie de consăteni și oameni străini, gata de a îndeplini porunca dată de niște activiști evrei de la Herța.

— Moș Evghenie, știi cine suntem? l-au întrebat cu emfază.

— Niște oameni, a urmat răspunsul gospodarului. Dar dumneavoastră cine sunteți?

— Tot niște oameni.

— Și ce vânt v-a adus pe la casa mea?

— Am venit să facem regulă cu mata.

— Ce fel de regulă?

— Bre, s-a buzurluit unul, dumnealor sunt împuterniciții statului. Au venit să te pună la punct, fiindcă noi, cei de aici, ne-am săturat de a umbla pe la poarta dumitale.

Gospodarul a ridicat din umeri:

— Dacă v-ați săturat, nu mai veniți, căci eu nu v-am chemat și nici nu v-am așteptat. Nu v-am supărat, n-am de gând să mă cert cu voi, de aceea vedeți-vă de treabă.

Și iarăși unul din consătenii moșului Eugen Brânzei s-a buzurluit:

— Îl auziți? Încă face gură moșneagul. Nu-și achită cotele de produse agricole la stat și încă zice că nu ne-a așteptat. E contra statului acest Brânzei și trebuie pedepsit.

— Stați, oameni buni, le-a zis gospodarul cu vocea-i blândă. Eu aș vrea să-mi achit cotele, ca să nu mai dați târcoale gospodărioarei mele, dar nu pot. Sunt om bătrân, trăiesc singur și de lucrat nu pot ca în tinerețe. Mă chinuiesc, căci multe sunt de făcut pe lângă casă, și uit uneori să mai îmbuc câte ceva.

— Nu te văicări, căci o să joci așa cum îți cântăm! l-a amenințat o iscoadă a stăpânirii bolșevice. Dă ce ai de dat, iar dacă nu te supui, îți găsim ac de cojoc!

— Măi, măi, măi, am trecut trei războaie, în 1913 și în primul război mondial am luptat pe front, dar așa sălbăticiii n-am văzut. Vin și te pradă-n ziua mare...

— N-ai văzut, dar să știi că la casa dumitale nu mai venim. Ai să mergi acolo unde doar urșii albi ți-or întinde laba. Asta ți-o promitem noi, Dumitru Vițelaru, agentul împuternicit cu colectarea pâinii la stat, primarul Nicolae Penzii, secretara Elena Ivănel, tovarășul Makarenko de la comitetul raional de partid. tovarășul Kuliș, împuternicit de la raion...

— Mă puteți duce unde vreți, dar cotele nu le pot achita. M-ați trecut cu pământ mult și m-ați pus la cote mari. O parte din pământ mi-a rămas dincolo de gardul de sârmă ghimpoasă. Parcă eu pot trece granița ca să lucrez lotul rămas „dincolo”? E drept că am ceva și aici, dar nici nu pot cosi, nici nu pot îmblăți, că-s născut în 1874 și de-abia îmi țin sufletul. Batozele, vânturătorile le-ați luat de la oameni și le-ați dus numai voi știți unde. Cu îmblăciul nu fac mare treabă. Am îmblătit cât am putut și pâinea am dat-o la stat. Și așa mai da, nu spun că m-aș împotrivi, dar de unde să scot pâinea?

— De unde? La asta ar fi trebuit să te gândești mai demult. Acum îi târziu. Te-om judeca în așa fel, ca să înțeleagă toți că cu noua stăpânire nu se joacă în bumbi. Te-om duce de acasă și-om fi noi gospodari pe avutul matală...

Careva din „activiștii” statului a deschis ușa la grajd, apoi a izbucnit în râs:

— Degeaba o faci pe sărăntocul. Ai vite, porci, ai păsări, e plină ograda. De-acum totul e al nostru, adică statul pune stăpânire pe toate.

— Cum îi al vostru?

— Uite așa! Nu mai avem, moșule, ce mai grăi cu dumneata.

— Tî arestovan! a răsunat un glas pițigăiat și bătrânul, neînțelegând ce i se spunea în limba rusă, a cutezat să întrebe:

— Ce spune cel de la raion?

— Spune că ești arestat, s-a grăbit să-i răspundă Vițelaru.

— Pentru ce?! N-am făcut nimănui nici un rău...

— Ce-ai făcut ți-or spune la judecată.

În vorbă a intrat primarul Fenzii. Adresându-se către secretară, Elena Ivănel, i-a zis pe un ton sever:

— Ia o hârtie și scrie tot ce este pe lângă casă. Fă act de confiscare...

Vreo opt slugoi ai noii puteri s-au repezit să numere bunurile bătrânului Brânzei, strigând să fie auziți:

— Patru boi... Două vaci... Patru porci... Douăzeci și cinci de găini... Două putini cu brânză... Covoare, haine, valuri de pânză, cojoace...

— Mai lăsați, nu scrieți tot ce vedeți, s-a răstit la ceilalți un „activist” sătesc.

— De ce, măi?!

— Să ne rămână și nouă. Noi pentru ce muncim?

— Știm noi, n-avea nici o grijă. Iată că am mai găsit ascunse 600 kilograme de grâu, 400 kilograme de orz, 1.500 kilograme de porumb, 300 kilograme de ovăz.

Împuternicitul de la raion a devenit nervos. A bătut din picior și a țipat în limba rusă:

— Vezi, moșnege, cum te-am descoperit că ești contra statului?! Țara flămânzește și tu ascunzi pâinea?!

Bătrânului i s-au tălmăcit cuvintele împuternicitului de la raion. A prins curaj și nu mai avea frică de nimic:

— Dar vouă v-a fost cândva ușor, mă?! Toată viața ați chiulangit și-acum tot vreți câștig fără muncă?! V-ați vândut bolșevicilor și-ați venit să mă prădați ziua în amiaza mare?! Vă vede Dumnezeu și n-o să vă ierte!...

Dar nimeni nu-l mai asculta. „Activiștii” aruncau în care sac după sac și tot ce găseau prin casă.

După ce-au golit hambarele și cămările și după ce și-au însușit ceea ce le-a fost pe plac, mai ales hainele, vasele, valurile de pânză, lăicerele, „activiștii” au format pe loc o „comisie” pentru confiscarea bunurilor lui Eugen Brânzei, și președinte al acesteia a fost „ales” Haralampie Vasilică, iar membri – Nicolae Penzii, Elena Ivănel, Constantin Vițelaru, Gheorghe Crihan și Ion Niculăiță. În actul de confiscare au fost trecute 150 de obiecte, precum și animalele din grajd și păsările din curte. Eugen Brânzei urma să fie judecat și, în acest scop, era nevoie și de câteva mărturii mincinoase depuse împotriva lui. Martori falși s-au găsit fără prea mare greutate.

Gheorghe Pupăză, de pildă, a declarat că Eugen Brânzei avea doi feciori – unul ofițer și altul popă, iar cele două fiice ale sale erau măritate cu subofițeri dintr-o legiune de jandarmi. El era un bogătaș care angaja argați ca să spetească pe ogoarele sale. Tot el, chipurile, l-ar fi dat în vara anului 1941 pe mâna autorităților militare române pe fostul primar al satului în primul an de putere sovietică, Boniș. Un alt martor, Adam Pintilei, a cântat și el în struna celor ce vroiau să-l bage la dubă pe bătrânul gospodar Brânzei, ca să se pricopsească cu avutul lui. Acesta, posedând 15 hectare de pământ, având câteva vite, n-a vrut să predea la stat nici pâine, nici carne și nici lapte, deși „martorul”, ca „activist” local, l-ar fi avertizat în repetate rânduri. Apoi și Constantin Vițelaru a turnat gaz în foc, „dovedind” că Brânzei, chiaburul și exploataatorul, ar fi fost un adevărat „dușman al poprului”.

În cele din urmă, a fost audiată, tot ca martor, și Elena Ivănel. Ea a spus că, în calitate de secretară a consiliului sătesc, a asistat în ziua de 2 decembrie 1944 la confiscarea averii lui Eugen Brânzei și că lucrurile confiscate au fost trimise la Herța prin Toader Culiceanu. Dar la proces secretara consiliului sătesc s-a încurcat rău și a declarat că personal dânsa a transportat la Herța lucrurile confiscate de la Brânzei, predându-le unei fete de vreo 18-19 ani și unui cetățean pe care nu l-a mai văzut până atunci și al cărui nume nu-l știa. Ea, chipurile, nu știa nici ce au scris ei în actul de primire, fiindcă nu l-a putut citi, deoarece nu cunoștea limba rusă.

Lucrurile confiscate n-au ajuns la Herța și judecătorul vroia să afle pe unde s-au pierdut. În legătură cu aceasta, martorul Gheorghe Gherasim a declarat:

— De la chiaburul Brânzei am cărat la primărie lucruri câteva zile, dar ce s-a făcut cu ele nu știu...

Pe data de 11 ianuarie 1945, lui Eugen Brânzei, om de 70 de ani, i s-a pronunțat sentința. Era făcut vinovat pentru faptul că a muncit o viață, că a agonisit, prin sudoarea frunții și prin truda brațelor, averea ce i-a fost mătrășită în câteva zile, că ar fi exploatat sărăcimea satului și că s-ar fi sustras de la predarea la stat a cotelor, extrem de ridicate, de produse din gospodăria sa individuală. În baza câtorva articole din Codul penal al RSS Ucrainene și Codul penal al URSS, a fost condamnat la 14 ani de închisoare.

Când i s-a dat ultimul cuvânt, blândul moșneag, nebărbierit, îmbrăcat așa cum a fost luat de acasă, și-a încrucișat mâinile și, ridicând ochii spre cer, a întrebat doar:

— Oameni buni, ce vreți de la mine?

Poate că i s-a pus un nod în gât, poate că pe retine i-au apărut chipurile celor dragi, fugiți pe alte meleaguri de frica bolșevicilor, poate că abia atunci și-a dat seama că situația lui devenise tragică. Moșneagul își trăia propria dramă sufletească și, deci, nu putea vorbi. Și nici nu avea cui să vorbească. S-a lăsat scos din sala de judecată fără să privească în urmă. L-au dus departe de baștină, necăjit și flămând, nepetrecut de nimeni, cu durerea în suflet. Și n-a mai venit acasă românul gospodar, vândut de slugile din Probotești ale regimului bolșevic. Nimeni nu știe când și unde și-a dat ultima suflare...

Nu mai este azi în Probotești vreun om care să poarte numele de Brânzei. Acest nume de familie s-a pierdut odată cu ridicarea gospodarului năpăstuit de puterea sovietică. Atât că unele locuri, care se numesc Iazul lui Brânzei, Dealul lui Brânzei, La Podul lui Brânzei, La Fântâna lui Brânzei, ne mai amintesc de bunul român și harnicul gospodar care s-a prăpădit în gulagurile staliniste fără a se face vinovat cu ceva în fața stăpânirii sovietice.

Răni sufletești care mai sângerează

Eugenia CIMBOROVICI-TEODOREANU

Toamna trecută, familia Boridanu din Târnauca Herței m-a rugat să transmit la București, doamnei Elena Zvâncă, o fotografie din partea nepoților dumneaei. Am fost profund impresionată de cele aflate acolo, mai cu seamă că am întâlnit mai mulți târnăuceni înstrăinați demult de baștină în virtutea vremurilor de restriște. Cel mai vorbăreț s-a dovedit a fi moș Ion (Nicu) Zvâncă, cumnatul doamnei Elena. Istorisirile lor sunt zguduitoare și ar trebui să fie cunoscute de contemporani, în pofida faptului că au fost ținuți prea mult timp în neștirea tragicului adevăr istoric.

Ion Zvâncă

S-a născut Nicu Zvâncă la Târnauca, ținutul Herței, la 10 aprilie 1913, a urmat patru clase primare la școala din satul natal, iar după 1928, când avea 15 ani, s-a înscris la școala de meserii din Mamornița, care funcționa chiar în clădirea fostei vămi de la frontiera austro-românească de cândva. Această școală a absolvit-o prin 1930, apoi, până pe la 1933, a lucrat ca tâmplar pe la curțile boierilor din Târnauca. Era meșter priceput și în curând și-a asigurat o bogată clientelă în Herța și în Cernăuți. Recrutat în 1933 în Armata Română, a fost repartizat la Regimentul 29 Infanterie din Dorohoi. Când a fost lăsat la vatră, și-a deschis un atelier de tâmplărie în târgul Herței, unde a lucrat până la începutul războiului.

În perioada anilor 1935-1938, s-a remarcat prin numeroase lucrări executate pentru herțeni.

Elena Zvâncă

Odesa. Suferind pierderi grele, în toamna anului 1942 acest regiment a fost retras pentru refacere la Suceava, unde tânărul sergent Ion Zvâncă, considerat cătană bătrână la cei 30 de ani ai săi, a primit noi recruți la instrucție. În 1944, Regimentul 7 Vânători a fost aruncat din nou în luptă în zona Lipcanilor.

În urma armistițiului anunțat unilateral de Regele Mihai la 23 august 1944, Ion Zvâncă a depus armele împreună cu mii de camarazi și, dotat cu simțul conservării, s-a ținut departe de convoaiele de militari români dezarmați, reușind, după ce a fost de trei ori prins de ruși, să fugă, mai întâi spre satul lui natal, Târnauca, iar mai apoi, împins de destin, să ajungă la București, la un văr stabilit acolo în toamna anului 1944. Un timp s-a ascuns în cartierul Colentina, pe urmă verii, tâmplari iscusiți, s-au căsătorit, reușind să acorde ajutor câtorva familii de târnăuceni refugiate în România. Astfel, în zona depoului Colentina s-a creat o mică colonie de români proveniți din comuna herțeană Târnauca.

Cu satisfacție își aduce aminte cum a pus geamurile la vestita moară a lui Kisslinger (naționalizată de sovietici), a cărei clădire există și astăzi pe malul pârâului Herțușca. În primăvara anului 1939 a fost mobilizat în Regimentul Grăniceri din Cernăuți, transformat la scurt timp, în Regimentul 7 Vânători, care s-a acoperit de glorie prin jertfele ostașilor la forțarea Prutului în iunie-iulie 1941, pe direcția de ofensivă Românești-Ștefănești (Botoșani) – Chetriș (Fălești) și, ulterior, dezvoltând ofensiva pe direcția Bălți-Zgurița-

Până pe la mijlocul anilor 50 ai secolului trecut, moș Nicu Zvâncă n-a avut legături cu rudele din Târnauca. După câțiva ani de corespondență cu ele, în 1961 s-a încumetat să le viziteze legal. După război, nu i-a fost ușor nici în România. Pe livretul militar, comuniștii români i-au trecut termenul concentrărilor, reproșându-i: „Cine te-a trimis la ruși?!” Anii s-au scurs, dar rănille sufletești încă mai sângerează...

Alături de moș Nicu Zvâncă, au mai venit să-și descarce sufletele încărcate de durerea înstrăinării Elena Zvâncă (născută Andruș) și cumnata ei, Maria Andruș.

Maria Andruș (născută Hangu) și-a amintit că tatăl ei, Haralambie Hangu, fost jandarm, a fost deportat în 1940 de către bolșevici în Siberia. Mama ei s-a refugiat cu copiii la finul Florea Vasile din Ibănești-Dorohoi. Rămas bolnav și ținuit la pat, bunicul a decedat după o lună. Mama Mariei a fost nevoită să se întoarcă atunci la Târnauca, să-și înmormânteze tatăl, dar n-a mai putut trece înapoi la Ibănești, din cauză că ocupații sovietici au stabilit granița la circa 4 kilometri de satul ei natal. Trebuia să revină la

Maria Andruș

copiii, să nu-i lase singuri. Într-o noapte, s-a decis să treacă clandestin frontiera împreună cu o vecină, pe nume Raveca. Trecută prin mai multe întâmplări, Raveca a luat cu ea și o pisică. Ajunse la gardul de sârmă ghimpată, pe care atârneau măruntaie de om spre înfricoșarea celor ce s-ar fi încumetat să treacă dincolo, femeile s-au cutremurat de cele văzute, dar n-au renunțat la planul lor. Când lătratul câinilor grănicerești a răsunat aproape de ele, au dat drumul pisicii. Câinii s-au luat după pisică, iar lor le-a ajutat Dumnezeu să se vadă dincolo de gardul de sârmă.

În 1941, după începerea războiului, s-au întors la Târnauca, dar pentru puțină vreme, căci în 1944 au năvălit din nou rușii. Și iarăși au luat drumul greu și anevoios al refugiului, pentru a scăpa de deportări.

Doamna Maria Andruș și-a mai amintit de faptul cum erau tratați copiii din Târnauca rămași sub ocupație sovietică. În timpul lecțiilor, printr-o gaură făcută în tavan, în clasă „ploua” cu bomboane și dulciuri, în timp ce de sus răzbătea o voce groasă, zicând: „Tătuca Stalin vă dă bomboane, dar Dumnezeu nu vă dă nimic”...

Multe mărturisiri ale târnăucenilor stabiliți în București rămân în așteptarea ascultătorilor și cititorilor. La lecțiile de istorie ni s-a spus mereu că soldatul sovietic era cel mai onest și cel mai mărinimos, că umanismul lui nu cunoștea hotare. Cu asemenea minciuni ne-a fost otrăvită conștiința. Ascultând mărturisirile târnăucenilor din București, mi-am dat seama de ce nouă nici nu ni se permitea cândva să vorbim despre România și despre români. Acum, involuntar, și tot mai des, îmi răsună în adâncul sufletului fireasca întrebarea „Pentru care vină neamul nostru românesc a fost atât de vitregit în toate vremurile”?

Grigore VIERU

Cunoașterea de sine

Sofiei Vicoveanca

Ea e lacrima doinei străvechi
Și izbânda cea mare.
Cine are ieșire la lacrima ei,
Are ieșire la mare.
Ea e însăși permanența carpatică,
Pace culmilor cărunte.
Cine are ieșire la starea ei,
Are ieșire la munte.
Ea e focul ce împlânzește
Crivăț și geruri.
Cine are ieșire la cântecul ei,
Are ieșire la ceruri.
Ea este un măr de aur
Pe care Dumnezeu din mână
L-a scăpat pe-o apă frumoasă
Numită: Rapsodia română.
Ea este între noi o Mioriță,
Ea poartă neagră năframă.
Ei i-ar fi spus cu iubire: „Fata mea”,
Dacă trăia mama.
Ea e atât de aproape
Și e atât de departe.
Ea este! Și-n preajma ei
Te simți nemuritor
Sau intri liniștit în moarte.

Amarul vieții mele

*Luceria ANTONESCU,
pensionară din satul Mahala, fostul județ Cernăuți*

Tatăl meu, bărbat grijuliu și gospodar, a fost luat, pe când era fecior, în armata austro-ungară, dar a dat bunul Dumnezeu ca din primul război mondial să se întoarcă teafăr și sănătos la vatră. Dorind să trăiască mai bine, a lăsat casa și satul și a traversat oceanul, plecând la câștig în Canada. A stat acolo vreo zece ani, muncind din răsputeri și adunând ban la ban. Dorul de plaiurile natale l-a adus în cele din urmă acasă. De cum s-a văzut în Mahala, a început să-și zidească lăcaș spațios pentru familia pe care se pregătea s-o întemeieze.

În Canada, tata n-a lucrat singur, ci împreună cu niște verișori de-ai săi și cu alți flăcăi din părțile Bucovinei. Ei nu vroiau să-l lase să părăsească locul de câștig, dar tatăl meu, fiind un patriot al baștinei, nu s-a lăsat înduplecat, zicând că „mai frumoase fete ca în Bucovina nu există nicăieri...”. A venit, deci, în satul natal și s-a căsătorit, iar Cel de Sus l-a hărăzit cu nouă copilași. Primul, în 1920, a văzut soarele fratele meu Aurel. După el a venit pe lume alt frățior, Niculuță, apoi s-au născut Ionică, Simion, Toader, Măriuca, am urmat eu - Licherția, după care la poarta vieții au bătut Viorica și Domnica. Degrabă după naștere, îmbolnăvindându-se de cori, au murit Niculuță și Ionică. De mititică s-a stins și surioara Domnica. Spre deosebire de toți ceilalți rămași cu zile, Măriuca era înzestrată cu un glas foarte frumos. Datorită talentului primit de la Dumnezeu, a ajuns să cânte chiar și pe scene din București, dar și zilele ei au fost foarte scurte. S-a stins ca o lumânare la numai 14 ani, după o boală grea de plămâni.

Tatăl meu era un om destul de bogat. Avea opt fâlcii de pământ, 25 de oi, două vaci mulgătoare, țineam scroafă cu porcei mici, găini, găște, rațe etc. Ca un gospodar bun și cu multă chibzuială, toate cele ce le aveam pe lângă casă erau bine rânduite. În fiecare dimineață se scula la ora 4 și pornea cu carul la câmp.

Mama rămânea acasă cu treburile gospodăriei și cu noi – copilașii. Fiecare dintre noi, după vârstă, aveam de lucru prin ogradă. Și eram destul de bucuroși că puteam aduce și noi un folos în familie. Eu, bunăoară, încă de la vârsta de șapte anișori, eram mâna dreaptă a mamei. Tata se ocupa și cu cultivarea cânepei. După ce creștea, o smulgeam, apoi era dusă la Prut să se mureze. O aduceam acasă, o uscam și o treceam prin bătalău. Mie îmi plăcea acest lucru și l-am rugat pe tata să-mi facă o bătală mai mică, ca să pot lucra și eu la melițatul cânepei. Tata era un om bun și iubea copiii, îndeplinindu-le toate rugămințile, mai ales când era vorba de lucru. Mi-a făcut bătala și eu nu mai puteam de bucurie. Capul îmi era plin de puzderie, dar nu-mi păsa de asta, fiind bucuroasă că le dădeam părinților o mână de ajutor. În gospodăria noastră era întotdeauna mult de lucru, căci pământul se cerea muncit, iar vitele trebuiau îngrijite.

A început cel de al doilea război mondial și în familia noastră s-au strecurat deznădejdea și nesiguranța. Războiul ne-a împrăștiat pe toți așa precum se împrăștie puii de la cloșcă când deasupra lor se rotește uliul. Chiar și stelele de pe cer s-au îngrozit de tot ce avea să se întâmple. Pe cer se arătau semne grozave, stelele parcă trăgeau cu săgeți de foc, iar norii, întunecoși, se lăsau tot mai grei spre pământ. Odată cu războiul, au dat năvală peste noi și nevoile. Au venit bolșevicii și a început deznădăcinarea neamului românesc din Bucovina. De groaza lor, fratele mai mic, Simion, care avea numai 17 ani, a încercat să treacă cu un grup de feciori și tineri gospodari din Mahala, Cotul Ostriței, Horecea Urbană și Horecea Mănăstirii, în România. A fost împușcat la graniță, la Lunca. Alt frate, Toader, a fost prins de ruși și aruncat în închisoare, unde și-a găsit sfârșitul. Noi, cei rămași acasă, eram considerați dușmani ai poporului. Apoi am fost deportați în Siberia. Și acum îmi amintesc cu groază de acea dimineață năpăstuitoare când soldații ne-au înconjurat casa, ne-au deșteptat din somn și ne-au dus la gara din Jucica fără a ne lăsa să luăm ceva cu noi. Ne-au urcat în vagoane de marfă și câteva săptămâni am stat ca peștii în cutiile de conserve, răbdând foame și sete. Morții erau aruncați din tren pe unde se nimerea. Ne-au coborât tocmai la capătul lumii, într-un cătun cu cincisprezece căsuțe.

Deși eram niște copii de 10-11 ani, trebuia să muncim pentru o bucățică de pâine pe zi. Strângeam spini de prin grâu. Un comunist ne supraveghea, având grijă să lucrăm bine. Dacă încercam să ne facem un pic de răgaz, ne amenința cu împușcarea. Ca să nu murim de foame, ne furișam noaptea într-un lan de cartofi, ne târam pe coate și pe genunchi, căutând ceva de-ale gurii. Paznicul trăgea în aer, dar noi nu ne speriam, țineam drumul înainte, fiindcă eram chinuiți de foame. Așa am trăit un an de zile...

Am trăit un an foarte greu și cu mari neajunsuri. Mama mergea câțiva kilometri pe jos, în alt sat, ca să caute ceva de-ale gurii pentru noi, copiii ei. Lupii urlau, dar ea nu se oprea și nu se întorcea din cale. Punea capul în pământ și mergea mai departe, rugându-se lui Dumnezeu s-o ocrotească și să n-o lase pradă fiarelor. Rămas cu noi, tata ne cocea ceapă pe plită, ca să ne amăgească foamea. Ceea ce reușea mama să aducă se termina repede și iarăși se vedea sărmana nevoită să pornească în căutarea hranei. Nu departe de baraca noastră se afla un depozit cu secară. Noi, cei mai mici, ne furișam printr-o gaură și, cu frica de a nu fi prinși, luam câte-un pumn de boabe.

Fratele meu, Aurel, a cărat toată iarna apă la fermă cu butoiul. De ger, i-au crăpat obraji. Umbla cu fața însângerată și eu îmi rupeam mânecele de la cămăși și-i ștergeam întruna sângele de pe obraz. Deși eram mici, trudeam alături de cei maturi. Eram scoși la săpat gropi pentru siloz. Încetul cu încetul, ne-am obișnuit cu locul în care am fost exilați și cu modul nostru de viață. Dar n-am fost lăsați să prindem „rădăcini” acolo. Într-o zi, fiind urcați pe-un vapor, ne-au zis că vom fi duși undeva mai la nord, spre Tiumen.

Când am împlinit 16 ani, am fost luată la un lucru mai greu, la prins pește pe mare. În largul mării deseori, pe timp de furtună, valurile se ridicau înalte cât casele cu multe etaje. Primejdia înecului era mare și plângeam îngrozite de furtună. Bărbatul care ne supraveghea țipa la noi și zicea că pe front mor o mulțime de oameni și dacă vom pieri înecate de valuri n-a fi nici o pagubă.

În timpul pescuitului trebuia să spargem gheața cu picioarele. Apa ne intra în cizme și stăteam cu picioarele ude toată ziua. Ca să nu înghețăm cu totul, alergam întruna. Astfel, apa din cizme nu îngheța.

Eram ținute pe apă câte trei zile și trei nopți în șir, fără pic de răgaz. O dată ne-au dus pe-o apă lată-lată, la vreo 150 kilometri de țarm. Tremuram în luntre și ne rugam lui Dumnezeu să ne ferească de furtună, căci dacă s-ar fi ridicat valurile, n-am fi avut norocul să mai vedem malul. Dumnezeu s-a îndurat și în acele zile apa a fost liniștită...

Am fost mânată apoi la prelucrarea peștelui, într-o pustietate, în care nu era nici casă, nici masă, numai clădirea care adăpostea utilajul respectiv. Într-o noapte, acoperișul acelei clădiri vechi s-a prăbușit peste noi. Am scăpat tefere, numai o fată și-a fracturat piciorul. A doua zi am reparat cum am putut acoperișul și iarăși ne-am văzut de lucru. Într-o noapte am fost trezite de niște urlete îngrozitoare. De acea clădire s-au apropiat vreo treizeci de urși, ieșind din pădure. Nu ne-au atacat și brigadierul stătea cu arma în mână, fiind gata să tragă, dacă sălbăticiunile nu s-ar fi retras.

Cei mai mari dușmani ai noștri au fost foamea și urșii. Și mai aveam un dușman pe care nu-l puteam învinge - țânțarii. Ne făceam apărătoare din bucăți de pânză subțire înmuiate în smoală topită, cu care ne acopeream fața ca să ne putem odihni puțintel. De atâta țânțărime, obrații ne erau numai răni.

Toamna ne-am pornit cu luntrea spre baraca noastră, numită „casă”. Am ajuns pe o insulă, unde ne-am odihnit oleacă. După două săptămâni, planurile s-au schimbat și am fost îndepărtate cam 150 kilometri de vechiul adăpost. Bărbații au construit o baracă din scânduri, iar din nuiele mai groase au făcut paturi. La mijlocul încăperii au pus un butoi de fier, care servea de sobă. Așa ne îngheșuiam vreo 25 de persoane – fete și parte bărbătească. Am lucrat acolo o lună de zile, spărgând gheața cu răngile. Ca hrană, primeam câte un pește pe zi.

Ni s-a zis până la urmă că sosise timpul să ne întoarcem „acasă”, ca să participăm la alegeri. Am încărcat tot ce aveam în sănii, dar noi n-am mai încăput în ele. Am fost nevoite să mergem pe jos mai mult de 100 de kilometri. Am ajuns într-un sat numit Iurt, locuitorii lui erau oameni cu ochii înguști. Ne-au primit în iurtele lor, ne-au dat ceai să ne încălzim și am mâncat din ceea ce aveam cu noi. Ne-au așternut pe jos piei de cerb și de urs și ne-am odihnit până dimineață.

Ne-am pornit din nou la drum și de atâta mers ni s-au făcut răni la picioare. Sângele curgea printre degete, mersul ne devenise anevoios și n-am mai ajuns la alegeri... O săptămână n-am fost scoase la muncă. Apoi iarăși am fost trimisă la spartul gheții. Pe un ger de 40 grade lucram cu mâinile goale. Câte patru persoane trăgeam năvodul cu pește din apă, apoi eram schimbate cu alte patru. Între pauze, alergam întruna să nu înghețăm. Într-un năvod încăpea cam o tonă de pește. Lucram fără întrerupere, căci peștele era transportat pe front pentru hrana soldaților.

Înainte Paștelui, prin aprilie, am fost iarăși mutați în altă parte, unde ni s-a construit o nouă baracă. Cam pe la 25 mai începea să se rupă gheața. Apa era tulbure și în ea plutea foarte mult pește. Lucram câte trei zile și trei nopți în șir, ca robii...

După 18 ani de chin și necaz, am putut să mă întorc acasă, la Mahala. Era sfârșit de toamnă și era greu de ieșit în lume din pustietatea în care mă aflam. Odată cu noi și-au început „călătoria” și sloiurile de gheață, care se loveau de luntre, amenințându-ne cu moartea. Ne încurajam unii pe alții, ieșeam atent din luntre, săream pe o bucată de gheață și îndreptam barca spre cursul apei. Ocrotiți de puterea cerească, ne-am văzut și pe uscat. Am mai străbătut pe jos câteva zeci de kilometri până am ajuns într-un port, de unde am luat vaporul spre Vorkuta. Cu trenul am mers până la Moscova. Drumul până la Moscova mi s-a părut mai lung decât toată perioada trăită în neagra străinătate. Nu aveam răbdare să ajung cât mai repede acasă la locurile dragi, unde credeam că voi începe o viață nouă, ceva mai bună și cu mai multe bucurii. Dar alte chinuri și necazuri s-au abătut asupra noastră. Părinții îmi erau bătrâni și bolnavi. La șapte ani după întoarcere, au murit. Până și-au dat sufletul, au îndurat durere și deznădejde. În satul natal, spre care am venit cu bucurie în suflet, nu mai aveam nici casă, nici masă. Și-a făcut milă de noi o consăteană, Ana Bujeniță, care era căsătorită în alt sat și care ne-a adăpostit în casa ei din Mahala. Din 1958, timp de 25 de ani, am lucrat ca mulgătoare la ferma colhozului. Munceam la început fără nici o zi liberă pe săptămână. Am agonisit ca rândunica câte un pai, câte o cărămidă, câte o rublă, și mi-am făcut un cuib al meu. Dumnezeu mi-a dăruit și bucuria de a fi mamă.

Am născut un fiu, care mi-a înviorat viața și mi-a deschis un drum spre viitor. Odată cu venirea pe lume a fiului, Ilie, am înțeles că aveam pentru ce trăi și că viața continua în ciuda tuturor necazurilor. Acum mă bucur de cei doi nepoței și mă rog la Sfânta Fecioară ca ei să nu cunoască nicicând greutățile prin care mi-a fost dat să trec.

Muncă silnică la Belomor-Kanal

*Mihai CIORNOHACI,
satul Hreățca, fostul județ Dorohoi*

După cea de a doua „eliberare” sovietică, toți bărbații din sat, tineri și bătrâni, șchiopi și orbi, au primit ordin să se prezinte la Herța cu merinde pe trei zile. Unul câte unul, ne-am adunat la Herța o mulțime de bărbați din satele românești ale fostului județ Dorohoi. Unul, Mihalache, de la noi din Hreățca abia se ținea în cârjă, iar Grigore Toader din Văleni cu greu se ținea pe picioare. Am stat un timp închiși într-o căsoaie și, când s-au adunat toți, ne-au încolonat câte șase în rând și, sub escortă, am fost mânați pe jos la Cernăuți. Soldații ruși ne-au prevenit că dacă vom ieși din rând și vom încerca să fugim, vom fi împușcați. La Cernăuți am stat până ce au fost aduși oameni ca noi din alte raioane ale regiunii. Apoi, câte 40 de inși, am fost urcați în vagoane cu așternut de paie. Am mers și-am tot mers și la urmă au fost lăsați într-o pădure întinsă din preajma lacului Onega...

Moartea nu ne-a vizitat chiar de cum am fost aduși în lagărul de muncă. Era încă vară și ne hrăneam cu ciuperci și pomușoare. Nu departe era un lan de cartofi, ne furișam într-acolo cu riscul de a fi secerăți de gloanțe și reușeam să scoatem din pământ câte un cartof. Foamea era mai îngrozitoare ca moartea. A trecut vara și prin decembrie, de frig și de foame, au început bieții români să cadă ca muștele. Am auzit într-o zi că la marginea pădurii era un cal pierit. Am alergat cu cuțitele în mână și am luat fiecare câte o bucată de carne.

Am ascuns „prada” în barăci, dar n-am avut norocul să ne înfruptăm din bucatele care urma să le preparăm. Au venit niște soldați, ne-au luat carnea și-au dat-o la bucătărie.

Cei mai slabi, care trăiau numai din porția primită, n-au ajuns acasă. Într-o zi s-a vestit că a murit Gheorghe Crâșmaru din Bănceni. I-am rugat pe niște cunoscuți din baracă să mergem să-l îngropăm undeva. Zăpada era mare, pământul înghețat și noi n-am avut puteri să-i săpăm groapa. L-am înmormântat în zăpadă, zicând că dacă vom ajunge până la primăvară, l-om îngropa cum se cuvine și-i vom pune și un semn la căpătâi...

După un an și ceva de muncă silnică, ne-a vizitat o comisie formată din medici. În timp de noapte, unul câte unul, am fost chemați într-o cameră, pentru cercetări. Cei care mai aveau ceva carne pe oase au fost trimiși la Belomor-Kanal, iar cei care abia-și mai purtau scheletele au fost lăsați să se întoarcă acasă.

Ziua de 28 ianuarie 1946 mi-a rămas adânc întipărită în memorie. Am fost slobozit din îngrozitorul lagăr al morții și, alături de alți nenorociți ca mine, am pornit spre casă. Din cauza gerului și a lipsei de mâncare, în drum rămâneam tot mai puțini. În vagonul nostru numai într-o singură noapte au murit trei bărbați. Ne străduiam măcar câteva zile să ascundem cadavrele, ca să primim porțiile de pâine ale celor decedați. Pe parcursul lunii februarie am tot cărat morți în găurile în care ne opream. Șase oameni de-abia puteau ridica un cadavru.

La Cernăuți am ajuns în ultima zi a lunii februarie. Mulți nu aveau putere să coboare din vagon, iar soldații strigau la noi să coborâm mai repede. Cu mare greu l-am scos afară pe un moșneag din Godinești. L-am așezat sub un perete al gării și acolo și-a dat suflul. Unul, Hacman din Proboțești tot în gara din Cernăuți și-a dat duhul. În loc de 150, câți ne-am pornit din lagărul de muncă din zona lacului Onega, la Cernăuți am ajuns doar 60 de cadavre vii. Iată cum ne-au „fericit” neuitații noștri „eliberatori”, iată ce „lumină” ne-au adus ei de la răsărit...

Cinci, doamne, și toți cinci!

*Gheorghe PAVEL,
veteran de război*

Se spune în popor că rana pe care o provoacă părinților moartea vreunui copil nu se tămăduiește niciodată. Dar când îi pierzi pe toți și rămâi că n-are cine-ți da la bătrânețe o lingură de apă, cât de arsă oare îți este biata inimă.

Până la venirea rușilor, trăia în satul nostru, Probotești, din fostul județ Dorohoi, o familie de oameni așezați și harnici. Și în familia Elenei și a lui Vasile Ivănel creșteau patru feciori și o fată. Munceau cu toții pe ogorul părintesc, își croiau planuri de viitor și sperau că se vor vedea dați în rând cu lumea. Dar au venit liftele bolșevice și au călcat în picioare și străvechiul ținut al Herței. Greu a fost primul an de ocupație, dar când armata țării s-a ridicat să slobozească pământurile cotropite de sovietici, cei patru feciori ai moșului Vasile Ivănel s-au făcut oșteni și s-au dus să se bată cu dușmanul.

Dumitru, cel mai mare fecior, era concentrat din 1939 în armata română. În rândurile ei a plecat pe Frontul de răsărit și într-o luptă crâncenă, rănit poate, a nimerit în prizonieratul sovietic. Al doilea, Gheorghe, era căsătorit, avea un copilaș, primise de la părinți un lot pe care să-și ridice casă chiar în vecinătatea lor. A sădit mai întâi o livadă, dar casa n-a dovedit să și-o construiască. A plecat la datorie în cadrul unui regiment de cavalerie și a căzut cu moarte de erou. Gloanțele inamicului nu l-au cruțat nici pe feciorul mijlociu al moșului Vasile Ivănel. Părinții au primit înștiințare că Vasile al lor a murit pentru țară în 1942. În 1943 și mezinul, Toader, și-a dat viața pentru un sacru ideal – integritatea teritorială a țării întregite în 1918.

În 1944, rușii, ocupând a doua oară ținutul Herței, au trasat granița pe după casa lui moș Vasile Ivănel. Împreună cu alte fete din Probotești, unica lui fiică a fost escortată la munci silnice la minele de cărbuni din Donbas.

Bătrânii au rămas singuri, iar jalea și durerea îi gârboviseră și-i împutinaseră la trup. Cinci odrasle avuseră și nu avea în timpuri atât de grele cine să le fie de ajutor.

În 1945, primăvara, proboteștenii care au nimerit în zona de frontieră, au fost mânați iarăși cu forța, în România. Printre aceștia au nimerit și bătrânii Elena și Vasile Ivănel. Li s-a spus că aveau voie să ia cu ei orice lucruri din casă, precum și toate animalele. Așa au și făcut oamenii ce erau scoși din casele și din avutul lor. Dar la graniță li s-a ordonat să-și lepede lucrurile și să lase pe câmp deschis și animalele, că, chipurile, s-a primit porunca aspră că numai persoanelor de pe listă, cu ceea ce aveau pe ei, li se permitea să treacă „dincolo”. Și iarăși jalea i-a cuprins pe năpăstuiții soți Ivănel. Și ei, ca și ceilalți, au fost siliți să-și întoarcă carele, să le ducă undeva în câmp și să lase acolo ceea ce au mai putut lua cu ei. Tot acolo au rămas și animalele proboteștenilor scoși din case, pentru că prin grădinile lor avea să fie ridicat gardul de sârmă ghimpată. Slugoi bolșevicilor abia așteptau ca să împartă între ei o pradă bogată: cai, boi, vaci, viței, oi, păsări, haine, perne, țoluri, lăicere...

Multe animale au fost luate pe la pichetele de grăniceri din zona Herței – vacile pentru muls, caii – pentru tracțiune. Vițeii și oile au fost împărțite șefilor din Herța, care vroiau cărnită proaspătă. Rusalăii din Herța, abia veniți din urma tancurilor, aveau câte două vaci. Așa și-a pierdut familia Ivănel copiii și averea. (Se pare că fiul cel mare, Dumitru, a reușit să se întoarcă din lagăr, că și fiica, întoarsă din Donbas, a fost lăsată să plece la părinți, în România. Așa s-a zvonit. Dar cine știe dacă zvonul a fost adevărat sau nu?).

I-am cunoscut pe toți, fiindcă eram aproape vecini. Dumitru, cel mai mare, avea ceva carte. Pare-mi-se că terminase un liceu. Lucra ca secretar la primărie. Gheorghe era mereu grijuliu, fiindcă trebuia să-și construiască o casă. Vasile era înalt și frumos, mereu cu zâmbetul pe buze. Când se întorcea seara din sat, cânta tare și duios, de-ți era mai mare dragul să-l ascuți. Toader, mezinul, deși mic de statură, era glumeț și înțelept. În timpul războiului, Toader a venit într-un scurt concediu. A intrat și pe la noi, spunându-i mamei că vroia să-și ia rămas bun de la fratele meu, Vasile, cu care era prieten. Era sergent și haina militară îi stătea bine pe corp.

Mama l-a servit cu ceva și, când a ieșit, l-am petrecut și eu până la poartă. S-a oprit, și-a scos capela și a zis:

— Am fost instructor la o școală de sergenți. Peste câteva zile plec pe front. Îmi spune inima că aceste locuri n-o să le mai văd. Mamei i s-a făcut milă și l-a încurajat:

— Bate-te peste gură, Toadere, c-o să vii și-o să te-nsori.

El și-a pus capela în cap și a mai zis:

— Nu cred că o să-mi cunosc mireasa... Dar spune-i lui Vasile să treacă diseară pe la mine, să-l văd înainte de plecare.

— O să treacă, Toadere, numaidecât o să treacă pe la tine...

A plecat Toader Ivănel pe front și-a căzut undeva pe la Cotul Donului.

Deși războiul și stăpânirea bolșevică le-au răpit copiii, bătrânii Ivănel din Probotești au fost ridicăți de la baștină cu sila și mânați, fără avut, pe alt drum al suferinței. Pe unde s-or fi oprit? Cine le-a fost în preajmă în ceasul de pe urmă? Doamne, cât chin, durere și disperare au adus bolșevicii în ținuturile românești, ocupate de ei în 1940.

George Pivin-Leandru

Dumitru COVALCIUC

L-am cunoscut în 1974, în plină vară, la Horecea, venit dintr-o comună din preajma Bacăului, să-și revadă fratele drag. Locuiam pe atunci în acea suburbie cernăuțeană și omul a dat de mine, așa, dintr-o întâmplare, dar întâlnirea noastră a fost orânduită, cred, de Sus. Parcă m-ar fi cunoscut dintotdeauna, parcă i-aș fi fost părtașul suferințelor, parcă i-aș fi fost un frate regăsit, atât de mare i-a fost bucuria, mai ales că știam să-l ascult și încercam să-l înțeleg. Avea o rostire aspră,

cătrănită și un limbaj pitoresc. Nu alegea cuvintele și vocabularul său uneori mă făcea să roșesc. Discuțiile noastre, lungi și nestingherite, care aveau loc într-un „hâj”, s-au înfiripat pe marginea creației viguroase a lui Mircea Streinul, care i-a fost la Cernăuți mentor în anii de liceu și ai scurtei perioade de studenție, ca să cuprindă apoi, tot mai idilic, fenomenul iconarist în literatura bucovineană din perioada premergătoare tragediei noastre naționale din vara anului 1940.

Îl chema Georghe (Gheorghică) Pivin și încercările sale literare (proză și versuri) le semnase din 1941 și mai încolo cu pseudonimul Leandru. Era născut la 30 noiembrie 1922, mama sa, Maria, era rudă cu dârzul arborosean Zaharie Voronca, iar tatăl, Dumitru, gospodar fruntaș din Horecea (avea cinci fâlci de pământ și moară), fusese primar în suburbie. Era Dumitru Pivin un bărbat falnic, cu chip frumos, coborât parcă din legendă.

Purta costumul național bucovinean, strălucitor de alb, iar peste cămașa-i brodată se încingea cu un brâu lat, înflorat. Pe vreme rea își punea peste bundiță sumanul negru, împodobit cu găitane împletite din lână neagră. Muncea, agonisea, credea în Dumnezeu, ținea toate sărbătorile, era păstrător de obiceiuri și datini, făcea parte din comitetul care, obținând sprijinul moral și material al mitropolitului Bucovinei, Visarion Puiu, s-a ocupat de rezolvarea tuturor problemelor legate de construirea noii biserici din Horecea Urbană. Avea cu ce să-și poarte copiii pe la școli și pe George l-a dat la vestitul Liceu „Aron Pumnul”, după absolvirea căruia, tânărul setos de cunoștințe s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți. Drama anului 1940 l-a mânat pe drumurile refugiului, și pentru că pe el bolșevicii nu l-au găsit la numărătoare acasă, la 14 iunie 1941 părinții și fratele lui mai mic, Ilie, au fost arestați și duși, sub escortă, în Siberia. La locul exilului, de foame și de frig, i-au decedat, pe rând, părinții, pe care nu i-a găsit în Horecea când s-a întors, la scurt timp după izbucnirea războiului, la baștina-i scumpă. Avea o presimțire neagră și intuia că deportarea părinților a însemnat genul de nenorocire ce nu se putea șterge cu trecerea anilor. Pe tatăl său și-l imagina în pustietăți îndepărtate, mistuit de dorul pentru locurile natale, pentru copilul rămas orfan, care învăța să fie „domn” și pe care Dumnezeu îl binecuvântase cu darul „de a toarce cuvinte frumoase din caerul slovelor”. Și bunul său părinte parcă astfel grăia, din Siberia, către acest fiu, care, de pe drumurile colbuite ale refugiului, s-ar fi putut cândva întoarce acasă:

Călătorule, poate-ai să ajungi până la Horacea, pe deal,
Spune-i c-am rămas răstignit dincolo de lacul Baikal,
Spune-i mereu
Fiului meu,
Înger între veghe și nedeslușit,
Că n-am murit.
Am uitat a râde și-a plânge
Și mi-au înghețat pădurile în sânge.

După dramaticul refugiu din 1944, George Pivin a încercat să-și termine studiile universitare la Iași. Aflând că la Cluj bucovinenii au reînființat „Junimea”, societate studentească ce continua tradițiile „Arboroasei” constituite la Cernăuți de marele Ciprian Porumbescu, a plecat entuziasmat în capitala Ardealului să vadă cum le-a reușit fraților săi din teritoriul răpit un asemenea lucru. Nu i-a fost dat să înființeze și la Iași o formațiune junimistă bucovineană, căci era deja sortit să urce Golgota românească în închisorile comuniste, „unde a suferit în trup, a suferit în suflet, trăind tot amarul, aflând până la ce limită te poate marca, pe viață, suferința”. Fiind arestat în 1948 și condamnat la 15 ani de închisoare, a trecut prin penitenciarele Jilava, Aiud și Pitești, unde a fost supus în permanență la cele mai sălbatice chinuri. Îmi mărturisea odată, cu ochii plini de lacrimi și cu vocea tremurată de zbuțum interior, de câtă osândă și înjosire au avut parte el și un tovarăș de suferință cu care timp de șase luni au împărțit întunericul celulei. Venea dimineța temnicerul, le aducea hârdăul, îi bătea zdravăn, apoi îi silea să-și mănânce excrementele. Se zguduiau și cereau să nu-i mai bată, că vor face-o și pe asta, dar cu îngăduința să fie lăsat fiecare să-și mănânce partea sa, și nu a celuilalt, așa cum le porunca temnicerul. Sbirul se sălbăticea cu totul. Lovea în ei cu cruzime, până ce osândiții, ca niște snopi, cădeau pe dușumeaua jilavă, rămânând un timp în nemișcare. Când își veneau în fire, temnicerul le aplica, de la început, aceeași „procedură” și nu ieșea din celulă până ce nu-și vedea victimele învinse. Atunci rânjea, de parcă o poftă i-ar fi fost satisfăcută. Izbea ușa după el și cei doi osândiți mai găseau putere să înalțe câte o rugăciune lui Dumnezeu...

Atât de mult m-a marcat această scenă de bestialitate, atât de adânc mi s-a întipărit ea pe retine, încât, cu câțiva ani în urmă, fiind într-un loc public din Târgu-Mureș cu fratele meu de cruce, Dimitrie Poptâmaș, să-l descopăr dintr-o ochire și dintr-o stranie frământare a sufletului, pe camaradul de chin și suferință al lui George Pivin. Fără să-l întreb cine era, dacă îmi dădea voie să mă apropiu de el, i-am descris acea înfiorătoare scenă și omul, care ținea o halbă de bere în mână, s-a cutremurat. A izbucnit într-un plâns mocnit și i se scutura întreaga ființă.

Nu știa cine sunt, de unde veneam și de la cine putusem afla asemenea lucruri, dar amintirile amare, legate de anii de înțemnițare împreună cu George Pivin curgeau șuvoi. Era iarnă, mi-am scos pălăria și cu capul gol am ieșit în stradă, unde ninge liniștit. Nu luam seama ce-mi tot spunea fratele Poptămaș. Simțeam că acolo nu mai puteam rămâne. În inimă îmi răsunau aspru și cadentat cuvintele lui Pivin din „Rugăciunea osânditului”:

Hristoase, eu mai cred în imaginea Ta din ierbi
Și în ecoul glasului Tău din munte,
Țâșnit din pieptul sutelor de cerbi,
Crescuți din stânci și creștete cărunte.
De sub pasul Tău răsare fruntea mea.
S-o legi din nou de praf și de destin.
Doamne, îndură-te de-o mică stea
Și dă-o-n povârnișul meu lumină și senin.
Doamne, cumpeni de fântână se luptă
Și ciuturi scârțâie ca niște oțete.
Stau și mă gândesc: unde să-mi ascund calendarele,
Să nu mi se fure zilele din ele.

Îmi venea să alerg la Gârleni, să-i spun bucovineanului Pivin că, fără voia mea, l-am descoperit pe ardeleanul Cormiș, leatul său de suferință. Pivin era deja sub glie și glasul meu nu l-ar fi auzit.

Care a fost, totuși „crima” pentru care horeceanul Pivin a înfundat până în 1963 pușcăriile comuniste din România? „Crima” a fost doar una, și destul de gravă, cea de a îmbrățișa cu tot elanul tineresc crezul unei generații, întemeiat pe cinste, muncă națională și credință în Dumnezeu. A făcut Parte din mișcarea legionară și, ascultând de poruncile lui Zelea Codreanu s-a simțit soldat al „unor alte orizonturi românești”.

Lăsat în libertate, a fost silit să-și aleagă locul de domiciliu în județul Bacău. S-a căsătorit în comuna Gârleni, a crescut un fiu și cât i-au permis puterile, a fost librar în gara din Bacău. Înainte de a închide ochii, și-a vizitat rudele și prietenii din Câmpulung, Vatra Dornei, Humor și Suceava, mărturisindu-le că speranța abia licărită în ce privește anularea tratatului odios Ribbentrop-Molotov i s-a

stins în adâncul sufletului și că avea nevoie de pace eternă, care să coboare peste zbuciumul vieții sale. S-a întâmplat să-l întâlnesc pe acel ultim drum al lui prin o parte a Bucovinei noastre. Îl dureau picioarele, îl durea sufletul, era gârbovit, tot mai aplecat spre glie și cu greu, sprijinit în toiag, își putea ridica privirea, încă ageră și severă, dar blândă și duioasă totodată. Ne-am despărțit cu lacrimi în ochi, fără să stăm mult de vorbă. Știam că pe acest pământ n-o să ne mai întâlnim. Mi-a făcut semn că se grăbea la întâlnire cu căpitanul său, cu cel ce i-a sădit în suflet credința de-a viață în mântuirea neamului prin muncă și jertfă.

La 18 aprilie 1995, având 73 de ani neîmpliniți, s-a dus la cei dreپți, neînvinși și nemuritori.

Victimă a unei mari nedreptăți

*Ion POSTEUCĂ,
prof. pensionar*

La începutul secolului trecut, mulți pământeni de-ai noștri plecau peste ocean, în căutare de lucru, ca, agonisind parale, să aibă la întoarcerea în țară cu ce-și înjgheba o gospodărie. Printre aceștia s-a aflat și Vasile Mihoreanu, locuitor al satului Stănești din fostul județ Rădăuți. A muncit cu sârguință câțiva ani la rând la diferite întreprinderi industriale din Canada, adunând bani pentru a-și vedea visul realizat. În cele din urmă, omul s-a întors în satul natal și primul lucru pe care l-a făcut a fost acela de a-și cumpăra câteva fâlcii de pământ, un cal, o vacă și utilaj agricol. A avut noroc de o soție harnică și bună gospodină, care îl ajuta prin gospodărie. Și acest noroc i-a venit din satul învecinat, Oprișeni. Se numea Ana, nume binecuvântat de Dumnezeu.

Prin munca lor sârguincioasă, soții Mihoreanu au ajuns să fie posesori a 10 fâlcii de pământ, să aibă doi cai, un mânz, cinci vaci, câțiva porci și o turmuță de oi. Munceau din zori și până-n noapte și se bucurau de rodul osteneții lor. Însă scurtă le-a fost bucuria. Abia a înaintat această familie în rândurile gospodarilor de frunte din sat și asupra ei, ca și a tuturor românilor din partea de nord a Bucovinei, s-a abătut o mare nenorocire – ca un trăsnet din senin, a venit, „eliberarea” bolșevică. Vasile Mihoreanu, ca să nu aibă probleme cu sovieticii, s-a refugiat în România. Gospodăria a rămas în grija Anei și a copiilor. Însă aceștia, fiind mereu în câmpul de observație a noii puteri, aveau să treacă prin mari greutăți. Sistematic, Ana Mihoreanu era chemată la primărie și la raion, unde era întrebată cu insistență despre „ascunzătoarea” soțului. Răspundea scurt, strângând din umeri: „Nu știu”.

Când, în primăvara anului 1941, cozile de topor au întocmit listele celor ce trebuiau să devină „dușmani ai poporului”, ca să fie deportați în pustuirile Siberiei și ale Kazahstanului, familia lui Vasile Mihoreanu, ca printr-o minune, n-a fost inclusă în ea.

A început războiul și Vasile Mihoreanu, cel care prin anii 30 ai secolului trecut, a înființat, împreună cu Vichentie Posteuca, „Societatea arcășească din Stănești”, societate care avea drept scop construirea unui cămin cultural, înființarea unei biblioteci și impulsivitatea mișcării de artiști amatori, s-a întors acasă. Când i-a fost viața mai dragă, s-au înstăpânit iarăși sovieticii în partea de nord a Bucovinei. Și din nou s-a văzut gospodarul nevoit să părăsească locurile natale. S-a refugiat împreună cu fiul său, Gheorghe, stabilindu-se temporar în Brașov, iar apoi s-a mutat în Pitești... Acolo și-au găsit locul de odihnă veșnică, neavând

fericirea de a-și revedea meleagurile natale, cotochete de hoardele staliniste.

Ana și fiica sa, Maria, au rămas să îngrijească de gospodărie. Zilnic era scoasă biata femeie la corvezi închinate de către cei de la cârma satului. Înhamă doi cai la căruță și-i plimba pe cei de la primărie când la raion, când la vreo văduvioară din sat sau pe la persoanele ce fierbeau basamac. Pământul și-l lucra noaptea, căci era silită să „vândă” statului „surplusurile” de produse agricole. Planurile de livrare a pâinii către stat erau exagerate, femeia nu putea să le achite și, astfel, a fost luată la ochi. O mai chemau la interogatorii enkavediștii, care încercau să-i smulgă mărturisiri privind locul de trai al soțului și al feciorului. Familia Anei Mihoreanu a început să devină din ce în ce mai săracă. În anul 1947, asupra ei s-a abătut o mare nenorocire. Femeia trebuia să dea la stat 25 centnere de pâine. Dar de unde? Anul 1946 fusese secetos și foametea se înstăpânise în satele bucovinene. Ca „dușman al poporului”, a fost arestată. Toate dovezile ei că a fost secetă, că pământul n-a rodit, că n-a fost în stare să-și lucreze pământul din cauza corvezilor, n-au fost băgate în seamă de către anchetatori. Reușise să „vândă” la stat doar 5 centnere de pâine, rămânând fără un grăunte, dar spera că va fi recoltă de porumb și ar fi așteptat să se coacă, pentru a compensa centnerele lipsă. Dar degeaba își ostenea femeia gura. O păștea primejdia de a fi aruncată după gratii și la mijloc mai era o chestie. „Activiștii” de atunci erau mari amatori de femei și de băuturi alcoolice, iar Ana Mihoreanu era o gospodină tânără, frumoasă și energică. I-a căzut cu tronc la inimă unui șefuleț de la raion, căruia i se zicea Rauliuc.

Acela avea nevastă și copii, dar nu se dădea la o parte când în laț îi nimereau femeile străine. Ana Mihoreanu, femeie cinstită și cu frică de Dumnezeu, a curmat de la bun început aluziile lui Rauliuc privind o aventură amoroasă. Refuzul ei de a-l vedea în preajmă pe acel nesuferit „activist” sovietic a costat-o mult.

În luna august a anului 1947, după ce a stat închisă în beciurile din Hliboca ale NKVD-ului, Ana Mihoreanu a fost adusă în sat pentru a fi judecată în fața consătenilor. Lucrul acesta se făcea cu scopul intimidării populației și, evident, pentru îngrozirea celor „nesupuși”. S-au găsit martori care au declarat că Ana Mihoreanu nu era cu nimic vinovată în fața legii, însă „tovarășii” au demonstrat unui sat întreg cât de „democrată” era justiția sovietică.

Nefiind vinovată, Ana Mihoreanu, femeie cinstită și cu autoritate în sat, a fost condamnată la 10 ani de închisoare, iar averea i s-a confiscat. Fiica, Maria, rămasă singură, a fost scoasă din gospodăria părinților. A avut noroc că în acele vremuri grele s-a găsit un suflet al lui Dumnezeu, care a luat-o în căsătorie. Astfel, Maria a devenit soția lui Octavian Nicolaiciuc, un om care a căutat să-i tămăduiască rănilor provocate de nedreptăți. Cinci ani din viața i-a petrecut Ana Mihoreanu în închisoarea din Lvov și dacă, în martie 1953, n-ar fi închis pentru totdeauna ochii marele călău, cine știe dacă mai scăpa cu zile năpăstuita femeie. S-a întors în satul de baștină, dar în cuibul ei locuia Ivan Kurennoi, președintele kolhozului, un fost tanchist sovietic în timpul războiului, care cânta la balalaică. S-a dus femeia la mamă-sa din Opișeni și i-a cerut s-o găzduiască. Mai târziu, când fiică-sa, Maria, și-a construit o casă nouă, s-a hotărât să treacă cu traiul la dânsa. Vroia ca din când în când să-și vadă și gospodăria, de care n-a avut voie nici să se apropie. A închis ochii la vârsta de 92 de ani, fiind neîmpăcată în suflet și de faptul că statul uitase cu desăvârșire de dânsa, lăsând-o în voia sorții și neoferindu-i o pensie cât de mică. N-a umblat pe drumuri, n-a cerșit, fiindcă a avut grijă de ea fiica, Maria.

Maria Nicolaiciuc, care a rotunjit frumoasa vârstă de 75 de ani, spune că durerea din sufletul mamei sale a trecut în sufletul ei, că nu poate înțelege de ce n-a avut voie să-și cumpere casă, căci legea permitea acest lucru.

Nu pot uita cum, pe când eram elev în clasele primare, în fiecare an, în una din sâmbetele Postului Mare, pe când mă întorceam cu colegii de la școală și treceam pe la poarta familiei lui Vasile Mihoreanu, mătușa Anuța ne aștepta cu un coș plin de colăcei și unul cu mere, împărțind totul, ca pomană, întru odihnirea sufletelor celor repausați. Acum, de Ispas, mătușa Maria, fiica celei care a fost Ana Mihoreanu, împarte colăcei în cimitirul satului, acolo unde se pomenesc cei trecuți în lumea celor drepecți. Este lung șirul morșilor din neamul românilor, a cãror viațã a fost plinã de necezuri și de zbucium în „raiul” bolșevicilor. E lung pomelnicul celor ce s-au stins cu nãdejdea cã, odatã și odatã, vor înceta prigonirile din partea nepoșiișilor „eliberatori”.

Teofil LIANU

Inscripție carpatică

Coborâm din neguri,
Și de-acolo, iar;
Cremene, chimire,
Iască și amnar.

Ulmii cât amurgul,
Sufletu-n tilinci;
Zimbrii mai ascultă
Pașii în opinci.

Steaua-n stâncă arde
Roșiatic joc;
Fulgeru-n secure,
Muntele-n cojoc.

Din colibă fumul
Urcă pădureț;
Tulnicul la ușă,
Masca, de mistreț.

Soarele, în faguri,
Cupele, de lemn;
Aurul, năprasnic;
Sângele, îndemn.

Flăcări, călușarii
Și baltagul, crunt;
Vinu-n cornul lunii,
Decebal, cărunt.

Trăsnet, metereze,
Nouri ce se rup,
Fagi bărboși, pripoare,
Chiot, cap de lup.

În oglinda strâmbă
De bătut metal,
Stelele-s întoarse
Frunze de podbal.

Caii, zorii roșii,
Ierburile mari;
Piscuri de zăpadă,
Vulturii, tâlhari.

Drumul prin vecie,
Oale mari de grâu,
Pânda, în cuțițe,
Secera, la brâu.

Ceru-nalt; Zamolxe,
Cântăreț și mag.
De pe suliți solul,
Spre albastru prag.

Oști în aburi vineți,
Aburi pe păduri,
Ce singurătate
Și-mpietrite guri

Ciutele-n colinde,
Arcu-n Capricorn,
Graiul sub luceafăr,
Floarea-n galben corn.

Sub cenușă somnul,
Cântecu-n arțar...
Coborâm din neguri,
Și de-acolo, iar.

Pedepsit pentru credința în Dumnezeu

Ion POSTEUCĂ

Porfir al lui Adam Hanceri s-a născut în 1898 într-o familie săracă din satul Stănești pe Siret. Împreună cu cele două surori ale sale, Maria și Victoria, au cunoscut de mici greul vieții. Au crescut cu frică de Dumnezeu,

Porfir Hanceri și soția sa, Magdalina

respectând munca și legile omeniei. Porfir a urmat exemplul tatălui și a devenit agricultor, legându-și destinul de glia strămoșească. A fost un om disciplinat, supus față de legile statului și urmând poruncile dumnezeiești. Când țara l-a chemat sub drapel, s-a dus la datorie. A fost sergent în armata română. Aceasta era o mare cinste pentru un fecior de țăran sărac. Demobilizându-se, s-a întors la vatră, s-a căsătorit și își continua munca pașnică, lucrându-și ogorul. În 1927 a aderat la secta envaghelist-baptistă care de curând luase ființă în satul Stănești. Acești credincioși se adunau în casa stăneșteanului Dionisie Cobeli. Împreună cu soția Magdalina, fiicele Aurelia, Domnica și Veronica frecventau cu regularitate adunările credincioșilor evgheliști-baptiști și, nu după mult timp, Porfir Hanceri a devenit presbiter. Propovăduia Cuvântul lui Dumnezeu și nu se ocupa cu politica.

Și sub regimul comunist era un om la locul lui. Își lucra bucățița de pământ, iar când a fost vorba să între în colhoz, a înțeles că nu se putea împotrivi legilor statului.

A devenit și el colhoznic și cu conducerea gospodăriei colective n-a avut nici o problemă. Ieșea în permanență la lucru, dar duminicile și în zilele de sărbători mergea împreună cu familia spre casa lui Dionisie Cobeli, unde se ruga pentru iertarea păcatelor, pentru dobândirea vieții veșnice, continuând să fie presbiter. Anume acest lucru n-a fost pe placul cozilor de topor din sat. Au început să-l urmărească, însă nu aveau de ce se lega, fiindcă Porfir Hanceri nu făcea politică contra statului și nu se abătea de la calea celor sfinte. Dacă au văzut activiștii din sat că nu puteau să-i găsească nici o pricină, au hotărât s-o născopească. Deci, „pricina” consta că în propovăduirile sale presbiterul Hanceri propaga idei contra statului sovietic și a vieții colhoznice, că, chipurile, ar fi avut relații cu elemente antisocialiste și că prezicea sosirea americanilor. Ajungând toate acestea la urechile securiștilor din raion, omul a fost pus în urmărire. Când s-a constatat că Porfir Hanceri era un adevărat „dușman al poporului” și când a fost adunat un vast material compromițător, omul a fost arestat. Și s-a întâmplat aceasta la începutul anului 1949.

Patru luni a stat în închisoarea din Cernăuți, unde atât ziua, cât și noaptea, era soos la interogatorii și silit să-și recunoască „vina”. Acest om cinstit și cu mare frică de Dumnezeu a declarat de fiecare dată că a propagat doar adevărurile biblice și că nicicând n-a suflat o vorbă împotriva statului.

Pentru stăpânirea bolșevică, cuvintele acestui om cinstit n-au avut importanță. Ei, reprezentanții acelei stăpâniri de tristă memorie, au pus preț pe declarațiile unor cozi de topor. La 31 mai 1949, Porfir al lui Adam Hanceri din Stănești a fost condamnat la 10 ani de închisoare cu confiscarea avutului.

Rămân nedumerit de hotărârea atât de „omenească” a tribunalului din Cernăuți. Țin în mână copia acelei hotărâri, în care, negru pe alb, e scris că Porfir Hanceri a trecut la credința evanghelist-baptistă, însă acest lucru a fost un act formal. În realitate, dânsul conducea secta cincizecistă, o sectă interzisă de stat, și că, împreună cu ceilalți credincioși, aflându-se pe picior de ilegalitate, desfășurau o înverșunată activitate antisovietică. De aceea, el și încă alți trei, tot credincioși ca și dânsul, – Vasile Zahariuc din Șubraneț (raionul Sadagura), Gheorghe Pronovici din

Cernăuți și Petrea Hmelnițki din Stârcea (raionul Hliboca) – au primit aceeași pedeapsă: câte 10 ani de închisoare cu confiscarea averii, iar un alt credincios – Aurel Sarafincean din Molodia (pe atunci raionul Cernăuți) a fost condamnat la 25 ani de detenție cu confiscarea averii. Ce mare nedreptate! Oare aceasta a fost dreptatea despre care trâmbițau cu spumă la gură „tovarășii” că au adus-o pe meleagurile noastre?!

Mai citesc în acea sentință judecătorească că toți cei pedepsiți aveau dreptul ca într-un termen de cinci zile să facă recurs la Judecătoria Supremă a URSS. Cât cinism și câtă lipsă de omenie! Cine putea să facă acest recurs, dacă timp de patru luni, timp cât Porfi Hanceri s-a aflat în închisoarea din Cernăuți, omul n-a avut dreptul să primească nimic din partea familiei! Fiica lui Porfir, Domnica, în fiecare săptămână mergea pe jos la Cernăuți, ducându-i părintelui ceva de mâncare. Însă cel bătut în timpul interogatoriilor, cel chinuit cu foamea și setea n-a primit nicicând barem o fărâmă de pâine de acasă. Gardianul lua traista din mâna fetei, i-o înapoia goală și Domnica credea că tatăl său primise ceea ce-i adusese. În ziua procesului, Domnica, plecând la Cernăuți cu traista în spate, fără să știe că chiar atunci avea loc judecata, și-a văzut întâmplător tatăl, stând cu fața la perete. A aflat, totuși, că tatăl ei era judecat pe-un termen de zece ani și că urma să-i fie confiscată averea...

Porfir Banceri a fost dus să-și ispășească „pedeapsa” departe, într-un lagăr din Republica Autonomă Komi, unde a îndurat foame, frig, mizerie, batjocură. Și toate acestea numai și numai pentru faptul că a crezut în Dumnezeu. Condițiile inumane din lagăr, munca istovitoare la tăiatul pădurii i-au zdruncinat sănătatea. După șapte ani de chin, ajungând cu un picior în mormânt și cu altul pe mal, Porfir Banceri a fost lăsat să se întoarcă acasă. S-a bucurat omul când s-a văzut între ai săi, s-a bucurat că iarăși putea să se îndeletnicească cu muncile câmpului, însă scurtă i-a fost bucuria. Zilele pe care i le mai dăruise Dumnezeu le-a petrecut prin spitale. A trecut în lumea celor dreپți în 1969 cu inima neîmpăcată și fără răspuns la întrebarea de ce a suferit atâta chin.

Când Porfir Hanceri s-a întors în satul său natal, unul din cei care l-au denunțat mai era în viață.

Oare cum s-a uitat acea iscoadă bolșevică în ochii bietului om nevinovat, chinuit și cu sănătatea șubrezită atunci când s-au întâlnit pe-o ulicioară din sat? N-a avut nici o muștrare de conștiință? N-a tresărit? N-a pus capul în pământ? Porfir Hanceri, sunt sigur, nu l-a întrebat de ce a comis o faptă atât de mârșavă. Poate că i-a și dat binețe. Și poate că i-o fi zis că Dumnezeu la timpul potrivit o să-l judece.

Paraschiva ABUTNĂRIȚEI

Cernăuți

Se strâmbă crucile din cimitir a plâns,
O lacrimă mai picură-n tăcere,
Pe-o criptă înnegrită s-a prelins
Și nu are puterea de-a mai cere

Să vină cineva, de undeva,
Din patria străbună sau de-aiurea
Să o transforme-n râu, în necuprins,
Să spele și rugina și uitarea.

Îngenunchează cruci în cimitir,
Cresc marmuri negre și stelute roșii.
De cât amar și de dureri ce-au strâns,
Sub lespezi putrezite dorm strămoșii.

Prin adunări se mai vorbește strâmb,
Mai cade-un stâlp de românească limbă,
Un Eminescu tânăr pare-ascuns
Și tălpi străine-n vechiul burg se plimbă.

Un duh străbun se mai arată-n vis
Și Catedrala domină-n oraș.
Istoria poate încă nu s-a scris
Atât cât inima ne-a mai rămas.

24 ianuarie 2005, Vatra Dornei

Ca mersul prin mărăcini...

Maria ANDRIEȘ

Dacă nu veneau sovieticii să ne „fericească” cu eliberarea lor în 1940, dacă peste un an nu începea războiul, cu atâtea consecințe tragice pentru destinul românilor, drumurile unei tinere de 19 ani din Slobozia și ale unui bărbat din Lucovița Românească, aflat în miezul maturității, nu se întâlneau, poate, niciodată, deși erau vecini cu satele. Nicolae avea nevastă și un copilăș în leagăn, iar Fruzina, ca orice fată, visa la o dragoste mare. Fiecare și-ar fi trăit viața sa, cu altcineva alături și altor copii le-ar fi purtat de grijă. Și n-ar fi apărut pe lume Ioan, fiul Fruzinei și al lui Nicolae Aniculăiese, de la care am aflat povestea de dragoste și de suferință a părinților săi.

Ce n-a făcut Nicolae Aniculăiese de dragul unicului său fecior... Chiar și lucrul de care se ferea, ca de necuratul: și-a călcat pe inimă și s-a înscris în cooperativa agricolă. Până să între fiul său la facultate, lua câte o parcelă și o lucra de rând cu toți țăranii, numai nu se dădea membru cooperativ. Spunea că nu vrea să fie slugă la comuniști. S-ar fi ținut așa dârz toată viața, dar a fost nevoit să cedeze din ambiția sa atunci când Ioan i-a spus că era amenințat cu exmatricularea, dacă nu aducea adeverință că părinții îi era colectivști.

De fapt, încrâncenarea lui nu se trăgea dintr-o simplă ambiție. Avea motive serioase, trecuse prin multe încercări ca să nu se încovoie în fața nimănui. A ieșit din casa sa, din Lucovița natală, fără nici un capăt de ață și tot așa a întâlnit-o pe viitoarea nevastă. Când s-au căsătorit, ambii își începuseră viața de la zero, toate bunurile rămânând de cealaltă parte a graniței.

— Tata n-a vrut să rămână la Timișoara, unde plecase cu mama după căsătorie și unde m-am născut eu. Și-a cumpărat o casă și s-a stabilit la Bucecea, în județul Botoșani, ca să fie mai aproape de satul său de dincolo. Spera că se va întoarce la casa părintească, dar a reușit numai să vină în vizită la rude, așa cum permitea legea, o dată la doi ani.

Domnul Ioan Aniculăese, Consul al României la Cernăuți, a consimțit să-mi povestească aceste dramatice crâmpie din viața părinților săi doar pentru a dezvălui o subtilitate despre care noi, cei din această parte a frontierei, nu știm sau n-o putem înțelege. Am privit și ne mai uităm cu invidie la cei care au reușit să treacă (să fugă) dincolo, crezând că au avut o viață mai fericită, că au fost mai protejați de nenorocirile istoriei. Dar nici cu ei soarta n-a fost îndurătoare, purtându-le pașii prin mărcinii nedreptăților.

— Pe tata l-a înstrăinat de casă războiul. După ofensiva armatei sovietice la Nistru, unitatea în care era încorporat s-a retras la Ploiești. Demobilizându-se, a rămas în România. Soția sa n-a vrut să-l urmeze, din care cauză a fost nevoit să divorțeze. Cu mama s-au întâlnit și s-au căsătorit peste vreo zece ani de la plecarea de-acasă, în 1950...

Până la acea dată fericită, Fruzina a trăit, într-o permanentă neliniște și nesiguranță. În vara lui 1940 a trecut granița, urmându-și frații și consătenii care-și luaseră lumea în cap de spaimă. Imediat după fuga ei, părinții și cu sora mai mică, care avea numai 9 ani, au fost deportați la Irkutsk. Despre chinurile lor de moarte (și-au găsit sfârșitul după două luni de exil) a aflat după amar de ani, când a dat de urmele Adelei, surioara deportată în Siberia. Trăia la Harkov, era căsătorită cu un ucrainean și avea copii care nu vorbeau românește. Rămasă orfană, a reușit să supraviețuiască, ajutată poate și de-o putere genetică proprie neamului lor, de un curaj care apare în momentele de cumpănă la oamenii cu tărie de caracter.

Pe Fruzina au salvat-o anume curajul și puterea de voință. Reușind să treacă granița, a crezut că a scăpat de vânătoarea „stribocilor” care le mânau pe fetele din satul ei la Donbas. Dar pentru românii năpăstuiți de regimul sovietic nu existau adăposturi sigure. A fost prinsă lângă Dorohoi, urcată în tren și escortată la minele de cărbune. Ce-i drept, n-a răbdat mult în întunericul minelor. A fugit și de acolo, pornind pe jos spre casă. Împreună cu o prietenă, au mers mai mult de o lună, numai noaptea, ca să nu le observe nimeni. Ziua se ascundeau prin stoguri de fân, prin girezi de paie, așteptând până la apusul soarelui și ținând drumul tot spre apus, unde sperau că le aștepta un nou răsărit al vieții.

Odată s-au trezit din ațipeală, speriate de-o mare gălăgie. La început au crezut că au năvălit niște fiare peste ele, dar și-au dat seama că se întâmpla ceva mai periculos decât „vizita” unor animale sălbatice. Niște bărbați veniseră la furat paie. Din fericire, hoții nu le-au descoperit în ascunzișul lor. Pe tot drumul până acasă, Dumnezeu le-a ferit de ochi răi și guri pârătoare.

Cu picioarele însângerate de atâta mers pe jos, au ajuns la baștină. Însă pe Fruzina n-o aștepta nici o bucurie la vatra străbună. Nu știa nimic de soarta părinților și a surioarei, Adela, iar fraților li se pierduse urma prin România, căci și ei se păzeau să nu nimerească în raziile rușilor. Nu-i rămânea altă ieșire decât să riște încă o dată, încercând să treacă gardul de sârmă ghimpată. Văzându-se cu bine dincolo, s-a aciuat la o verișoară din Focșani, care se stabilise de mai demult în acel oraș. Apoi a sclipit și pentru ea acel răsărit de soare, la care visa când se furișa spre apus pe drumul arătat de Calea Robilor. A avut noroc să întâlnească un om gospodar și așezat, în mâinile căruia sporea orice lucru. De pe un lot mic de pământ, în condiții foarte dure, soții Aniculăese reușeau să întrețină casa, să crească animale și să-i facă viața frumoasă unicului lor fiu.

– Tata mă lua în câmp și mă puneă să trag coasa înaintea lui, ca să nu rămân în urmă cu lucrul. Când mă vedea cu cartea în mână, îmi spunea cu umorul său fin: „Ia mai scoate vaca la plimbare, că n-o să te fac popă...”.

Ioan nu visa să ajungă popă, dar nici de carte nu s-a lăsat. Deoarece a strălucit la învățătură în școală și a fost un student bun, nimeni nu avea motiv să scoțocească prin biografia părinților săi, ca să găsească pete rușinoase pentru un tânăr constructor al societății socialiste. Părinții i-au lăsat moștenire tot ce-au avut mai scump în viață – dragostea de muncă, seriozitatea și cinstea. Nu uită cum îl povățuia mama în tinerețe, cu vorba specifică țăranilor din Slobozia Herței: „Măi băiete, să nu-ți trebuiască de la nimeni un capăt de ață. Fiecare om își câștigă greu bunul ce-l are și chiar dacă-ți dă ceva, poate să-i pară rău și să nu-ți tihnească ceea ce-ai luat”.

Cu dragostea și hărnicia cu care a lucrat în grădina de pe lângă casă, Ioan Aniculăese a gospodărit un județ întreg, cât s-a aflat în funcția de președinte al Consiliului Județean Botoșani.

Și acum, deși se află cu serviciul la Cernăuți, își păstrează casa părintească de la Bucecea. A cumpărat și vreo douăzeci de păsări, de care are grijă un vecin. Dacă mișcă ceva prin curte, i se pare că părinții îl privesc mulțumiți din împărăția umbrelor. Când deschide porțița, parcă o vede pe mama în prag, așteptându-l cu un zâmbet cald pe buze. Fiică-sa, Ioana, nu prea înțelege legătura cu casa de la Bucecea, odiseea buneilor fiind pentru ea ca o poveste cu final fericit.

Bunurile ce au rămas dincoace – gospodărie, pământ, o parcelă de pădure – îi sunt străine. Nici n-a încercat să obțină recompensa ce i se cuvine prin lege ca urmaș al refugiaților, procedura legalizării averii rămase după retragerea în România fiind prea obositoare din cauza formalităților birocratice. Cea mai scumpă relicvă pentru el este casa lăsată de părinți.

Dumitru ONIGA

Într-un lagăr din deltă

Niciodată nu am văzut un soare mai imens
Ca soarele ce apunea peste pădurea Letea,
Când brigăzi de robi șfichiuite de vânt și nisip
Se târau, biete omizi negre, ostenite,
Pe un drum fără sfârșit,
Hăituite de haidăii în uniforme.

Niciodată n-am văzut un soare mai însângerat
Înfipt în vârfurile sulitelor din Deltă,
Ca atunci când robii, în zdrențe vărgate,
Cărau în amurg, spre infinit, snopi mari de stof
Ca într-o permanentă Golgotă,
Sfâșiați de coșcani, răcnete și bice.
Parcă un tarpan uriaș
Reteza partea de jos a discului solar
Și curgea un râu de sânge înspre noi,
Răsrânt în ghețuri, ochiuri de apă și lacrimi.

Niciodată nu mi s-a părut cerul mai negru
Ca în nopțile când se dădea alarma în lagăr
Și stăteam ore nesfârșite în poziție de drepti cu mâinile la ceafă,
Apoi pe rând dezbrăcați,
Îmbrânciți, scotociți, percheziționați, loviți, târați, înjurați...
Și noaptea cădea tot mai neagră
Peste ființele noastre infime
Ca niște fire de nisip pierdute
În dunele Deltei spulberate de viscol.

Și ne rostogoleam mai adânc, mai adânc
Într-un întuneric absurd.

Cum am luptat să-mi redobândesc adevăratul nume

*Ion POSTEUCĂ,
veteran al învățământului public*

Odată cu instaurarea regimului bolșevic totalitar, „eliberatorilor” nu le-au fost pe plac numele satelor noastre românești și într-o neagră zi multe dintre ele au fost rebotezate. Apoi s-au apucat să facă același lucru și cu unele nume și prenume de-ale românilor din nordul Bucovinei. Așa au apărut nume și prenume noi, la care bieții românași nici nu puteau să viseze. Ion a devenit Ivan, Toader – Fiodor, Ștefan – Stepan, Aurica – Avrora, Elena – Olena etc. Cei cu numele de Pătrăucean s-au pomenit că-s Patravcean sau Petrovcean; Sănăucean a devenit Sanovcean, iar Frătăucean – Fratovcean, nemaivorbind de nume ca Ailoea, Avasiloaiei, Acostăchioaiei, care au fost schimonosite la culme. N-a fost trecut cu vederea de „făcătorii de minuni” nici numele pe cere îl purta familia noastră: din Posteucă am devenit unii Postevca, iar alții – Postivca. Mie mi-a picat la zar Postivca. Doamne, prin câte aveam ca să trec peste ani ca să demonstrez că adevăratul meu nume este Posteucă și nu Postivca.

Cu câțiva ani în urmă, într-o zi, m-am întâlnit cu un prieten, care mi-a spus că anii de studii se calculează la vechimea în muncă. M-am bucurat și m-am apucat imediat să rezolv și această problemă, că, vorba ceea, mi s-ar fi adăugat câteva carboave la pensie. M-am prezentat la secția raională Hliboca de asigurări sociale. Am fost primit destul de rece, dar, totuși, mi s-a spus că pentru a rezolva această problemă îmi trebuie o copie a documentului că am obținut diploma de studii superioare. M-am străduit să nu zăbovesc cu prezentarea acestui act oficial. Doamna respectivă m-a privit cu suspiciune, apoi a deschis ușița unui dulăpior, scotocind acolo până a dat de dosarul meu de pensionar. A citit, l-a răsfoit și în cele din urmă mi-a spus apăsător: „Aici figurează cu totul alt nume”. I-am cerut explicații.

Atunci mi-a arătat că în dosarul de pensionar eram trecut cu numele de Posteuca, iar diploma de studii era eliberată unui domn Postivca. Am fost sfătuit să mă duc la Universitatea din Cernăuți, pe care am absolvit-o cu vreo 40 de ani în urmă, ca acolo să mi se dea la mână ceea ce ar fi putut dovedi că s-a comis o greșeală în transcrierea numelui. Am nimerit la secția de cadre a Universității din Cernăuți și o doamnă mi-a ascultat pasul cu multă răbdare, dar a subliniat că nu era în stare să facă nimic, problema e veche, inventată de funcționarii sovietici, care au acționat așa cum le-a poruncit „tătuca Stalin”.

— Și ce să fac, ca să rezolv această problemă? am întrebat-o.

— Problema poate fi rezolvată numai în cadrul unei ședințe a Judecătoriei raionale Hliboca.

Am făcut cale întoarsă la Hliboca. O doamnă (iarăși o doamnă!) m-a sfătuit ca mai întâi de toate să-mi caut un avocat. La baroul avocaților iarăși am dat de o doamnă, care s-a învoit să mă ajute. Mi-a cerut să-i prezint următoarele acte: copie după buletinul de identitate, după certificatul de naștere, după diplomă, precum și o adeverință de la primăria din sat în care să se spună că într-adevăr figurez în documentele de acolo cu numele de Posteuca. N-a trecut mult timp și cu toate actele la mână m-am înfățișat doamnei avocat. I-am mai explicat de ce în diplomă eram trecut cu numele de Postivca. Prin anul 1947 sau 1948, secretarul de la primărie mi-a adus certificatul de naștere, unde era scris negru pe alb că eram Postivca, deoarece stăpânirea bolșevică a vrut ca toate numele românești să dispară. Cu acest nume am terminat școala medie, apoi și universitatea, iar prin 1960 am scos de la Arhivele Statului din Cernăuți adevăratul act de naștere, unde figuram cu numele de Posteuca. Doamna m-a ascultat cu atenție, era gata să-mi înmâneze toate actele ca fiind în bună regulă, însă, deodată, a fulgerat-o un gând năstrușnic:

— Omule, îți mai trebuie o adeverință. Du-te la universitate și spune-le la secția de cadre să scrie pe hârtie că ei nu-ți pot ajuta cu nimic în vederea rezolvării problemei.

Am luat calea Cernăuților. La universitate mi-au spus că o asemenea adeverință încă n-au dat nimănui și, deci, nici mie nu-mi pot da. Până la urmă, cineva de acolo a sunat la un jurist.

După câteva clipe de chibzuială, acela a declarat că nimic strașnic nu se va întâmpla dacă îmi va elibera o asemenea adeverință. Cu prețiosul act în buzunar, m-am întors bucuros la Hliboca.

Avocata a zis că nu-mi trebuia nimic mai mult și m-a îndemnat să mă duc la doamna judecătore. Secretara acesteia m-a iscodit ce doream și din care sat eram. Când a aflat că eram din Stănești, s-a schimbat la față și s-a răstit:

— Vinerea nu-i zi de audiență pentru cei din Stănești! Vino marți!

Când să ies, mi-a poruncit să trimit judecătoriei toate actele prin poștă și să aștept răspunsul. N-am făcut întocmai așa, știind că astfel problema nu-și va găsi rezolvare. În marțea următoare m-am prezentat la judecătorie, am fost primit, iar judecătore, cu o mutră acră, mi-a înapoiat actele și a tunat:

— Du-te dumneata la analfabeta aia de avocată să-și îndrepte greșelile și pe urmă vino la mine!

Avocata lipsea. L-am rugat pe alt avocat să mă ajute. Cu greu, cu greu, a înlăturat el greșeala. Judecătore, a citit din nou ce scria în acte, mi-a spus că totul era în regulă, dar îmi mai trebuia o adeverință.

— Ce fel de adeverință, doamnă?!

— Adeverință de la secția raională a învățământului, precum că după absolvirea Universității din Cernăuți ai fost repartizat la lucru anume în raionul Hliboca, în satul Stănești.

Nu puteam înțelege ce legătură era între această adeverință și numele meu, dar am luat apă în gură și am făcut așa cum mi s-a ordonat. La secția raională de învățământ, doamna care putea să-mi confirme ceea ce mi se cerea era plecată undeva cu treburi. Am venit a doua zi, am obținut adeverința, judecătore, m-a primit, cu toate că nu era zi de marți, s-a mai uitat o dată la toate hârtiile. Slavă Domnului, erau toate în regulă. Dar mai era nevoie de o... convorbire. Am venit la convorbire peste câteva zile, marțea. Judecătore, lipsea, dar secretara ei m-a bucurat cu vestea că nu era nevoie de nici o convorbire. A luat o hârtie și mi-a scris pe ea data când trebuia să mă prezint la proces, însoțit de un lucrător al secției de asigurări sociale...

Când au aflat cei de la secția respectivă ce doream de la ei, m-au trimis la șeful lor. Șeful a citit hârtia și mi-a declarat că ei nu au ce căuta la judecată, întrucât procesul l-am deschis eu, nu ei. Oricum, nu m-am lăsat așteptat la judecătorie. Dar, iarăși ghinion. Judecătoarea se îmbolnăvise și secretara m-a invitat să vin peste cinci zile. Am venit. Telefonul la judecătorie nu funcționa și secretara m-a rugat să mă duc la secția de asigurări sociale, să chem pe cineva de acolo. Am ascultat-o, dar cei de acolo au încuiat ușa și nu m-au slobozit în biroul lor. Am revenit amărât, le-am spus care era situația, și s-a luat decizia ca procesul să se desfășoare în lipsa vreunui lucrător de la secția de asigurări sociale. Procesul a avut loc după toate canoanele juridice. Cererea mi-a fost satisfăcută și urma să vin după rezultat cam spre sfârșitul lunii. Mai trebuia, însă, să prezint copia după cartea de muncă.

La 21 aprilie, pe la orele 9, eram deja pe treptele judecătoriei, proaspăt bărbierit, în costumul cel bun, cu pălăria de fetru cumpărată la Riga. Judecătoarea, zâmbindu-mi cu bunătațe, mi-a aruncat din mers:

— Așteaptă dumneata olecuță, să vină și fetița noastră.

„Fetița” era, desigur, secretara, oare a întârziat nu „olecuță”, ci câteva ceasuri bune. Timid, cu pălăria în mână, am intrat în biroul dumneaei și i-am amintit la ce-am venit. Secretara era indispusă și mi-a retezat vorba:

— Ai scris cererea în baza căreia să primești la mână decizia judecătorească?!

— N-am scris, fiindcă n-am știut.

— Atunci du-te și scrie!

— Dați-mi un model, după care s-o scriu.

— Mergi în camera din dreapta și scrie-o acolo!

Ușa la camera din dreapta era încuiată. Îmbufnată, secretara m-a trimis să-mi caut un avocat, să-mi scrie el acea cerere, care, după cum s-a văzut mai târziu, avea trei rânduri banale și care, ca dascăl, le-aș fi putut și eu ticlui. N-am aflat pe nimeni în cabinetele avocațești, toți fiind plecați pe undeva. M-am întors, spășit, la judecătorie. Ușa la camera „din dreapta” era de-acum deschisă.

Cineva mi-a scris acolo cererea de care aveam nevoie, după care secretara m-a trimis la cancelaria judecătoreiei, ca să înmânez hârtia ce conținea câteva cuvinte unei funcționare posomorâte. .

— Fă bine și așteaptă pe culoar, m-a îndemnat ea cu o voce răgușită.

Am răsuflat ușurat, făcându-mi semnul crucii cu limba, bucuros că totul se termina cu bine. Amară mi-a fost iluzia...

Peste câteva minute, doamna cu glas de bărbat a apărut în cadrul ușii și mi-a spus categoric să vin peste o săptămână.

Zis și făcut. Peste o săptămână era Vinerea Mare. M-am dus la Hliboca după decizia judecătorească. În cale mi-a ieșit, numai zâmbet, doamna judecătoare. M-a „bucurat” nespun când m-a informat că nu avea cine să-mi dea decizia, că le-a dat subalternilor zi liberă. M-am bucurat că a făcut o faptă creștinească în Săptămâna Patimilor și mi-am zis că o să mai vin o dată, că doar nu-i sfârșitul lumii.

Între timp a mai apărut o problemă. Judecătoarea m-a chemat pe 4 mai, în zi de joi. Mi-am amintit că secretara mi-a spus cândva că copii după deciziile judecătorești sunt eliberate numai vinerea. M-am întors și-am întrebat când să vin totuși. Un domn m-a sfătuit că ar fi mai bine să vin vinerea. Am aflat, însă, că în acea vineri nu se lucra și mi-am zis că mă voi duce la Hliboca sâmbătă. Așa am și făcut.

Acea sâmbătă era declarată zi lucrătoare și am dat peste o doamnă tinerică, căreia i-am spus păsul. Pe lângă dânsa își făcea de lucru un domn impozant, probabil un șef, care, auzind ce vroiam, i-a sărit țandăra. I-a și ordonat fetei să nu mă servească, fiindcă trebuie să vin vineri, nu sâmbătă. Dar acea ființă drăgălașă nu i-a dat ascultare și mi-a înmânat fără tăgadă râvnita Hotărâre a Judecătoreiei raionale Hliboca din 5 aprilie 2000, în care se spuneau următoarele: „Diploma nr. 554652, eliberată de Universitatea de Stat din Cernăuți la 25 iunie 1960, cu numărul de înmatriculare 4631, pe numele lui Postivca Ivan, aparține de drept cetățeanului Posteucă Ivan.”

Acuma stau și mă gândesc că nu am dus lucrul până la capăt. Dar dacă aș mai încerca să dovedesc că diploma respectivă este a lui Ion, și nu a lui Ivan, mi-ar trebui încă o jumătate de an.

George DRUMUR

Ne vom întoarce înapoi

Ne vom întoarce înapoi
Spre țara visului domnesc,
Pe unde azi tristeți doinesc
Fără ciobani și fără oi.

Amarnice furtuni se zbat
Și umbrele-s așa de lungi,
Că niciodată nu le-ajungi
Când urcă-n cete peste sat.

Livezile s-au istovit
De-atâta secetă-n pridvor.
E jale peste tot, e dor,
Doar stelele ies la privit.

.....
Azi nimenea nu mai cunoaște
Când seara întristată-amurge,
Cum mirul lunii lin se scurge
Pe verzi-întunecate moaște...

Spre țara unde numai noi
Mai creștem, fără să se vadă;
În Bucovina de baladă
Ne vom întoarce înapoi!

O istorie sumbră

*Radu IEREMICIUC,
s. Bahrinești, fostul județ Rădăuți*

Înainte și după război, a trăit în satul nostru un omulean cu numele Emanuil. Era gospodar bun, strângător, ostenitor întru bine și după moartea nevestei sale nu se recăsătorise. A hotărât că mai bine era să rămână văduv, decât să amestece diferiți copii. Avea trei feciori și o fiică și vreo douăsprezece hectare de pământ (arabil și fânațe) și se mai ocupa cu viticultura, de pe urma acestei îndeletniciri scoțând banii necesari pentru întreținerea gospodăriei. Și deși, prin 1937-1938, feciorașii lui erau bunișori de muncă, gospodarul era nevoit să-și năimească lucrători, căci gospodăria lui era mărișoară. Cei ce erau luați la lucru cu ziua, fie ei tineri sau mai în vârstă, erau binișor plătiți și nimeni nu s-a putut plânge că Emanuil nu se socotea cu dânșii în modul cel mai cinstit. Era cu frică de Dumnezeu gospodarul și pe nimeni nu putea să-l obijduiască. Ba mai mult, deși le punea zilierilor banul în palmă, le mai dădea și masă de trei ori pe zi, căci așa era și omenește, și creștinește. Nu-i lăsa, seara, să meargă acasă cu mâinile goale. Știa că cutare avea copii sau bătrâni neputincioși, de aceea le dădea câte o vadră de cartofi, le punea ceva în coș sau le învelea bucatele pentru cei de acasă în ștergare sau în bucăți de pânză, ca să se bucure de dărnicia lui Emanuil.

În 1940, sovieticii nu i-au luat, deodată, pe toți gospodarii la ochi. Ca printre degete, câte unul dintre ei a mai scăpat și nu toți au fost duși la urșii polari. A scăpat de prigoana bolșevică și Emanuil. A doua oară, în 1944, sovieticii au venit mai pe tăgadă și au început a cotrobăi mai cu de-mănuntul prin sat. Acest gospodar nu făcea politică și cu noua stăpânire nu s-a pus în poară. Ca orice om al lui Dumnezeu, își vedea de treburi. Dar de ochii „tovarășilor” nu scăpa nimeni, nici tânăr, nici bătrân, nici bogat și nici sărac, nici șchiop și nici orb, toți și tot ce ființa trecea prin sită și prin ciur. Și, dacă căzuseră toți, bineînțeles, a căzut și Emanuil în capcana bolșevică.

Avea pământ multișor, cai buni, șură mare și, deci, era „chiabur” și, fără drept de apel, și „dușman al poporului”, „exploator”. Cine se gândea la faptul că omul, ca să aibă cele trebuincioase de trai, muncea în sudoare din zori și până în noapte? Coatele-goale râdeau de Emanuil și de alți gospodari, cum că orzul și ovăzul le crește în opinci, căci nu aveau nici timp să se descalțe. „Tovarășii” au început să le pună gospodariilor dăjdi și impozite mari în bani și în produse agricole la fiecare hectar, ca să nu se mai poată ține pe picioare, ca omul să dea și pământ și tot ce avea pe lângă casă și să se ceară singur în colectiv. Dacă nu scria „benevol” cerere, era exilat și averea îi era confiscată.

Au început să strângă „tovarășii” informații despre Emanuil. Cei ce-au lucrat cu ziua la el, când erau în toi muncile câmpului, au fost întrebați cât și cum au lucrat, cât li s-a plătit, de i-a ospătat, de nu i-a înjurat și așa mai departe. Dar cei pe care i-a năimit gospodarul ca să-i lucreze pământul nu prea aveau ce spune. Dacă spuneau ceva de rău, Emanuil ar fi fost imediat arestat și scos din sat și dus în pustietățile siberiene. S-a găsit unul și a spus:

— La badea Manole nu era rău, numai că ne hrănea cu pâine cam sărată și ne ardeau gurile de sete.

Pentru așa ceva omul nu putea fi arestat. Dar tovarășii continuau să-i caute nod în papură. L-au chinuit câțiva ani, purtându-l pe la judecăți pentru una și pentru alta, ba că nu se achita la timp cu dăjdile și impozitele, cu birul și cu „împrumuturile” bănești către stat, ba că fusese „exploator”, ba că un fecior îi rămăsese în România. Și a tot fost chinuit badea Manole din 1944 până în 1948. Și, neavând omul cum să se mai apere de urgie, a semnat „benevol” cererea de intrare în kolhoz. Le-a dat „tovarășilor” pământul, câteva centnere de sămânță, inventarul agricol, cal, căruță, să se sature veneticii. Peste vreo doi ani, feciorașul mijlociu al lui badea Manole a fost numit brigadier în sectorul agricol, iar cel mai mic devenise „specialist” în zootehnie. Atât că ambii aveau posturi și nu stăteau pe câmp, în bătaia vântului, în arșiță sau sub șfichiul stropilor de ploaie. Și nu știu cum se făcea, că dacă intrai în horă cu „tovarășii”, parcă primeai un duh nou, de rămâneai pe totdeauna al lor. De spunea partidul că ceva-i alb, alb rămânea. De spunea că-i negru, negru era.

Erai otrăvit de doctrina marxistă și nu te mai puteai debarasa de ea. În fața oamenilor de partid nu se putea crâcni. „Tovarășii” ziceau că numai ei rezolvă orice problemă și tot dânșii îndeplinesc orice misiune.

Dar nu s-a întâmplat oare așa cum se spune în Cartea Cărților? Adică urechi veți avea și nu veți auzi, ochi veți avea și nu veți vedea, minte veți avea și nu veți judeca. În manualele școlare din timpul U.R.S.S.-lui era o caricatură ce înfățișa un țăran stând într-un picior. Cum că pe timpul feudalismului țăranimea era lipsită de pământ și cum că țăranul, strâmtorat, era nevoit să stea într-un picior. Puterea sovietică, chipurile, i-a dat țăranului drepturi, l-a făcut proprietar și el se simțea stăpân pe destinul său. Minciuni sfruntate! Lumea era îmbătată cu apă chioară. „Tovarășii” scoteau toată vloga din țărani. Lor li se spunea că totul le aparține, dar, sub formă ironică, li se amintea: „Pământul e al vostru, iar pâinea e a noastră”. Rușii îi credeau pe țăranii noștri naivi și, deci, ușor de prost.

Când feciorașii gospodarului Emanuil se jucau de-a politica, când toți brigadierii executau ordinele venite de mai sus, „activiștilor” li se părea că procedează normal. Pentru ei era un lucru firesc să-i scoale pe săteni din somn și să-i trimită la votare. Bătutul cu bâta în poartă, sudalmele când bieții omenași erau scoși la munci pe arșiță, pe ploaie sau pe ger, duminicile și în zilele de praznice împărătești le intraseră în obișnuință. De lua cineva o barabulică după lucru, o pățea. Stăteau toți șarlatanii pe câmp până seara, până nu se termina lucrul, ca să nu se ia nimic din avutul kolhozului. Fiecare lucrător, fiecare lucrătoare trecea ca prin vamă. În fața „tovarășilor”, țăranul obidit trebuia să sloboadă barabulica sau ciucalăul, sau spicele luate cu atâta spaimă ca să fie duse celor de acasă, care așteptau mâncare. Inimile „activiștilor” îndoctrinați s-au împietrit. Ei nu știau nici de îndurare, nici de milostenie. Ei țineau mai mult la carnetul roșu decât la demnitate și compasiune. Feciorii lui Emanuil uitaseră în ce condiții lucraseră zilierii în gospodăria tatălui lor și cum erau aceștia răsplățiți. La lucru venea cine dorea, duminicile erau zile de odihnă. Cine ieșea la prășit sau la cosit, primea masă de trei ori pe zi. Și pe timp de noapte nimeni nu era sculat din somn, ca să i se închipuie cine știe ce corvezi.

Toate acestea au fost pe timpul când sovieticii n-o făceau pe stăpânii în nordul Bucovinei, pe când tatăl lor era gospodar și om între oameni. În primii ani de muncă colectivă, „tovarășii” duceau cu căruța în câmp pâine, brânză de oaie și alte produse. Se înfrupta cine dorea. Unii ziceau: „Măi, luați când dau, că mâine cine știe dacă-ți primi ceva”. Cosașii, flămânzi, luau câte două-trei porții. Li s-au scris, însă, câte 20-30 de porții. Așa că la finele anului nu le rămânea nimic de primit. Bieții oameni a trebuit să renunțe la hrana „tovarășilor”. Nu era ca la badea Manole, când lucrătorilor li se dădea mâncarea pe gratis. Și nu era așa ca la badea Manole, când lucrătorul primea seara nu numai plata pentru ziua de muncă, dar și o vadră de cartofi, de boabe, de alte produse alimentare, ca să aibă și cei rămași acasă ce mânca. Feciorașii lui Emanuil schimbaseră rânduiala. Ei, primind carnetele de partid, s-au declarat atești. Și unde nu-i credință, nu-i nici milă. Duminica dimineață sau în zilele de sărbători, când bătrânii mergeau smeriți la biserică, acel brigadier ieșea la poarta kolhozului, stând lângă un gard, cu spatele la drum.

Trecătorii, de rușine, treceau șanțul și mergeau pe lângă celălalt șanț, cu capetele aplecate. Înțelegeau că brigadierul, un fecioraș de-al lui Emanuil, nu se bucura văzându-i porniți spre bisericuța de lemn. Brigadierul se temea să nu prindă a umbla la biserică și tinerii din sat, că n-ar fi avut cine lucra duminicile, cu cine să construiască comunismul. Avea acel brigadier un singur gând – să domnească după stilul „tovarășilor”, să le dovedească consătenilor că numai așa putea fi îndeplinit programul economic al partidului. Fratele mai mic al brigadierului tot cânta în struna ocupanților. El zicea că masacrul de la Fântâna Albă a fost un lucru necesar, pentru a le fi băgate mințile în cap celor ce trăiau cu dorul de România.

Timpul trecea, oamenii umblau cu capetele aplecate și cu lacăte la gură. Munceau. Dimineața cârduri de tineri și de oameni mai în vârstă treceau Dâmbul Haitei, cu sape, târnăcoape, hârlețe, mai oftând, mai glumind, mai chiuind, făcând adică haz de necaz. Făceau câte 5-6 kilometri, pe jos, până unde erau mânați să muncească, și seara se întorceau frânți de oboseală.

Când era un lucru urgent, erau duși dimineața cu camioanele. Seara, însă, uitau șefii să trimită mașini după ei. Știau că acasă s-or duce și pe jos.

Prin 1990 au început să se strice socotelile „tovarășilor”. A început procesul decomunizării și nimeni nu-l putea stăvili. Cei cu carnete de partid, șefii și șefuleții, toți mărunței au rămas cu gurile căscate. Unii și-au părăsit birourile, alții se doseau, iar alții fugeau, neștiind ce o să se întâmple. Dar n-a fost ca în 1941, când a început războiul. N-au fost răzburnări, nu s-a făcut vărsare de sânge, deși mulți au fost nedreptățiți în deceniile de stăpânire sovietică. Milioane de oameni au fost îngenuncheați, masacrați, terorizați, exilați, dar căderea comunismului n-a provocat ură în sânul societății. Și ai noștri șefuleți, și chiar feciorașii bunului gospodar Emanuil, s-au uimit când au văzut că li se lua apa de la moară. Mai ieri umblau înțepați, îngâmfați, intimidând, pedepsind, înjosind. Dar de-acum ce, aveau să umble cu privirile ațintite în pământ? Au prins să zâmbească și să le dea oamenilor binețe, ca și cum nicicând nu le-au făcut rele. Apoi, în iureșul evenimentelor, oamenii s-au văzut cu alte griji și flecare a pornit pe calea ce și-a ales-o. Acel Vasilică Brigadirică a vrut într-o zi să se spovedească și să ia Sfânta Pricestanie, însă preotul din sat i-a spus să se ducă și să facă acest lucru la cel cu carnete roșii. Trebuia să meargă la protopop, la vlădica să-i aprobe această cerere. La episcopie i s-a dat canon și i s-a dat voie să se spovedească. Și de atunci ia spovada și Sfânta Pricestanie la biserica din sat. Apoi, încetul cu încetul, s-a tras tot mai aproape de icoana Maicii Domnului. Dar are o psihologie greu de înțeles. Când apare între oameni, tot cârâie:

— Bă, când eram la cârmă, pământurile erau mai bine lucrate. Bă, au rămas ogoarele nearate. Bă, recolta la hectar e mai mică decât atunci când eram eu brigadier...

Nu i-au ieșit gârgăunii din cap. Trăiește cu nădejdea că s-a întoarce roata istoriei și iarăși va fi cineva. El își ieșea pe timpuri din pene, când cineva nu ieșea într-o zi la lucru, fiindcă avea de mers la piață să-și cumpere un purceluș sau rămânea acasă ca să repare un gard. Colectiva era mai presus de toate. Și bietul om acolo trebuia să se afle zi și noapte.

În ograda omului putea să domnească dezordinea, casa putea să nu fie împrejmuțată cu gard, lotul individual putea să rămână în paragină. „Tovarășilor” nu le păsa. Politica lor era ca omul să nu aibă acasă nimic, să se roage la ei pentru a primi o fărâmitură de pâine. „Tovarășilor” le plăcea când omul le cădea în labe.

Și fratele mai mic al lui Brigadirică tot cârâie că în țările capitaliste întruna sunt greve, probleme sociale, că clasa muncitoare se ridică în apărarea drepturilor ei economice și politice. Și mai adaugă că la noi numai „tovarășii” erau în stare să le pună la punct pe toate. Acesta la biserică nu umblă. Iar lumea îl întrebă:

— Ce, te-ai sfădit cu popa?

Răspunsul lui e următorul:

— N-am fost atâta timp și-acuma n-am curaj.

În sufletele oamenilor multe se păstrează. De pildă, în lume există numeroase probleme nerezolvate, există regiuni fierbinți. Însă nu toți înțeleg în același mod sensul și mersul evenimentelor. De când ținem minte, sovieticii au invadat încontinuu țările învecinate, începând de la Extremul Orient, roată, până iarăși au ajuns în acel punct. Unde a călcat cizma lor, acolo au fost instaurate regimuri dictatoriale, iar la rangul de politică de stat au fost ridicate violența, teroarea și concepția marxistă despre lume. Numai în Afganistan rușii n-au reușit să învingă un popor iubitor de libertate. Se zice că în doisprezece ani de război acolo ar fi căzut doar 16 mii de militari sovietici. Unii ridică cifra până la 30 de mii de victime. Nu știm, însă, pentru ce au vrut să le ducă sovieticii libertate afganilor și ce fel de libertate. Mai vorbesc tot acești oameni că unele state occidentale, în frunte cu SUA, luptă pe teritorii străine. La drept vorbind, este justificată situația. Dacă sovieticii duceau războaie de înrobire a popoarelor, ei mai urmăreau și aservirea lor politică și economică. Apoi, introduceau în teritoriile acaparate chinul, durerea, dezmățul, prigoana, cu scopul dezrădăcinării elementului autohton. Am trăit sub regimul bolșevic și știu ce „libertăți” și ce „drepturi” ne-au adus rușii. Mai întâi ne-au împușinat prin massacre, deportări, exilări, întemnițări, apoi au încercat să ne modeleze sufletele după calapodul lor, adică să ne facă din oameni neoameni.

Mă întorc la ai noștri din sat. Oamenii care au fost martori oculari la atâtea evenimente nu cred să le vadă pe toate pe dos. E timpul să se lovească singuri cu făcălețul peste frunte și să revină la o judecată justă și concretă. În Cartea Cărților se spune foarte clar că nu poți servi la doi domni, ci ori lui Dumnezeu, ori lui Mamona. Dacă ești cu biserica, cum propagi ateismul și orânduirea lui Satan?

Și cum să înjugi lumea la teleaga kolhozului, fapt ce nu este în concordanță cu umanismul? În popor se spune: „Cui îi trebuie, să-și facă”. Dar pe altul să nu-l înjugi. Cred că le-a veni în minte să creadă totul corect, să-și schimbe atitudinea și să meargă în pas cu oamenii de bună credință. Și chiar să ajute la rezolvarea problemelor acute ce stau în fața noastră. Și numai atunci putem spera că rațiunea sănătoasă va învinge.

Urmărit o viață pentru credință

*Gheorghe COVALCIUC,
pensionar din suburbia cernăuțeană Roșa*

În timpul războiului, între 1941 și 1944, când nordul Bucovinei revenise sub administrație românească, am terminat două clase la școala din satul nostru, Ceahor, sat situat la marginea sudică a capitalei Bucovinei, și am început să învăț și în clasa a III-a. Dar iarăși au venit sovieticii, iarăși s-a schimbat situația, școala românească a fost transformată în școală ucraineană, iar românii din Ceahor, sub amenințare, au fost trecuți în documente ca „moldoveni”. Deci, am fost promovat în clasa a IV-a ucraineană, iar școala am absolvit-o în 1948. N-am rămas în sat, ci m-am îndrumat spre Cernăuți, unde m-am înscris la o școală profesională de doi ani, ca să învăț meseria de strungar. După terminarea acestei școli, am fost repartizat în câmpul muncii la Uzina constructoare de mașini pentru industria ușoară din Cernăuți. După un de muncă, am fost încorporat în armata sovietică. După trei ani de serviciu militar, m-am întors la aceeași uzină și am fost primit cu bucurie.

Nu mi-a fost ușor la început de cale, căci timpurile erau destul de grele și eu, la acea vreme, eram fără părinți. Tata decedase în timpul foametei din 1947, iar mama murise în 1953, cu patru zile înainte de a mă duce la armată. M-am străduit însă să nu las în paragină dragostea de neam și de limba maternă și un rol covârșitor în aceasta l-a jucat apartenența mea la confesiunea baptistă. În cadrul bisericii baptiste din Cernăuți există și o grupă românească și, bineînțeles, predicile le ascultam în limba mea maternă. Ceva mai târziu, când imperiul sovietic s-a destrămat, frații români bapțiști au prins momentul potrivit pentru a înălța o minunată casă de rugăciuni în suburbia cernăuțeană Roșa și să organizeze o biserică baptistă română, din care fac parte până în prezent.

Care au fost motivele trecerii mele de la credința strămoșească ortodoxă la cea baptistă? Despre aceasta voi scrie în altă parte. Acum să-mi continuu destăinuirea începută mai sus.

M-am întors, deci, la uzină, îmi cunoșteam obligațiile, respectam disciplina de muncă și șefii erau mulțumiți de mine. Nu după mult timp, aflându-se că făceam parte dintr-o sectă neoprotestantă, antihriștii de acolo s-au pregătit de un adevărat război împotriva mea. Evident, făceam parte dintr-o brigadă și pe unii comuniști a început să-i intereseze de ce nu fumam, nu înjuram; nu participam la orgii în zilele de salariu. Le-am spus-o pe șleau că făceam parte dintr-o sectă religioasă, că eram baptist și atât. Din acel moment am fost pus sub supraveghere. La început, un membru al brigăzii, comunist, a primit din partea biroului de partid al uzinei misiunea să se ocupe cu reeducarea mea. N-a reușit să-mi schimbe poziția în viață, n-a reușit să mă aducă la defăimarea credinței în Dumnezeu, și atunci un alt comunist, rus de naționalitate, maistru de secție, fost căpitan în armata sovietică, mai bătrân și mai căpos decât mine, s-a prins să-mi fie „dascăl”. M-a întrebat într-o zi dacă putea să vină cu mine la biserica pe care o frecventam. Nu l-am respins, ne-am înțeles în care duminică, unde și la ce oră să mă aștepte. Fostul căpitan s-a arătat punctual. În timpul adunării a stat lângă mine și își făcea notițe într-un carnetel. În acea perioadă, la Cernăuți era o singură biserică baptistă, care se compunea din ucraineni, români și ceva mai puțini ruși. Predica ținută în limba română era tradusă în ucraineană. Serviciul divin se efectua, pe rând, în trei limbi, așa că oaspetele meu prindea tot ce se vorbea.

Când s-a sfârșit serviciul divin, rusul s-a dus în drumul lui, dar discuțiile de mai apoi avute cu el la uzină mi-au produs multe răni sufletești. El nega și ponegrea adevărurile din Sfânta Scriptură, auzite în timpul adunării noastre, și mi-a declarat că credința în Dumnezeu se potrivea, ca ocupație și mângâiere, unor oameni bătrâni, și nu unor tineri ca mine, care aveau menirea să construiască comunismul – viitorul luminos al omenirii. A mai trecut un timp și am simțit că iarăși mi se căuta nod în papură. Ateștii de la uzină vroiau să mă știe făcând parte dintr-o sectă interzisă de lege, ca să mă prindă pe cârlig. N-au putut să dovedească acest lucru și atunci au început să cânte pe alte strune.

Uzina avea circa trei mii de muncitori și, după profilul producției, aceștia erau împărțiți în mai multe secții, iar fiecare secție avea la bază câteva brigăzi.

Conducerea uzinei, împreună cu șefii de partid și de sindicat, a început să menționeze unele brigăzi fruntașe cu titlul onorific de „brigadă a muncii comuniste”. Lucrul acesta se făcea într-un mod solemn, în fața muncitorilor secției din care făcea parte brigada respectivă. Brigadierului i se înmâna în aplauze furtunoase mențiunea, iar hârtia pe care scria negru pe alb pentru ce i se decernase acest titlu era potrivită într-o ramă și pusă la un loc vizibil, acolo unde lucra brigada dată. A venit timpul ca și brigăzii noastre să i se dea un asemenea titlu. Șefii mi-au spus atunci clar că toți membrii brigăzii trebuie să fie ca unul, și unul ca toți, adică ateii. Am fost sfătuit din două una: ori să renunț la sectă, ori să mă concediez, că devenisem o piedică în calea muncii socialiste. Le-am răspuns că nu fac târg cu credința, iar dacă am ajuns să fiu o piedică, atunci preferam să fiu transferat într-o brigadă codașă. Când au văzut că treaba cu amenințarea nu mergea, au luat-o cu momelile. Știau că aveam nevoie de apartament, fiind căsătorit și având doi copii mici. Atunci șefii s-au oferit să mă ajute în privința primirii apartamentului de la uzină. Apartamente de la uzină primeau mulți muncitori și funcționari, așa că aveam și eu dreptul la locuință. Brigadierul, șeful meu direct, comunist, m-a chemat într-o zi în biroul lui și mi-a spus: „Măi, nu fi prost. La mine acasă pe toți pereții se află icoane, iar aici, între dracii aceștia, trebuie să facem ceea ce ni se cere, că altfel, vezi, nu prea merge”. I-am răspuns că nu-mi permitea conștiința să fiu cu două fețe – acasă cu Dumnezeu și la uzină cu dracii, să mă unesc cu diavolii împotriva Domnului Iisus, numai ca să le fac pe plac. Ce le-a mai rămas șefilor să facă? Au convocat adunări ale muncitorilor din secție, în cadrul cărora să se ia atitudine colectivă față de mine și de „comportarea” mea, ca element fără concepție materialistă asupra lumii și ca om care, deși făceam față sarcinilor de producție, prin slujirea lui Dumnezeu nu serveam nici pe departe preceptele modului socialist de viață. Atacurile verbale eu venit din toate părțile, am fost întrebat ce aveam de gând să fac și dacă, în sfârșit, nu eram gata să rup cu secta în care, chipurile, am lăsat să-mi fie otrăvit sufletul. Iarăși le-am spus tuturor că nici într-un caz nu mă voi abate de la calea aleasă și că, dacă devenisem atât de periculos, puteam fi concediat.

După o pauză, care a durat câtva timp, am fost chemat în biroul șefului de secție. Mă aștepta un domn elegant și, deși nu s-a recomandat, îmi dădusem seama că era unul dintre șefii mai mari de la partid ori de la KGB. Mi s-a făcut semn să mă așez și, cu o limbă de miere, a început să mă scormonească cu întrebări referitoare la credința mea. Convorbirea a durat cam o jumătate de oră, după aceea am fost lăsat în pace. Brigada oricum n-a primit titlul onorific la care râvnise, iar eu am continuat să lucrez între atei. Am părăsit lucrul la acea uzină constructoare de mașini după 50 de ani de activitate și am știut un singur lucru: să-mi fac datoria profesională și cea de bun creștin.

Pe când antihriștii de la uzină se hărțuiau cu mine, preocupați de „reeducarea” mea, am făcut o încercare ca să-mi schimb locul de muncă. M-am dus la o fabrică de cherestea, care avea nevoie de un strungar calificat. Aflându-se acolo că urmam credința, mi s-a pus condiția că voi fi luat la lucru numai după ce voi da la ziar un articol, prin care să arăt că am renunțat la sectă. Acest lucru nu-l puteam face nici în ruptul capului. Atunci și drumul spre acea fabrică mi-a fost îngrădit. Am înțeles că trebuia să rămân la locul vechi și de acolo să nu mă urnesc până la vârsta de pensie. Am mai înțeles că toate împotrivirile și ispitele au fost îngăduite de Dumnezeu pentru încercarea credinței mele și a multor altora ce și-au pus nădejdea în Domnul nostru, Iisus Hristos. Și Domnul și Mântuitorul nostru ne-a lăsat următoarele cuvinte (Luca 12.8-9): „Eu vă spun: pe oricine Mă va mărturisi înaintea oamenilor, îl Va mărturisi și Fiul omului înaintea îngerilor lui Dumnezeu; dar cine se va lepăda de Mine înaintea oamenilor, va fi lepădat și el înaintea îngerilor lui Dumnezeu”. Cine va citi aceste rânduri, rog să nu-și facă impresia că încerc să mă laud și să mă prezint că am fost nu știu cine, ci că mă smeresc înaintea lui Dumnezeu și recunosc că împotrivirile și ispitele prin care am trecut sunt niște încercări prea mici în comparație cu prigoanele și suferințele primilor creștini. Istoria ne mărturisește că în primele trei veacuri ale erei noastre mulți creștini au fost martirizați pentru credința lor în Domnul Iisus Hristos. Ei sunt priviți ca eroi ai credinței și stoicismul lor este o frumoasă pildă de credință pentru noi, creștinii vremurilor de pe urmă.

Am ajuns timpuri de libertate și democrație. Dar ce s-a întâmplat cu creștinismul nostru? Cei mai mulți s-au pus pe goană după cele vremelnice, iar cele spirituale sunt uitate sau nebăgate în seamă. Creștinismul zilelor noastre este palid, ca să nu zicem mort în păcate. Nu puțini sunt și acei care mai ieri erau atei, iar peste noapte s-au declarat creștini, că așa este la modă. Cine știe, poate că pe această cale vor culege vreun folos material. Întro bate vântul, într-acolo se apleacă și ei. Foști activiști și antihriști se află azi printre noi. Ei se gudură, bat mătani în fața icoanelor, au pe buze numai miere, de parcă nicicând n-au ridicat biciul asupra credincioșilor, dimpreună cu împilatorii noștri, pe care i-au servit. Ferește-ne, Doamne de fățarnicie, ferește-ne, Doamne, de atei antihriști!

Documentar

Tablou cu comunele urbane și rurale din partea de Nord a Bucovinei, anexate de U.R.S.S. În rezultatul ultimatumului din 26-28 iunie 1940, alcătuit de Ministerul Afacerilor Interne român.

Din județul Cernăuți, care a făcut parte din ținutul Suceava, au fost cedate toate comunele urbane și rurale, adică un municipiu, 3 orașe nereședințe, precum și 1 comună suburbană și 61 comune rurale, compuse din 93 de sate, așa cum se arată mai jos:

Nr. crt	Denumirea comunelor și satelor componente
COMUNE URBANE	
1	CERNĂUȚI, municipiu împreună cu localitatea Liuzii Horecea (Mănăstirea Horecea)
2	Cosmeni, oraș reședință
3	Sadagura, oraș nereședință, împreună cu fosta comună suburbană Șerăuții de Jos
4	Zastavna
COMUNE RURALE	
1	Berhomet-pe-Prut, cu satele Berhomet-pe-Prut, Clocucica, Dăbăuți, Revăcăuți
2	Boian
3	Borăuți
4	Cadobești
5	Camena
6	Ceahor
7	Cernauca
8	Chisălău

9	Clivodin
10	Corovia
11	Cotul-Vânători, cu satele Bila, Bordei, Cotul-Vânători, Revna-pe-Prut
12	Crisceatec
13	Cuciuurul-Mare
14	Cuciuurul-Mic
15	Gavrilești, cu satele Clivești, Gavrilești
16	Horosăuți, cu satele Dobronăuți, Horosăuți
17	Iurcăuți, cu satele Boianceni, Iurcăuți, Verbăuți
18	Ivancăuți
19	Jucica-Nouă
20	Jucica-Veche
21	Lașchiuca, cu satele Lașchiuca, Vitileanca
22	Lențești
23	Lucavița, cu satele Cotul-Bainschi, Lucavița, Mamornița
24	Lujeni
25	Mahala, cu satele Buda, Cotu-Ostriței, Mahala
26	Mămăeștii-Noi
27	Mămăeștii-Vechi
28	Mihalcea
29	Mitcău, cu satele Mitcău, Vadul-Nistrului
30	Nepolocăuți, cu satele Nepolocăuți, Piedecăuți
31	Ocna, cu satele Ocna, Pohorlăuți
32	Onut, cu satele Onut, Pârâul-Negru
33	Orășeni
34	Ostrița, cu satele Ostrița, Țurenii

35	Osehlib
36	Plaiul-Cosminului
37	Prelipcea, cu satele Babin, Luca, Prelipcea
38	Prevoroch
39	Răpujineți, cu satele Culăuți, Răpujineți
40	Rarancea
41	Rohozna
42	Sămușeni, cu satele Mosoreni, Sămușeni
43	Seliște, cu satele Gogolina, Lehăcenii-Tăutului, Seliște
44	Slobozia-Rarancea, cu satele Revcăuți, Slobozia-Rarancea
45	Stăuceni, cu satele Malatineți, Stănceni
46	Suhoverca
47	Șerăuții-de-Sus
48	Șipeniț
49	Șișcăuți, cu satele Iujineț, Șișcăuți
50	Șubraneți
51	Tărășeni
52	Tăuteni, cu satele Dorosăuți, Tăuteni
53	Toporăuți
54	Valea-Cosminului
55	Valeva
56	Vasilău, cu satele Cincău, Vasilău
57	Văslăuți
58	Voloca-pe-Derelui
59	Vrânceni
60	Zadobreni
61	Zvineace

Din județul STOROJINEȚ, pendinte de Ținutul Suceava, au fost cedate toate comunele urbane și rurale, adică: un oraș reședință, 2 nereședință și 52 de comune rurale, compuse din 67 de sate, așa cum se specifică mai jos:

Nr. crt.	Denumirea comunelor
și satelor componente	
COMUNE URBANE	
1	Storjineț, oraș reședință
2	Vășcăuți-pe-Ceremuș, oraș nereședință, împreună cu localitățile Serafințe, Ceartoria
3	Vijnița, oraș nereședință, împreună cu localitatea Ciornuhuzi
COMUNE RURALE	
1	Adâncata
2	Bahna, cu satele Bahna, Catrineni, Cireșel
3	Bănila-pe-Ceremuș
4	Bănila-pe-Siret
5	Bărbești, cu satele Bărbești, Zeleneu
6	Berhomet-pe-Siret
7	Bobești
8	Broscăuții-Noi
9	Broscăuții-Vechi
10	Budenit
11	Carapciu-pe-Ceremuș Bordei, Cotul-Vânători, Revna-pe-Prut -
12	Ciornohuzi
13	Cireș
14	Ciudei, cu satele Ciudei, Crăsnioara-Nouă

15	Carapciu-pe-Siret
16	Comărești
17	Costești, cu satele Căbești, Costești
18	Corcești
19	Crasna-Ilschi
20	Ceasna-Putnei
21	Crăsnioara-Veche
22	Cupca
23	Davideni
24	Drăcineț, cu satele Drăcinești, Mălinești
25	Hlinița
26	Igești
27	Ispas
28	Iordănești
29	Jadova, cu satele Jadova, Jadova-Nouă
30	Lucavățul-de-Jos, (pe Siret)
31	Lucavățul-de-Sus, (pe Siret)
32	Măriniceni, cu satele Măriniceni, Pătrășeni
33	Mesteceni
34	Mihova, cu satele Mega, Mihova
35	Mihuceni, cu satele Dumbrava-Roșie, Mihuceni, Trestiana
36	Milie
37	Panca
38	Pătrăuții-de-Jos, (pe Siret)
39	Pătrăuții-de-Sus, (pe Siret)
40	Petriceni
41	Prisăcăreni
42	Răstoace, cu satele Răstoace, Zahariceni
43	Ropcea

44	Șipotele-Siretului
45	Slobozia-Băniliei
46	Slobozia-Comăreștilor
47	Stăneștii-de-Jos (pe Ceremuș), cu satele Călinești-pe-Ceremuș, Stăneștii-de-Jos (pe Ceremuș), Voloca-pe-Ceremuș
48	Stăneștii-de-Sus (pe Ceremuș)
49	Suceveni
50	Vilaucea
51	Vijnicioara, cu satele Revna-pe-Ceremuș, Vijnicioara
52	Zamostea

Din județul RĂDĂUȚI, pendinte de Ținutul Suceava, din numărul total de: un oraș reședință, un oraș nereședință, 2 comune suburbane și 49 de comune rurale, compuse din 86 sate, au fost cedate U.R.S.S. un număr de 18 comune rurale, compuse din 34 sate, așa cum se arată mai jos:

Nr. crt.	Denumirea comunelor și satelor componente
COMUNE RURALE	
1	Bahrinești
2	Câmpulung-pe-Ceremuș, cu satele Câmpulung-pe-Ceremuș, Sălășeni
3	Cerepcăuți
4	Dihteniț, cu satele Dihteniț, Greblena
5	Fântâna-Albă, fără satul Climăuți
6	Gura-Putilei
7	Iablonița, cu satele Coniatin, Iablonița, Plaiu, Semacova
8	Oprișeni, cu satele Oprișeni, Slobozia-Berlinților, Stârcea
9	Plosca
10	Putila

11	Sârghieni, cu satele Foschi, Sârghieni
12	Seletin, fără satele Măgura, Ulma
13	Stăneștii-de-Jos, cu satele Poeni, Stăneștii-de-Jos, Stăneștii-de-Sus
14	Șipotele-Sucevei, cu satele Ialovici-oara-de-Sus, Șipotele-Sucevei
15	Tereblecea, cu satele Prisaca, Tereblecea
16	Tereblecea-Nouă
17	Torăceni, cu satele Chiselițeni, Torăceni
18	Volcineț, cu satele Volcineț, Volcineții-Noi Precum și satele Gărbăuți și Sinăuții-de-Sus, de la comuna Sinăuții-de-Jos

Din județul DORHOI, pendinte de Ținutul SUCEAVA, au fost ocupate de U.R.S.S., un oraș nereședință și 7 comune rurale compuse din 26 sate, așa cum se arată mai jos:

Nr. crt.	Denumirea comunelor și satelor componente
COMUNELE URBANE	
1	Herța, oraș nereședință, împreună cu cartierele Herța Târg, Hodorojeni, Mahala, Movila, Slobozia, Ținteni De la orașul nereședință Mihăileni, numai cartierul Sinăuți
COMUNE RURALE	
1	Buda, cu satele Buda-Mare, Buda-Mică, Mogoșești, Pasat
2	Godinești, cu satele Godinești, Lucovița, Slobozia
3	Horbova, cu satele Bănceni, Cotu-Boian, Horbova, Mamornița, Sinihău
4	Hreățca, cu satele Becești, Hreățca, Fundoiaia, Ștreanga, Văleni
5	Lunca, cu satele Lunca, Molnița, Pilipăuți
6	Târnauca, cu satele Probotești, Târnauca
7	Tureatca, cu satele Culiceni, Nimoreni, Puieni, Tureatca

ASRI, fond Documentar, dosar 6030, f. 153-154, 172, 176.

Memoriul unui grup de fruntași bucovineni, adresat regelui Carol al II-lea, în legătură cu ocupația sovietică a nordului Bucovinei

8 iulie 1940

SIRE,

Un nouz greu s-a abătut asupra Bucovinei, acoperind-o din nou într-un zăbranic de jale. O parte din teritoriul ei a fost curând ocupată de trupele Uniunii Sovietice rusești. Nota ultimativă din 27 iunie face mențiune la partea de Nord a Bucovinei, sub care înțelegeam cu toții numai teritoriul dintre Prut și Nistru, locuit în majoritate de ucraineni. Dar mâhnire adâncă ne-a cuprins sufletele, văzând că trupele sovietice, trecând Prutul, au cuprins valea Ceremușului și a Siretului, precum și o parte din valea Sucevei. În cordonul lor de demarcație, pe lângă orașele Cernăuți și Storojineț, sunt cuprinse și un număr de 40 de sate, pe care însăși statistica austriacă din 1910 le arăta cu o populație curat românească. Ba mai mult chiar, linia de demarcație sovietică cuprinde și o parte din județul Dorohoi, cu numeroase sate românești care n-au făcut niciodată parte din Bucovina. Orașele și satele acestea n-au fost niciodată legate cu Uniunea Sovietică, nici prin comunitate a sorții istorice și nici prin comunitatea de limbă și compoziție națională. Ocuparea militărească arată că tragerea liniei de demarcație n-a fost determinată nici de criteriul etnic, care să justifice întrucâtva o asemenea măsură grăbită. Puși pe neașteptate în fața acestei tragice situațiuni, vedem cu durere cum se repetă față de Bucovina jocul diplomatic din 1775 și cum un teritoriu românesc cu o veche Mitropolie ortodoxă, cu universitate românească și cu alte așezăminte de educație și asistență, este ocupat de trupe străine cu scopul mărturisit de a servi drept obiecte de compensație și despăgubire pentru pretinse pierderi în altă parte. Bucovina n-a avut niciodată legături politice cu Ucraina sau cu Imperiul rusesc. Până în 1918, ea a constituit o provincie de coroană austriacă, asupra căreia Austria a renunțat formal în favoarea României prin art. 59 din Tratatul de pace de la Paris.

Populațiunea Bucovinei, fără deosebire de limbă, s-a unit apoi, din propriul său îndemn și nesilită de nimeni, cu țara-mamă, România, din corpul căreia fusese ruptă la 1775. Actul Unirii a fost votat de congresul general de la Cernăuți, din care făceau parte și reprezentanții populațiilor minoritare, printre care se găseau și germanii din Bucovina.

Faptele acestea incontestabile ne întăresc în credința că prin ocuparea părții de Nord a Bucovinei, cu satele și orașele românești menționate mai sus, s-a săvârșit un act de evidentă nedreptate contra noastră, act care jignește adânc imprescriptibilele noastre drepturi etnice și istorice asupra acestui teritoriu.

SIRE,

Pentru toate aceste considerații, noi, reprezentanții românilor bucovineni, talmăcind în aceste zile de zbcium simțămintele populațiunii întregi, am cerut îngăduința de a ne prezenta în fața Majestății Voastre, pentru a protesta împotriva actului de nedreptate și silnicie ce s-a săvârșit față de Bucovina și a ruga, cu adâncă supunere și ascultare, pe Majestatea Voastră să ia sub Înalta Sa protecție țara Bucovinei. O facem aceasta cu toată încrederea, fiindcă știm că în Consiliul de coroană Majestatea Voastră s-a rostit contra măsurii de evacuare, iar sfetnicii Majestății Voastre au consimțit numai cu strângere de inimă la această măsură, pentru a nu aprinde făclia războiului și în această parte a Europei, făclie care ar fi putut să amenințe și să primejduiască însăși ființa noastră ca stat și ca națiune.

De aceea, în vremurile acestea de grea cumpănă și neîndurată încercare pentru întreg neamul românesc, noi, bucovinenii, încorporându-ne cu toții în Partidul Națiunii, declarăm solemn că înțelegem să facem zid de oțel în jurul Majestății Voastre și să înconjurăm Tronul și Dinastia cu încercata noastră credință și loialitate, fiind gata la orice jertfă pentru apărarea țării și a libertății ei. Pierzând bunurile materiale, ne-au rămas întregi virtuțile sufletești pe care le închinăm respectuos Majestății Voastre, Augustul nostru Protector și Purtător de grijă, cu umila rugăciune de a dispune de ele pentru apărarea țării și strălucirea Coroanei Regale.

Să trăiți, Sire,

Să trăiască Marele Voievod Mihai,

Să ne ajute Dumnezeu să vedem întregite hotarele Bucovinei,

(ss) Ion I. Nistor; (ss) [Teofil] SAUCIUC-SĂVEANU; (ss)

M[aximilan] HACMAN, (ss) Ion ȘONERIU.

Martirii de la Lunca

*Petru GRIOR,
director-adjunct al Arhivelor Statului din Cernăuți, președintele
Societății regionale a victimelor staliniste „Golgota”*

În noaptea de 27 spre 28 ianuarie 1941, peste 150 de locuitori ai satelor Mahala, Buda și Ostrița (Coteni) din fostul județ Cernăuți, dornici să scape de odiosul regim stalinist, au hotărât să treacă clandestin în România. Trădați de unul Marieș, originar din Jucica și înșurat în Ostrița, granița a reușit s-o treacă doar Ion Lizei. Unii s-au salvat prin fugă, întorcându-se acasă, însă cei mai mulți au fost prinși și împușcați. Peste zece zile, în noaptea de 6 spre 7 februarie, spre frontieră s-a îndreptat al doilea grup de români din localitățile indicate, la care s-au adăugat bărbați și femei din Horecea Mănăstirii și Horecea Urbană. Grupul era format din circa 400 persoane și, pe ger cumplit și pe viscol, a pornit în direcția Herței, fiecare sperând că, trecând granița, va scăpa de dezmățul dezlănțuit de ocupația sovietică. Fiind iarăși trădați, în zona satului herțean Lunca, pe malul drept al Prutului, cei care visau să se salveze din „raiul” bolșevic erau așteptați pe poziții de tragere de către grănicerii sovietici. Au țcănit mitralierele și zăpada puhavă a fost stropită din belșug cu sângele celor care au băut până la fund paharul suferințelor. Doar 30-40 de persoane au reușit să treacă granița în direcția Dorohoiului. Ceilalți membri ai grupului au fost secerăți de gloanțe sau prinși și făcuți captivi. Ca să se salveze, unii au încercat să-și continue drumul spre graniță pe albia înghețată a Prutului. Gheața, însă, s-a spart și apa i-a înghițit pentru totdeauna...

Cei căzuți la Lunca au fost aruncați în gropi comune, împreună cu acei ce mai aveau suflare și erau uciși cu lopețile. Peste câteva luni, la reîntoarcerea românilor în partea de nord a Bucovinei, în zona masacrului a fost găsită o singură groapă. Din cauza ploilor abundente și a revărsării Prutului, terenul s-a înnămolit și celelalte două gropi comune n-au mai putut fi descoperite.

Așa au rămas să-și doarmă somnul de veci în Valea Prutului, acolo unde se zămislesc legende, unde plâng izvoarele și se întâlnesc anotimpurile, unde se adună dorurile și se eternizează clipele, zeci și zeci de oameni nevinovați. Din acea groapă comună au fost scoase cadavrele a 107 tineri, fiind reînhumati creștinește în cimitirul satului Mahala.

Dar ce s-a întâmplat cu cei care au nimerit în ghearele călăilor staliniști? Aceștia au fost aruncați după zăbrelile închisorii din Cernăuți, unde, zi și noapte, timp de două luni, au fost scoși la interogatorii și supuși diverselor metode de tortură. În zilele de 28-31 martie, Curtea marțială a Armatei a 12-a a Districtului militar special Kiev, în ședința de judecată ținută chiar în închisoarea din Cernăuți, a pronunțat cea mai aspră sentință participanților la evenimentele de la Lunca din lunile ianuarie-februarie același an. 12 persoane au fost condamnate la moarte, alte 38 la câte 10 ani de închisoare grea. Unii au primit pedepse mai mici, dar și pe aceștia îi așteptau chinurile și suferințele în lagărele sovietice.

Condamnați la moarte

1. Boiciuc Ion	7. Medvidi Grigore
2. Bujeniță Florea	8. Moraru Vasile
3. Cudla Ion	9. Morărean Vasile
4. Eremie Toader	10. Tihon Vasile
5. Guraliuc Ștefan	11. Todorean Ion
6. Guzma Petru	12. Voronca Ilie

Condamnați la câte 10 ani de pușcărie

1. Antonovici Dumitru	9. Goghincean Radu
2. Bezerdean Gheorghe	10. Gorda Vasile
3. Chelbea Nicolae	11. Gorenciuc Ilie
4. Chificeac Nicolae	12. Gorenciuc Nestor
5. Crăiuță Gheorghe	13. Gostiuc Constantin
6. Doroș Iacob	14. Gudima Toader
7. Găină Ion	15. Horoșinski Gheorghe
8. Gnatiuc Ștefan	16. Horoșinski Mihai

17. Ioneț Domnica	28. Petriuc Toader
18. Ioneț Elena	29. Polișciuc Nicolae
19. Ioneț Zaharia	30. Podeț Constantin
20. Mamolea Dumitru	31. Popovici Vasile
21. Mamolea Ion	32. Rață Iacob
22. Morărean Ilie	33. Salahor Maria
23. Paulovici Nicolae	34. Sanduleac Ion
24. Petriuc Florea	35. Serefincean Ștefan
25. Petriuc Dumitru	36. Strateiciuc Gheorghe
26. Petriuc Ieremia	37. Tcaciuc Ilie
27. Petriuc Ilie	38. Zaharciuc Dumitru

Martirii de la Lunca au fost calificați de către organele sovietice de represalii ca „trădători ai patriei socialiste” și ca „membri ai organizațiilor contrarevoluționare”, care „au încercat să violeze frontiera”. Decizia judecătorească a fost pronunțată în baza faptului că la 8 martie 1941 Prezidiul Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice a adoptat un decret, în conformitate cu care toți locuitorii care până la data de 28 iunie 1940 s-au aflat pe teritoriul nordului Bucovinei au fost declarați cetățeni sovietici.

Tabel cu persoane din satul Bahreinești, fostul județ RĂDĂUȚI, decedate în timpul exilului în Kazahstanul de Nord

1. Andruhovici Mihai	14. Chijevschi Veronica
2. Andruhovici Ștefan	15. Chijevschi Gheorghe
3. Broască Constantin	16. Chijevschi Catrina
4. Broască Ștefania	17. Chijevschi Domnica
5. Broască Ion	18. Chijevschi Maria
6. Broască David	19. Chijevschi Constantin
7. Broască Alexa	20. Chijevschi Ecaterina
8. Broască Oltița	21. Chijevschi Ștefania
9. Broască Mihai	22. Chijevschi Eusebiu
10. Broască Catrina	23. Chijevschi Maria
11. Broască Gheorghe	24. Cibotaru Maria
12. Broască Catrina	21. Cibotaru Domnica
13. Chijevschi Vasile	26. Cibotaru Ileana

27. Condiriuc Ana	52. Ivaniuc Vasile
28. Condiriuc Nicolae	53. Ivaniuc Domnica
29. Condiriuc Ștefania	54. Lazarescu Nicolae
30. Condiriuc Ion	55. Lazarescu Ion
31. Grigoraș Profir	56. Lupaștean Gheorghe
32. Grigoraș Iulita	57. Patraș Grigore
33. Ionuță Saveta	58. Patraș Eudochia
34. Ionuță Veronica	59. Patraș Maria
35. Ionuță Gheorghe	60. Patraș Petru
36. Ionuță Catrina	61. Patraș Ileana
37. Ionuță Nicolae	62. Patraș Iulita
38. Ionuță Dochița	63. Patraș Ștefan
39. Ionuță Domnica	64. Patraș Victor
40. Ionuță Toader	65. Patraș Gavril
41. Ionuță Ana	66. Patraș Olga
42. Ionuță Dumitru	67. Patraș Alexa
43. Ionuță Veronica	68. Tofan Ilie
44. Ionuță Gheorghe	69. Tofan Veronica
45. Ionuță Marina	70. Topală Constantin
46. Isopescu Constantin	71. Topală Catrina
47. Isopescu Marina	72. Topală Saveta
48. Isopescu Eudochia	73. Topală Ana
49. Isopescu Vasile	74. Turanschi Toader
50. Isopescu Veronica	75. Turanschi Catrina
51. Isopescu Mihai	76. Turanschi Maria

Tabel cu persoane din același sat decedate în lagărele de
muncă din Karelia

1. Buhnea Ion	7. Ionuță Nicolae
2. Buhnea Nicolae	8. Isopescu Ion
3. Cibotaru Ion	9. Lazarescu Nicolae
4. Cudelcu Pancratie	10. Miculescu Zaharia
5. Gorobeț Onufrie	11. Patraș Ilie A.
6. Ionuță Toader	12. Patraș Gheorghe

13.Patraș Ilie N.

14.Păun Dumitru

15.Tofan Nicolae

16.Topală Filip

17.Vacariuc Gheorghe

În iunie 1941 și în august 1944, din Bahrinești, ca să fie duse la pierzare, au fost scoase 177 de persoane de toate vârstele, dintre care 93 au rămas să zacă în pământ străin, în Kazahstanul de Nord și pe țărmul lacului Onega, fără rânduială creștinească, după ce au avut de îndurat suferințe neomeneste.

*Date prezentate de scriitorul Mihai PREPELIȚĂ,
originar din Bahrinești*

Listă cu persoane deportate în 1941 din satul
MOGOȘEȘTI, fostul județ Dorohoi

Numele și prenumele	Gradul de rudenie	Anul nașterii
1.Acostăchioaie Gheorghe	cap de familie	1892
2.Acostăchioaie Profira	soție	1897
3.Apachiță Ilie	cap de familie	1897
4.Apachiță Dumitru	fiu vitreg	1913
5.Bândiu Adam	cap de familie	1890
6.Bândiu Anica	soție	1905
7.Bândiu Ion	cap de familie	1878
8.Bândiu Catinca	soție	1886
9.Bândiu Gheorghe	fiu	1911
10.Bândiu Maria	noră	1921
11.Bândiu Melania	mamă	1880
12.Bândiu Gheorghe	fiu	1921
13.Bândiu Paraschiva	noră	1920
14.Damian Gheorghe	bătrân	1861
15.Gustav Ludvig	bătrân	1871
16.Ignat Gheorghe	cap de familie	1892
17.Ignat Anica	soție	1902
18.Ignat Dorica	fiică	1924
19.Ignat Georgeta	fiică	1932
20.Ignat Nicolae	cap de familie	1896
21.Ignat Profira	soție	1894

22.Ignat Teodora	fiică	1925
23.Ivan Vasile	cap de familie	1904
24.Mihai Dumitru	cap de familie	1896
25.Mihoreanu Nicolae	cap de familie	1898
26.Mihoreanu Maria	fiică	1928
27.Mihoreanu Gheorghe	fiu	1930
28.Olaru Gheorghe	cap de familie	1908
29.Olaru Profira	soție	1913
30.Olaru Maria	fiică	1939
31.Onofrei Minodora	mamă	1896
32.Onofrei Ion	fiu	1927
33.Onofrei Minodora	fiică	1932
34.Râșcu Mandița	mamă	1893
35.Râșcu Profira	fiică	1924
36.Râșcu Valeria	fiică	1928
37.Râșcu Maria	fiică	1931
38.Râșcu Anica	fiică	1934
39.Râșculeac Constantin	flăcău	1910
40.Râșculeac Gheorghe	cap de familie	1912
41.Șodrângă Dumitru	copil	1936
42.Șodrângă Constantin	frate	1938

Lista a fost alcătuită de către Societatea victimelor staliniste din regiunea Cernăuți „Golgota”.

STATISTICĂ ISTORICĂ

Învățătorii de la școlile primare oficiale din Bucovina în anul 1900

Constantin UNGUREANU

La sfârșitul sec. al XIX-lea, începutul sec. al XX-lea, s-au publicat la Cernăuți mai multe informații și date statistice despre sistemul de învățământ din Bucovina. Consiliul Școlar al Țării (al provinciei Bucovina) a publicat anual, până în ajunul primului război mondial, cele mai detaliate informații despre toate școlile primare din Bucovina.

Aceste anuare conțineau date despre numărul de copii și elevi din fiecare școală; confesiunea și limba maternă a tuturor copiilor de vârstă școlară și a elevilor; informații despre fiecare școală (când a fost înființată, numărul de clase, limba de instruire); era prezentată lista învățătorilor din fiecare școală.

În volumul XXIX al revistei pedagogice Bukowiner Pädagogische Blätter, apărut în anul 1901, a fost publicată lista completă a tuturor învățătorilor titulari de la școlile primare oficiale din Bucovina, situația fiind valabilă pentru data de 31 decembrie 1900. În această listă erau cuprinși 455 de învățători titulari de la toate școlile din provincie, cu excepția școlilor din municipiul Cernăuți. Această statistică conținea informații despre numele și prenumele tuturor învățătorilor, categoria învățătorilor (superiori sau învățători simpli) și localitatea unde ei se aflau în serviciu la data de 31 decembrie 1900.

Învățătorii superiori, în majoritatea cazurilor, erau și directori de școală, ei având mai mulți ani de activitate în învățământ și experiență școlară. Din cei 455 de învățători titulari, 177 erau învățători superiori, iar 278 - învățători simpli. De remarcat că marea majoritate a învățătorilor de la școlile primare din Bucovina erau bărbați. Din 177 de învățători superiori, doar cinci erau de sex feminin, dar și acestea activau la școlile germane sau mixte din localitățile urbane (câte una la școlile din Coțmani, Sadagura, Siret, Storojineț și Suceava). Astfel, în școlile primare de la sate nu activa în anul 1900 nici o învățătoare superioară.

Numărul învățătoarelor fără categorie era mult mai mare, dar totuși mult mai mic decât al învățătorilor. În 1900, în școlile primare oficiale activau în total 56 de învățătoare titulare, inclusiv 31 în localitățile urbane (câte cinci la Rădăuți și Suceava, câte trei la Câmpulung și Sadagura, câte două la Cotmani, Gura Humorului, Siret, Storojineț, Vatra Dornei, Vașcăuți și Vijnița, o învățătoare la Boian) și 25 în școlile de la sate. Astfel, din totalul de 454 de învățători titulari, aflați în serviciu la școlile primare oficiale din Bucovina la începutul sec. al XX-lea, cu excepția școlilor din orașul Cernăuți, doar 61 de cadre didactice sau cca. 13,4 % din total erau de sex feminin. Totodată, majoritatea învățătoarelor lucrau la școlile din localitățile urbane și erau de etnie germană, poloneză sau evreiască.

Învățătoare de etnie română și ucraineană erau atunci în Bucovina încă foarte puține, fiindcă școlarizarea copiilor de etnie română și ucraineană s-a îmbunătățit substanțial abia în anii '80-90 ai sec. al XIX-lea. O altă cauză era, că Școala Normală din Cernăuți, care pregătea specialiști pentru școlile primare din Bucovina, era doar cu limba de instruire germană și inițial foarte puține eleve române și ucrainene frecventau această instituție. Odată cu dezvoltarea sistemului de învățământ și creșterea rapidă a numărului de școli și de clase, s-a mărit și ponderea învățătoarelor încadrate în serviciu în școlile primare din Bucovina.

Numele și prenumele învățătorilor, publicate în 1901 în revista Bukowiner Pädagogische Blätter, erau prezentate conform ortografiei oficiale de atunci.

Astfel, în majoritatea cazurilor, chiar și pentru învățătorii români sau ucraineni, prenumele Ion sau Ivan era indicat Johann, Vasile - Basil, Ilie - Elias, George sau Gheorghe - Georg, Petru - Peter, Alexandru - Alexander, Andrei - Andreas, Mihai - Michael, Dumitru - Demeter etc. De asemenea, în multe cazuri, numele de familie ale învățătorilor români era indicat potrivit ortografiei oficiale, adică, de exemplu, Popovici era scris Popowicz, Țurcan - respectiv Zurkan, Vasilovici - Wassilowicz, Pașcan - Paschkan, Simionovici - Simionowicz, Slușanschi - Sluszanski, Mitrofanovici - respectiv Mitrofanowicz ș.a.m.d. De aceea, în prezentul articol, pentru învățătorii care este evident că erau de origine română, am indicat numele și prenumele conform ortografiei române.

Totuși, atunci erau în Bucovina multe sate cu populație mixtă, de asemenea multe școli mixte, de aceasta nu se poate preciza exact naționalitatea fiecărui învățător. Astfel, în multe școli rutene din nordul Bucovinei activau învățători care aveau nume de familie de origine română (de exemplu Paunel la Valeva, Danczul la Voloca pe Ceremuș și Stănești de Jos pe Ceremuș, Zurkanowicz la Carapciu pe Ceremuș și Slobozia Banilei, Butzura la Stăuceni, Baloscheskul la Camena și Dihtineț, Zotta la Dracineț, Padura la Boianciuc, Albota la Toutri și Luca etc.), dar care erau de naționalitate ucraineană sau români asimilați.

Totodată, în multe școli românești activau învățători care aveau nume de familie de origine ucraineană (de pildă Lewczuk la Marginea, Popowiczuk la Boian-Hlinița, Kozarkiewicz la Pârteștii de Jos, Kozmiuk la Uidești, Zawatzki la Budeniț, Hluszko la Ostlița, Nahajczuk la Gura Sadovei, Czechowski la Pârteștii de Sus, Nahajczuk la Dorna-Argestru, Hapenczuk la Mahala, Hreniuk la Horodnicul de Sus ș.a.).

În continuare prezentăm, în ordine alfabetică, lista completă a învățătorilor superiori (tabelul nr. 1) și a învățătorilor fără categorie (tabelul nr. 2), care activau în școlile primare oficiale din Bucovina la sfârșitul anului 1900.

Tabelul nr. 1. Listele învățătorilor superiori de la școlile oficiale din Bucovina după situația de la 31 decembrie 1900

Nr. crt.	Numele de familie și prenumele	locul de serviciu
1	Abadzer Ioan	Ilișești
2	Albota Demeter	Toutri
3	Alpreutesei Alexandru	Brașca
4	Andriewicz Vasile	Vasileu
5	Andriuk Philipp	Șișcăuți
6	Andruhovici Ioan	Satul Mare
7	Aurite Gregore	Molodia
8	Avraam Vasile	Corovia
9	Balade Vasile	Bosancea
10	Balintescu Vasile	Bainel
11	Baloscheshkul Elias	Camena
12	Barbier de Alexandru	Căbești
13	Barbier Ioan	Costești
14	Bazanski Johann	Ocna
15	Bocancea Nichifor	Straja
16	Braha George	Ciudei
17	Brailean George	Bilca
18	Brateanu George	Bucșoaia
19	Breschuk Simeon	Cuciuul Mare
20	Bretz Philipp	Satul Mare
21	Buczowski Johann	Stănești de Sus pe Ceremuș
22	Burciu George	Botoșana
23	Butzura Elias	Stăuceni
24	Caba Dimitrie	Dragoiești

25	Chodakowski Johann	Gura Humorului
26	Cicaliac Alexius	Zăhărești
27	Cojocar Nicolae	Poieni
28	Constantinovici Alexandru	Vatra Moldoviței
29	Czachowski Vasile	Cincău
30	Czechowski Leon	Pârteștii de Sus
31	Danczul Parthenius	Voloca pe Ceremuș
32	Danilevici Dionis	Pojorâta
33	Decker Wilhelm	Iacobeni
34	Donisa Nicolae	Stupca
35	Ehrlich Rebecca	Storojineț
36	Ernst Franz	Huta Veche
37	Galer Constantin	Sf. Onufrie
38	Grabowski Josef	Cacica
39	Gregorowicz Mathias	Suhoverha
40	Grigorovici Ioan	Igești
41	Grigorowicz Wladimir	Clivodin
42	Guga Teodor	Horodnicul de Sus
43	Hlușco Nicolae	Ostrița
44	Hnidej Timotheus	Milișeuți
45	Hustyn Josef	Fürstenthal
46	Jaroszynski Johann	Rarancea
47	Jurkiewicz Antonia	Suceava
48	Ianovici George	Voloca
49	Ieșan Alexandru	Câmpulung
50	Illi Adam	Ilișești
51	Isopescul Efroim	Vicovul de Jos
52	Isopescul Emilian	Frătăuții Vechi
53	Issakiewicz Christofor	Rădăuți

54	Iwanicki Emil	Cernauca
55	Iwanicki Nikolai	Jucica Nouă
56	Iwasiuk Victor	Laschiuca
57	Kadeszczuk Georg	Dobronăuți
58	Kahan Dora	Sadagura
59	Kaziewicz Orest	Corcești
60	Keywan Demeter	Vilaucea
61	Kilyen Franz	Istensegits
62	Kirilowicz Georg	Șubranet
63	Kocza Vasile	Rus Moldovița
64	Köhler Eduard Rudolf	Eisenau
65	Köhler Gustav Adolf	Tereblecea germană
66	Kolesniuk Peter	Mănăstirea Humor
67	Konstantinowicz Emil	Mihalcea
68	Kopaczuk Georg	Volcineț
69	Kozak Theophil	Jadova
70	Kozarkiewicz Alexander	Pârteștii de Jos
71	Kozmiuk Elias	Uidești
72	Krylaty Johann	Mihova
73	Kuczynski Cari	Suceava
74	Kupczanko Alexander	Stănești de Sus pe Ceremuș
75	Kuszniriuk Nikolai	Berbești
76	Lakusta Elias	Bălcăuți
77	Lewczuk Teodor	Marginea
78	Lupulenko Georg	Zeleneu
79	Magior Samuel	Frătăuții Noi
80	Maier Elias	Vijnița
81	Malek Elias	Verenceanca

82	Marianczuk Demeter	Ivancăuți
83	Medvig Simeon	Valea Seacă
84	Mihalescul Vasile	Horodnicul de Jos
85	Mielnik Daniel	Solonețul Nou
86	Mileșnița Gabriel	Tișăuți
87	Mitrofanovici Dionis	Cupca
88	Moldovan Alexandru	Davideni
89	Moldovan Ioan	Vicovul de Sus
90	Nanassy Ștefan	Berhomet pe Siret
91	Nedelko Ștefan	Toporăuți
92	Nemeș Eugen	Crainicești
93	Nicoară George	Pătrăuți pe Suceava
94	Niedzielski Eugen	Repujineț
95	Nikorowicz Gregor	Coțmani
96	Nosiewicz Albin	Cerepcăuți
97	Olinik Georg	Berhomet pe Prut
98	Omelski Hippolit	Storoneț Putila
99	Orza Vasile	Lujeni
100	Ostapowicz Isidor	Rohozna
101	Ostaszek Andreas	Seletin
102	Padure Leontie	Siret
103	Patapiewicz Dionys	Pohorlăuți
104	Paunel Demeter	Valeva
105	Pauș Constantin	Pârteștii de Sus
106	Petraczek Albin	Samușin
107	Pihuliak Darius	Jucica Veche
108	Piotrowski Georg	Solca
109	Ponicz Michael	Hlinița
110	Popescul Mihail	Iordănești

111	Popovici George	Dorna Candreni
112	Popovici Ioan	Storojineț
113	Popowicz Onisim	Orășeni
114	Popowiczuk Vasile	Boian-Hlînița
115	Prelipcean Pancratiu	Scheia
116	Prokopowicz Elias	Mămăieștii Vechi
117	Racoci Alexandru	Câmpulung
118	Radomski Vasile	Cuciurul Mic
119	Radyk Vasile	Doroșăuți
120	Reneaux Luitgarde	Siret
121	Reus de Nicolae	Sf. Ilie
122	Rohatinowicz Georg	Bobești
123	Rongusz Michael	Hliboca
124	Rusu Alexius	Bălăceana
125	Sahlean Mathias	Arbora
126	Sawicki Johann	Mămăieștii Noi
127	Sawicki Nikolai	Panca
128	Scalat Dimitrie	Mahala
129	Scherbanowski Georg	Lucavița
130	Schorsch Carl	Coțmani
131	Schweitzer Ferdinand	Sadagura
132	Scraba Ioan	Comarești
133	Seniuk Anton	Îspas
134	Seniuk Johann	Vaslăuți
135	Serfas Iacob Petru	Pojorâta
136	Simionowicz Ștefan	Cuciurul Mare
137	Slușanschi Vasile	Ceahor
138	Smokot Georg	Șerbăuți
139	Solonar Vasile	Tereblecea românească

140	Sorocean Ioan	Broscăuții Vechi
141	Sorocean Ștefan	Crasna
142	Spenuț Nikolai	Cadobești
143	Stefiuc Vasile	Banila Rusească
144	Stratyczuk Adolfine	Coțmani
145	Struț Emilian	Cotul Ostriței
146	Szabo Anton	Hadikfalva
147	Szerbanowicz Sebastian	Chisălău
148	Szerbanowski Constantin	Lucavăț
149	Szylecki Alexander	Poiana Micului
150	Szylecki Kaspar	Lichtenberg
151	Șuhan Alexandru	Boian Lehceni
152	Tarnowiecki Emil von	Lencăuți
153	Terlecki Johann	Nepolocăuți
154	Timkowicz Peter	Vășcăuți pe Ceremuș
155	Tinz Gustav	Karlsberg
156	Tkaczyk Stanislaus	Clit
157	Tomorug Emanuel	Brodoc
158	Towstiuț Gabriel	Șerăuți de Sus
159	Turkiewicz Gregor	Vijnița
160	Țeran Alexandru	Stroiiești
161	Țurcan Vasile	Rădăuți
162	Varda Andreas	JoselTalva
163	Vasilovici Cornel	Oprîșeni
164	Vasilovici Emilian	Mitocul Dragomirnei
165	Vasilovici Teodor	Vama
166	Vlad Dorimedont	Putna
167	Welehorski Johann	Milie
168	Wlad Emilian	Malatineț

169	Wojnowski Peter	Iurcăuți
170	Worotniak Georg	Moldava
171	Zavațchi Leon	Budeniț
172	Zazonti Atanasill	Ropcea
173	Zosel Adolf	Șipeniț
174	Zotta de Mihail	Dracineț
175	Zuhajewicz Andreas	Zastavna
176	Zurkanowicz Constantin	Carapciu pe Ceremuș
177	Zybaczynki Emilian	Horosăuți

Tabelul nr. 2. Listele învățătorilor de la școlile oficiale din Bucovina după situația de la 31 decembrie 1900

Nr. crt.	Numele de familie și prenumele	locul de serviciu
1	Albota Cassian	Luca
2	Antonowicz Emilian	Siret
3	Arejczuk Vasile	Șipeniț
4	Assmann Ludwig	Louisenthal
5	Axentowicz Albin	Mamornița
6	Awakowicz Maria	Vijnița
7	Baczynski Ladislaus	Cuciuurul Mare
8	Baloscheskul Sebastian	Dihtineț
9	Banatiuk Theodor	Suhoverha
10	Baranowska Eugenia	Vatra Dornei
11	Barbier de Ioan	Sucevița
12	Bayer Victor	Stănești de Jos
13	Bekul Hilarion	Cuciuurul Mare
14	Beleca Gabriel	Iacobeni

15	Bendak Nikolai	Șipot privat
16	Berezowski Theodor	Coțmani
17	Berhang Johann	Suceava
18	Berhang Mathilde	Ițcanii Vechi
19	Beuca Ioan	Ilișești
20	Beuca Vasile	Novoselița
21	Bilobram Anton	Augustendorf
22	Böhmer Julius	Sadagura
23	Böhmer Leo	Siret
24	Bojczuk Elias	Toutri
25	Bojnicky Nikolai	Ciomohuz
26	Bokaczuk Johann	Zastavna
27	Bordianczuk Nikolai	Babin
28	Borowicz Lukas	Coțmani
29	Botezat Barbara	Suceava
30	Botezat Eugen	Suceava
31	Botezat Nicolae	Rus Mănăstioara
32	Braescul Alexandru	Boian
33	Braha Johann	Mega
34	Brailean Melania	Bilca
35	Brailean Theresia	Rădăuți
36	Brateanu Maria	Bucșoia
37	Bretz Wilhelm	Iacobeni
38	Brichze Caroline	Rădăuți
39	Bucevschi Samuel	Păltinoasa
40	Buliga Lucas	Calafindești

41	Bumbu Mihail	Lucacești
42	Caba George	Negrileasa
43	Cârdei Iustin	Vicovul de Sus
44	Cârstean Chireac	Straja
45	Cârstean Vasile	Bilca
46	Cholodniuk Franz	Prelipcea
47	Chrabko Elias	Ispas
48	Chrzastowska Marie	Jucica Nouă
49	Clipa Vasile	Măzănăești
50	Colibaba Ioan	Frătăuții Vechi
51	Columbus Leopold	Ițcani-Gară
52	Comoroșan Titus	Boian
53	Coributu Eugenia	Putna
54	Cudla Dimitrie	Cotul Ostritei
55	Cyganiuk Johann	Borăuți
56	Cyganiuk Ștefan	Mitcău
57	Czernecki Theodor	Clivești
58	Czernykowski Victor	Davideni Zrub
59	Danczul Michael	Stebni
60	Danczul Xenophon	Stănești de Jos pe Ceremuș
61	Danilescu Silvestru	Davideni
62	Danilevici Ioan	Bilca
63	Decker Amalie	Iacobeni
64	Decker Elisabeth	Ilișești
65	Diaconovici Eufrosina	Câmpulung
66	Diaconovici George	Câmpulung

67	Dolinski Isidor	Vatra Dornei
68	Drozdowska Josetine	Gura Humorului
69	Dudka Alexander	Hliboca
70	Dulgir Constantin	Șipot
71	Dunic Alexandru	Băhrinești
72	Ehrens Epoch Caroline	Vașcăuți pe Ceremuș
73	Elsholz Ottilo	Plosca
74	Ernst Franz	Huta Veche
75	Eustafiewicz Dionys	Stârcea
76	Fedorciuc Ioan	Sucevița
77	Flociuc Lazar	Voroneț
78	Franciuc Ștefan	Pârâuți
79	Gadza Michael	Usti Putila
80	Gafenco George	Ciudei
81	Gaube Emilie	Solca
82	Gehl Bertha	Vama
83	Gellert Marie	Sadagura
84	Georgiesi Gregore	Frătăuții Vechi
85	Gherman Onuflie	Voitineli
86	Ghiorghiu George	Slătioara
87	Gibisz Hedwig	Siret
88	Gorce Petru	Frătăuții Vechi
89	Gordyczuk Georg	Verenceanca
90	Gramatowicz Georg	Iurcăuți
91	Gribovski Ștefan	Pătrăuți de Jos
92	Grigorczuk Josef	Ciartorâia

93	Grigorean George	Iaslovăț
94	Grigoriczuk Johann	Răstoace
95	Grigorovici Constantin	Vatra Dornei
96	Grigorovici Ecaterina	Iordănești
97	Grigorovici Maria	Vatra Domei
98	Gross Friederike	Boian
99	Halus Dimitrie	Dimca
100	Hapenciuc Antonom	Mahala
101	Hawryszczuk Nikolai	Sadagura
102	Heiler Karl	Ilișești
103	Heine Leopoldine	Iacobeni
104	Heszka Vasile	Călinești pe Ceremuș
105	Hlibka Nikolai	Sergie
106	Hnidei George	Măz[năești
107	Hnidey Theophil	Cadobești
108	Hodowanski Eugen	Tărășeni
109	Hodowanski Isidor	Lucavăț
110	Hofmann David	Tereblecea germană
111	Horwacki Kajetan	Cotul Bainschi
112	Hozowski Parthemius	Iujineț
113	Hreniuc Emilian	Horodnicul de Sus
114	Hubrich Gisela	Suceava
115	Jaroszynska Eugenia	Rarancea
116	Jauca Nicetas	Doroteia Plotonița
117	Iacubovici Hilarion	Carapciu pe Siret
118	Ilica Mihail	Bosancea

119	Iliuk Elias	Chicera
120	Iliuk Onufrius	Dubăuți
121	Ilnicka Johanna	Sadagura
122	Imsel Julius	Gura Humorului
123	Iwanicki Michael	Mosoriuca
124	Kelsch Emil	Dorna Rusca
125	Kipper Heinrich	Storojineț
126	Kipper Heinrich	Ilișești
127	Kirstiuk Theodor	Camenca
128	Klem Elias	Mămăieștii Vechi
129	Kocza Nikolai	Ipotești
130	Kordaszewski Martin	Huta Nouă
131	Korzyn Ignatie	Mihoveni
132	Kowerczuk Wladimir	Pârâul Negru
133	Krakalia Michael	Revna
134	Kraus Antonie	Fürstenthal
135	Kunzel Hermine	Suceava
136	Kukielka Emilian	Dracineț
137	Kukielka Ladislaus	Havrilești
138	Kukielka Victoria	Dracineț
139	Lagadyn Prokop	Panca Zabahna
140	Laufersweiler Sigmund	Mitocul Dragomirnei
141	Lazar Helene	Suceava
142	Leontowicz Cosma	Rădăuți
143	Luczynski Josef	Podzaharici
144	Lupul Michael	Chiselițe

145	Maga Dimitrie	Molodia
146	Malinowski Rudolf	Siret
147	Martyniuk Georg	Mămăieștii Noi
148	Martyniuk Josef	Vaslăuți
149	Mathias Helene	Doroșăuți
150	Messner August	Iacobeni
151	Melul Dionis	Ostra
152	Mikitowicz Franziska	Storojineț
153	Mikitowitz Wendelin	Storojineț
154	Mironko Elias	Zamostia
155	Mironowicz Simeon	Siret
156	Mirosz Zotek	Creșteatec
157	Mitric Dimitrie	Solca
158	Mleşnița Meletie	Liteni
159	Mleşnița Xenofon	Fundul Sadovei
160	Molnar Geza	Istensegits
161	Molnar Johann	Andreasfalva
162	Muntean George	Todirești
163	Nahaiciuc Nicolae	Gura Sadovei
164	Nahaiciuc Vasile	Dorna Argestru
165	Nahemiak Dimitrie	Arbora
166	Nazarewicz Johann	Hatna
167	Nedelko Nikolai	Toporăuți
168	Neumann Peter	Molodia
169	Nicoară Nicolae	Rus Plavalar
170	Nuțu Ioan	Rădăuți

171	Odowiczuk Alexander	Siret
172	Okuniewska Stefania	Sadagura
173	Omelski Dionys	Onut
174	Padura Demeter	Boianciuc
175	Palamariu Vasile	Volovăț
176	Panczak Josaphat	Toporăuți
177	Pașcan Andrei	Suceava
178	Pașcan Mihail	Ciocănești
179	Pauliuk Cassian	Lujeni
180	Petricean Anton	Chilișeni
181	Petryk Marian	Verenceanca
182	Piotrowski Leonhard	Sadagura
183	Pițul Elias	Pătrăuți de Jos
184	Pleszkan Elias	Repujineț
185	Podwyszynski Josef	Schwarzthal
186	Popadiuc George	Rădăuți
187	Popescul Anatolie	Frumos
188	Popescul Pamfil	Vicovul de Jos
189	Popovici Petru	Crasna
190	Popowitz Eleuther	Storojineț
191	Popowitz Victoria	Storojineț
192	Poremski Theophil	Liudi Horecea
193	Pral Eduard	Soloneț
194	Prelipcean Carolina	Câmpulung
195	Prelipcean Iftiemie	Gălăncști
196	Prelipcean Simeon	Câmpulung

197	Prodan Vasile	Șerăuți de Jos
198	Prokopowicz Johann	Coțmani
199	Prokopowicz Paraskiewa	Coțmani
200	Rauchwerger Elchea	Uidești
201	Remde Leocadia	Suceava
202	Reus de Teofil	Mihalcea
203	Reuț Mihail	Ropcea
204	Reuț Trifon	Capucodrului
205	Rubisch Bernhard	Vijnița
206	Rubisch Valerie	Vijnița
207	Rusnak Dionys	Rarancea
208	Ryz Anton	Suceava
209	Salis Bronislaus	Vijenca
210	Schiller Clementine	Coțmani
211	Schneider Ruchel	Jadova
212	Scholz Sigmund	Banila Rusească
213	Schweitzer Valentin	Eisenau
214	Seidner Moses	Rădăuți
215	Semeniuk Ștefan	Vitleuca
216	Semenowicz Eugen	Costești
217	Serotiuk Michael	Davidești
218	Simonovici Eutrosina	Mahala
219	Siretean Eugen	Badeuți românesc
220	Siretean Ioan	Privorochia
221	Sologiu Teodor	Doroteia Plotonița
222	Sorocean Dionis	Horodnicul de Jos

223	Soroczan Alexius	Broscauții Noi
224	Spaczek Anna	Pârteștii de Jos
225	Stefanovici Dometie	Banila Moldovenească
226	Stefureac Ioan	Bilca
227	Stefureac Veronica	Frătăuții Noi
228	Stephanowicz Dionys	Gura Humorului
229	Stipor Constantin	Poiana Ștampei
230	Stokera Johanna	Hlinița
231	Stratyczuk Ilarion	Coțmani
232	Stremkowski Josef	Iablonița
233	Striszka Euty chius	Negostina
234	Strobel Franz	Slobozia Comarești
235	Strutz Ștefan	Zadobriuca
236	Șandru Pastei	Comănești
237	Ștefanescul Vasile	Stulpicani
238	Tamowiecka Ludmilla	Siret
239	Tamowiecki Demeter	Pidecăuli
240	Tebinka Wladyslawa	Gura Humorului
241	Teleaga Dimitrie	Burla
242	Teutul Constantin	Liudi Humor
243	Teutul Nicolai	Zveneacin
244	Tocar Victor	Bosancea
245	Todosan Ioan	Frătăuții Vechi
246	Tofanel Aspasia	Rădăuți
247	Tofanel Dionis	Volovăț
248	Tomiuc Ioan	Storjineț

249	Tomiuk Constantin	Verbăuți
250	Tomorug Demeter	Culeuți
251	Tomorug Isidor	Valeva
252	Turturean Leon	Dragoiești
253	Turuszanko Vasile	Slobozia Rarancei
254	Țurcan Amphilocheus	Costâna
255	Țurcan Melanie	Câmpulung
256	Țurcan Vasile	Câmpulung
257	Ursachi Pastei	Iordănești
258	Vasilovici Leon	Băieșești
259	Velehorschi Febronia	Marginea
260	Velehorschi Iulia	Rădăuți
261	Vetter Friedrich	Freudenthal
262	Vitenco Hilarion	Capucâmpului
263	Vlad Dionis	Berchișești
264	Vogel Eugen	Țureni
265	Voievidca Alexandru	Sinăuți de Jos
266	Voronca Ana	Rădăuți
267	Walter Mathilde	Bobești
268	Weissmann Caspar	Bori
269	Weissmann Hermine	Vașcăuți
270	Welehorski Constantin	Corlata
271	Werenka Alexander	Vașcăuți
272	Wlad Hippolit	Șerăuți de Sus
273	Zarzycka Petronella	Rohozna
274	Zaunkönig Henriette	Rohozna

275	Zawadiuk Vasile	Bahna
276	Zawichowski Josef	Molodia-Derehului
277	Zotta Ștefan	Berhomet pe Siret
278	Zurkanowicz Dionys	Slobozia Banilei

CÂNTARE BUCOVINEI

Grigore PETRESCU-ROTARU

Bucovină, Bucovină

Bucovină, Bucovină,
apa pietrei, cristalină,
curcubeie de lumină
revărsate-n rădăcină
de ginta daco-latină!

Bucovină, Bucovină,
blând urcuș în serpentină
spre licoarea cea divină,
care chipul ți-l alină
În mireasmă de rășină;

Bucovină, Bucovină,
un dor vechi,
parcă-n surdină,
din a inimii grădină
fagii mândri ți-l suspină,
dar la nimeni nu te-nchină,
Bucovină, Bucovină!

Vasile PÂNZARIU

Bucovina

Eu sui pe-aici, tu pe versant
spre-aceeași culme din neant,
suim mereu pe muntele mișcării
pământul orb cu sufletele zării.

Împerecheate cu durerea-naltă
eu pe de-o parte și tu pe cealaltă,
ne prelungim, ținându-ne-n urgie
una pe alta pentru veșnicie.

Sămânța noastră, ce se coace-n frunte,
ne-o ridicăm pe-aceiași veșnic munte
și, reciproc, ne tot cioplim cu dalta,
eu pe de-o parte și tu pe cealaltă.

George L. NIMIGEANU

Bucovina

Pământul acela
care m-a înfășat cu zăpezi
țărâna din mine
să-nmugurească livezi

Pământul acela
care m-a plâns îngânând
clipa
cuvântul să mă spună visând
Pământul acela

care din sine s-a rupt
lumină
să-mi fie laptele supt

Pământul acela
dat mie să-l am
rană întoarcerii
drumului hram

Pământul acela
pururi povață
spre care maica
m-a întors cu fața

spre care timpul
m-a întors cu viața

Simion GOCIU

Vinieta bucovineană

Stau codrii-ncinși cu frunze pe la brâu,
Cu păsări dăruindu-se în cântece, bogat,
Cu ciute coborând alintul spre apele de râu,
Amurgul când se lasă de stele fulgerat.

Spre poalele de dealuri câmpiile își trag
Armii întregi de spice sunătoare.
Culoarea macilor, aprinsă ca un steag,
Salută dimineața cu magică răcoare.

În glas de bucium munții ne îmbie
Prin cetina de brazi să rătăcim.
Alt verde fraged anunță dinastia
Măiestrei ierbi țesute în chilim.

Grigore C. BOSTAN

Poem bucovinean

Cu ramuri verzi de busuioc în grai,
cu zbor de ciocârlie în vioară,
stă neamul meu pe-acest picior de plai
și vârsta lui cu doina se măsoară.

Siretul curge-n vremuri legănat
Ca versul nesfârșit dintr-o baladă
ori se frământă-n prund înfierbântat
când stelele din vaduri prind să-i scadă.

De unde oare, dinspre care veac
străbate lovitura de secure –
În armă de vrăjmaș sau în copac?
Și ne privesc străbuni cu ochi de mure...

Se zbate-n pietre-un drum neostenit
chemând cărări din munte și câmpie...
Poetul tânăr iarăși a pornit
cu pașii mășurați de veșnicie?

... Stă neamul meu la poale de Carpați –
un codru vechi de vis crescut în piatră
cu cerul umed în cununi de brazi
aproape de tulpină și de vatră...

Vasile VOROBET

Mărire ție, Bucovina

Decât mute mai bine în geamă
Cuvintele mele să curgă
Că poate așa vor pricepe
Cei ce nu știu de unde începe
Istoria ta demiurgă
Pământ râvnit
Bucovina mea.

În oftate poeme ale mele versuri
Să se prelingă ca un zbuciumat izvor
Ca dintr-o rană adâncă
Scăpat de sub stâncă
Iar din lacrimi și dor
Să se umfle în spume
Povestind la lume
Câte chinuri îndură mereu
Bucovina mea
Sufletul meu.

De pe întinderea ta înaltă
Plină de-albastru și verde
Care din timp în timp
Își ia culori din anotimp
Mă simt mult mai aproape de cer
Și-ascult în răgazuri de vecernii
Cum dangățul Putnei în istorii se pierde
Altar gigant
Bucovina mea.

Eul meu de pădurean și brad

Poemele sale ție ți le-nchină
Binecuvântat pământ montaniard

De chilio cu mănăstiri de sfinți
Vatră de voievozi și părinți
Ca de pe culmile tale
Să pornească șuvoaie la vale
Ca magma
În Herculenum.

Vasile LEVIȚCHI

Sfânt plai românesc

Bucovină, meleag sângerând,
Țară de Sus, veșnice obcini domoale,
statornicie-n credință și jale,
durerea privirii Poetului
o simțim lunecând peste plaiuri,
să aline colnicele și rănile tale,
suferința de inimi și gând.

Bucovină, meleag sfârtecat,
sufletul Lui e și-al nostru, cu noi,
La mijloc de Ghenar scânteiază
nămeții, în licăr ochii s-au luminat,
cu El am rămas în tot ce pierdurăm
sub vremi de hoție și ură,
În amarul ce-n piepturi s-a strâns,
În glie,-n granit, în ramuri, în rază,
În dorul rămas necântat și neplâns...

Reînvie prin El, prin steaua Poetului,
ucisele noastre iubiri și nădejdi,
prigonitele datini și-ndemnuri cerești,

sfințenia slovei
prin har și lumină...
Și jucăm în sfârșit nenuntitele nunți...
Bucovină, cunună de cetină
pe fruntea Moldovei,
cunună de cetină și de munți.

Dragoș VICOL

Arboroasa

Arcuiri de obcini, culmi și zări senine
fumegă-n amurguri purpuri și azur.
Bolțile rotunde, de luceferi pline,
ning și câmpul verde, ning și piscul sur.

Se întorc plăieșii-n fiecare noapte
din pământ și lângă mănăstiri se-ațin,
că s-aud la Putna voievodale șoapte
și răsună-n frunză bucium la Cosmin.

Pas de căprioară bate la izvoare,
În poieni ard molcom, focuri ciobănești.
Grâu-n șes s-apeacă sub înrouare
Întru rodnicia holdei românești.

Turle mari cresc blânde lângă soare-apune,
Feți-frumoșii-adună stelele-n chimir.
Țara asta-ntreagă-i țară de minune:
stă-ntre munți și ape ca un trandafir!

Dragoș VITENCU

Bucovina

Bucovină, Bucovină,
Cruce ruptă-n două,
Peste trupul tău se-nclină
Răstignire nouă.

Oamenii privesc la oameni
Cu căluș sub limbă;
Tu cu tine nu mai sameni,
Fețele se schimbă...

Inima-ți ascuns-au unii
Sub frunza pădurii,
Pân-la-ntoarcerea minunii
Să n-o afle furii.

Când va bate de-nviere,
Oare fi-va cine
S-o trezească în tăcere
Ca să nu suspine?...

Constantin ȘTEFURIUC

Ochii bucovinei

Bucovina are ochi albaștri
Și poetul are ochi albaștri;
Ochii poetului sunt mugurii,
Ochii Bucovinei sunt rodul.

Nu pot să refuz binele de aici
Oricât de frumos mirositoare ar fi
Brutăriile din altă parte.
M-am născut pentru a mă îndrăgosti
De viață, pe viață, până la moarte.

Bucovina are ochi albaștri
Și poetul are ochi albaștri;
Ochii poetului sunt mugurii,
Ochii Bucovinei sunt rodul.

George VOEVIDCA

Sonetele Bucovinei

I

Zidită toată din azur și freamăt,
În milenare stânci și-a spart izvoare.
În vifor, fier - și - sărbătoare-n soare,
ea din străfund de veacuri vuie cheamăt.

Răstriști băură mucenicu-i freamăt.
Biserici spun izbânzi nemuritoare.
Pe plaiul Ei, ca-n vremi băsuitoare,
cresc Feți-Frumoși din lacrimi și neteamăt.

Latina criță și dârzenia Dacă,
le-ngeamănă, creștină-aici, Lumina.
Sus, Crucea luce cremene posacă.

Aduce Crucea gloria, deplina...
– Slăvita Țară-n purpură se-mbracă
– Se-nalță-n Nord – coroană – Bucovina.

II

Se-nalță Bucovina-n Nord - coroană:
sus – scrisă fulgerelor țel să fie.
Din veacuri, șoimii ei sparg vijelie
azur pe-aripi s-aducă din prigoană.

Cei fără Dumnezeu urnind urgie,
zvârliră-n ea cu pietre ca-n icoană.
Roti-ntunericul pe-aici bulboană,
dar pată nu rămase pe Moșie.

Izbavă Domnul iar vru să trimită...
A-ngeunchiat pe-al Putnei plai norodul,
Suceava-nvie glorie-aurită.

Cu aur, mâine va-nsemna izvodul
pe veci că Bucovina-i mântuită –
odihnă să-și găsească Voevodul.

III

Odihnă și-a găsi iar Voevodul.
Rugi slavă duc din munte-n largul văii.
Taie Românu-n jugul lor mișăii
cum altădată Alexandru – nodul.

Se arcuie peste prăpăstii podul.
În fund, roș iadu-și înghite răii.
Scârbit, păcate cară lungul căii,
căci lepra își părăndă iar exodul.

Renaște Neamul din osândă-adâncă.
– Uimiți vor asculta cei ce-or să vie
din Cartea Țării slova plânsă încă:

„... Și când se stinse-a cerului mânie,
Trimisul Domnului lovi în stâncă:
sclipind, țâșni izvor de apă vie...”

IV

Izvor de apă vie-n larg țâșnește.
Cântă ca-n zorii Paștelor meleagul.
Stropit îți pare cu aghiazmă pragul.
Călcându-l, îți faci cruce, creștinește.

Azi, inima (ce-a sângerat ca-n clește),
fierbinte gliei sfinte-și varsă dragul.
De vatră fruntea-și reazimă pribeagul.
În lacrimi sufletul se primenește.

S-au scurs călăii (Domnul îi detune!)...
Sfârmat-au a părinților tăi casă,
frați ți-au răpit cu spini să-i încunune.

Cu cel ce pâine-a frânt vei sta la masă,
pământ străbun cu ram și frunză-ți spune:
„Copile, fii binevenit acasă!”

(22 iulie 1941)

Nicolae MINTENCU

Meleag mioritic

Mă ademenesc cântecele tale duioase
Și fac din ele fântâni cu izvoare dulci.
M-aplec și gust apa lor cristalină,
Din care și soarele bea cu nesaț.
Lumina lui darnic se revarsă
Peste pieptul tău de stejar.
Crinii tăi albi ce îmbată văzduhul
Ard în inima mea cu făclii de stele
Și-mi alină setea aprinsă de baștină,
Setea de tine, meleagul meu necuprins.
Cu izvoare repezi, ce pulsează apă vie,

Cu munții tăi cu creste de smarald,
Cine o bea simte tărie de-oțel în palme,
Scumpul meu meleag!
Cine-ți va mirosi trandafirii
Și va admira zborul porumbeilor în ție,
Pe veci inima lui va rămâne cu tine.

Ilie T. ZEGREA

Toamnă târzie în Carpați

Brazii trag norii de funii în jos,
Stâncile intră în ceață departe,
Cerbii se strigă cu glas rășinos
De după un alt anotimp ce-i desparte.

Ierbile-n vale zdrobite de urs –
Nimeni nu știe cum mor, tupilate.
Foșnetul lor s-a topit și a curs
Înspre tărâmurii nemaiumblate.

Nu știi de plouă de sus ori de jos,
Vântul se sparge în pietre și geme,
Noaptea deapănă-n visul muntos
Firul curatelor, albe poeme.

Mircea LUTIC

Noapte bucovineană

Ca o pasăre năzdrăvană
Din poveștile străbunești,
Fâlfâie din aripi,
Fâlfâie-n ferești
Noaptea de încânt, bucovineană.

Un crai-nou dintre nori, agale,
Răsare – un făt-logofăt.
Și ca-n arminden,
Ca-n arminden un pomăt.
Cerul risipește albe petale.
Logodnica viselor mele,
Cosânzeană cu chipul de dor,
Mâna dă-mi ușor,
Mâna dă-mi ușor
Să umblăm lerui-ler, printre stele.

Traian CHELARIU

Ținut

Acesta mi-i ținutul drag bucovinean...
Din unde line pare-ntreg ales,
Cu-al plaiurilor vioriu colan,
Cu dealurile-i opintite-n șes.

Pădurile ard aur în apus,
Câmpia vine largă dinspre est,

Nicicând n-am fost mai liber ca-n acest
Colț de pământ căruia m-am supus.

Din albie ne cheamă vechiul râu, –
Argintu-i curge-același, neatins,
Și șerpuindu-și brumăriul brâu
În hore line luncile s-au prins.

Izvorul sună ceasurile, clar –
Întâia dată pare că aud
Cristalul cremenelor ce tresar
De sub licheni și de sub mușchiul ud.

Coboară-ți ochii de pe zări, ușor,
Și uită ziua care a scăzut –
Vezi, omenește casele-au căzut
Pe gânduri lângă focul vetrei lor.

Uită de toamnă, vino, vreau s-ascult
Cum șipotele picură și cum,
Departe de-al orașului tumult,
Mai simți zglobiul râset de demult
În limpezimea apelor de-acum.

Maria Dorina PAȘCA

Ești gândul meu, Bucovină!

Te cânt la răsărit de vorbă românească pe mal de apă!
Te strecor cu sfială în cântecul de dragoste al fetei de împărat
cu nume de ȚARĂ!
Te scriu în codice pe ouă din miazănoapte spre miazăzi!
Te adun toată, mândră Bucovină, în nume de freamăt de
codru și tremur de stea!

Te numesc EMINESCU și neamul șoptește rugăciunea
numelui la poartă de Cernăuți!

Îți mângâie cu ochii de Mara Albastră, domoala vorbă, iar
pasul ce-ngână pe tălpi pădurile Carpaților, mă poartă spre tine,
pământ sfânt, Bucovină!

Degetele-mi oblojesc rănilile tale făcute-n anii norilor aduși în
val de furtună la vreme de istorie. Și Doamne, cum doare vântul ce
poartă rana!

Mă doare durerea ta ce nu-și astâmpără dorul, iar plânsul mi-l
strâng în năframa adusă de peste munte cu mireasmă de busuioc și
jale de tulnic!

Ești gândul și durerea mea, Bucovină!

Ești casa dinainte a neamului meu și Doamne, dă-i putere să
treacă pragul!

Mă odihnesc în liniștea vorbei tale românești, iar scrisul meu
e la marginea cuvintelor și-a pădurii. Învrednicește-mă să-ți
murmur numele ca rugă de neam așa precum stelele-și preschimbă
forma în urme pe zăpadă!

Ești gândul, gândul și dorul meu, BUCOVINĂ!

Gândul și dorul, gândul!

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

Veniamin ILIUȚ

Dumitru COVALCIUC

S-a născut la 6/18 august 1806 în Crasna și la botez a primit numele Vasile. Tatăl său, Ilie Iliuță, bun gospodar și om cu o oarecare știință de carte, era dascăl la biserica din sat. Era căsătorit cu Xenia, fiica preotului de acolo, Ieremia Pleșca. Având o casă de copii, ambii soți s-au străduit să dea o educație creștinească odraslelor lor și să le vadă pe toate date în rând cu lumea. Bunăoară, pe Ana, una dintre fiice, înzestrând-o în modul cuvenit, au măritat-o cu Gheorghe Sbiera din Horodnicul de Jos, sat din preajma Rădăuților, cu care a avut zece copii, cel de al optulea născut fiind viitorul cărturar și unul dintre ctitorii Academiei Române, Ion Gh. Sbiera. Pe Vasile, deși cam târziu, l-au trimis la școala primară din Crasna, după absolvirea căreia a fost dat să-și continue studiile gimnaziale și liceale în capitala Bucovinei, pe care le-a terminat cu rezultate excepționale. A devenit student la Institutul Teologic, înființat în 1827 de episcopul Bucovinei, Isaia Baloșescu, institut pe care l-a absolvit în 1838. S-a căsătorit, a fost hirotonit preot și trimis să-i păstorească pe credincioșii ortodocși din Prisăcăreni, sat din stânga Siretului.

La prima naștere, soția i-a decedat, dar copilul a rămas să trăiască. Acel unic copil al său, George, pe care l-a crescut și educat cu toată dragostea paternă, s-a stins din viață în 1860, pe când era student la Universitatea din Viena.

Rămas văduv, preotul Vasile Iliuț a luat calea monahismului. S-a călugărit cu numele de Veniamin la mănăstirea Putna, unde s-a aflat până la 1847. În acel an, prin concurs, a fost numit catihet la Liceul german de stat din Cernăuți, unde a predat învățăceilor săi religia până în 1878, când s-a pensionat. Într-un timp, după ce în cadrul acelei instituții de învățământ secundar a fost inaugurată catedra de limba și literatura română, avându-l ca titular pe Aron Pumnul, a lucrat alături de nepotul său de soră, Ion Gh. Sbiera (cel ce în 1875 avea să se situeze în fruntea Catedrei de limba și literatura română de la abia înființata Universitate din Cernăuți) și ambii i-au predat cursuri și elevului Mihăiță Eminovici.

Îndată după venirea sa de la Putna la Cernăuți, Veniamin Iliuț a obținut titlul de protosingel și, fiind un monah cu puternice predispoziții religioase, a devenit confesorul episcopului Eugenie Hacman. Un alt episcop al Bucovinei, Teofil Bendele, l-a ridicat la rangul de arhimandrit, iar Silvestru Morariu-Andrievicei i-a conferit dreptul de a purta mitră. Autoritatea lui Veniamin Iliuț în viața bisericească a Bucovinei era atât de mare, încât în 1878, după pensionare, a fost numit rector al Seminarului clerical din Cernăuți, funcție pe care a deținut-o până în 1881. Era un om foarte evlavios, un om care trăia cu desăvârșire după preceptele moralei și învățaturii creștine și, nu întâmplător, nepotul său Ion Gh. Sbiera îl caracteriza astfel: „Și în zgomotul și distragerile orașului ducea o viață religioasă exemplară, adevărat călugărească de pe timpurile bune ale acestei merituoase instituțiuni religioase; era neîncetat cu epatrafirul la gât și cu cărți de rugăciuni în mâini, și se ruga totdeauna lui Dumnezeu. Această evlavie sinceră îi scoase numele de călugăr foarte evlavios, de sfânt chiar. Oameni neputincioși, bolnavi din apropiere și din depărtare veneau la el că să le citească rugăciuni și să le sfințească apa pe cap. Simplitatea traiului și purtarea lui evlavioasă impuneau respect și venerare”.

A ținut întotdeauna în gazdă elevi sărmani, cărora le oferea masă și pe care îi ajuta să se pregătească de lecții. Nu o singură dată, vizitându-și colegii sau, poate, știind că va fi poftit de venerabilul profesor de religie la o gustare, pragul i l-a trecut și Mihăiță Eminovici, elevul care nu se prea lăsa dus duminicile sau în zilele de mari sărbători la biserica din centrul orașului de către catihetul de la Liceul

german de stat din Cernăuți. Viața cumpătată și spiritul de economie în toate au stat la baza averii pe care a strâns-o pe parcursul activității sale didactice. Având bani, a cumpărat un teren din preajma Catedralei ortodoxe din Cernăuți, pe care și-a ridicat o casă cu două niveluri. Apoi, dispunând, tot în vecinătatea catedralei, și de un alt teren, avea de gând să mai zidească o casă. Visa ca aceste case să găzduiască un internat pentru elevii sărmani de religie ortodoxă, precum și pentru cei proveniți din rândurile numeroaselor sale neamuri. Voia, în acest scop, să creeze o fundație, de tipul Fundației Pumnulene, socotind că eventuala chirie de pe ambele case și procentele banilor în numerar ce vor rămâne să se întrebuințeze la întreținerea internatului.

Intențiile lui Veniamin Iliuț au fost nobile, dar blândul și evlaviosul călugăr nu s-a grăbit să recurgă la respectivelor servicii notariale. Tărăgănarea în privința alcătuirii testamentului i-a fost fatală. Luat cu zăhărelul de un domn din Cernăuți, care zidea o casă, dar pentru terminarea căreia nu-i ajungeau bani, Veniamin Iliuț i-a împrumutat suma cerută, cu mici procente. La un moment dat, acel domn fără obraz i-a declarat că nu avea bani să-i achite procentele stipulate și că, în schimb, era gata să-i trimită acasă, zilnic, mâncarea de care avea nevoie. Hrană i se aducea suficientă și arhimandritul nu avea motive să nu fie mulțumit. Dar într-o zi, acel domn șiret, care visa să devină succesorul averii arhimandritului, i-a propus să cumpere împreună moșioara Securiceni din părțile Sucevei. N-a ascultat de sfatul rudelor și s-a grăbit să-și cheltuiască banii, nebănuind că din nou era tras pe sfoară.

În 1886, de Paști, arhimandritul Iliuț a liturgisit în biserica Sf. Nicolae din Cernăuți. După terminarea serviciului divin, a fost poftit la masă de către domnul ce-i încurcase toate ițele, ca să-l lase fără avere. I-a pus ceva în mâncare și bătrânului arhimandrit, atins de paralizie parțială, i s-a luat graiul. A fost adus acasă într-o stare jalnică și a zăcut până spre toamnă, îngrijit fiind de rudele sale din Crasna. Puțin întremându-se, s-a dus la moșioara sa, ca să vadă cum decurgea culesul viei. Viclean și necontrolat de nimeni, „companionul” și-a dat arama pe față.

A dres un act notarial, în baza căruia își asuma adică obligația de a-l întreține până în ceasul cel de pe urmă. În cazul morții lui Veniamin Iliuț, acea persoană își asigura dreptul asupra

unei averi taxată la suma de peste 80 de mii de florini. „Întreținerea” a durat numai până la 6/18 ianuarie 1887, când, la Suceava, inima lui Veniamin Iliuț a încetat să bată.

A fost înmormântat în vechiul cimitir al mitropoliei, fără pompă, fără criptă personală și fără o cruce de piatră pe mormânt. Așa s-a stins și s-a dus în lumea celor drepți, fiind înșelat pe pământ de oameni vicleni și nesățioși de averi străine, unul dintre profesorii cernăuțeni ai lui Eminescu și unul dintre cei mai venerabili teologi pe care i-a avut Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Frații Nandriș

Prof.șc. Octavian VORONCA

Studiind istoria culturală a Bucovinei, întâlnim familii vrednice de a nu fi date uitării prin felul cum au știut să le dovedească urmașilor, în modul cel mai distins, că „viața, după cum spunea R. Tagore, este un dar pe care-l merităm numai atunci când îl dăruim altora”. Astfel de familii ilustre, care au dus departe faima Bucovinei prin muncă asiduă, au fost cea a Hurmuzăcheștilor (Doxachi, Constantin, Eudoxiu, Alecu, Gheorghe, Eufrozina, Eliza, Nicolae), cea a Morărenilor (Silvestru, Constantin, Victor, Leca și Aurel), cea a Porumbeștilor (Iraclie și Ciprian), cea a Flondorenilor (Iancu, Tudor, Nicu, Constantin, Gheorghe, Isabela-Nectara, Florica, Șerban). Un loc de frunte printre familiile bucovinene care au cultivat spiritul național și și-au servit fără preget neamul, îl dețin Nandrișii din satul Mahala, străveche vatră românească situată în stânga Prutului, la o distanță de 7 km de capitala Bucovinei.

Familia Nandriș era destul de numeroasă. Maria și Dumitru Nandriș erau gospodari buni și chivernisitori. Dumnezeu le-a dăruit șase băieți și o fată, Anița, viitoarea eroină și autoare a cutremurătoarei cărți „20 de ani în Siberia. Destin bucovinean”. Copiii au fost educați în spiritul muncii cinstitute, al demnității și al unei neprecupețite iubiri de neam. Unii au rămas gospodari în sat, alții au urmat școli înalte. Toți au fost de o excepțională omenie și de o înaltă probitate morală.

Ion Nandriș

S-a născut în comuna Mahala din fostul județ Cernăuți la 17 iulie 1890, fiind primul copil al Mariei și al lui Dumitru Nandriș. Clasele primare le-a absolvit în satul natal, iar studiile liceale le-a urmat la Cernăuți. În 1911 s-a înscris la Facultatea de medicină a Universității din Viena, specializându-se în medicina legală, otorinolaringologie și psihiatrie. Fiind student, la 13 decembrie 1913 a fost ales președinte al „României June”, societate înființată în 1868 de Slavici și Eminescu. În perioada primului

război mondial, a făcut parte dintr-o organizație revoluționară creată în capitala Austriei, la care aderaseră studenți ce aparțineau popoarelor asuprite din conglomeratul de naționalități al monarhiei habsburgice. Membrii organizației adunau informații din provinciile de origine și se pregăteau de lupta de eliberare de sub jugul stăpânirii austro-ungare. O acțiune de mare curaj a tânărului medicinist, Ion Nandriș, a fost acțiunea în judecată a statului austriac, care, după intrarea României în război de partea Antantei (15 august 1916), a dispus interzicerea activității și mai apoi și dizolvarea „României June”. Ion Nandriș a făcut recurs legal, în calitate de președinte al acestei societăți studențești, argumentând că „România Jună” nu promovează o politică dăunătoare Austriei și că o mare parte din membrii ei și-au făcut datoria, dându-și tributul de sânge pe fronturile monarhiei, apărând tronul și dinastia. Însuși Ion Nandriș, fiind în 1914 mobilizat în Regimentul 79 croat din Fiume, a fost de două ori rănit.

Recursul fiind respins, Ion Nandriș, împreună cu doi prieteni, a scos din arhiva societății actele și documentele de valoare, pe care le-a îngropat în curtea medicului român Aurel Moldovan, domiciliat într-o localitate de la granița Austriei cu Ungaria. Aceste documente au fost scoase și înapoiate societății după terminarea războiului.

În toamna anului 1918, Ion Nandriș a făcut legătura dintre revoluționarii bucovineni și transilvăneni din Cluj. Despre activitatea revoluționară a lui Ion Nandriș din timpul războiului, Sextil Pușcariu scria că el „... a fost în acele timpuri cel mai activ și neînfricat luptător al mișcării iredentiste românești din Viena, aducând personal grele jertfe”. În momentul când imperiul habsburgic se prăbușea, în condiții de maximă teroare, Ion Nandriș a revenit la Cernăuți și s-a pus la dispoziția lui Iancu Flondor și a lui Sextil Pușcariu, conducătorii mișcării de eliberare a românilor din Bucovina.

După eliberarea pământului natal, Ion Nandriș, considerând că și-a încheiat misiunea de luptă, s-a întors la studii. La 19 februarie 1919, a plecat la Viena, iar în 1924 și-a susținut la Cluj teza de doctor în medicină. Apoi a urmat la Paris cursuri de specializare în medicina legală și ORL, psihiatrie și criminologie. În 1926 s-a căsătorit cu Astra Călugăreanu, medic pediatru din București, fiica unui renumit profesor universitar din capitala României întregite.

A revenit la Cernăuți în toamna anului 1929. După un timp; i s-a încredințat conducerea Spitalului central din capitala Bucovinei, iar soția sa, Astra, a devenit directoarea Spitalului de copii din Cernăuți, contribuind mult la funcționarea normală a instituției, la pregătirea cadrelor medicale necesare.

Odată cu revenirea în Bucovina, Ion Nandriș a început o intensă activitate socială, atât în domeniul medicinei, cât și pe tărâmul culturalizării țăranilor din Mahala și din alte localități. N-a fost un alt om care să-și iubească cu atâta patimă țăranii din satul natal ca Ion Nandriș. Mai târziu, el va scrie: „Satul era un rezervor de energie și valori românești... Satul... a fost creatorul și păstrătorul de artă populară românească, de folclor românesc, de port, de datini, de limbă românească, comori care ne fac cinste astăzi și cu ele ne afirmăm specificul național și ne mândrim în fața

străinătății... Socializarea pământului i-a luat satului sângele vieții... și astfel satul și țăranul mor în plin «progres».”

Ion Nandriș a participat și la valorificarea moștenirii noastre literare, publicând în „Junimea literară”, „Sămănătorul” și în alte periodice articole despre Eminescu, Creangă, alți scriitorii, fiind citat chiar de marele G. Călinescu.

În primăvara anului 1935, Ion Nandriș a înființat la Mahala o secție a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, dorind ca țăranii din satul său de baștină să simtă binefacerile luminării culturale. În 1937, el a deschis și a întreținut o Casă Națională, care a devenit un veritabil centru de organizare a activității culturale (conferințe, spectacole, bibliotecă, aparat de radio) și a celei economice. Tot acolo funcționa un atelier de cusut covoare, unul de menaj, existau mai multe secții meșteșugărești (cărămidărie, dogărie, rotărie, tâmplărie). În 1942/43 a fost dată în exploatare Casa de ocrotire – o clădire cu etaj, având cabinete de consultație, sală de nașteri, un salon pentru pacienți, baie, locuințe pentru personalul medico-sanitar.

În perioada 1942-1944, Ion Nandriș a exercitat funcția de președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, succedându-l pe fratele său, Grigore, care se afla în Anglia. În această perioadă, societatea a editat „Revista Bucovinei” și revista „Bucovina medicală”. În 1942, lui i-a revenit onoarea de a inaugura Palatul Cultural al românilor din Cernăuți (actuala Casă a Ofițerilor), construit între anii 1937-1940 pe banii Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, cu sprijinul Mitropoliei Bucovinei, pe când președinte al numitei societăți era savantul Grigore Nandriș. În decembrie 1943, Ion Nandriș a fost constrâns de împrejurări să evacueze spitalul cernăuțean în Pădurea Verde, lângă Timișoara. El, însă, a rămas la Cernăuți până la 24 martie 1944, refugiindu-se doar cu câteva zile înainte de pătrunderea trupelor sovietice în capitala Bucovinei.

Sunt deosebit de interesante unele date din biografia acestui om extraordinar. De exemplu, la Viena l-a cunoscut pe Aurel Vlaicu, pionerul aviației române. În ziua de 17 iunie 1912, împreună cu el a efectuat primul zbor deasupra capitalei Austriei.

La 24 decembrie 1943, el a organizat la Spitalul central din Cernăuți, pentru ostașii răniți, sărbătoarea Crăciunului. La această sărbătoare au fost invitați peste 60 de mahaleni – copii, flăcăi, bărbați însurați, – care au venit să colinde în cete. Cu câteva zile mai înainte, în cadrul aceluiași spital, Ion Nandriș a organizat o întâlnire de suflet a ostașilor răniți cu marele compozitor și muzician român George Enescu. Astfel, Enescu a dat ultimul său concert în capitala Bucovinei.

În toamna anului 1942, la sediul Palatului Cultural, Ion Nandriș, în calitate de președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, a organizat o frumoasă expoziție jubiliară, prilejuită de împlinirea a 80 de ani de la înființarea acestei societăți. La manifestare au participat regele Mihai și regina mamă Elena.

„Dr. Ion Nandriș a fost omul cel mai curajos din toată familia noastră, omul care a menținut moralul tuturor și și-a asumat toate riscurile pe care viața i le-a scos în față, inclusiv menținerea permanentă a corespondenței – sub nasul securității – atât cu cei din arhipelagul britanic, cât și cu cei din Gulag”, așa menționa într-o scrisoare Grigore Nandriș, caracterizându-l pe fratele său mai mare.

Pe parcursul anilor, I. Nandriș a publicat un mare număr de articole științifice în revistele de specialitate, a participat cu comunicări la diferiți congrese, reuniuni științifice din România și din alte țări. A fost, și ca medic, și ca îndrumător cultural, o mare personalitate. Și-a iubit cu sfințenie țara, a iubit Bucovina, și-a venerat satul natal. Țăranii mahaleni îi trimiteau sute de scrisori, pentru că simțeau că el era suflet din sufletul lor. El și-a făcut cinstita datoria profesională și civică, iar meritele sale au fost recunoscute și prețuite pe scara întregii țări.

S-a stins din viață în seara Sfântului Ion, adică la 7 ianuarie 1967, la București, fiind înmormântat în cripta familiei de la Rădăuți. Înainte de moarte, l-a rugat pe fratele său mai mic, Tudor, să facă o criptă pe pământul Bucovinei, unde s-o aducă pe mama Măriuca.

„Aș vrea să mă răstorn ca un stejar” – i-a fost ultima dorință și Dumnezeu l-a auzit. După ce a fost sărbătorit în familie, a intrat în camera sa și s-a răsturnat ca un stejar.

După ce a părăsit, silit de împrejurări, Cernăuții, dr. Ion Nandriș, în toți anii câți i-a mai dăruit Dumnezeu, a adunat documente și mărturii scrise despre satul său natal. Era în corespondență cu mulți refugiați din satul său de baștină și așezați cu traiul în diferite colțuri ale României, mai cu seamă în Banat, de la care, și pe baza scrisorilor primite de la rudele rămase în iadul sovietic, aduna informații privind marea dramă a unei vetre românești din nordul Bucovinei – Mahala. A dorit, la timpul potrivit, să publice o carte, pe care a lăsat-o în manuscris, și acea carte, completată și îngrijită de un nepot de frate, dr. Gheorghe Nandriș, a văzut lumina tiparului în 2001 la Sibiu, fiind, cu nostalgie intitulată „Satul nostru Mahala din Bucovina”.

Grigore Nandriș

S-a născut la 30 ianuarie 1895 în satul Mahala din fostul județ Cernăuți. Școala primară a urmat-o în satul natal, după care s-a înscris la Liceul german din Cernăuți. După izbucnirea primului război mondial, s-a mutat cu liceul la Câmpulung, unde, în 1915, și-a luat bacalaureatul. Tot în acel an, a trecut clandestin frontiera în România, pentru a se înrola în armata română, în cadrul căreia să participe la eliberarea Bucovinei de sub stăpânirea austriacă. Ajuns la București, s-a înscris la Facultatea de Litere și

Filosofie. Aici a întâlnit numeroși bucovineni, printre care și Ion Grămadă, eroul de mai târziu de la Cireșoaia (1917). În scurt timp, studentul Nandriș a fost mobilizat, așa precum i-a fost dorința, și

trimis la Școala de ofițeri de infanterie din Botoșani. A participat la luptele pentru reîntregirea neamului românesc. Cu o unitate militară românească, a pătruns în nordul Basarabiei, pe teritoriul fostului județ Hotin, apoi a participat la actul unirii Bucovinei cu România, fapt pe care l-a descris într-o schiță autobiografică, publicată în 1938.

După trei ani grei de armată, în 1919, a fost demobilizat. Revenind la București, și-a reluat studiile universitare în capitala României întregite. După terminarea studiilor superioare, a devenit profesor în învățământul secundar, predând latina, germana și româna. În acest timp, a crescut interesul său pentru limba, literatura, istoria poporului român, pentru contactele ce le-au deținut pe parcursul veacurilor românii cu alte popoare. Anume studierea acestor contacte l-a orientat pe tânărul Nandriș spre cucerirea culmilor științei. S-a hotărât să porceadă la studierea aprofundată a limbilor slave, pentru a cunoaște mai bine evoluția și starea contemporană a limbii române. Din 1921, el și-a perfecționat cunoștințele în domeniul slavisticii la școli superioare din Cracovia, Varșovia și Paris. În 1922 și-a susținut cu brio, la Universitatea din Cracovia, teza de doctorat cu tema „Aspecte verbale în Evangheliarul slav de la Putna (sec. XIII-XIV)”, iar peste patru ani i s-a conferit titlul de profesor. În perioada 1923-1925 a fost bursier al „Școlii Române” din Franța, apoi, din 1925 până în 1940, a funcționat ca profesor de slavistică la Universitatea din Cernăuți. Remarcându-se ca un cărturar erudit și cunoscând 14 limbi, a fost supranumit „Hașdeu al Bucovinei”. S-a impus ca specialist filolog și ca lingvist de talie mondială, ca un bun cunoscător atât al limbilor clasice (greacă, latină, slavă veche), cât și al principalelor limbi moderne (franceză, germană, italiană, engleză), fiind în aceeași măsură și un strălucit exeget în domeniul limbilor slave contemporane – poloneza, rusa, ucraineana, bulgara, ceha, slovacă, sârbo-croata. Lucrările sale, de o mare varietate, originalitate și actualitate, conțin observații și concluzii novatoare în slavistică, istorie, folclor, demografie, etnologie, arte plastice. El a elucidat noi aspecte ale influenței elementului slav după constituirea limbii române, ale influenței slavilor din vecinătate în demografie, folclor și etnologie, ale prezenței elementului românesc în Carpații Galiției

și în Moravia. A scris despre gurali – o populație pastorală străromânească din ținuturile nord-carpatine, despre huțuli etc. În cursul vieții sale, Gr. Nandriș a publicat diverse studii în 17 periodice din România, cum ar fi „Codrul Cosminului”, „Revista filologică”, „Dacoromania”, „Revista istorică” etc. și în 19 din străinătate (de exemplu, în „Revue Slavistique” (Cracovia), „Revue des Etudes Romanes” (Paris), „Zetschrift slawische Philologie” (Heidelberg). El ne-a lăsat o întreagă colecție de documente slavo-române din mănăstirile Muntelui Athos, cuprinzând anii 1372-1658, documente referitoare la relațiile acestor lăcașuri ortodoxe cu domnii din Principate. Ne-a mai lăsat un manual de gramatică a limbii slavone, manual solicitat și folosit de mai multe universități cu limba de predare engleză din lume. Gr. Nandriș a încercat să investigheze originea numelui de familie a lui Eminescu. Cercetând arhivele poloneze, a observat în documente o mare frecvență a formei Eminowicz: radicalul tăăresc Emin a dat în polonă Eminowicz, iar în Moldova – Eminovici. În 1866, Iosif Vulcan, redactorul „Familiei” orădene, publicând poezia „De-aș avea...”, a schimbat numele de Eminovici în Eminescu, iar poetul n-a renunțat la acest nume de familie.

În perioada interbelică, savantul cernăuțean a participat cu comunicări științifice la congrese internaționale, a fost invitat în repetate rânduri în Polonia, a vizitat de multe ori Bucureștii, Parisul, Viena și alte metropole europene. El n-a rămas numai omul care s-a adâncit în cercetări științifice, ci a desfășurat și o amplă activitate culturală. În 1929 a devenit, bunăoară, președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. În această calitate, ajutat de un grup de intelectuali entuziaști, a ridicat prestigiul acestei societăți. Avându-l în frunte pe inimosul patriot Gr. Nandriș, prezența societății în viața culturală a Țării de Sus a început să fie tot mai simțită. În cadrul ei erau ținute conferințe, ea scotea publicații, înălța cămine culturale și cabinete de lectură, acorda burse de studii elevilor sărmani etc. Un exemplu grăitor privind rolul societății în emanciparea culturală a neamului românesc din Bucovina l-a constituit construirea Palatului Cultural (azi Casa Ofițerilor din Cernăuți).

În 1937 s-a căsătorit cu Mabel W. Farley, fiica unui cunoscut universitar britanic, și cununia religioasă a avut loc în biserica din incinta Reședinței Mitropolitane din Cernăuți, în 1938, cu care prilej tânăra sa soție a trecut la religia ortodoxă, primind numele de Maria. Au avut un fiu, Ion (John), născut în 1938. John Gregory Nandriș este doctor în arheologie, locuiește în Marea Britanie, are trei copii și este bine cunoscut arheologilor și etnologilor din România.

În perioada 1940-1946 s-a aflat la muncă diplomatică în Londra, ocupând, în cadrul Ambasadei române, funcția de atașat cultural. Concomitent, savantul bucovinean și-a continuat activitatea științifico-pedagogică, iar pentru englezii doritori de a învăța limba română a elaborat un manual special. După război, Gr. Nandriș s-a angajat, în calitate de profesor, la Universitatea din Paris, iar din 1962 a predat cursuri în cadrul Universității din Londra.

Cu titlul de „profesor emerit”, s-a pensionat în 1963. Cu o sănătate șubredă după o activitate excepțională, bolnav de cord și astm, profesorul s-a stins din viață, în vârstă de 73 de ani, în Spitalul „King College” din Londra în ziua de 29 martie 1968.

Numeroase articole comemorative, semnate de savanți români și străini, subliniază valoarea operei științifice a profesorului și exemplaritatea vieții sale. În toamna anului 1968, doamna Mabel Nandriș a adus urna cu cenușa ilustrului savant la Rădăuți, fiind depusă în cripta familiei Nandriș, alături de mama sa și de frații Tudor și Ion.

Profesorul Grigore Nandriș ocupă un loc de primă mărime în cultura română, este unul din marii noștri învățați, o personalitate exemplară pentru tineretul nostru de azi prin iubirea de țară, prin slujirea adevărului și prin apărarea cauzei românești. Fără îndoială, merită ca cele mai bune lucrări științifice și pedagogice ale lui Gr. Nandriș, mai ales lucrarea sa de referință, „Umanismul picturii murale postbizantine în Estul Europei”, să fie reeditate.

Teodor Nandriș

Teodor (în familie Toader, Tudor, Tudoriță) Nandriș a văzut lumina zilei la 23 aprilie 1906. A fost înscris de părinți la școala primară din Mahala în 1913, dar din cauză că acest sat s-a aflat un timp în zona operațiunilor militare, a fost nevoit să-și întrerupă învățătura.

Pregătindu-se de sine stătător, s-a prezentat în 1919 la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți, a fost admis în clasa întâi și a primit loc la Căminul de băieți al Societății pentru Cultura și literatura Română în

Bucovina. Devenind elev la liceu, a dat dovadă de capacități excepționale în ce privește însușirea materialului didactic și s-a remarcat și ca activist obștesc, făcând parte din Societatea literară „Steluța”, condusă de viitorul poet-iconar Traian Chelariu. În timpul vacanțelor își ajuta părinții la muncile câmpului. Găsea, însă, vreme și pentru pregătirea și desfășurarea în sat a unor frumoase sărbători naționale. Juca diferite roluri în piese de V. Alecsandri, uneori plecând în turnee în satele Ostrița, Boian, Rarancea, Toporăuți, Horecea ș.a.

După ce și-a luat, în 1929, bacalaureatul, s-a înscris la Facultatea de medicină din Cluj, fiind întreținut de frații mai mari, Ion și Grigore. Sub îndrumarea unor personalități științifice, cunoscute peste hotarele României (I. Hațieganu, V. Papilian, I. Moldovan, I. Goia, I. Iacobovici ș.a.) s-a pregătit serios pentru activitatea profesională. S-a înscris în Societatea studenților moldoveni din Cluj, ajungând în 1931 președinte al acesteia. În primăvara anului 1934, Teodor Nandriș și-a luat doctoratul în

medicină cu teza „Studiu comparativ asupra instituțiilor de prevedere, protecție și disciplină medicală”, fiind calificată cu „foarte bine”. În revista „Tribuna medicală” din București a fost publicată chiar și o recenzie a tezei.

Reîntors la Cernăuți, lângă fratele său, Ionică, medic și el, timp de un an a activat în spitalul de copii, condus de dr. Astra Nandriș-Călugăreanu. La 1 noiembrie 1934, Ministerul Sănătății l-a numit medic provizoriu de circumscripție la Brodina, județul Rădăuți, unde a dezvoltat o bogată activitate medicală, sanitară și socială. Drept răsplată, el fost făcut cetățean de onoare al comunei Brodina. A fost, apoi, transferat la circumscripția sanitară Banila pe Ceremuș, județul Storojineț, unde a condus cu succes două campanii de lichidare a epidemiei de tifos exantematic. În 1939, a fost numit medic-șef al Casei de asigurări sociale din Rădăuți, care avea în subordonare cinci județe bucovinene. În 1941, s-a căsătorit cu Aurelia Ocneanu, care a ajuns directoare a Liceului industrial de fete din Rădăuți și care i-a fost o bună prietenă de viață.

La izbucnirea războiului, Teodor Nandriș a fost mobilizat și până în 1945 a activat ca medic militar, apoi a fost numit medic primar al Județului Rădăuți. A desfășurat și o frumoasă activitate în plan social-cultural la școala de surori de Cruce Roșie, conferențind în diferite licee rădăuțene, precum și în întreprinderi despre problemele igienei și pe teme medicale.

După ieșirea, în 1969, la pensie, a scris biografiile fraților săi Ionică și Grigore, precum și un șir de lucrări științifice, rămase în manuscris: „Din viața medicilor Bucovinei”, „Jurnal de campanie”, „Însemnări de pe front”, „Monografia spitalului din Rădăuți”, „Doctorul Ion Volcinschi (1846-1910), autorul primei cărți medicale publicate în limba română la Cernăuți”, „Contribuția lui Mihai Zotta la cultura românească” ș.a. O parte din lucrările sale au văzut lumina tiparului în publicațiile de specialitate „Revista de igienă socială”, „Bucovina medicală”, „Pagini medico-istorice”, „A doua reuniune științifică de istoria medicinei”.

Împreună cu soția, Aurelia, a construit în cimitirul din Rădăuți cripta familiei Nandriș. Doctorul Teodor Nandriș s-a stins din viață la 20 februarie 1989, la venerabila vârstă de 83 de ani. Locul de veci și l-a găsit alături de frații Ion și Grigore și de mama lor, Maria.

Alexe (Alec) Procopovici

Gheorghe JERNOVEI

S-a născut la 14 martie 1884, la Cernăuți, într-o familie de intelectuali, care-și trăgea sorgintea încă de la Dimitrie Cantemir, după cum menționează el însuși într-o lucrare proprie.

Școala primară și cea secundară le-a absolvit la Cernăuți, la Liceul German, numit în perioada 1918-1940 și 1941-1944, liceul „Aron Pumnul”.

Studiile superioare le face la Universitatea din Cernăuți, la Facultatea de Filosofie, unde se specializează în limba română și filologie clasică, fiind unul din discipolii lui Sextil Pușcariu.

În 1906 își începe activitatea pedagogică ca profesor la liceul din Cernăuți (1906-1909 și 1910-1919) și la liceul din Siret (1909-1910).

În 1908 susține teza de doctorat cu o temă din fonetică (Despre nazalizare și rotacism, *Analele Academiei Române. Secția literară*, XXX, 1907-1908) și obține titlul de doctor în litere. Ca om de știință, Al. Procopovici a desfășurat în tot cursul vieții o activitate științifică destul de bogată.

La 5 iunie 1919 este ales membru corespondent al Academiei Române.

După plecarea lui Sextil Pușcariu la Cluj, în 1919, el preia conducerea catedrei de filologie română la Universitatea din Cernăuți. În 1919-1921 este agregat stagiar, în anii 1921-1922 agregat, și în perioada anilor 1922-1938, este profesor titular la Catedra de Limbă Română și Dialectele ei de la Facultatea de Litere a Universității din Cernăuți.

Interesele filologice se constituie la început la intersecția interpretării foneticii istorice a limbii române pentru explicarea unor probleme filologice ale literaturii române vechi. Astfel, intervenind în dezbaterile privind paternitatea unor texte vechi, A. Procopovici dovedește în teza de doctorat „Despre nazalizare și rotacism”, AAR-SL, seria II, XXX, 1907-1908, că textul Psaltirii

Scheiene a fost scris de trei copişti, ale căror contribuții au fost bine delimitate de I.A. Candrea.

Cunoaşterea textelor vechi l-a motivat să dea, într-o reuşită transcriere interpretativă cu litere latine, în colaborare cu Sextil Puşcariu, o bună ediție a Cazaniei coresiene cu titlul „Diaconul Coresi. Carte cu învățătură (1581), Voi. 1: Textul”, Bucureşti, 1914, lipsită, din păcate, de studiul filologic necesar.

Studiile în această direcție sunt aprofundate cu investigații referitoare la începuturile scrisului în limba română și la literatura română veche. El susține punctul de vedere, larg răspândit, conform căruia, traducerea primelor texte românești s-a efectuat în secolul al XV-lea, sub influența husită (în mai multe lucrări ca: „Introducere în studiul literaturii vechi”, Cernăuți, 1922, care este un compendiu de istorie a literaturii vechi, foarte valoros pentru uzul studenților filologi; „Arhetipul husit al catehismelor noastre luterane”, Suceava, 1927; „De la diaconul Coresi la Teofil, mitropolitul lui Matei Basarab”, în Omagiu lui I. Bianu, Bucureşti, 1927, studiu în care a caracterizat epoca de mare importanță culturală a domnitorului Matei Basarab).

În cea ce privește formarea și dezvoltarea limbii române literare, Alexe Procopovici (ca și Nicolae Drăganu, Theodor Capidan și alții) îl urma pe Sextil Puşcariu (Istoria literaturii române. Epoca veche, Sibiu, 1921), care, ca și Nicolae Iorga (Istoria literaturii religioase a românilor până în 1688, Bucureşti, 1904), considera că diaconul Coresi, tipărind cărți bisericești la Braşov și Târgoviște, a redat, într-o formă modernizată, traduceri mai vechi din perioada primelor texte românești.

Ulterior, Sextil Puşcariu, și împreună cu el și Alexe Procopovici, și-au modificat într-o măsură oarecare părerea, constatând că, conform celor scrise de Sextil Puşcariu, „spre deosebire de alte popoare, întâia traducere în românește a celor mai importante părți din cărțile sfinte, Evangheliile, Apostolul și Psalmii, înainte de toate, nu reflectă limba unui ținut deosebit de graiurile vorbite în alte regiuni. Copiștii care ajutau ca manuscrisele să pătrundă pretutindeni nivelau deosebirile dialectale, ce nu erau prea mari, de altminteri. Astfel s-a creat, prin contribuția tuturor regiunilor românești, limba noastră literară, fixată prin cărți sfinte.

Și tot această limbă, pătrunsă din biserică în graiul comun, a fost una din cauzele esențiale care a păstrat unitatea limbii românești în provinciile despărțite politicește veacuri de-a rândul” (Biserica Ortodoxă Română, LXI, 1937). Această convingere a lui Alexe Procopovici se poate deduce din faptul că, în 1937, el a propus talentatului său student, Nicolae Corlăteanu, ca subiect pentru teza de licență pe care o conducea elucidarea filiației între două texte vechi, Codicele Voronețean și Lucrul apostolesc al lui Coresi. Discipolul său, colaționând un text slav de sud și altul de est și comparând paralel textul grecesc, latin și german (pentru înțelegerea mai deplină a frazei), s-a străduit să argumenteze faptul că diaconul Coresi n-a apelat în mod nemijlocit în lucrarea sa la traducerea aflată în „Codicele Voronețean”.

Interesul lui Alexe Procopovici față de literatura veche este confirmat prin faptul că el este editorul „Cronicii lui Ioan Neculce”, Vol. I-II, Craiova, 1932, ediția a doua - 1936, a treia - 1942.

Ca lingvist, publică mai multe studii și articole de gramatică și fonetică a limbii române mai ales în revista „Dacoromania”, buletinul Muzeului limbii române, înființat la Cluj de Sextil Pușcariu, și în „Revista filologică”, întemeiată de el și apărută la Cernăuți în două volume în anii 1927-1929 („Principiul sonorității în economia limbii”, Dacoromania, IV, partea 1, 1927; „Despre «ă» și «î»”, Dacoromania, IX, București, 1938; Din istoria pronumelui în limba românească, Revista filologică, an 1, nr. 1, Cernăuți, 1927; „Din morfologia și sintaxa verbului românesc”, Revista filologică, an II, nr. 1, vol. II, Cernăuți, 1929; „Pronumele personal în funcție morfologică verbală”, Cluj, 1933 și altele.

În 1930, publică un modest manual – „Mic tratat de lingvistică generală”, Cernăuți, 1930, în care definește unele poziții științifice referitoare la problemele lingvistice generale din epoca respectivă. Această lucrare a fost distinsă de Academia Română cu premiul „Ion Heliade Rădulescu”.

Influențele străine asupra dezvoltării trecutului cultural românesc, Alexe Procopovici le-a analizat într-o lucrare specială, intitulată „Limpeziri (Grecism, fanariotism, slavism, romanism. Întâietăți regionale)”, București, 1941.

În 1938 se transferă la Universitatea din Cluj, unde va lucra ca profesor la Catedra de Lingvistică, apoi la Catedra de Limba Română și dialectele ei, alături de dascălul său mult respectat, Sextil Pușcariu, în cadrul Facultății de Litere și Filosofie până la trecerea din viață, în 1946.

De-a lungul celor circa 20 de ani de activitate didactică, Alexe Procopovici a predat o serie de cursuri universitare, care includeau diferite aspecte, cu predominanță lingvistice, dar și legate de istoria literaturii române. Printre cele mai semnificative sunt: „Probleme actuale de filologie română”, „Vocalismul român”, „Literatura veche”, „Morfologia verbului român”, „Istoria literaturii în secolul al XVI-lea și XVII-lea”, „Exerciții de seminar”, „Proseminar”, „Morfologia limbii românești”, „Istoria literaturii vechi (secolul al XVI-lea)”, „Publicațiile mai noi privitoare la istoria limbii și literaturii românești și exerciții bibliografice” (împreună cu d-na asistentă Silvia Slușanschi), „Sistemul fonetic al limbii românești și evoluția lui”, „Curente, scriitori și cărturari în secolul al XVII-lea”, „Probleme de derivație și sintaxă”, „Studii de fonologie”, „Morfologia pronumelui și verbului”, „Istoria literaturii (1570-1688)”, „Consonantismul limbii române”, „Începuturile literaturii românești”, „Declinările limbii românești”, „Din istoria derivațiunii românești”, „Istoria literaturii din epoca postcoresiană și secolul al XVII-lea”, „Studii de fonetică și fonologie românească”, „Capitole alese din istoria sintaxei românești” și altele.

Despre Al. Procopovici ca profesor universitar vorbește în modul cel mai frumos și convingător unul dintre cei mai eminenți discipoli ai lui, academicianul Nicolae Corlăteanu de la Chișinău, care scrie: În timpul studenției mele cernăuțene, am audiat și am dat examene la cursurile substanțiale și bine documentate ale profesorului Al. Procopovici: „Sistemul fonetic al limbii românești și evoluția lui”, „Morfologia limbii românești”, „Probleme de derivație și sintaxă”.

Problemele fonetice, ca și cele gramaticale, erau tratate cu precădere în plan diacronic cu analiza minuțioasă a situației contemporane a fenomenului supus studierii.

E de subliniat în mod special faptul că profesorul, cu un adevărat pedantism, absolut necesar în cercetările filologice, acorda o deosebită atenție pregătirii științifice a studenților. Cu mare atenție alegea temele pentru tezele de licență, care, în final, trebuiau să apară ca anumite contribuții la studierea celor mai delicate și dificile probleme ale filologiei române. Se interesa mereu de mersul investigației tânărului cercetător, dându-i mereu sfaturi și sugestii pentru realizarea cât mai meritorie a lucrării, care să constituie un început în activitatea științifică a viitorului licențiat (Glasul Bucovinei, 3, 1996, p. 63).

El a îmbinat activitatea didactică cu cea de coordonare științifică a unor evenimente și manifestări de talie națională. Astfel, Alexe Procopovici este unul din organizatorii celui de al III-lea Congres al Filologilor Români, care a avut loc la Cernăuți în perioada 20-22 mai 1927. La această manifestare științifică națională au participat cei mai renumiți savanți lingviști din țară: Ovid Densusianu, Sextil Pușcariu, Tache Papahagi, Theodor Capidan, Iorgu Jordan, cernăuțenii Leca Morariu, Dumitru Carmeliuc, Grigore Nandriș și alții. La acest for științific de prestigiu național au fost puse în discuție mai multe aspecte filologice actuale, printre care cel de studiere a moștenirii și studierii tezaurului lingvistic și cultural clasic, cel de perfecționare a sistemului ortografic al limbii române și de dezvoltare a terminologiei lingvistice. La Congres a fost pentru prima dată exprimată ideea constituirii Societății Filologilor Români.

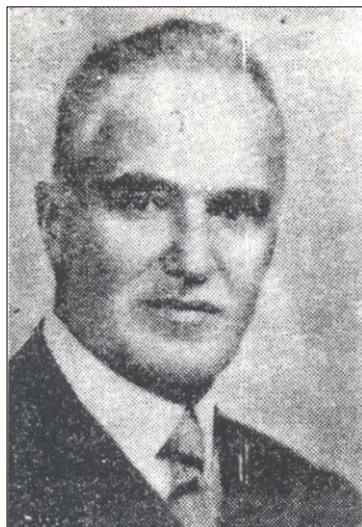
O altă contribuție importantă a lui Alexe Procopovici a fost conducerea grupului de studiere a problemelor filologice organizat la Facultatea de Filosofie și Litere, care a avut și „Revista filologică” condusă de el, în care vor apărea numeroase studii științifice ale foștilor profesori din perioada austriacă, precum romaniștii Sextil Pușcariu și Leca Morariu, Eugen Hertog și Mathias Friedwagner, germanistul Victor Morariu, slavistul Grigore Nandriș și alții.

Activitatea acestui neobosit savant a contribuit la extinderea și consolidarea studiilor de filologie română la Universitatea din Cernăuți și la pregătirea unei elite filologice românești, care poate întotdeauna să confirme cuvintele spuse de Nicolae Corlăteanu despre Alexe Procopovici: „cu deosebită grațitudine îmi amintesc figura acestui distins dascăl”.

Maximilian Hacman

Dumitru COVALCIUC

Este nepotul lui Eugenie Hacman, primul mitropolit al Bucovinei și Dalmației, și se naște la Oprișeni, străvechi și pitoresc sat din districtul Siretului, la 16 august 1877. Studiile liceale, ca și cele superioare, de drept, le face la Cernăuți. În anii studenției, devine membru al Societății academice „Junimea”, creată după dizolvarea oficială a „Arboroasei” lui Ciprian Porumbescu, iar în 1901 este ales președinte al acesteia. La adunarea generală din 17 noiembrie 1902 a „Junimii”, el

a rostit un discurs înflăcărat, prin care își definea crezul și idealurile naționale, de la care nu avea să se abată nici în cele mai dramatice momente din viață.

După studii strălucite (a fost un student eminent), proaspătul jurist Maximilian (Max) Hacman își ia în 1904 doctoratul în drept. Se consacră cu devoțiune elucidării și aprofundării unor subiecte dificile din domeniul dreptului, redactează studii în limba germană și preocupările sale științifice sunt tot mai evidente. Aceste preocupări nu-l împiedică, însă, să desfășoare și o rodnică activitate obștească pusă în slujba neamului românesc din Bucovina. Bunăoară, când la 30 ianuarie 1906, dirigența Partidului Național din Bucovina a ratificat componența Comitetului de organizare a participării bucovinenilor la Expoziția Națională de la București, prilejuită de trei aniversări – 1800 de ani de la cucerirea Daciei de

către romani, 40 de ani de domnie a lui Carol I, 25 de ani de la proclamarea României ca regat, – Maximilian Hacman este inclus în secția a III-a a acestui comitet și își aduce din plin contribuția la reușita acestei acțiuni naționale. La stăruința unor profesori de la Universitatea din Cernăuți, în perioada 1909-1910 urmează cursuri de specializare la universitățile din Berlin și Zürich. Revenit la Cernăuți, Maximilian Hacman, om cu o solidă pregătire juridică, se încadrează și în activități pe plan cultural și social. La 19 martie 1911, de pildă, la o serată literară a „Junimii” citește o schiță juridică cu subiectul „Despre familie la vechii români”, iar în „Călimdarul Bucovinei” pe anul 1913 publică articolul „Explicații practice la dreptul cambial austriac”. Izbucnește, în vara anului 1914, primul război mondial și Max Hacman, ca ofițer, este înrolat în armata austro-ungară.

Evenimentele din toamna anului 1918 îl găsesc la Cernăuți. Fiind animat de înalte sentimente patriotice, se implică cu curaj în activități ce au scop eliberarea națională a românilor din Bucovina. Sprijină ideea lui Sextil Pușcariu privind închegarea, în jurul unui ziar, a mișcării naționale, care să le asigure românilor viitorul visat. Este alături de acesta, când de la intelectualii români din capitala Bucovinei se cerea acțiune, și numai acțiune, și nu declarații sterile. Austria se prăbușea, iar națiunile asuprite din monarhia bicefală își cucureau, în conformitate cu principiile wilsoniene, dreptul la autodeterminare. Deci, românii bucovineni trebuiau și ei să-și manifeste spiritul național și erau datori să repare o gravă greșală istorică, comisă la 1775. Din păcate, nu toți intelectualii români de elită erau întorși la acea vreme din bejenie, din prizonieratul rusesc, din legiunile române din Italia și din unitățile militare cantonate în localități din Austria propriu-zisă. Deputații români din dieta provincială nu se hotărau să ia o atitudine oficială față de evenimentele politice care se derulau cu o repeziciune uimitoare și exista pericolul ca Bucovina să devină obiectul altor tranzacții, care ar fi pus capăt aspirațiilor naționale ale neamului românesc de aici. Sextil Pușcariu, ardelean de obârșie și bucovinean prin adopțiune, își dădea seama că momentul începerii luptei de eliberare națională a românilor din Bucovina, aflată încă sub dominație habsburgică, era oportun.

Îl avea alături pe profesorul Alecu Procopovici, dar îi mai trebuiau și alți bărbați curajoși. Și unul dintre aceștia nu putea fi decât Maximilian Hacman. Ceva mai târziu, descriind evenimentele din toamna anului 1918 desfășurate la Cernăuți, Sextil Pușcariu avea să-și amintească: „M-am dus la Max Hacman, cu care vorbisem mai demult: «Ești gata pentru orice se va întâmpla?» Răspunsul lui Hacman a fost scurt: «Gata.»” Și Hacman se va afla printre cei paisprezece bărbați, întruniți în casa doctorului Bodea, bănățean stabilit la Cernăuți, pentru consultații politice și pentru înființarea unui ziar românesc.

Primul număr al ziarului „Glasul Bucovinei” (titlul a fost sugerat de dr. Vasile Bodnărescu) a apărut la 22 octombrie 1918, el conținea articolul-program „Ce vrem?”, iar Hacman se afla printre cele cinci persoane însărcinate cu redactarea gazetei. În scurt timp va face parte din Consiliul Național Român, ales la Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918 și va participa cu entuziasm la Congresul General al Bucovinei din 28 noiembrie același an. La 4 aprilie 1919, după demisia lui Iancu Flondor din guvern, Ion Nistor este însărcinat cu administrarea provinciei. Și va stăruii, în calitate de ministru al Bucovinei, să-l introducă pe Hacman în noul Consiliu al secretarilor pentru administrarea treburilor provinciei. Lui Max Hacman i s-a încredințat astfel Secretariatul pentru industrie și comerț.

La 15 septembrie 1919, la Cernăuți, cu participarea a opt mii de persoane, are loc adunarea de constituire a Partidului Democrat al Unirii. Hacman aderă la această grupare politică pro-liberală și împreună cu George Tofan, Filaret Doboș, Vasile Bodnărescu, Octavian Gheorghian, Erast Mandicevschi, Iorgu Toma și Toader Vicol, întocmesc proclamația de înființare a partidului. Era deja profesor la Facultatea de drept, în fruntea căreia s-a aflat, ca decan, din 1919 până în 1921, când este numit rector al Universității din Cernăuți. Deși desfășoară o amplă activitate didactică și științifică, deși își consacră, ca rector, energia și operei de românizare a fostei universități germane, el continuă, cu ardoare și punctualitate, să dețină importante funcții în administrația, încă autonomă, a Bucovinei.

În 1919, fiind secretar pentru industrie și comerț, el mai conduce interimar și secretariatul general pentru interne, iar în 1922 este ales director general al departamentului pentru afacerile interne.

Până în 1927, va face parte din senatul universitar, iar încă în 1920, reputatul specialist în drept comercial și cambial, pune bazele Academiei de științe comerciale din Cernăuți. În ședința din 25 octombrie 1925, Max Hecman este ales membru corespondent al Camerei de comerț și industrie din Cernăuți, apoi activitatea sa laborioasă la catedră, implicarea în viața socială și competența cu care trata diverse probleme economice și politice duc nemijlocit la alegerea lui în Parlamentul României.

Admirator al ordinii și rigorii teutonice (s-a format la școala germană bucovineană), Max Hacman consacră numeroase studii și articole subiectelor legate de spațiul și spiritul germanic. El este autorul studiilor „Problema societăților pe acțiuni în dreptul. german” (1930), „Take Ionescu. În lumina documentelor diplomatice germane” (1932), „Diplomația germană antebelică” (1932), „Convenția secretă dintre România și Austro-Ungaria de la 1883” (1937). Mai este și autorul „Tratatului elementar de drept cambial” (1921), al manualului „Dreptul internațional public și privat” (1924), al celor două volume de „Drept comercial comparat”, pe care le editează, succesiv, în 1930 și 1932 și care însumează 1.696 pagini.

Pentru devotamentul cu care și-a servit țara, Maximilian Hacman a fost decorat cu „Coroana României” în gradul de comandor, cu „Steaua României”, în același grad. A mai fost distins și cu un ordin din partea Poloniei.

Evenimentele din vara anului 1940 îl surprind pe Hacman în funcția de decan al Facultății de Drept din Cernăuți și în calitatea de membru al Consiliului interuniversitar românesc. Se refugiază împreună cu familia la Focșani. Ca senator și ca reprezentant al bucovinenilor, semnează la 8 iulie 1940, alături de Ion Nistor, Teofil Sauciuc-Săveanu și Ion Șoneriu, un memoriu adresat regelui Carol al II-lea, în legătură cu ocupația sovietică a nordului Bucovinei.

Tot Maximiliau Hacman citește în Parlamentul României o declarație ce este expresia stării de spirit a tuturor românilor din teritoriile „eliberate” de sovietici.

La Cernăuți, revenit în vara anului 1941, își reia munca științifică, dar are de îndeplinit și unele misiuni culturale, reprezentând statul român, în Germania. O perioadă scurtă, în preajma celei de a doua „eliberări” sovietice, este președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. După ultimul refugiu, având vârsta de 67 de ani, se retrage din viața publică. Se stinge din viață la Turda, în Ardeal, la 11 octombrie 1961. Peste mulți ani, la început de veac nou, numele lui se va întoarce acasă, la Opișenii de baștină, unde tineri intelectuali zeloși vor osârdi la înființarea și inaugurarea unui muzeu de arheologie și etnografie, căruia, în semn de recunoștință din partea urmașilor, îi vor da numele lui Maximilian Hacman.

Ion al lui Gheorghe Sbiera

Gheorghe JERNOVEI
dr. doc., șeful Catedrei de Filologie Română și Clasică
a Universității Naționale „Ju. Fedkoviți”, Cernăuți

S-a născut la 1 noiembrie 1836, în comuna Horodnicul de Jos, județul Suceava în familia țăranilor înstăriți Gheorghe și Ana Sbiera, fiind al optulea din cei zece copii ai familiei.

Face studii primare și gimnaziale în 1849-1857 la școala germană din Rădăuți cu ultima din primele patru clase la Cernăuți, unde va urma și gimnaziul, avându-l ca profesor pe Aron Pumnul.

În anii 1855-1856, convins că folclorul constituie principala temelie pe care se poate dura adevărata literatură națională, străbate satele Horodnicul de Jos și Voitinel, de unde adună un mare număr de povești, care aveau să vadă lumina tiparului abia peste trei decenii.

În 1857 își ia bacalaureatul și pleacă la Viena pentru a studia până în 1861 dreptul.

Frecventează, în același timp, cursurile Facultății de Filosofie.

În 1858, impresionat de poveștile culese cu un an în urmă, publică în „Gazeta Transilvaniei”, apoi în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” un apel pentru culegerea poveștilor, cântecelor, cimiliturilor și descântecelor populare pentru valorificarea lor pentru cultura națională, apel care rămâne fără urmări.

În 1861 își termină studiile superioare și se întoarce în țară cu intenția să accepte o funcție politică în guvern.

În același an, 1861, la insistența fraților, Alecu și Gheorghe Hurmuzachi, renunță la hotărârea sa inițială și acceptă propunerea să-l suplinească la gimnaziu pe fostul său profesor, Aron Pumnul, care se îmbolnăvisese. Timp de zece ani (1861-1871), predă limba și literatura română la acest gimnaziu, avându-l ca elev pe tânărul Mihai Eminescu, despre care își va împărtăși impresiile într-o scrisoare adresată lui Titu Maiorescu în 1889.

În anul 1862 se află în fruntea intelectualilor români care au organizat „Reuniunea română de lectură din Cernăuți”, devenită numai după trei ani, în 1865, „Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina”.

În 1865, se numără printre principalii întemeietori și principalii colaboratori ai revistei „Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina”, pe care a condus-o efectiv din iulie 1866 până în decembrie 1869.

În anul 1865 apare în „Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina”, articolul științific „Despre însămnița refrenului «O, Lere Doamne» din colindele române, despre timpul ivirii și despre însemnătatea lor”, în care el, spre deosebire de înaintașii săi, susține că la baza originii și semnificației refrenului „O, Lere Doamne” din colindele românești ar sta vechea credință a romanilor în lari, credință pătrunsă la noi odată cu creștinismul.

În 1871 își dă temporar demisia din învățământ și câțiva ani a îndeplinit funcția de custode al Bibliotecii Bucovinei.

În anul 1875 este numit profesor de limbă și literatură română la recent organizata Universitate din Cernăuți, unde înființează catedra de limbă și literatură română pe care o va conduce până în 1906. În cadrul activității științifice la catedră se manifestă din plin publicarea unor lucrări care au pus temelia cercetărilor științifice în unele domenii ale filologiei române din Bucovina.

În anul 1879, la 30 martie, este înființată Academia Română, printre membrii fondatori ai căreia este profesorul de limbă și literatură română de la Universitatea din Cernăuți, I. Gh. Sbiera.

În anul 1884, apare la Tipografia Academiei la București primul studiu monografic de literatură română veche a lui I. Gh. Sbiera „Grigoriu Ureche. Contribuiri pentru o biografie a lui”.

În 1885 publică la Tipografia Arhiepiscopală din Cernăuți „Codicele Voronețian”, manuscris din secolul al XVI-lea, reprezentând copia unei traduceri românești a Noului Testament (Faptele Apostolilor și trei epistole sobornicești, una a apostolului Iacob și două ale apostolului Petru). Contribuția lui I. Gh. Sbiera constă nu numai în faptul descoperii și publicării acestui valoros text vechi, dar și în prezentarea unui studiu profund asupra textului și a unui indice de cuvinte integral, în care este fixată frecvența cuvintelor din acest manuscris și care este, de fapt, unul din primele dicționare de frecvență din lexicografia limbilor europene.

În 1886 apare la Tipografia Arhiepiscopală din Cernăuți culegerea de povești adunate încă în tinerețe în satul său natal cu titlul „Povești populare românești” – cea mai cuprinzătoare (până în prezent) antologie de proză populară din spațiul bucovinean. Valoarea colecției se raportează mai mult la forma întocmirii basmelor, care măcar că erau culese și repovestite de autor după metoda timpului, nu suferiseră de denaturare a expresivității limbajului popular și reușiseră, cu destulă iscusință, să reconstituie atmosfera firească a narațiunii.

În 1888, o nouă contribuție valoroasă în cercetarea folclorului românesc este marcată prin apariția la aceeași Tipografie Arhiepiscopală din Cernăuți a culegerii „Colinde, cântece de stea și urări la nunți”. Această lucrare se impune prin câteva observații interesante privind datina colindatului, precum și prin descrierea amănunțită a obiceiurilor „Malanca” și „Irozii”.

În 1889 publică studiul monografic „Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui” în care valorizează contribuția învățătorului său la constituirea și consolidarea culturii române din Bucovina.

În 1890 apare lucrarea „Traiul românilor înainte de fundarea staturilor naționale”.

În 1897 publică „Mișcări culturale și literare la românii din stânga Dunării, în răstimpul de la 1504-1714”, lucrare cu o valoare documentară deosebită.

În 1899 apare studiul monografic despre propria familie: „Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului”, lucrare impresionantă prin bogăția informațiilor.

Cursul de limbă și literatură română, predat de-a lungul a mai mult de un sfert de secol de profesorul Ion Gheorghe Sbiera, includea două cursuri teoretice magistrale (unul de gramatică a limbii române și unul de istorie a literaturii române, care, de obicei, erau programate în fiecare semestru într-un singur curs), un seminar practic de analiză a textelor vechi și câteva cursuri speciale care abordau subiecte mai specifice și erau planificate numai în unele semestre. Astfel, cursul magistral „Istoria limbii și literaturii române” a fost predat aproape în toate semestrele din perioada 1875-1906.

Uneori cursul menționat era programat cu titluri separate pentru predarea limbii („Introducere istorică, fonologică și flexiologică (morfologică) în gramatica limbii române”, „Capitole alese din gramatica limbii române”, „Capitole alese din fonologia și flexiologia (morfologia) limbii române”, „Istoria limbii române”) sau pentru predarea literaturii („Introducere în istoria literaturii române” sau „Istoria literaturii române dintr-o anumită perioadă istorică: până la începutul sec. al XV-lea; din sec. al XVI-XVII-lea; din sec. al XVIII-XIX-lea; din timpul Fanarioților; de la 1821 până în zilele noastre” sau „Literatura poporană la români”).

Cursurile speciale predate de profesorul Ion Gheorghe Sbiera au fost: „Colindele românilor”, „Aron Pumnul. Viața și activitatea lui”, „Introducerea și durata limbii paleoslave la români”, „Elemente de mitologie românească”.

Paralel cu cursurile teoretice menționate, a funcționat în fiecare semestru și seminarul de studiere practică a gramaticii limbii române (numită de Ion Gheorghe Sbiera „exerciții limbistice”) bazat pe analiza lingvistică și literară a unor texte vechi: „Codicele Voronețean”, „Pravila mică din 1670”, „Direptariul de Lege govorean din 1640-1641”, analiza comparativă a unor psalmi din „Psaltirea Scheiană (1482)” cu cei analogici din „Psaltirea lui Coresi (1575)” și altele. În cadrul seminarului, studenții scriau așa-numitele „elaborate”, care erau niște lucrări de curs, care includeau

atât elemente de analiză lingvistică, precum și aspecte de studiu a istoriei literare din epoca respectivă.

În anul 1904 este publicată lucrarea „Contribuiri pentru o istorie socială, cetățenească, religioasă și cultural-literară a românilor, de la originea lor încoace până la iulie, 1504” care împreună cu cealaltă lucrare deja amintită – „Mișcări culturale și literare la românii din stânga Dunării, în răstimpul de la 1504-1714” – realizau parțial intenția lui de a realiza o istorie culturală și literară a românilor. De fapt, ambele lucrări reprezintă o amplă prelucrare a cursului de limbă și literatură română predat de distinsul Dascăl al românismului bucovinean în îndelungata sa carieră didactică, de aceea ele rămân ca un monument mareț înălțat primului șef al catedrei de limbă și literatură română la Universitatea din Cernăuți – profesorului Ion al lui Gheorghe Sbiera.

Prin erudiția, energia și preocupările sale multilaterale, el a fost cel mai indicat să adune în jurul său timp de câteva decenii forțele intelectuale cernăuțene, călăuzindu-le, cum spunea George Călinescu, pe fâgașul unei „puternice culturalități”.

Nicolae Făgurel

*Vasile PAVEL,
doctor abilitat în filologie, profesor universitar, cercetător
științific principal la Academia de Științe a Republicii Moldova*

S-a născut la 2 decembrie 1941 în satul Probotești, plasa Herța, județul Dorohoi, într-o familie de țărani gospodari. Fiind originar din acel sat de basm și de vis al copilăriei și adolescenței noastre, mi-a fost hărăzit să-l descopăr încă din anii mei de studenție. Firește, i-am cunoscut mai întâi pe frații și surorile mai mari din familia cu mulți copii a lui Petru Făgurel. Elena lucra ca învățătoare în comuna Târnauca. Ingeniosul Ștefan absolvise, printre primii din sat, Școala medie din Horbova și deveni, în condițiile acelor ani postbelici, învățător (ulterior s-a recalificat profesional). Cu Viorica am lucrat un timp la școala din Horbova, iar cu Constantin, fost director al Școlii medii din Tereblecea, am fost colegi de facultate la Universitatea din Cernăuți (1954-1959). Despre Verginia nu știu prea multe. Ulterior aveam să-i cunosc și pe frații mai mici: Petru, medic, Mihai, profesor de istorie, și Dumitru.

Viitorul medic chirurg, profesor universitar și om de știință, Nicolae Făgurel a învățat mai întâi la școala de șapte ani din satul natal. A avut o copilărie grea. Războiul a făcut să fie despărțit de mic de tatăl care a rămas în Țară. Toate grijile familiei trecuseră asupra mamei. Am suportat cu toții vicistitudinile foametei din 1946-1947 și ale colectivizării forțate.

Despre Școala medie din Târnauca, pe care a absolvit-o în anul 1958, Nicolae Făgurel ne-a lăsat, peste ani, următoarea însemnare:

„Colectivul de învățători reunea pe atunci personalități extraordinare: Gh. Draganov și D. Pătraș, A. Rappoport și D. Vizitiu, Fl. Cimborovici și I. Tcaci, M. Cateriniuc și M. Pârvan, Iulia Mateiciuc și Em. Wenkert. Activitatea și comportamentul lor ne încurajau, ne pasionau”. Printre alții, colegi i-au fost „temeinicul Toader Bordeianu și „iutele” în toate, Ilie Chițan, romanticul Iulian Florea și visătorul Dumitru Apetri, sportiva Georgeta Culiceanu și echilibrata Lucreția Constantin, bunul la inimă Haralampie Făgurel și inteligentul Nicu Tutunaru...” (N. Făgurel, Trei ani ca trei zile, în „Gazeta de Herța”, 18 august 2001).

În perioada 1958-1964, Nicolae Făgurel a studiat la Institutul de Medicină din Cernăuți. La absolvirea acestei instituții i s-a propus funcția de asistent la o catedră, pe care n-a acceptat-o, invocând motivul că aspira la activitatea de medic practician. O fi avut, probabil, și alte motive, mai mult bănuite decât cunoscute. Astfel, s-a încheiat primul din drumurile vieții și ale afirmării sale.

Al doilea moment din traseul biografic al tânărului medic de formație bucovineană, pornit în lume de pe plaiurile herțene, a cuprins strădania sa de chirurg în orașele Rovenki și Debalțevo din Donbas, precum și studiile de doctorat la Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițeanu” (fostul institut de medicină) din Chișinău (1964-1974). Cei mai mulți pacienți ai săi din „zona fierbinte” a bazinului carbonifer din Donbas erau mineri. Acest fapt i-a oferit largi posibilități de practicare a chirurgiei.

În aprilie 1973, Nicolae Făgurel a obținut gradul științific de doctor în medicină cu teza „Tratamentul chirurgical al ocluziunilor acute la arterele periferice”, care a fost realizată sub conducerea profesorului universitar Pavel Bâtcă, doctor abilitat în medicină, șef de catedră la numita universitate. Pentru un timp, a revenit la vechiul loc de muncă în orașul Debalțevo, unde se afla și familia sa, având invitația verbală a academicianului Vasile Anestiadi, rectorul Universității de Medicină din Chișinău, de a-l încadra (din momentul obținerii diplomei) la Catedra Chirurgie de Spital, condusă de același Pavel Bâtcă.

Într-un răvaș al său din 10 aprilie 1974, îmi comunica din Debalțevo că a fost confirmat în gradul de doctor în medicină de către Comisia Superioară de Atestare din Moscova, în octombrie 1973, dar „în Chișinău încă n-au primit diploma”. La aceasta, mai adăuga întristat: Universitatea „nici apartament, nici cămin nu-mi făgăduiește. Acest fapt mă neliniștește foarte mult..., nu știu cum să-mi aranjez familia, cu lucrul și traiul. Nimic îmbucurător”. I-am răspuns imediat, căutând să-l încurajez și să-l sfătuiesc să fie mai ferm în decizia sa de a trece cu traiul la Chișinău. Peste trei luni, îmi sărbătoream în sânul familiei ziua mea de naștere, împreună cu dragii mei prieteni Nicolae Făgurel (lector deja la catedră), Dumitru Apetri și Nicolae Bilețchi, toți din actuala regiune Cernăuți.

În 1974, într-un al treilea moment din fișierul biografic al vieții sale, Nicolae Făgurel s-a stabilit la Chișinău, unde își va avea viza de reședință până la Marea Trecere, 24 martie 2005 (a fost înhumat în cimitirul „Doina” din capitala Republicii Moldova, unde se află și mormântul surorii sale Viorica). Anume la Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițenu” și, respectiv, la Spitalul Clinic Republican din Chișinău, s-a desăvârșit profilul unei prodigioase activități a lui Nicolae Făgurel, pentru care medicina a fost vocația și modul său obișnuit de viață. N-a regretat că și-a ales această profesie. A fost un excelent chirurg practicant. În cei peste 35 de ani de practicare a chirurgiei a efectuat câteva mii de operații, multe dintre acestea fiind foarte complicate. Pacienții l-au stimat și își vor aminti de medicul lor cu un deosebit respect. În același timp, el a desfășurat cercetări științifice în domeniul chirurgiei abdominale și a chirurgiei vaselor. Este autor-al peste 60 lucrări științifice, printre care „Tratamentul chirurgical al emboliei și tromboliei acute a arterelor periferice” (1969), „Embolectomia retrogradă” (1971), „Rezecția gastrică în tratamentul ulcerului gastroduodenal” (1971, în colaborare) etc. În perioada de renaștere națională a românilor din Basarabia, a participat activ la traducerea unor manuale din limba rusă în limba română. Ca profesor, a contribuit mult la formarea cadrelor de înaltă calificare în domeniul medicinei.

E păcat să vorbim astăzi despre Nicolae Făgurel la timpul trecut. Doctor conferențiar, medic chirurg, șef de secție la Spitalul Clinic Republican, proctolog principal la Ministerul Ocrotirii Sănătății din Republica Moldova, compatriotul nostru, Nicolae Făgurel, rămâne în amintirea tuturor celor oare l-au cunoscut, Omul de omenie, frumos la suflet și la chip, întotdeauna săritor la nevoie. Înțelept, cu deschidere spre dialog, cu profundă simțire și iubire pentru valorile spirituale ale neamului nostru românesc. Se remarcă prin bunătate, onestitate și corectitudine. L-am cunoscut îndeaproape și m-am simțit fericit.

FOLCLOR BUCOVINEAN

Că departe m-ai adus...

Ardă-te-ar focul de rus
Că departe m-ai adus.
De-acasă când am plecat,
Mamă, tată am lăsat
Și cu ei trei surioare
Și-o mândruță ca o floare.
Surorile m-au uitat,
Mândruța s-a măritat,
Părinții-au murit de jele
Ș-amar de zilele mele.
De-aș avea mamă și tată,
N-aș mai plânge niciodată;
De-aș avea frați și surori,
N-aș plânge de-atâtea ori;
De-aș avea un colț de țară,
N-aș plânge atâta oară.

Tot pe drum și iar pe drum

Tot pe drum și iar pe drum,
Ni s-a dus ce-o fost mai bun;
Și din cât am fost odată,
Am rămas frunză uscată;
Și răzbat cărările,
Și duc supărările.

Seleaca inimă arsă,
Când te-oi mai vedea voioasă?

*Inf. Maria PENTELEICIUC,
s. Voloca pe Derelui. Înreg. la 26.XI.1971*

La Nistru la Mărginioară

Frunzuliță sălcioară,
La Nistru la mărginioară
S-au strâns frații grămăjoară
Și-ntre ei o surioară.
Are mama trei feciori
Și-n grădină trei bujori.
Feciorașii or pleca,
Bujorii s-or scutura;
Feciorii nu s-or întoarce
Și sămânța nu s-o coace.
— Vino, mamă, ni-i petrece
Până măcar Nistru-om trece.
— Mergeți, dragii mei, cu bine,
Că vor petrece străinii.
— Vină, mamă, dumneata,
Că moscalu-i acolea;
N-a venit ca să mai stea,
A venit ca să ne ia.
Îți pupăm, măicuță, mâna,
Că tu ești pe lume una;
Îți pupăm mâna cea dreaptă,
Că străină-i lumea toată.
De străini ne-om sătura,
Pe mata nu te-om vedea.

*Înf. Silvestru BEZUȘCU,
s. Oprișeni. Înreg. În 1969*

Plină-s, plină de străini

Plină-s, plină de străini
Ca șesul de mărăcini;
Plină-s, plină de dușmani
Ca drumul de bolovani.
Miluța străinului
Îi ca umbra schinului.
Când vrei ca să te umbrești,
Mai tare te dogorești.

Inf. Anuța ȚURCAN, Oprișeni. Înreg. în 1969

Frunzuliță de cicoare

Frunzuliță de cicoare,
Stau închis la închisoare,
La-nchisoare-n Cernăuți,
Nici chiar vântul nu-l auzi.

M-au răpit soră și frate,
Stau închis pentru dreptate.
— Vino, măicuți, vină
Și-mi ia lanțul de pe mână.
— De la ruși și de la moarte,
Maica nu te poate scoate.
— Vinde, maică, tot ce poți
Și mă scoate de la hoți.
— De la hoți și de la moarte
Maica nu te poate scoate.
— Vinde, maică, averea
Și mă scoate de-aicea,
Că lanțurile sunt grele
Și-s prea tânăr pentru ele.
— Dragul mamei, ocupanții
Au venit cu tot cu lanțuri;

Pentru noi bieții români
Au venit cu puști și câini.
Pot să vând și boii toți,
Nu te-oi scoate de la hoți,
Că românii ne-au lăsat
Comunismului turbat.

România, românie...

România, România, of, of,
România, România,
Ce-ai lăsat Stalin să vie?
La o zi așa de mare, of, of,
La o zi așa de mare
Ne-o călcat rusu-n picioare.
La o zi așa-nsemnată
A și plecat lumea toată, of, of,
A plecat și a lăsat, of, of,
A plecat, tot a lăsat,
În urmă nu s-a uitat, of, of.
Oamenii care-au rămas, of, of,
Mare jale au mai tras, of, of,
Că la deal de Tărășani,
Au fost pradă la dușmani, of, of.
Zac ai noștri bravi feciori,
Uciși de cotropitori, of, of,
Zac în șanțuri și-n potici,
Împușcați de bolșevici, of, of.
Iar pe cei ce-au mai rămas,
În Siberia i-au ars, of, of.
Prutu-i lat și Nistru-ngust,
România s-a distrus, of, of.
Nistru-ngust și Prutu-i lat,
România ne-a cedat, of, of.
Și nu ne-a cedat de tot,
Ne-a cedat numai un cot, of, of.
Dau-ar Dumnezeu potop

S-ardă bolșevicii-n foc, of, of.
Românie, Românie, of, of,
Nu ne da în străinie.

Înreg. de Gheorghe SPĂȚARU

Foaie verde lemn sucit

Foaie verde lemn sucit,
Fir-ar rusu-afurisit,
Că de când el a venit
Peste noi și ne-a robit,
Casa parcă nu ni-i casă,
Masa parcă nu ni-i masă,
Vremea parcă-i tot pe dos
Și pământu-i mânios.
Foaie verde lozioară,
Plânge Prutul de se-omoară
Și cu noi toți grămăjoară,
Că de-amu cine mai știe
Slobod când o să mai fie.
Foileană vișinie,
Pășărică ruginie,
Tu de jale tot să cânți
Și să mi te duci în munți,
C-am picat robi rusului,
Rusului, muscalului.

Foaie verde salbă moale

Salbă verde salbă moale,
Rusule și măi moscale,
Nu face țara de jale,
Că țara mi-ai pustiit,
Pe flăcăi i-ai moscălit.
Mi-ai scos boii de la jug
Și feciorii de la plug

Și i-ai dus la bățălie,
Numai Dumnezeu îi știe.

Verde-i iarba pe fânețe

Verde-i iarba pe fânețe,
Grea îi viața-n tinerețe;
Am ajuns la timpuri grele
Și la zile tare rele.
Frunză verde trei migdale,
'N Bucovina-i mare jale:
Plâng surori după-ai lor frați
Și soții după bărbați.
Când toți mai tare plângeau,
Muzicile-i amăgeau;
Cântau cântece rusești,
Să n-audă-n București.
Vara-n patruzeci și patru
Urlau câinii în tot satul;
În Bucovina frumoasă
Tineretul nu-i acasă,
Că dragii de băitani
S-au făcut toți partizani;
Și umblă prin păduri dese
Și prin locuri nealese.
De-i zăresc rușii, măi frate,
Trag în ei cu automate.
Foaie verde trei alune,
La ce mai trăiesc pe lume,
Să petrec câșlegi și posturi
Prin păduri, prin adăposturi?
Adăposturi în pământ,
Stăm ca morții în mormânt.
Foaie verde trei spanace
Fă, Doamne, în lume pace,
Să nu mai fie război,
Să scăpăm de greu și noi.

Inf. Atanasie GIURGIU, satul Toporăuți.

Vă aduc o veste-amară

Bună sara, frați români,
Nu vă fac voia deplin,
Dar v-aduc o veste-amară,
Că-i urgie mare-n țară,
Că-i urgie-ntre-mpărați,
Mulți oameni îs împușcați.
Alții n-au nici mâinile
Și-și blastămă zilele;
La altul un picior nu-i
Și-și blastămă soarta lui.
Țara nu se hotărește,
De dușmani nu ne păzește,
Poporul se prăpădește.
Ne-am adus și noi aminte
Cum serbam mai înainte,
Cum serbam cu bucurie,
Nu cu lacrimi și urgie.
Acum ne-am înstrăinat,
Căci avem un gard înalt,
Gard înalt și fieruit,
Cin' s-a dus, n-a mai venit.
Multe sate-s nimicite,
Multe case-s pustiite.
Și-au rămas copiii orfani,
Tații-s morți prin cremănari,
Iar acei rămași acasă
Stau cu leacurile pe masă.
De muncă și de necaz
Îs cu brumă pe obraz.
Struțișor de mintă creață,
La mulți ani cu multă viață.
Struțișor de busuioc,
La mulți ani și mult noroc.
Și-ncă mai avem un dor,

Dor de-ai noștri frățiori,
Dor de-a noastre neamuri multe,
Care granița-s trecute.

*Înreg. de prof.școlar Ion BANDIU
de la o fetiță din Crasna*

Colo sus pe obcinioară

Colo sus pe obcinioară
Am cosit iarbă-ntr-o vară.
Eram vreo zece cosași,
Trăgeam brazda pe imaș.
Și-am cosit trei zile-n rând,
Tot cântând și șuierând;
Și-am cosit zece hectare,
Și-am strâns vreo cincispece care.
Într-o zi dinspre dumbravă
A venit la noi o babă.
Baba nu era bătrână,
Dar era de glume bună:
— Doamne-ajută, măi flăcăi!
— Mulțumim, mătușă-hăi!
— Cine boala, măi flăcăi,
V-a adus pe-aceste văi,
Să cosiți iarbă la noi.
— Colhozul, mătușă-hăi,
O-a venit vremea de-apoi,
să cosim și pe la voi.
— Mă cunoști, măi George, măi?
Eu am fost pe la Ciudei
Și mi-ai vândut doi purcei,
Și mi-a mers bine cu ei.
— Te cunosc, mătușă dragă,
Timpul trece tare-n grabă
Și se duce ca un vânt,
Și ne-apleacă la pământ.

— Îs bătrână, mă pricep,
Da-s bună de strâns la piept;
Știu să cânt și să glumesc,
Pe flăcăi să-i amăgesc...
Și-am cosit la iarbă deasă
La Leon pe lângă casă;
Și-am cosit câte-o gherghină
La Ancuța prin grădină.
Coseam sara pe răcoare
Și ședeam pe obcinioară.
Și s-au mirat vicovenii
Cum le-au cântat ciudeienii.

*Înreg. de Ion BANDIU,
de la un bătrân din Ciudei*

POEZII PENTRU COPII

Arcadie SUCEVEANU

Ora cireșelor

Peste garduri megieșe
Se întind spre noi cireșe.
Vezi cireșe în perechi
La fetițe în urechi.
Bicicletele prin sate
Au cireșe-n loc de roate.
Dacă scazi patru din șapte,
Obții trei cireșe coapte.
Dacă suni – din receptor
Curg cireșe pe covor.
Și, în loc să-mbraci cămașă,
Tragi pe tine o cireașă.

Graiul nostru

Grâu, grâu dulce,
Semănat de străbunicul Neculce
Pe câmpuri, pe dealuri cu flori
De proverbe, doine și zicători;
Îngrijit, fir cu fir,
De mâna lui Cantemir
Și îndelung ales cu
Sufletul, de Eminescu...
Ca să-l avem, pentru inimă,
Pâine:
Ieri, azi și mâine.

Portativul curcubeului

După ploaie, iată, iată,
Curcubeul se arată;
Și cum stă pe cer festiv,
Pare-a fi un portativ.

Sub culoare de maro
Scriu chiar prima notă: do.
Pun un bob de ma-ză-re
Sub culoare roz: e – re.

Între roșu și-ntre gri
Îi stă bine notei mi.
Cafeniul nu cumva
Frate e cu nota fa?
Galbenul e mai domol.
Scriu pe galben nota sol.
Între-albastru și lila
Nota următoare-i la.
Verdelui s-ar potrivi
Cel mai bine nota si.

Și-n sfârșit, n-am încotro,
Și scriu iarăși nota do.
Do-re-mi-fa-sol-la-și:
Roșu, cafeniu și gri.
Si-la-sol-fa-mi-re-do:
Verde, galben și maro.
Haideți să cântăm, copii,
Cât culorile sunt vii,
Să se-audă pe sub nori
Numai cântece-n culori.

Ceasul meu

Primăvara când sosește,
Hoinărind pe-alei,
Ceasul ea mi-l potrivește
După ghiocei.
Vara dulce când se-arată
Cu câmpia-n brâu,
Ceasul iarăși mi-l îndreaptă
După-un lan de grâu.
Când coboară iarăși toamna
Cu-auriu veșmânt,
Ceasul mi-l îndreaptă Doamna
După frunza-n vânt.
Iarna când revine-n țară,
Peste văi și lunci,
Ceasul mi-l îndreaptă iară
După primii fulgi.
Cu rotițe fermecate,
Bătând ora-n tact,
Nu e ceas care s-arate
Timpul mai exact.

Portretul lui Păcală

Vreți să desenăm
Portretul lui Păcală?
Muiăți penița în cerneală.
Desenați o căciulă mare
Și băgați sub ea
Un cap-zicătoare.
În loc de urechi
Prindeți două proverbe-n perechi.
Drept gură
Puneți o cimilitură.
În ochi
Picurați puțin de deochi.
(În unul să se vadă râsul,
Iar în celălalt – plânsul).
În locul nasului voinic
Puneți un șiretlic.
Drept musteață
Desenați o fâneată,
În care să pască împreună
Gluma și Voia Bună.
Iar în spate aruncați-i o torbă
Plină cu sămânță de vorbă...

Eugeniu NISTOR

Casa bunicilor

Vara-i lungă, lumea-i mare,
berzele vâslesc în zare.

Părul din ogradă-și lasă
umbra verde peste casă,

strugurii stau în verdeață
ca mărelele pe ață.

Zbor de fluturi mari și mici
lângă casă la bunici –

țuguiată și cochetă,
lângă drumul alb, de cretă,

cu azur pe la ferestre,
ca în vis ori ca-n poveste,

ea ne-așteaptă în vacanță
cu flori până și la clanță!

Ograda

O alee cu narcise
ne coboară parcă-n vise.

Lângă gardul de uluci
păpădiile, în fulgi,

ning pe cușca lui Grivei
care sforăie cât trei...

Și-n potopul blând de șoapte
plouă des cu pere coapte.

Puii de arici

Lângă-o tufă de urzici
picii-au dat peste-un arici,

tresărind, la început,
apoi spaima le-a trecut,

căci ariciului îi place
să se facă ghem de ace.

Ei, pitiți toți în genunchi,
Îl pândeau de după-un trunchi

așteptând să vadă cum
se va-ntinde el la drum.

Și-uite, pânda nu le-a fost,
cum s-ar crede, fără rost.

După-un timp, dintre urzici,
au ieșit trei pui de-arici –

ghemulețe umblătoare,
fără cap, fără picioare;

ei, plăpânzi, cu țepi și păr,
Învățau un adevăr –

În cărare nu se vine
când prin preajmă-i oarecine!

Aricioaica, știind mai multe,
și-a mutat cuibul din curte,

iar de-atunci, pe sub frăgar,
picii i-au văzut mai rar...

Însă puii cei ștregari
au crescut în ierburi mari

și-ntr-o zi, după o vreme,
picii-au văzut patru gheme!

Vulpea

În același miez de vară,
am zărit-o într-o seară

dând târcoale prin grădină
la coteț la o vecină.

Roșcovană și vicleană –
nu i-am făcut nici o rană,

o săgeată-am vrut să-ncarc
și să trag în ea c-un arc,

sub un nuc, chiar lângă hintă,
cu ochiul eram la țintă;

dar a pierit în frunziș,
cum veni, tot pe furiș,

ca un vis, ca o nălucă...
Și-n cap îmi căzu o nucă!

Greierii

Peste pajiști când cutreieri
te-ntâlnești cu domnii greieri,

cântând melodii de bal
sub ciupercă în local...

Ciupind corzile de zor,
sunt doar of, romanță, dor –

lacrimile curg din scripcă,
doar-doar vine vreo furnică.
Dar în blânda însurare,

cu sacii plini în spinare

furnicile-și văd de drum
știind că viersu-i vânt și fum...

Știu și ei acea poveste
pân' la iarnă-însă mai este!...

Ghicitoare

Nici nu sare, nici nu zboară,
duce zilnic saci la moară,

harnică-i ca o albină
și-i c-un cântăreț vecină.

Fără-a locui-n oraș,
stă în case cu etaj.

Și, așa cum scrie-n carte,
pentru iarnă-și face parte,

bine drămuind pâinica...
Ați ghicit cine-i? (Furnica).

Puiul de căprioară

Un pui zvelt de căprioară
cu ochii de lăcrimioară,

a venit, în zori, prin sat,
de-un... cumătru alungat –

știți voi cine-n codrul des
papă-n lipsa caprei iezi?...

Amărât și-a spus amarul –
cui? (Lui nenea pădurarul!)

Zinaida SMOCHINĂ-ROTARU

Castravetele

Sus, coala, pe un știulete,
Cățărat e-un castravete;
S-a urcat atât de sus,
Că Dănuț nu l-a ajuns.
L-a chemat pe Ionel,
Dar- nu l-a ajuns nici el.
Bunicuța s-a ivit
Și-n glumă i-a dojenit:
– Ca s-ajungeți castraveți,
Trebuie să mai creșteți!

Capra lui Ion

Tare-i place lui Ion
Să cânte la-acordeon.
A cântat și cântă iară,
Capra lui de foame zbiară.
Taică-său s-a supărat.
Strigă: – Ce te-a apucat?!
Măi Ioane, măi Ioane,
Capra e lată de foame!
Ea-i legată la pripon,
Tu-i cânti la acordeon!...

Ursul grijuliu

Pe vâlceaua cu mohor
Strigă ursul: – Mor-mor-mor!
Iată că m-am rătăcit
Și nici miere n-am găsit...
Fără miere, fără mure,
Cum să intru în pădure?
N-am nimic în coșuleț:
Ce să duc la ursuleți?

Brotacul și racul

Un brotac, cam posac,
Îl întreabă pe un rac:
– Domnule, de unde vii
Și-ncotro calea ații?
– Fost-am la niște broscuțe
Și-am croit, bade, hăinuțe,
Iar ariciul le va coase
Pentru iernile geroase.
– Te rog să-mi croiești și mie
O frumoasă pălărie,
Că bonetă am avut,
Prin papură s-a pierdut.
– Bine, eu voi încerca,
Vei veni și te-oi proba;
Ca material să-mi aduci
Trei găoace verzi de nuci,
Să-ți pun fund la pălărie,
Să fii oacheș, măi bădie!

Bobocelul... fumător

Un boboc,
Un ghemotoc,
A găsit jos un chiștoc
Și a luat țigara-n cioc,
Căci a vrut să vadă cum
I-a fi dacă-a trage-un fum.
Măi, măi, măi ce întâmplare!
Iată-l pornit la plimbare
Prin ograda mare-mare,
Iară ceilalți bobocei
S-au luat din urmă și ei,
Nu încet, ci repejor,
Să vadă de-i fumător.
Râde-un pui și se înfoaie:
– N-are cine-ți da bătaie...
Tu de ce prinzi să fumezi?
De noi nu te rușinezi?
Amărât, micul boboc,
A scăpat mucul din cioc.
O rățușcă mucalită
Zice: – Aia-i dinamită!...
Bobociei s-au oprit
Și, speriați, au sâsâit.
A grăit cel mai isteț:
– Haide, fuga, spre coteț,
Că de-a fi ca să detune,
Mama n-are să ne-adune!

Mândrie

Vai, ce mândru e Ion,
C-are și el telefon,
Telefonu-i celular
Și-i încape-n buzunar...
Mai vă spun încă-un secret,
Azi aflat prin internet:
Crocodilii-acuma-n Nil
Comunică prin mobil.

Fuga lui Dănuț

Într-o zi, Dănuț fugea,
Speriat de umbra sa.
Într-un timp mamei i-a spus
Că l-a fugărit un urs.
Maică-sa l-a liniștit,
Cu blândețe i-a vorbit:
– Măi Dănuț, măi Dănuț,
Nu-nțelegi, că ești micuț;
Nimeni nu te-a fugărit,
De-a ta umbră ai fugit.

LEGENDE

Gheorghe VICOL

Săgeata cu vârful de aur

Foaie verde sălcioară,
În Moldova, mândră țară,
Colo între ziduri groase,
De zăpezi și vânturi roase,
Ștefan-Vodă gânditor
Se-odihnește-n foișor,
Așezat sub un umbrar
La o masă de stejar.
Și privind bolta senină,
Domnul Ștefan se închină,
Apoi vede cum în zare
Geană de nor alb răsare
Și se face dintr-o dată
Lung și drept ca o săgeată,
De pornește și brăzdează
Ceru-albastru în amiază;
Vârful-n aur lucitor
Scânteiază-n dulce zbor,
Iar când se oprește-n loc

În al cerului mijloc,
Un alt nor tot crește, crește
Și albastrul înâlbește,
Frământându-și mii de fire,
Le preface-n mănăstire.
Zice Vodă-n gândul său:
„Semnu-i dat de Dumnezeu!”
Fruntea spre pământ și-o pleacă,
Ochii lui în lacrimi joacă.
Face cruce în neștire,
Cu credință și iubire,
Copleșit de întâmplare
Și spune cu voce tare:
– Doamne, îți făgăduiesc
Mănăstire să zidesc,
Lumea să îngenuncheze,
În veci să se minuneze!
Apoi cheamă un arcaș,
Cel mai falnic flăcăiaș,

Și îi dă scurtă poruncă:
– Ia în șa de te aruncă
Și te du-n sălbăticie
Sus, pe Bistrița-Aurie.
Urci în munți până zărești
Casele din Ciocănești.
Nu îți spun mai mult că știi
Și de-acolo să nu-mi vii
Pân' ce meșterii fierari,
Renumiții ciocănari,
Nu mi-or face o săgeată
Cum n-au meșterit vreodată.
Aurul însă să fie
Scos din Bistrița-Aurie.
Du-te-acum. În drumul tău
Să te-ajute Dumnezeu!

* * *

Se deschide poarta mare,
Iar arcașul în șa sare
Și de cal în goană-i dus
Înspre munții din Apus.
Și nici la o săptămână,
Pe când zorii se îngână
Spre Suceava, spre Cetate,
Drumul înapoi el bate.
Cum ajunge-n mare grabă,
Domnul țării îl întreabă:
– Ei, ia spune, ai mers bine,
Dumnezeu a fost cu tine?
Ai făcut ce-am poruncit?
– Da, răspunde fericit,
Închinându-se, oșteanul,
Am ajuns bine limanul.
Mi-au spus, doamne, să primești,
Meșterii din Ciocănești,
Cu drag, doamne, acest dar.

Și scoase dintr-un ștergar
O săgeată minunată,
Foarte, foarte fin lucrată.
Ștefan-Vodă larg zâmbește
Și în mâini o cântărește.
– Și ți-au mai trimis în dar,
Grăiește arcașul iar,
Păstrăv proaspăt afumat,
În cobză de brad legat.
– Du-te de te odihnește,
Iar eu am să gust un pește,
Zice Vodă vesel tare
Și-apoi pune la păstrare
Săgeata cea prețioasă
Într-o tolbă pântecoasă.

* * *

La vreo două luni jumate,
Un alai codrul străbate,
Pe lângă un fir de apă,
Care malurile sapă,
Un pârau ce curge iute,
Cu unde limpezi, scăzute.
În frunte, pe-un cal bălan,
Saltă-n șa Vodă Ștefan.
La ale pădurii poale
Se deschide-n a lor cale
O poiană înflorită,
Parcă de Rai dăruită.
– Stați, oșteni, acesta-i locul!
A venit, iată, sorocul
Să-nălțăm o mănăstire,
Loc de rugă și simțire
Crestinească, așadar
Vom zidi sfântul altar,
Iată, unde va cădea
Săgeata asta a mea!

Și puse în arc săgeată,
Cea în Ciocânești lucrată,
Cu vârf bine aurit
Și trupul meșteșugit,
Apoi o lăsă să zboare
Peste valea cea în floare,
Iar în locul ce căzu
Altar domnul că făcu,
La Putna altarul sfânt,
Micul Eden pe pământ,
Așa cum odinioară,
Într-o zi de primăvară,
Ștefan a văzut un nor
Ce s-a ridicat și-n zbor
S-a făcut așa, deodată,
Într-o ageră săgeată,
Iar apoi, fără de știre,
În frumoasă mănăstire,
Tot așa, pe negândite,
Pietrele vor fi zidite
Și cu mare bucurie,
Și cu mare măiestrie.
Iar când clopotul cel mare
Va suna de sărbătoare,
Ștefan-Vodă și ai lui,
Să se-nchine Domnului,
Vor veni cu-ai lor plăieși,
Cu boieri și cu răzeși.
Iar săgeata aurită
Va rămâne-n veci vestită!

Oprișul voievodal

Se zice că în anul Domnului 1497, craiul Ioan Albert al Poloniei s-a ridicat în fruntea unei armate de șleahatici asupra Țării Moldovei, jinduind la bogățiile ei, dorind ca norodul ei să-i plătească tribut, iar Ștefan să-i fie vasal. Venind prin Pocuția și slobozindu-se de-a lungul Nistrului, trecându-l pe la Mihălceni, craiul a călcat hotarul moșiei lui Ștefan și a dat leșimii sale poruncă s-o jefuiască și s-o calce în copitele cailor. Amărât de vestea rea ce i-o aduseseră oamenii săi, Vodă, care se afla la Putna, la parastasul de patruzeci de zile de la moartea lui Alexandrel, și-a adunat puținii curteni care-l urmaseră la mănăstire și i-a întrebat ce credeau despre obrăznicia craiului, care la un moment de cumpănă pentru Țara Moldovei i s-a arătat neprieten. Chibzuind, curtenii i-au dat așa un sfat:

– Măria Ta, obrăznicia craiului trebuie pedepsită, dar nu te grăbi s-o faci, căci și tătărirea Crâmului ne amenință. Trimite soli în tabăra leșilor, care să-i deschidă craiului ochii asupra greșelii de a călca o țărișoară creștină, în fruntea unei oștiri creștine.

A ascultat Ștefan de povața sfetnicilor săi și a trimis soli înalți care să-l roage pe crai să se întoarcă în Polonia pe același drum pe care a venit, ca să nu facă și alte stricăciuni Țării Moldovei. Dar craiul, crezându-se mai puternic decât Ștefan, a poruncit ca solii să fie puși în obezi. Dacă a văzut Ștefan că inima lui Albert era căinoasă, că acela nu avea de gând să-și retragă leșimea de sub zidurile Sucevei, a adunat în grabă oaste și a lovit în călărirea și pedestrima craiului, rărindu-le cu săgețile trase de arcașii săi.

Simțind îndărătnicul crai că oastea lui atât de mare și de vestită, mereu hărțuită de moldoveni, putea până la urmă să fie înfrântă, s-a pus adânc pe gânduri. Într-o zi, a chemat în cortul său aurit căpeteniile oștirii și le-a zis să poruncească și pedestrimii, și călărimii să ridice tabăra și să pornească înspre Cernăuții ce se aflau pe atunci în apropierea hotarului dintre Moldova și Polonia.

Dacă s-ar fi hotărât să se întoarcă pe drumul pe care a venit, n-ar fi tras mai apoi rușinea cea mare și nu și-ar fi prăpădit toată oastea, căci Ștefan nu l-ar fi urmărit cu sabia ridicată. Dar el, la întoarcere, a ales alt drum, și acea „ispravă” a craiului l-a scos pe Ștefan din sărite.

Voievodul, știind ce avea de făcut, a trimis, pe căi ocolite, un pâlc de oaste moldovenească în adâncul Codrilor Cosminului, să stea la trecătorile înguste de acolo, așteptând leșimea ce se retrăgea, ca la ivirea ei, să prăvălească peste convoiul neprietenilor copaci de sute de ani, curmați în ajun și ținuți cu funiile ca să nu cadă decât atunci când vor fi sloboziți.

Ștefan nu mai era tânăr și, pe deasupra, tocmai atunci îl dorea și piciorul, la care fusese rănit într-o bătălie cu alt dușman și cu ani mai în urmă. Și-a adunat grosul oștirii și a pornit pe urmele leșilor. Cu o zi înainte de Sfântul Dumitru, adică la 25 octombrie 1497, Ștefan, voievod viteaz, și-a scos călărimea la drumul ce lega Cetatea de scaun cu Cernăuții și a dat pînteni trăpașului. Se ținea bine în șa, ca în tinerețe, având în stânga și în dreapta spătari și paharnici, vornici și postelnici. După ce a trecut amiaza, și-a dat Vodă seama că și oamenii, și caii aveau nevoie de un pic de răgaz. Locurile pe unde trecea oastea moldovenească erau încântătoare și Ștefan, ajungând la marginea unui sat, căruia până atunci ba i se spusese satul lui Bârlea, ba satul lui Cudrea, s-a ridicat în scări și a făcut semn călărimii sale să oprească.

– Aici, a grăit voievodul, lângă acest pârâu, ce Cotovăț se cheamă, căci cotit își duce apa limpede de la Codrii Cosminului, de unde izvorăște, până la albia Siretului, vom face un oprîș. E timpul să ne punem gurile la cale și să adăpăm caii. Hai, aprindeți focurile! De aici până la Cosmin e o azvârlitură de băț și la noapte, pe când craiul și cu șleahța lui vor dormi în corturi, noi vom fi în coastele leșilor.

S-au odihnit Ștefan și oștenii săi și, când s-a îndesat amurgul, au stins focurile, au sărit pe cai și s-au dus să lovească din spate leșimea lui Ioan Albert. A doua zi, la 26 octombrie, Ștefan avea să-și înfrângă dușmanul. Întorcându-se cu izbândă la Suceava, el a mai făcut un oprîș în sătucul pe care bunicul său, Alexandru cel Bun, îl închinase mănăstirii Moldovița, sătuc cu casele albe, resfirate sub

geana pădurii, sătuc ce avea să-și lărgească vatra, prin lăzuire. Și de la acele oprișuri voievodale, satul de pe Cotovăț și-a luat denumirea de Oprișeni, așa s-a tot chemat mai apoi și așa se va chema până la vremea cea de pe urmă.

Din colecția lui Dumitru COVALCIUC

Moșia Stănescului

Tăbărând Ștefan asupra leșilor ce-și aveau tabăra la Cosmin, în vale, și care nu-și puteau veni în fire după frica ce-au tras-o, când s-au prăvălit copacii peste ei și i-au împresurat săgețile moldovenilor, pe mulți călcându-i și pe mulți omorându-i, i-a biruit în luptă cinstită și puțini au reușit să fugă spre vadul Prutului, în dreptul Lențeștilor, unde-i așteptau alți oșteni de-ai lui Vodă, ca să le taie pentru totdeauna pofta de a mai călca hotarul însemnat cu capete de bouri. Dacă au încercuit moldovenii acolo, la Cosmin, rămășițele jalnice ale șleahței războinice a craiului îngâmfat, a zis voievodul să fie chemat oșteanul său ce s-a bătut cel mai vârtos. Și, când i s-a înfățișat, i-a grăit cu blândețe:

– Cum ți-i numele, voinicule?

– Stănescu, Măria Ta!

– Să-mi spui drept și cinstit, Stănescule, ce să fac cu leșii aceștia: să-i crestez cu vârful sabiei ori să-i slobod în țara lor?

– Măria Ta, pune-le juguri pe grumaji, ca la boi, că jug ne pregăteau dacă izbânda ar fi fost de partea lor. Leagă-i apoi la pluguri, că-i toamnă, și pune-i să are dâmbacurile și costișele de colea, de la capătul codrilor. Și poruncește-le, stăpâne, să strângă ghindă și s-o samene pe brazdele răsturnate de ei, căci așa va crește o dumbravă întru slava izbânzii Măriei Tale.

– Așa să fie, precum spui, iar pe tine, Stănescule, pentru vitejia ta, te voi dărui cu o ocină nu departe de Cosmin, ca să vezi în veacul tău cum vor răsări și cum vor crește stejarii din acea dumbravă, ce Dumbrava Roșie se va numi în vecii vecilor.

Să-ți iai din oastea mea, Stănescule, atâția oameni de câți ar fi nevoie pentru întemeierea unui sat și bunul Dumnezeu să te țină în pace și sănătate.

– Să trăiești, Măria Ta, voi face cum ți-i voia, a zis Stănescu, îngenunchind și sărutând mâna voievodului. Îți voi slugi și de acum înainte cu aceeași credință și cât va fi Moldova urmașii urmașilor mei o vor apăra-o!

– Acum alege-ți oamenii și du-te.

Poiana ce i-a dăruit-o Ștefan cel Mare Stănescului se află cam la un ceas de mers călare de la locul bătăliei cu leșii. Primind act de danie din partea voievodului, Stănescu ar fi ctitorit acolo vatra unui sat de moldoveni viteji. Apoi și-ar fi îndemnat oamenii să lăzuiască pădurea și așa a fost lărgită moșia de jos. Iar urmașii săi, înmulțindu-se, au mai tăiat pădure și au format moșia de sus. De aici și se trag denumirile Stăneștilor de Jos și Stăneștilor de Sus.

Din colecția lui Ion POSTEUCĂ

NEUITATELE PLAIURI NATALE

Cronică de familie

Ioachim Gh. POPESCU

Azi, 19 iulie 1989, m-am hotărât să scriu despre tragedia unei familii, tragedie care a început de prin 1890 și s-a terminat în ziua de 4 august 1929.

Așadar, în vremea aceea trăia în satul Cireș un gospodar bogat, om neștiutor de carte, dar cinstit și înțelept, fapt pentru care a deținut funcția de vornic al satului timp de aproape patruzeci de ani, până când a închis ochii. Acesta avea trei feciori și patru fete. Fetele și doi dintre băieți au ajuns gospodari de frunte ai satului,

mulți dintre urmașii lor urmând școli înalte, nepoții și strănepoții lor ducând faima familiei. Din păcate însă, – și aici se potrivește vorba: „nu există pădure fără uscături” – mai era și Simion, feciorul cel mijlociu al lui Vasile Opaț-Dugan-vornicul, că așa îl chema pe gospodarul nostru.

El, Simion, răsfațat și fără grija zilei de mâine, a pornit pe căi greșite. Nu i-a păsat nici de supărarea părinților sau de muștrările fraților, nici de vorbele sătenilor, știa că tatăl său avea avere destulă, cât să-i rămână și lui pentru tot restul vieții, că e frumos și că viața trebuie trăită. Așa că o trăia din plin: petreceri, femei ușoare, aventuri amoroase.

Undeva, la marginea satului, pe malul unei gârle, într-o casă veche, trăiau Gorășoia, o văduvă bătrână, și fata ei, Garofița. Feciorii satului se cam fereau de cele două, babei mergându-i vestea că e vrăjitoare, iar fata, vorba ceea: „ce naște din pisică, șoareci mănâncă”.

Dar tocmai acolo a nimerit bietul Simion, feciorul vornicului, și acolo avea să-și ducă toată viața, părăsit de ai săi și disprețuit de foștii prieteni. El a fost nevoit să se cunune cu Garofița, care urma să-i aducă pe lume așa-zisul rod al dragostei lor. Și n-a durat mult de la cununie, că femeia și născu o fetiță.

În vremea asta, bătrânul vornic, de supărare, s-a îmbolnăvit și s-a petrecut la cele veșnice. Simion n-a venit nici la îngropăciunea tatălui său. Îi era rușine de săteni și de ai săi sau îl muștra conștiința de păcatul neascultării, cine știe.

Trecură anii. Simion trăgea singur în jugul gospodăriei. Soacră-sa, deși încă în putere, nu vroia să ajute la nimic, doar avea ginere. Garofița nici atât, că vorba aceea: „câmpul lucrează-l bărbatul/eu să mătur, s-aștern patul/să pun oglinda-n fereastră/să văd cum îmi stă nevestă”.

Ba, pe deasupra, vara, în timpul lucrului la câmp, ea se îmbolnăvea subit, apoi mai în fiecare an le venea pe lume câte-un copil, căruia trebuia să-i facă cumetrie mare, cu bani împrumutați de la cămătarii evrei. Și, ca să-și plătească datoriile, mai vindeau câte o bucată de pământ. Astfel le trecea viața. Simion se topea văzând cu ochii, îmbătrânind înainte de vreme. Avea trei fete și un băiat. Nădejdea lui era băiatul, Constantin, care se dovedi de mic harnic și cuminte, iar când a fost dat la școală, numai premiant era.

La îndemnul învățătorului și al altor săteni mai înțeleghători, Simion și-a dat băiatul la gimnaziul din Suceava. Aici, Constantin mai avea cinci consăteni, dintre care trei îi erau veri.

Stăteau toți șase la aceeași gazdă, și se înțelegeau bine, iar cu învățătura n-aveau treabă.

După terminarea gimnaziului, băieții s-au înscris la Universitatea din Cernăuți. Aici, Constantin Dugan s-a înscris și în cercul studențesc „Arboroasa”, aprinzându-se și în el flacăra patriotismului. Din păcate, aveau multe de îndurat din partea celorlalte grupări studențești și mai ales cea a evreilor, pentru că aceștia din urmă se bucurau de mare trecere. Se știa bine atunci că însuși împăratul Franz Iosef era debitorul multimiliardarului evreu Rothschild, iar soția acestuia era amanta împăratului. Așa se explica și protecția de care se bucurau evreii pretutindeni pe cuprinsul imperiului.

Era prin 1910, când un grup de studenți români, printre care se afla și Constantin, s-a încăierat și s-a bătut cu studenții evrei. De teamă că vor fi eliminați de la cursuri sau vor fi închiși, au hotărât să treacă în Vechiul regat. Într-o seară, însoțit de încă doi colegi, au pornit pe jos spre Tereblecea. Aici, ajutați de niște cunoștințe, au trecut granița în România. Constantin s-a înrolat voluntar în armata română, ajungând ofițer.

Trecu o bună bucată de vreme. Bătrânul Simion nu mai știa nimic de feciorul său. Îl credea mort sau prin cine știe ce închisori și bietul om își petrecea jelind zilele amare. Într-o zi, cuprins de disperare, îi spuse femeii lui:

– Tu, Garofiță, pregătește-mi un rând de straie mai bune și ceva merinde, că m-am hotărât să merg la Suceava, la mănăstire, unde n-am fost de când sunt. Vreau să mă rog și să mă împărtășesc.

Era o dimineață frumoasă de toamnă când Simion o porni la drum. Ajuns în marginea satului, se mai înturnă o dată și se uită spre gospodăria lui, de parcă era pentru ultima oară. Porni apoi grăbit la drum. Spre seară, a ajuns la Pătrăuți, unde a înnoptat la niște gospodari, iar a doua zi în zori își relua călătoria. Trecu prin târgul Rădăuților fără să se oprească, apoi prin satele presărate pe marginea drumului spre Suceava. Opincile uscate de pulberea drumului îi strângeau nemilos picioarele, ca în clești; fața îl ustura de praf și sudoare; se mai oprea în răstimpuri pe la câte o fântână să-și astâmpere setea. Umbrele înserării se lăsaseră demult când ajunse în marginea Sucevei.

Un ultim efort și dealul care urcă spre oraș a fost lăsat în urmă. Era noapte de-a binelea când a bătut la ușa cumnatei sale, Ileana, care de cum îl văzu așa pierdut, își făcu cruce și exclamă:

– Da ce-i cu dumneata, bădiță Simioane? Cu ce-ai venit, cu căruța?

– Pe jos, îi răspunse cu glas pierit bătrânul.

Ileana îl ajută îndată să se dezbrace, îl așează în pat, îi aduse ceva de mâncare și-ncepu a-l iscodi:

– Da' ce te-a făcut să pornești la așa un drum lung și greu pentru dumneata?

– Sărăcia și necazul și supărările m-au făcut să-mi iau lumea în cap. Cu Garofița știi ce viață am avut. Fetele cele mari sunt ca mă-sa, iar cea mică este încă neștiutoare. Pe Constantin l-am pierdut, nu mai știu nimic de el. Am auzit că ar fi trecut în România. El era singura mea nădejde și bucurie. Așa că, pentru ce să mai trăiesc? Pentru cine? Mă simt tare slăbit, se vede că mi-i aproape ceasul și de-o fi să mor la dumneata, cumnată, să mă-ngropi aici, în Suceava, că poate asta-i singurul meu noroc pe lume.

Și Simion tăcu. Din ochii lui mici, adânciți în fundul capului, prinseră a se rostogoli lacrimi amare.

– Lasă, lasă, bădiță Simioane, nu mori așa degrabă. Hai, hodonește-te și-ai să te liniștești.

Simion se prăvăli ca un trunchi de copac tăiat și rămase nemișcat. Ileana își vedea de treabă, când auzi un geamăt dureros.

– Vai de mine, moare, țipă ea. Căută în grabă un capăt de lumânare pe care-l aprinse și-l lipi de colțul mesei. Apoi fugi să-l cheme pe Arcadie, feciorul ei, care era profesor și locuia nu departe. Peste câteva minute, când se întoarse, o găsi pe Natalița, fetița ei, de vreo șase anișori, stând cu lumânarea în mână și cântând veselă „Doamne miluiește”, iar pe pat, Simion, dormindu-și liniștit somnul de veci.

Trecură anii. Garofita și-a măritat fetele mai mari, cum a putut. Cea mică, Veronica, era frumoasă și foarte harnică. În vremea asta, în România, Constantin a ajuns maior și, datorită meritelor sale, adjutant al casei regale. A cunoscut-o pe Maria Castani, de care s-a îndrăgostit. S-au căsătorit și Dumnezeu i-a dăruit doi feciori.

Dar n-a fost să fie lăsat să-și trăiască tihna căminului. În vara lui 1916 a pornit marele război. Rănit în luptă, a fost dus la spital. Aici, domnul maior, bărbat în floarea vârstei, s-a îndrăgostit de o soră de caritate. Din nefericire, idila a ajuns la urechile soției acestuia, care a înaintat divorțul, cu toate rugămințile soțului de iertare.

Războiul s-a terminat, Constantin s-a întors la București, dar nu mai era omul dinainte. Despărțit de soție și de băieții lui dragi, a început a trăi din amintiri. Se gândea cu nostalgie la satul copilăriei lui, la frumoasa Bucovină.

Era în vara anului 1919. Bucovina eliberată trăia clipele de instaurare ale noii orânduiri, cea românească. Circulau zvonuri că aceasta nu va dura mult, că austrieicii se vor întoarce și totul va fi ca mai înainte. Atunci s-a hotărât ca în fiecare comună să se organizeze mari serbări, la care să ia parte autoritățile, precum și intelectuali și militari, care să explice oamenilor situația reală.

Și la noi în sat s-a hotărât organizarea unei asemenea serbări. Oamenii așteptau cu nerăbdare evenimentul. În curtea școlii celei noi s-a ridicat o scenă de lemn, care a fost frumos împodobită, având pe laturi tricolorul. În sat au început să vină oaspeți. De la Cernăuți, uncheșul meu, Arcadie Dugan, profesor, membru fondator al societății Academice „Junimea”, împreună cu studenți și un grup de intelectuali, între care se afla și părintele Ursuleac, șeful Catedrei din Cernăuți. Toți au fost găzduiți pe la gospodarii și intelectualii satului.

Sosi și ziua mult așteptată, duminică, 2 august. Biserica de pe deal era plină până la refuz de oameni îmbrăcați de sărbătoare. Sus, în amvon, corul studenților, jos, în altar, tânărul nostru preot, Ioan Mitrofanovici, și părintele Ursuleac, îmbrăcat în veșminte albe bătute cu fir de aur și un cordon lat, petrecut peste umăr.

Deodată, în biserică intră un bărbat voinic, cu o ținută impunătoare în uniformă sa de ofițer de înalt rang. Se îndreptă, cu pași rari spre altar, sărută icoana, se înclină spre dreapta și spre stânga și se așează cucernic lângă grupul celorlalți intelectuali.

Eu, trebuie să vă spun, eram un băiat de vreo doisprezece ani și mă aflam în biserică la vreo doi pași de el.

Parcă îl văd și acum. Mă tot uitam la decorațiile de pe piept, la epoleții cusuți cu fir de aur, la sabia cu mâner aurit și la cizmele lui cu pinteni de argint.

După terminarea liturghiei, preotul ținu o frumoasă predică, mulțumind în numele sătenilor domnului maior Constantin Dugan, domnului profesor Arcadie Dugan, părintelui Ursuleac, corului studenților cernăuțeni, celorlalți oaspeți care au onorat cu prezența lor acea mare și frumoasă zi de sărbătoare.

La ieșirea din biserică, sătenii i-au înconjurat cu stimă și căldură pe oaspeți, fii ai satului Cireș, care, după atâția ani, reveniseră în mijlocul lor.

În după amiaza aceleiași zile, curtea școlii era plină de lume. Au venit până și de prin satele vecine, au venit și câțiva boieri bătrâni, cu cucoanele lor, în trăsuri elegante. S-au ținut cuvântări, s-au recitat poezii, s-au cântat cântece înălțătoare și s-a jucat și o piesă de teatru. Dar cel mai mult mi-a plăcut când a început hora. În fruntea tuturor se afla cel mai voinic flăcău din sat, purtând un steag tricolor. În urma lui mergeau, dansând ușor, boieri, cucoane, ofițeri și domnișoare, tineri în costume naționale. Până la urmă, aproape toți s-au prins în horă. Acea zi va rămâne veșnic ca o frumoasă amintire în sufletul meu.

După puțină vreme de la acele evenimente, maiorul Dugan s-a retras din rândurile armatei și a venit în Bucovina, unde a ocupat funcția de prefect de Cernăuți. Până la urmă s-a recăsătorit cu o domnișoară de vreo patruzeci de ani, foarte bogată. Din nefericire, căsnicia n-a durat mult și a intervenit divorțul. Dezamăgit de-atâtea eșecuri, s-a pus pe băut, neglijându-și serviciul. Ca urmare, a fost dat afară și i s-a stabilit o pensie modestă. Și astfel, fostul maior Constantin Dugan, cinstea satului de altădată, s-a văzut nevoit să se retragă la casa părintească, unde trona sărăcia și mizeria. Acolo mai viețuiau mama sa, soră-sa mijlocie cu bărbatul și cei patru copii ai lor, și Veronica, sora mai mică. Aceasta din urmă, din cauza unei deziluzii în dragoste, a suferit un șoc nervos și s-a dereglat mintal.

Maiorul, la început, a dus-o bine, câștiga și din serviciile ce le făcea diferiților petiționari ce veneau la el, dar cu timpul s-a dat iarăși băuturii și frecvența casele rău famate. Și astfel a ajuns într-un cumplit grad de decădere fizică și morală. La un moment dat, a avut intenția să se însoare cu o fată decăzută, dar tata, întâlnindu-l, l-a sfătuit să nu-și facă numele de răs. Până la urmă, s-a căsătorit cu o văduvă tânără și frumoasă din satul vecin, pe care o chema Anița. Îndată după căsătorie, se simțiră schimbări vizibile în viața lui. Anița avea grijă să-l

îmbrăce curat și frumos, viața lor decurgând liniștit. În schimb, mama lui era invidioasă pe noră și tot căuta să le destrame căsnicia. Într-o zi, când Anița lipsea de-acasă, bătrâna luă un blid cu varză dulce, gătită cu smântână și veni la Constantin:

– Ia, ți-am adus niște curechi bun, cum îți făcea mama altădată, că poate Anița nu știe să-ți facă...

Și în timp ce Constantin mânca, începu a-l dăscăli. Ba că Anița nu e de obrazul lui, ba că cine știe cu cine umblă și multe asemenea vorbe.

– Ia scutește-mă, mamă, de asemenea povești, de ce mă tot înveninezi cu prostiile astea, spuse amărât Constantin.

– Te las, te las, dar ai să vezi unde ai să ajungi cu ea, grăi baba și ieși pe ușă.

Rămas singur, Constantin se plimba prin casă, își frângea mâinile, cuprins de o mare agitație. În clipa aceea intră Anița și-l întrebă speriată:

– Da ce-i cu dumneata, Constantine?!

El se uită la ea, dar nu vedea nimic. Mintea i se tulburase.

– Adă-mi sabia și chipiul repede, repede, căci n-am voie să pierd nici un minut. Auzi, cântă fanfara, trebuie să schimb garda.

– Dar nu s-aude nici o fanfară, ți se pare, Constantine. Acum ești pensionar, nu mai ai sabie și chipiu...

În zadar încerca femeia să-l liniștească, el o ținea una și bună. Până la urmă, numai ea știe cum, l-a liniștit. Au trecut câteva luni de la acea întâmplare. Biata femeie s-a ocupat de Constantin, l-a îngrijit cu devotament și el a început să-și revină. Dar s-a retras de lume. Nu mai voia să vadă pe nimeni, nici pe maică-sa, spunând că ea i-a pus ceva în varza aceea și l-a otrăvit. Doar tatăl meu și vreo doi săteni îl vizitau și-i ascultau povestirile din anii de studenție sau din perioada frontului.

Așa a trecut un an de zile. Bietul Constantin se mai linișți, dar adevărata liniște nu avea să mai întârzie mult. Într-o frumoasă zi de august, clopotele bisericii anunțau încetarea suferinței celui care odată a fost mândria satului Cireș și a familiei sale: domnul maior Constantin Dugan.

Întoarcere în timp

Prof. dr. Ștefan MUNTEANU

Întoarce-te iar acolo de unde ai plecat, în casa inimii tale, și
pune zăvorul la ușă în urma ta.

COMENIUS

Orașul acesta în care mă aflu, temporar și incidental (nu vreau să spun că și împotriva voinței mele), mă incită, cum am constatat și până acum, să fac din când în când drumul îndărăt într-un timp istoric și un spațiu geografic determinate, cu implicații, în ambele ipostaze, biografice. De aceea, titlul pe care l-am dat capitolului – titlu împrumutat, de fapt, dintr-o carte a lui Ionel Teodoreanu – îl găsesc potrivit aici, deoarece el îmi sugerează ideea de rememorare, de parcurgere inversă a unui șir de ani pe un

drum ce s-a înscris în memorie cu puterea evenimentelor trăite intens ca experiențe irepetabile, fixate pentru totdeauna în țesătura intimă a sufletului. Refac astfel un itinerar, cu fața întoarsă spre un trecut al cărui capăt se pierde în negura vremii, cum se spune în literatură.

Fac aceste însemnări după ce am căutat azi Arhivele de război (Kriegs-Archiv), instituție accesibilă cercetătorilor. Încerc să dau de urmele trecerii prin Viena a unchiului meu, Teodor, fost ofițer în armata chesaro-crăiască.

Ajung pe Mariahilferstrasse, dar nu descopăr la rezezeală ceea ce mă interesează, vreau să spun adresa exactă, după indicația vagă pe care o am. Nu-i nimic, voi reveni altă dată. Cotesc pe o stradă mai puțin frecventată, apoi pe una paralelă, care duce și ea la Westbahnhof. Tocmai bine. Mă pot lăsa în voia gândurilor cu care pornisem de acasă...

Unchiul Teodor absolvise Liceul german din Cernăuți când a izbucnit primul război mondial* (*Despre istoricul Liceului german din Cernăuți. inițial Landgymnasium, înființat în 1808, devenit ulterior Staatsobergymnasium, al cărui „succesor” a fost Liceul „Aron Pumnul”, a se vedea amplul articol semnat de regretatul acad. Vladimir Trebici, Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți {1918-1940 și 1941-1944, în „Almanahul Societății pentru cultura românească «Mihai Eminescu» din Cernăuți”, București, Editura Fundației Culturale Române, 1993. p. 20-47).

A fost trimis în toamna aceleiași an la Viena, unde a urmat școala de ofițeri, pe care a absolvit-o obținând gradul de Leutnant. A luat apoi parte activă la război, până în 1918. Bunica păstra într-o ladă scrisorile trimise de el de pe front. Mai numeroasă era însă corespondența unui alt unchi al meu, anume Mihai. Acesta fusese încorporat în 1918, când abia trecuse de 18 ani. Războiul l-a împiedicat să-și continue studiile, întrerupte în 1914. De la unchiul Vasile, mai în vârstă decât ceilalți doi, nu era în lada bunicii nimic scris de mână lui: căzuse pe frontul din Galiția, lovit în frunte de un glonț, în primele zile ale războiului. Cărțile poștale, scrise caligrafic, cu creion chimic, de unchiul Mihai (Feldpostkarte, parcă le văd și acum), veneau toate de pe frontul italian. Erau însemnări laconice despre sănătatea lui precară, despre viața de spital, despre foamea ce-l chinuia. S-a stins de ftizie cu puțin înaintea de sfârșitul războiului. Când a plecat de-acasă, și-a adunat cărțile de școală într-o ladă pe care a îngropat-o în grădină, de teama rușilor, deoarece linia frontului fusese străpunsă de mai multe ori de trupele de cazaci și de calmuci ale țarului până la stabilizarea ei pe Prut.

În jurul lăzii ascunse, noi, copiii, țeseam adevărate legende. Vedeam în ea un fel de comoară misterioasă, mai ales că nici bunicii nu cunoșteau locul cu pricina sau poate îl uitaseră.

Trecuseră nouă-zece ani de la încetarea războiului și nimeni nu izbutise să dezlege „misterul” comorii îngropate într-un colț al grădinii. Eram în primii mei ani de școală primară, iar fratele meu prin clasa a doua sau a treia de liceu. Stăteam, ca orice copil de vârsta aceea, sub vraja cărților de povești și de aventuri. Cine știe, ne ziceam, ce putea fi printre cărțile ascunse care așteptau să fie scoase la lumină! Și într-o bună zi ne-am luat inima în dinți și am pornit în căutarea tezaurului. Săpam îndârjiți, în tăcere, ca niște ocași. Ne opream doar o clipă, cuprinși de o subită emoție, când hârlețul scrâșnea ascuțit, lovindu-se de o piatră. Trudă zadarnică... Adolescentul avusese grijă să pună la adăpost sigur modestele lui instrumente de lucru, pentru a le regăsi când avea să se întoarcă din nou acasă și la școală. Ele îl așteaptă și azi sub arătura din spatele grădinii casei lui părintești pe tânărul palid, cu ochii mari și obrajii supti de boală – cum îl știu dintr-o fotografie – acoperit de un pământ străin într-un cimitir de pe țărmul râului Isonzo.

În lădița de lemn a bunicii se găseau și câteva scrisori adresate unchiului Teodor. Erau niște plicuri îngălbenite de vreme, cu hârtia fină, cu marginile dinlăuntru dințate și cândva aurite. Purtau ștampila „poștei civile” a Vienei și adresa caligrafiată cu peniță subțire: Herrn Leutnant Theodor Munthean. Nu am putut descifra scrisul gotic în afară de formula de adresare: Lieber Theo! și de semnătura cu întorsături studiate: Grete. Aflasem câte ceva, că acestea erau scrisorile trimise tânărului ofițer pe când se găsea în concediu, acasă, de către aceea care trebuia să-i fie logodnică. O idilă în plin război, dar cu un sfârșit dramatic, după cât mi-a ajuns la ureche, desigur mult prea puțin, împrejurare tocmai necesară pentru ca episodul, nepomenit cu voce tare, să-și amplifice dimensiunile și să se convertească în legendă, dobândind pentru mine un nimb romantic. Nu eram prea departe de adevăr (toate dramele de acest fel se aseamănă), atâta doar că, necunoscând detaliile, construisem eu însumi o lungă și pasionată poveste în care voiam să cred.

Unchiul Teodor s-a întors din război și a rămas ca ofițer activ al Regimentului 8 Vânători din Cernăuți. (În timpul monarhiei habsburgice, cazarma aceasta adăpostea regimentul 41 de Infanterie, dacă nu greșesc cumva, format din români bucovineni.

O parte din ei pierise în luptele din Carpații Bucovinei, restul căzu în captivitate împreună cu întreaga armată de pe frontul de la Mestecăniș. (Între aceștia a fost și tatăl meu, rănit în picior de două gloanțe).

În 1922, tânărul ofițer s-a ilustrat printr-o inițiativă și într-o acțiune peste care voi trece, urmarea fiind avansarea înainte de termen la gradul de căpitan. Mi-l amintesc destul de bine: înalt, avea voce de bas și părul castaniu, tuns scurt și pieptănat „perie”, după moda de atunci. Venea în unele duminici de vară acasă, la bunica (bunicul murise mai devreme), călare pe un cal murg, pe care îl lega în grădina de trunchiul rămușor al unui nuc. Era atunci mare sărbătoare în casa bunicii. Pentru mine, evenimentul cel mai important din aceste zile a fost acela că m-a luat o dată, alături de el, în șauă și m-a plimbat pe toloaca din fața casei. Aveam pe atunci patru-cinci ani și mă dădeam în fața lui, fără prea multe insistențe din partea celor prezenți, la exhibiții, imitând felul de a vorbi al unuia sau altuia dintre oamenii mari. Asta îl făcea să râdă în hohote și... să mă recompenseze.

Nu peste mult timp s-a îmbolnăvit de aceeași maladie nemiloasă și necruțătoare pe atunci de care se sfârșise și unchiul Mihai. L-am mai văzut o singură dată, zăcând în pat. A închis ochii într-o zi de mai, luna cea mai „tandă” dintre lunile anului și cea mai neîndurătoare cu fizicii. La înmormântare, țin minte că m-au impresionat muzica militară, ostașii din garda de doliu ținându-și armele pe umăr cu țeava îndreptată spre pământ, chipiul său pe sicriu, dar mai ales calul înșeuat, dus de dârlogi de un soldat în urma cortegiului. La cimitir a vorbit un ofițer mai în vârstă, dar nu știu ce a spus, fiindcă eu nu-mi luam ochii de la tunica lui cu galoane aurii. A mai rostit câteva fraze sugrumate de emoție un bătrân frumos, cu părul alb și barba la fel. Era, mi s-a spus, un fost profesor al unchiului meu, pe nume Teodor Bujor* (* A fost unul dintre succesorii lui Aron Pumnul, 1. G. Sbiera și Ioniță Bumbac la cursul de limba română de la Liceul german din Cernăuți).

Nu rețin decât două cuvinte din discursul lui: „Toderică dragă...”

Cât timp a mai trăit, bunica a rămas neconsolată de pierderea celor trei fii.

De atâtea ori am auzit-o îngânând un fel de bocet pe un ton tânguios de litanie, acoperindu-și durerea prin nimic potolită cu vorbe de blestem: „Ard-o focu' bătălie,/Trei feciori mi-o mâncat mie...”. În serile de iarnă, mă chema să dorm la ea și mă punea să-i recit Trei, Doamne, și toți trei. Cred că am spus-o de zeci de ori, în timp ce ea își legăna ușor și ritmic umerii, cu ochii umezi, obrazul împietrit și ținându-și cu mâna la gură unul din colțurile basmalei înnodate sub bărbie. Eu eram însă atent să nu uit sau să încurc vreun vers, și abia dacă priveam la ea ca spre un ascultător comun și ocazional, și nu ca spre cineva care își retrăia în acele ceasuri cea mai mare dramă a vieții.

De altfel, casa bunicii era pentru noi, nepoții, un fel de paradis, un loc al refugiului și tărâm al libertății neîngrădite de opreliști și sancțiuni materne. Podul era plin de nuci, de mere și pere uscate. Cu toate că ne făcea parte din ele, cu socoteală și rânduială, noi urcam scara pe furiș, pregătiți să-i arătăm, dacă eram surprinși, o față smerită și să-i ascultăm cu resemnare muștrările. Pomățul era pentru noi oaza binecuvântată, răcoroasă și ocrotitoare, peste care ne arogam drepturi de stăpâni absoluți, gata să înfruntăm pe oricine ne-ar fi încălcat și atins suveranitatea și ne-ar fi știrbit autonomia. Până în acest regat al libertății nu pătrundeau avertismentele severe ale interdicțiilor părințești: se estompau pe cărarea bătucită ce ducea de la casa noastră până la marginea grădinii și se ștergeau de-a binelea când pășeam dincolo de hotarul ei, spre altă lume. Priveam cu sfială nucul uriaș, mărul domnesc, ospitalier cu noi în fiecare an, goldanul cu crengile aplecate spre streășina casei. Ceva mai departe străjuia părul văratic, înălțând spre cer o coroană maiestuoasă, la umbra căreia aveam să poposesc de atâtea ori mai târziu. Asta, mai cu seamă, după moartea bunicii. Atunci s-a împărțit grădina ei „urmașilor”, nouă revenindu-ne partea în care stăpânea, cu privilegiu de autocrat, părul. Tot atunci a avut loc dărâmarea casei bunicilor. Era prea veche și ajunsese pustie. Unul dintre unchii mei și-a asumat atunci rolul principal. Deși îl simpatizam – era un talentat povestitor – l-am urât de-a dreptul în ziua aceea. Asistam cu inima strânsă la loviturile târnăcopului, la prăbușirea pereților, văruiți de Paști și de Ziua Crucii de mâna bunicii, și a căpriorilor înnegriți și aruncați deoparte

ca niște lucruri netrebnice. Mi se părea ceva crud și inuman ca totul să piară, fără împotrivirea nimănui, prefăcut într-o grămadă de moloz; și cuptorul pe care am dormit nu o dată, și odaia largă cu lăți pe margine, lustruite de vreme, și masa modestă din colțul dinspre răsărit, unde stătuse ani de zile atârnată icoana Sfântului Gheorghe înzăuat și împungând de pe cal cu sulița balaurul cu limbi de foc, și prispa din fața casei, loc de odihnă și de sfat, și atâtea unghere ale casei și ogrăzii unde m-am simțit liber ca pasărea cerului și fericit... ca regele Croesus stăpân peste comori, dacă fericire se cheamă starea de inconștientă beatitudine, de buimacă euforie. Dar comparația cu regele Lidiei nu e bine folosită aici. „Fericirea” copilăriei nu este un sentiment contemporan, așa-zicând, cu vârsta inocenței, ci unul ulterior și în mare măsură produs, inventat, întrucât a fost lăsat să crească în imperiul imaginației tardive, când dimensiunile iau proporții ca umbrele lucrurilor în asfințit. Atunci când nu este decât tulburare peste fire, asemănătoare dărei de lumină a stelei căzătoare, fericirea este o stare de suflet retrospectivă. Cele mai vii și mai emoționante amintiri le au, cum se știe, cei care au început coborâșul, cu anii, pe celălalt versant al muntelui. Aș spune că, la o anumită vârstă, copilul nu trăiește acest sentiment ca stare de fapt, în raport cu un obiect detașat de el, ci ca natură în care se încorporează și cu care se confundă ca o pădure cu murmurul ei, ca o livadă de meri înfloriți cu crengile ei. Pentru a câștiga adâncimea și luciditatea conștientului, ca virtuți ale puterii lui de evocare, fericirea trebuie să-și ia ca aliat timpul revolut, trebuie să nu mai fie, trebuie chemată în minte de demult și de departe ca să dobândească pregnanță și să devină realitate topită în amintire și vis. Ea este însă atunci o secreție a timpului, a ceva ce nu mai poate fi, de unde își trage totuși substanța subiectivă și tensiunea contemplației, care au încetat să mai fie natură, ci îi țin doar locul ca realitate a noastră, singura de-acum înainte sub a cărei înfățișare, sărbătorească gătită sau nu, va veni spre noi trecutul.

Dar e timpul să mă opresc, pentru că mă văd alunecând cu pași siguri spre lirism, ba chiar spre sentimentalism. Mă trage apa la adânc, vezi bine, cum ar zice Creangă.

La urma urmei însă, tot într-acolo am pornit, spre o lume care e a mea și pe care o port cu mine, luminoasă, până la sfârșitul meu. Va pieri odată cu mine, știu. Căci eu sunt singurul care îi dă sens, care îi confer existență, care fac din ea „istorie”. După mine se așează ceața, nimicul. Așa s-ar exprima în termenii concepției solipsiste („solus ipse”) că lumea există fiindcă exist eu, cel care o percep și o trăiesc. Ea există ca obiect câtă vreme exist și eu ca subiect, care o gândește, care o contemplă, care „e legată” de mine, subiectul. Univers, natură, Dumnezeu, totul este atâta vreme cât sunt eu. Teorie naivă, formulată astfel, dar ce devine ea în poezia lui Rilke, îngrijorat de moartea lui Dumnezeu prin moartea poetului?! Se întreabă autorul Elegiilor duineze:

Was wirst du tun, Gott, wenn ich sterbe?
Ce vei face, Doamne, când va fi să mor?
Și la sfârșit:
Ich bin bange.
Mă tulbură-acest gând.

Au trecut anii. Eram elev de liceu. În vacanțe, treceam deseori hatul despărțitor al grădinii divizate în trei părți, până la părul din fosta grădină a bunicilor, unde stăteam ceasuri întregi la umbra lui, sprijinit de trunchiul bătrân, cu crengi răsfirate larg și cu frunzișul tremurător. Îmi devenise prieten, care mă chema lângă el, care mă asculta și ale cărui foșniri calme, abia simțite, le ascultam la rându-mi, căci mi se părea un cântec vechi șoptit pentru mine. Mă uita vremea stând alături de el cu gândurile călătorind departe. Rareori încercam să ajung sus între ramurile lui bogate. Preferam să aștept să-mi trimită el în iarbă darul galben, altfel inaccesibil, al perelor pârguite din vârful, cu atât mai așteptate și mai căutate, cu cât erau puține, rodite parcă după grele eforturi, o dată la doi ani. Îmbătrânise și el.

Într-o seară – era pe la un început de iulie – se întorseseră din câmp, pentru cină, prășitorii. Cum masa se prelungește în astfel de împrejurări, oamenii – mai mult flăcăi și fete – având chef de povești și glume, m-am furișat prin spatele casei și m-am îndreptat spre părul din grădina „cealaltă”.

M-am așezat în iarba mărunță de la poalele lui, sprijinindu-mă de scoarța crăpată de ani. Am avut pentru câteva clipe senzația limpede că nu venisem din proprie inițiativă, ci răspunzând unei chemări, căreia m-am grăbit să-i dau ascultare. Sentimentul liniștitor de altădată, că mă aflui în preajma unui zeu ocrotitor, ceda acum în fața gândului mai înalt și mai intim că eram alături de el simbolul unei legături de „familie”, al cărei fir abia de se mai ținea, destrămat cu încetul în izolare și lăsat să cadă în uitare.

Apunea soarele, oile se întorceau de la păscut în sunetul de corn al ciobanului, câte o căruță mai trecea stingheră pe șoseaua proaspăt prunduită ce ducea la Cernăuți, iar eu mă simțeam învăluit de o lumină blândă și odihnitoare, fără dorinți, în afară de aceea ca starea aceasta de a fi sub cerul străpuns de scânteierea primelor stele, atârnată parcă de marginea crengilor părului, să nu se mai sfârșească.

Apoi, într-o altă vacanță, întors acasă, nu l-am mai găsit acolo unde mă trezisem cu el de copil. Plecase după casa bunicii, după goldanul cu ramurile încărcate, sprijinite pe șindrila acoperișului, după mărul cu mere galbene de Sunt-Ilie. Nu mai folosea la nimic: „făcea umbră degeaba”. În locul lui era o pată neagră și scorburoasă, asemenea unei orbite fără lumina ochiului. (Sunt pornit pe urmele lui Teodoreanu. Oare involuntar? Dar nu mai retușez nimic).

Ce să mai caut în Arhivele de război ale Austriei? Voi găsi, probabil, o fișă despre un cadet român din Bucovina și nimic altceva. Eu știu însă mai multe decât stă consemnat în documentele de arhivă ale defunctului imperiu. Le-am redescoperit azi așezate, stratificate de multă vreme în mine. Acum le voi lăsa să se întoarcă din nou în uitare. Celor ce nu mai sunt, le priește tăcerea în care s-au retras.

Bunicul din refugiu

Ciprian BOJESCU

Ne aflam în Comuna Voislova, aparținând de județul Caraș-Severin, acolo fiind refugiat tatăl meu, Bojescu Ioan, de loc din Com. Iordănești, jud. Storojineț și în anul 1944, fiind notar în comuna natală, a fost repartizat ca notar-refugiat al celei comune. Aici stăteam în gazdă la familia Solea Solomon, un gospodar primitor și un bănățean de mare omenie.

Fiind un copil, la vârsta de cinci ani, eram impresionat de mulțimea de militari care umpleau șoselele cu tot felul de atelaje (cai, căruțe, mașini, tunuri etc). Umblam cu colegii de grădiniță din împrejurimi și anumite dealuri, prin pădure, unde erau săpate o mulțime de tranșee și cazemate rămase din timpul confruntărilor de război și mai găseam anumite muniții vechi, cartușe și chiar grenade neexplodate, punându-ne viața în pericol, nedându-ne seama.

Armata se retrăgea, erau foarte mulți ruși care poposeau 2-3 zile prin anumite comune, timp în care cereau și obligau gospodarii să le facă de mâncare. Făceau foc în drum sau în curtea cui se nimerea și tăiau oi, vite, păsări, porci etc., ce se nimerea, puneau totul la cazan și apoi se ospătau. Uneori, după ce mâncau și făceau rost și de băutură, deveneau și agresivi. Într-o astfel de împrejurare, tatăl meu era să fie împușcat de un rus beat. Îmi amintesc că au fost și câteva raiduri aeriene ale aviației anglo-americane care atacau convoaiele în retragere ale rușilor, timp în care eram atenționați (populația civilă) să ne adăpostim și să ne culcăm la pământ cu fața în jos.

Împrejurimile comunei Voislova erau de o frumusețe fermecătoare și fiind anotimp de primăvară mergeam cu grădinița și uneori cu părinții prin pădure, unde parcă eram în mai mare siguranță. Într-una din zile a apărut în comună, la gazda unde locuiam, venind de pe frontul de la Iași, fratele mamei, Bojescu Gheorghe.

Întâlnirea și regăsirea a fost emoționantă, unchiul meu era îmbrăcat în niște haine rupte, bocanci distruși, prin care ieșeau degetele, era plin de păduchi și slăbit. Părinții mei s-au mirat mult de tot cum ne-a găsit tocmai la acea distanță în comuna Voislova-Banat. Ne-a povestit prin câte a trecut și a stat câteva săptămâni la gazda unde locuiam și noi. El se adresa mamei, fiind sora lui mai mare, și lui tata cu cuvintele Leliță și Bădiță. De mic copil, unchiul meu, când era acasă la Iordănești, lua (fura) câte un caș de brânză sau alte produse și mergea la Cernăuți în piață și le vindea, așa a prins gustul comerțului, devenind cu timpul un bun gestionar și comerciant, în prezent cunoscut de tot orașul Vatra Dornei. După ce s-a mai înzdrăvenit și și-a schimbat ținuta cu hainele lui tata, a cerut niște bani împrumut de la părinți, spunând că în scurt timp ne întoarcem înapoi. Și așa a și fost.

Fiind învățat și practicând arta comerțului, nu a durat mult și a venit de la Timișoara cu marfă și bani, nouă nevenindu-ne a crede cum de a reușit în așa scurt timp să se reabiliteze. A mai poposit câteva zile la noi și a plecat din nou spre meleagurile bucovinene. A doua mare surpriză, cât am poposit pe meleagurile din Banat, a fost aceea că ne-am pomenit cu bunicul meu (tatăl mamei) Bojescu Ilie, un bucovinean voinic, care purta mustață, și cu un alt unchi (fratele mamei), Bojescu Dionisie, care știa unde suntem refugiați. Revederea pe timpul acela de refugiu a fost emoționantă.

Ei au rămas la noi cam două săptămâni, timp în care mama și tata îi rugau să rămână împreună cu noi până ce se mai liniștesc vremurile, însă nu a fost chip de lămurit și au hotărât să se întoarcă la familiile lor lăsate în comuna Iordănești, județul Storojineț, cu toate riscurile care le aveau în față. Figura bunicului meu și a unchiului mi-au rămas întipărite pentru totdeauna în minte. După un număr de ani, bunicul a decedat, fiind și unicul bunic care l-am cunoscut în calitate de nepot.

Trecut-au anii, noi ne-am retras între timp în județul Suceava cu gândul că vom merge din nou la casele noastre în satul în care ne-am născut, însă evenimentele internaționale nu ne-au permis acest lucru nici până în prezent. Îmi amintesc că ani la rând se discuta în casa noastră despre rudele rămase (dincolo).

Pe parcurs, tatăl meu a fost repartizat, ca salariat, în mai multe comune din județul Suceava, îndeplinind diferite funcții ca secretar, notar și referent la primăriile respective.

Ca exemplu, în comuna Maneuți, județul Suceava, ca secretar de la 1.12.1940 - 1.12.1941, în comuna Iordănești între 1.01.1942 - 27.03.1947, în comuna Voislova între 1.04.1944-30.08.1445, în comuna Calinești-Enache între 15.09.1945 - 15.09.1946, ca notar, în comuna Todirești între 16.09.1946 - 15.03.1948, în comuna Ungureni-Botoșani între 20.03.1948 - 05.04.1949, în comuna Arbore între 25.04.1949 - 30.06.1952, ca referent în orașul Solca, din 1.11.1952, până la pensionare, unde părinții mei își duc somnul de veci în cimitirul din orașul Solca, alături de alți refugiați din județul Storojineț, ca Sănduleanu și Bohateret. De la refugiu, din 1944, în comuna Călinești-Enache, unde tata era repartizat cu serviciul, au mai venit alți doi frați ai lui, pe nume Bojescu Toader, care a fost cantor, dascăl bisericesc, poposind un număr însemnat de ani în această comună, fiind respectat de toți sătenii pentru comportarea sa și care, în final, s-a repatriat din nou în comuna Iordănești, aici având soția, fiica și un fiu și, în final, rezultând încă un fiu, Bojescu Vasile, actualmente inginer mecanic. Unchiul Bojescu Gheorghe, al doilea frate al lui tata, s-a recăsătorit în comuna Călinești și, pe lângă cei trei copii din Iordănești, a mai avut un fiu, pe nume Bojescu Traian, și care amândoi își duc somnul de veci în cimitirul comunei.

În toate comunele unde era repartizat tata cu serviciul, acolo urmam și eu școala primară (elementară), având un număr impresionant de colegi și prieteni, la început eram privit cu curiozitate, compătimire și cu neîncredere, fiind fecior de refugiat, însă în scurt timp am reușit să mi-i apropiez, cu toate că tânjeam după ei, mutându-mă în alte localități.

Revenind la rudele mele din comuna natală, Iordănești, după un număr de ani, am fost împreună cu tatăl meu, având chemare de la unchiul meu în anul 1968, cu pașaport, exact când trupele pactului de la Varșovia au invadat Cehoslovacia. La trecerea frontierei, pe la Vadul Siretului, rușii se uitau la noi ca la felul doi, ce căutam noi la ei, când Ceușescu tuna și fulgera la radio despre agresiunea armată a țării noastre de la Varșovia asupra Cehoslovaciei, care făcea parte din același tratat, România fiind unica țară din tratat care n-a

participat la invazie. Pentru noi a fost o coincidență, de unde să știm noi despre ce avea să se întâmple. În spatele casei unchiului Toader din Iordănești era și mai este un tancodrom și mai ales noaptea, și chiar și ziua, când ieșeau tancurile, se cutremura tot pământul și casele dimprejur. Eram înspăimântați și nu știam ce să facem, însă după câteva zile s-au mai liniștit lucrurile și am putut să circulăm prin împrejurimi, în orașele Storojineț, Hliboca și Cernăuți. În cele două săptămâni, cât am stat cu tata, m-am dus pe la toate rudele noastre, cunoscând o mulțime de unchi, mătuși și verișori. Tineretul era concentrat la granița cu Cehoslovacia, așa că i-am cunoscut numai din fotografii. Din partea lui tata au fost opt frați și din partea mamei șapte, și ca o curiozitate, atât tata, cât și mama, din familie, aveau cu același nume, Bojescu. În registrul de stare civilă de la Primăria Iordănești era un număr de 83 de familii Bojescu, 55 de familii Costinean, 25 de familii Lutic și 16 familii Bostan. În comuna noastră sunt două cimitire, cel vechi și cel nou, chiar vizavi de frumoasa biserică unde unchiul meu Bojescu Toader, la reîntoarcere în comună, a deținut funcția de dascăl. Cu ajutorul lui, am reușit să găsim majoritatea mormintelor rudelor noastre din ambele cimitire, punându-le în semn de omagiu câte o lumânare. În acest sens, amintim de Bojescu Dochîța, mătușa, sora mamei, schingiuită și împușcată de ruși, și Bojescu Aurel, verișor, trădat de informatorii din comună și împușcat.

Cât am stat în comună, am trăit momente emoționante la întâlnirea cu rudele noastre, care ne primeau ca pe niște persoane deosebite, și auzeam discutându-se „uite, au venit românii”, de parcă ar fi venit americanii. La sosirea noastră în comună, trebuia să ne prezentăm cu pașaportul mai întâi la Primărie și apoi la Miliția din raionul Hliboca, unde se verificau pașapoartele și ne întrebau la cine am venit în comună. Frumusețea locurilor natale și primirea care ne-o făceau și ne-au făcut-o rudele noastre nu se poate uita niciodată, mai ales că tatăl meu, având funcția de secretar și notar în comună, un număr mare de ani, având foarte multe cunoștințe, iar pe unii i-a botezat și cununat. Fiind primul băiat în familie, tata, împreună cu șeful de post de pe atunci, în anul 1939, mi-au pus prenumele de Ciprian, așa că am fost primul copil din comuna Iordănești botezat cu acest prenume. Acum, în comună suntem trei Ciprieni.

De menționat că lângă biserica din Iordănești era o casă în două etaje, și pe o parte din scândurile pereților laterali scria cu fierul înroșit SOCIETATEA ARBOROASA, unde cu ani în urmă Ciprian Porumbescu își ținea adunările secrete. La ora actuală, această casă nu mai există, căzând un tei peste ea, dărâmand-o. De remarcat că la ora actuală Căminul Cultural (Casa de Cultură) poartă numele lui Ciprian Porumbescu, unde director de cămin este nepotul meu, Ciprian Bojescu, al cărui fiu este tot Ciprian Bojescu. Râul Siret, care trece prin mijlocul comunei, cu luncile sale, este o adevărată mană cerească pentru locuitorii comunei, care sunt buni gospodari și crescători de păsări (gâște, rațe, găini) și animale. Și acum, ori de câte ori merg în comună, trec pe la cimitirul de lângă biserică, punând câte o lumânare la mormântul bunicilor mei, al unchilor, verișorilor și prietenilor, zicând în gând „Dumnezeu să-l ierte și Odihnească-se în pace”.

ALBUM BUCOVINEAN

Dumitru Covalciuc

Rodica Puia

„Dor de Bucovina” - studenți bucovineni

Dumitru Covalciuc

Vasile Dragoș

Rodica Puia

Mihail Art. Mircea

Prezențe la sărbătoarea „Limba noastră cea română”

*Ilie Cuceac, Mircea Irimescu, Alexandru Covalciuc, Vasile Tărășeanu,
Dimitrie Poptămaș*

*V. Covalciuc, Oct. Voronca, D. Covalciuc, Mihai Unguraș, Victoria
Covalciuc, D Poptămaș, Doru Ștefanelli*

*Ion Cozmei, Gr. Bostan, D. Poptămaș, Arcadie Opaiț, Tr. Straton,
Octavian Voronca*

La statuia lui Mihai Eminescu

*D. Covalciuc, Dana Ardeleanu,
Letiția Brădean, Valentin Marica*

Trebuia să poarte un nume

*Mihai Vicol, Georgeta Novac,
R. Puia, V. Marica, Valer Pop*

*Multe flori...
În prim-plan, Arcadie Opațiș*

Acasă la Dumitru Covalciuc

Dimitrie Poptămaș, V. Covalciuc și Dumitru Covalciuc

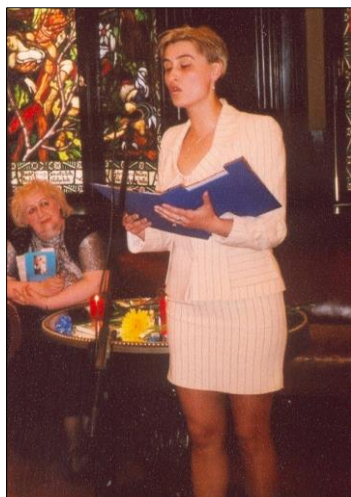

*R. Puia, V. Covalciuc, Lidia Moisoiu, D. Covalciuc, Tamisa Puia,
D. Poptămaș, I. Popescu, Carol Puia*

Dumitru Covalciuc și Dimitrie Poptămaș

La Târgu-Mureș

Olga Bruja

Lazăr Lădăriu

D. Poptămaș, ..., C. Puia, D. Covalciuc, Florin Covalciuc

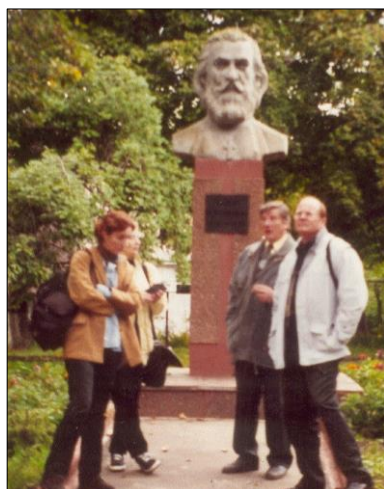
La Ostrița

Mureșeni și bucovineni

Bustul lui Ștefan cel Mare și Sfânt

La Boian: Statuia lui Ion Neculce

*La Cernăuți: V. Marica,
D. Covalciuc, Oct. Voronca, V. Pop*

La sediul Societății pentru Cultura Românească
„Mihai Eminescu”

La Universitatea din Cernăuți

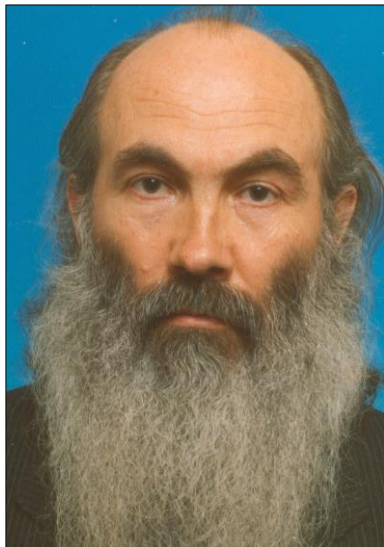
După sărbătoarea „Limba noastră cea română”

Ilie Popescu și Lidia Moisoiu

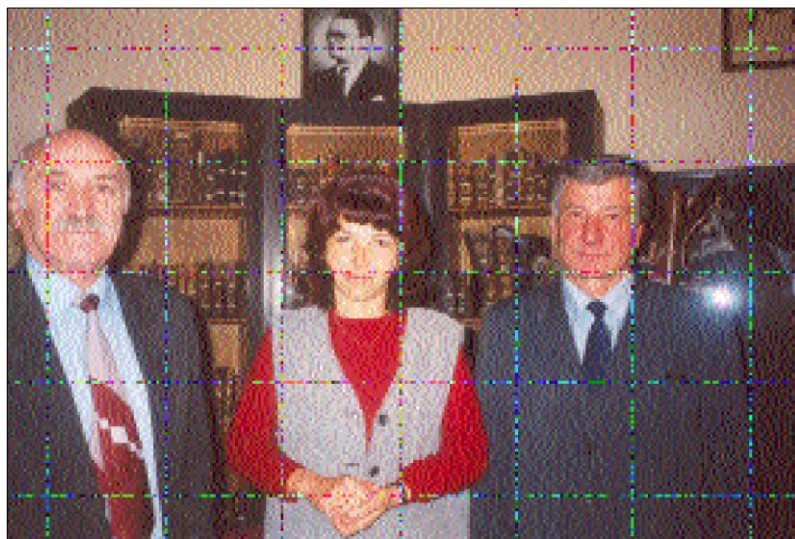
*Doru Ștefanelli, Dragoș Olaru, Arcadie Opaîț cu fiul său,
Dimitrie Poptâmaș, Dumitru Covalciuc, Ciprian Bojescu*

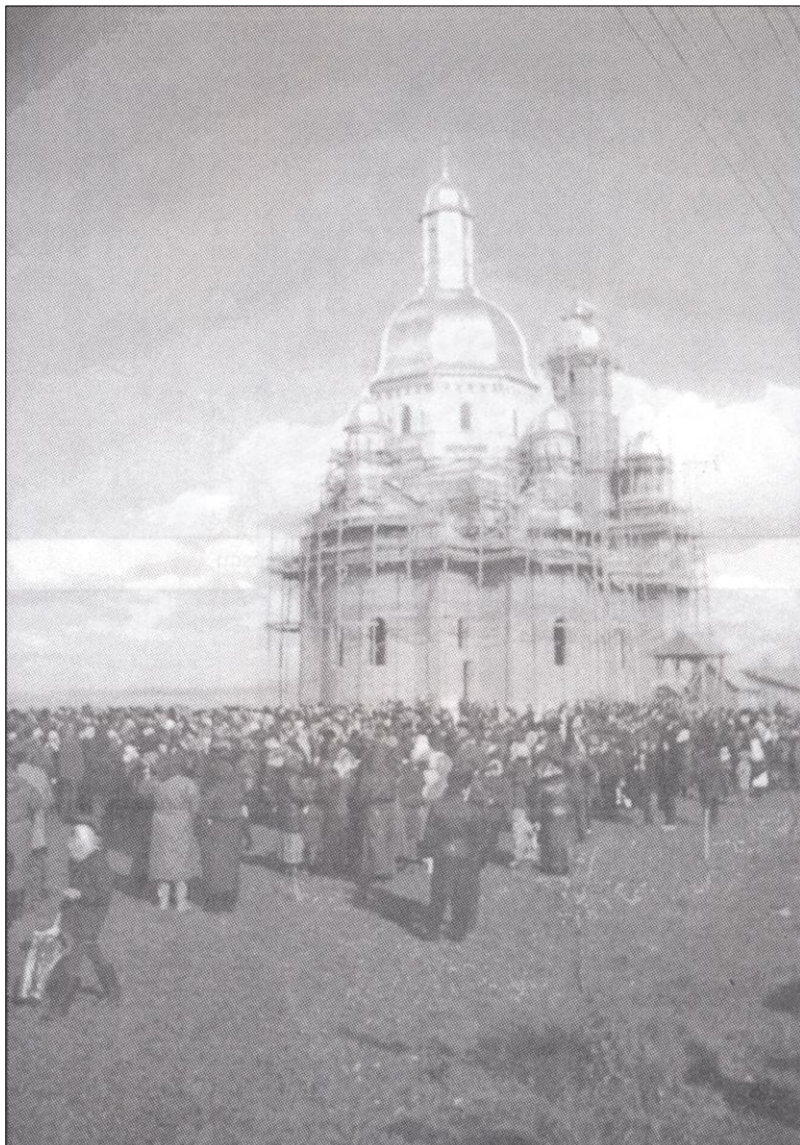
Mihai Prepelîță, scriitor și pictor

Legenda ciocârliei

*La Biblioteca Județeană Mureș.
Dimitrie Poptămaș, Corina Teodor, Dumitru Covalciuc*

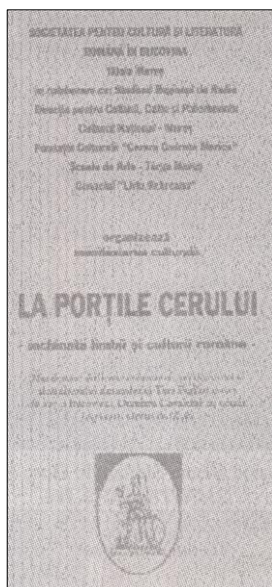

La sfințirea bisericii din Voloca

La Braşov, acasă la bucovineanul Petre Ciobanu

Imagini de la reuniunea „La porțile cerului”

Angela Macarie, M. Art. Mircea, V. Marica, Mariana Cristescu

Doru Ștefanelli, Ileana Ștefanelli, Emilia Lazăr

Mircea Irimescu, Mariana Ploșteanu, Lazăr Lădăriu

CUPRINS

Dor de Bucovina	5
Închinare fraților din Ardeal	9
Vasile POSTEUCĂ	26
Pentru Bucovina	26
FILE DE ISTORIE	27
Autonomia Bucovinei între deziderat și realizare	27
Școlile primare din districtele Siret și Storojineț în anul 1913	43
Anexa nr. 1	53
Anexa nr. 2	63
GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC	77
Voroavă	77
Dacă-am rămas neîmpușcat, repede-am fost deportat	78
Ion POPESCU-SIRETEANU	81
La Fântâna Albă	81
Cei prinși erau siliți să-și sape groapa	82
Iulia ALEXANDRU	84
Ultima cruce de la Fântâna Albă	84
Vis spulberat	85
Copilărie nefericită	86
Am fost deportată pentru că fratele era în armata română	90
Iată de ce-am ajuns minoritari la noi acasă	92
Dumitru ONIGA	93
Ivane	93
Suferințele Aniței Istrati	95
George VOEVIDCA	102

Bucovina plânge	102
Drumurile răstignirii	103
Vi se pare verosimilă această poveste?	106
George DRUMUR	111
Bucovina - 1944	111
Ani de pribegie	112
George L. NIMIGEANU	115
Retrospectivă	115
Drama lui Eugen Brânzei	116
Râni sufletești care mai sângerează	121
Grigore VIERU	125
Cunoașterea de sine	125
Amarul vieții mele	126
Muncă silnică la Belomor-Kanal	131
Cinci, doamne, și toți cinci!	133
George Pivin-Leandru	136
Victimă a unei mari nedreptăți	141
Teofil LIANU	145
Inscripție carpatică	145
Pedepsit pentru credința în Dumnezeu	147
Paraschiva ABUTNĂRIȚEI	151
Cernăuți	151
Ca mersul prin mărcini	152
Dumitru ONIGA	156
Într-un lagăr din deltă	156
Cum am luptat să-mi redobândesc adevăratul nume	157
George DRUMUR	162
Ne vom întoarce înapoi	162
O istorie sumbră	163
Urmărit o viață pentru credință	170
Documentar	175
Memoriul unui grup de fruntași bucovineni, adresat regelui Carol al II- lea, în legătură cu ocupația sovietică a nordului Bucovinei	182
Martirii de la Lunca	184
Tabel cu persoane din același sat decedate în lagărele de muncă din Karelia	187

Listă cu persoane deportate în 1941 din satul MOGOȘEȘTI, fostul județ Dorohoi.....	189
STATISTICĂ ISTORICĂ	191
Învățătorii de la școlile primare oficiale din Bucovina în anul 1900	191
CÂNTARE BUCOVINEI.....	212
Grigore PETRESCU-ROTARU.....	212
Bucovina, Bucovina	212
Vasile PÂNZARIU	213
Bucovina.....	213
George L. NIMIGEANU	213
Bucovina.....	213
Simion GOCIU	214
Vinieta bucovineană.....	214
Grigore C. BOSTAN	215
Poem bucovinean	215
Vasile VOROBETȚ	216
Mărire ție, Bucovina	216
Vasile LEVIȚCHI.....	217
Sfânt plai românesc	217
Dragoș VICOL.....	218
Arboroasa	218
Dragoș VITENCU	219
Bucovina.....	219
Constantin ȘTEFURIUC	219
Ochii bucovinei	219
George VOEVIDCA.....	220
Sonetele Bucovinei	220
Nicolae MINTENCU.....	222
Meleag mioritic	222
Ilie T. ZEGREA.....	223
Toamnă târzie în Carpați.....	223
Mircea LUTIC	224
Noapte bucovineană.....	224
Traian CHELARIU.....	224
Ținut	224

Maria Dorina PAȘCA	225
Ești gândul meu, Bucovină!	225
PERSONALITĂȚI BUCOVINENE.....	227
Veniamin ILIUȚ	227
Frații Nandriș	231
Ion Nandriș	232
Grigore Nandriș.....	236
Teodor Nandriș.....	240
Alexe (Alec) Procopovici	242
Maximilian Hacman.....	247
Ion al lui Gheorghe Sbiera	252
Nicolae Făgurel.....	257
FOLCLOR BUCOVINEAN	261
Că departe m-ai adus.....	261
Tot pe drum și iar pe drum	261
La Nistru la Mărginioară	262
Plină-s, plină de străini	263
Frunzuliță de cicoare	263
Românie, românie... ..	264
Foaie verde lemn sucit.....	265
Foaie verde salbă moale	265
Verde-i iarba pe fânețe	266
Vă aduc o veste-amară	267
Colo sus pe obcinioară	268
POEZII PENTRU COPII	270
Arcadie SUCEVEANU.....	270
Ora cireșelor	270
Graul nostru	270
Portativul curcubeului	270
Ceasul meu	271
Portretul lui Păcală	272
Eugeniu NISTOR.....	272
Casa bunicilor	272
Ograda.....	273

Puii de arici.....	273
Vulpea	275
Greierii.....	275
Ghicitoare	276
Puiul de căprioară.....	276
Zinaida SMOCHINĂ-ROTARU.....	277
Castravetele	277
Capra lui Ion.....	277
Ursul grijuliu	278
Brotacul și racul	278
Bobocelul... fumător.....	279
Mândrie	280
Fuga lui Dănuț.....	280
LEGENDE.....	281
Gheorghe VICOL	281
Săgeata cu vârful de aur.....	281
Oprîșul voievodal	284
Moșia Stănescului.....	286
NEUITATELE PLAIURI NATALE.....	288
Cronică de familie	288
Întoarcere în timp.....	295
Bunicul din refugiu	303
ALBUM BUCOVINEAN.....	308
CUPRINS	324
Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”	329

Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”

Seria „CAIETE MUREȘENE”

1. *Un om pentru Tg.-Mureș: Emil A. Dandea* – Comunicări prezentate la sesiunea comemorativă desfășurată la Târgu-Mureș, în data de 18 august 1994, la împlinirea unui sfert de veac de la moartea lui Emil Dandea. Târgu-Mureș, 1995, 166 p.
2. Vasile Pop. *Colinde*. Cu o prefață de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1996, 120 p.
3. Gheorghe S. Mircea. *Vis și adevăr*. Versuri. Cu un cuvânt înainte de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1998, 86 p.
4. *Ion Chinezu – relief în posteritate* – Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii eminentului cărturar (Târgu-Mureș, 4–5 iunie 1994), volum îngrijit de Melinte Șerban, Dimitrie Poptâmaș și Mihail Art. Mircea. Tg.-Mureș, 1999, 130 p.
5. *Elie Câmpeanu – omul și faptele sale*. Coordonatori: Grigore Ploșteanu și Dimitrie Poptâmaș. Târgu-Mureș, 1999, 152 p.
6. *Alexandru Ceușianu*. Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii vrednicului cărturar și om politic (Reghin, 2 iunie 1998), volum îngrijit de Marin Șara, Georgeta Mărginean și Iacob Huza, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 88 p.
7. *Mărturii prin vreme. Douăzeci de ani de viață culturală pe Mureșul de Sus*. Târgu-Mureș, 1999, 216 p.
8. Traian Dragoș. *La capătul apelor*. Versuri. Selecție și cuvânt înainte de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, 2000, 68 p.
9. Melinte Șerban. *Evocări istorice și literare*. Prefață de Dimitrie Poptâmaș, Târgu-Mureș, 2001, 147 p.
10. *Cântecele lui Iancu*. Adunate de Traian Dragoș. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Vasile Dragoș. Târgu-Mureș, 2001, 62 p.
11. Valeriu P. Vaida. *Mărturii dintr-un veac apus*. Ediție îngrijită de Mariana Cristescu. Târgu-Mureș, Ed. Tipomur, 2001, 171 p.

12. Aurel Filimon-*consacrare și destin*. Volum îngrijit de Mihail Art. Mircea, Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2001, 288 p.
13. Dimitrie Poptămaș. *Philobiblon mureșean*. O viață printre oameni și cărți. Cuvânt înainte de Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2003, 346 p.
14. Iosif Pop. *Credință și apostolat*, memorii – Prefața de preot protopop Liviu Sabău, canonic mitropolitan, ediție îngrijită și postfață de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2004, 229 p.
15. Viorel I. Borșianu. *Deda. Consemnări cultural-istorice despre obârșiile mele*. Ediție îngrijită de Mihail Art. Mircea, Târgu-Mureș, 2005, 76 p.
16. Traian Popa. *Monografia orașului Târgu-Mureș*. Ediție anastatică, Studiu introductiv de prof. dr. Grigore Ploeșteanu, ediție îngrijită de Melinte Șerban și Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, 2005, 323 p.
17. Melinte Șerban. *Cultura mureșeană în memoria cărților*. (vol. I). Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2006, 351 p.
18. Maria Dan. *Protopopul Artimon M. Popa*. Cu un cuvânt înainte de prof. univ. Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, 2006, 194 p.
19. Vasile Netea – *Evocări și bibliografie*. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2008, 250 p.
20. Dimitrie Poptămaș, *Prezența și circulația vechilor tipărituri românești în zona superioară a Văii Mureșului*. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2008, 220 p.
21. Vasile Netea, *Memorii*. Ediție îngrijită, introducere și indici de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de dr. Florin Bengean. Târgu-Mureș, Ed. Nico, 2010, 342 p.
22. Vasile Netea, *Constantin Romanu-Vivu*. Ediție îngrijită și prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2011, 119 p.
23. Dimitrie Poptămaș, *O viață printre oameni și cărți*. Philobiblon mureșean vol. II. Târgu-Mureș, Editura VERITAS, 2014, 640 p.
24. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2014)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 91 p.

25. Melinte Șerban, *Trei iluminiști din Câmpia Transilvaniei: Gheorghe Șincai, Petru Maior, Vasile Popp*. Ediție îngrijită și prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 141 p.
26. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2014)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 108 p.
27. Vasile Netea, *Publicistică, vol. I-V*, Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura "Petru Maior" University Press, 2015.
28. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2015)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2015, 110 p.
29. Vasile Palcu. *Moișa*. File de monografie. Târgu- Mureș, Editura Veritas 2016, 125 p.
30. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2018)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2018, 116 p.

Alte publicații:

1. Emil A. Dandea. *Politică și administrație*. Culegere de texte, selecție, studiu introductiv, note și indice de Dimitrie Poptămaș și Mihail Art. Mircea. Cuvânt înainte de Victor Suciu. Târgu-Mureș, Casa de editură „Mureș”, 1996, 231 p.
2. *Astra reghineană – 125 de ani de la înființare*. Volum îngrijit de Marin Șara, lucrare editată de Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 180 p.
3. Mihai Suciu. *Prutul dintre noi*. Târgu-Mureș, 2004, 255 p.
4. *Cinci ani de luptă românească în Ardealul de Nord 1940–1944*. Târgu-Mureș, Editura ANSID, 2005, 350 p.
5. Dimitrie Poptămaș. *Reflecții despre carte, bibliotecă și lectură*. Texte selectate din autori români și străini. Târgu-Mures, Editura Nico, 2010, 186 p.

6. Vasile Nuțiu. *Istoria românilor și cultura civică*. Dicționar explicativ. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2010, 868 p.
7. Take Ionescu. *Correspondența cu Adina*. Traducere din limba franceză, îngrijire, note și indice de Mihai D. Monoranu. Prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2010, 473 p.
8. Ovidiu Palcu. *Renașterea bisericii durerii*. Cartea albă a Bisericii Române Unită cu Roma, Greco-Catolică, după 1990. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, 2011, 323 p.
9. *Vasile Netea – istorie și națiune*. Studii și evocări. Coordonatori: Dimitrie Poptămaș și Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2013, 274 p.
10. *Vasile Netea-Publicistică I*. Scrieri din tinerețe, 1928–1940. Ediție îngrijită, selecție și prefață Dimitrie Poptămaș, Postfață Gelu Netea. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2014, 384 p.
11. Vasile Netea. *Pentru Transilvania*, vol. 1–2. Scrisori din anii de refugiu 1940–1944. Ediție îngrijită și prefață de: Dimitrie Poptămaș. Postfață: Gelu Netea. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 392 p. (Fundația Culturală „Vasile Netea”).
12. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi*, vol. 1. Ediție îngrijită de Florin Bengean. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocar palica, 2014, 441 p.
13. *Constantin Romanu-Vivu*. Lucrările simpozionului „Precursor al unității naționale, martir al Revoluției Române din 1848–1849”, din 20 martie 2014. Ediție îngrijită de Constantin Valentin Bretfelean, Constantin Bogoșel și Ilarie Gh. Opriș, Cluj-Napoca, Editura „Ecou transilvan”, 2015, 81 p.
14. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi. Vol. II*. Ediție îngrijită și prefață de dr. Florin Bengean. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocarpatica, 2015, 401 p.
15. Vasile Netea, *Publicistică*. Vol. 1-5. Ediție îngrijită de Fundația Culturală „Vasile Netea”, președinte: Dimitrie Poptămaș. Prefață de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, „Petru Maior” University Press, 2015.

16. Gheorghe Șincai-sub semnul luminilor. Antologie de texte și bibliografie de și despre Gheorghe Șincai alcătuită de Dimitrie Poptămaș. Prefață de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, editura Vatra Veche, 2016, 478 p. (100 de cărți pentru Marea Unire – 1918 – 2018, Nr. 37)
17. Vasile Netea. *Studii istorice și literare*. Vol. 1-5. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Prefață de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, „Petru Maior” University Press, 2018.

„Țara Fagilor”. Almanah cultural – literar al românilor nord-bucovineni alcătuit de Dumitru Covalciuc vol. 1–26. Târgu-Mureș, Cernăuți, Societatea Culturală „Arboroasa”, 1992–2017.

Vol. 1–2 (1992–1993), apar sub îngrijirea și finanțarea Uniunii Vatra Românească.

Vol. 3–5 (1994–1996), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș, și finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 6–9 (1997–2000), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș și a Fundației Culturale „Vasile Netea”, cu finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 10–27 (2001–2018), apar sub îngrijirea și finanțarea Fundației Culturale „Vasile Netea”.

*

Publicațiile de mai sus pot fi obținute de pe adresa:
Fundația Culturală „Vasile Netea”, Poptomas Dimitrie, 540456,
Târgu-Mureș,
Str. Cutezanței, nr. 34/8
Tel. 0740–196355, E-mail: dimitrie.poptamas@yahoo.com